વેપારની કુંચી.

એમ. એચ. મેહેરવાળા.

એમ. એચ. મેહેરઅલી.

હરેકને ઉપયોગી

વેપારી અને વહેવારી પુસ્તક-

વેપારની કુંચી

પુસ્તક ૧ લું

ભાગ ૧ થી ૧૦ સંપૂર્ણ.

રચનાર

એમ. એચ. મેહેરઅલી

કળજુગના કૌતક-અરેબિયન નાઈટ્સ-યુનાની ટેબલ-હકી

મુ-સંચળના ચમત્કાર-હારમોનિયમ ચાવીબુક-કનસ

ર્ટિના ચાવી-બુક-ફિડલ ચાવી બુક-ઉસ્તાદે કન

સર્ટિના-એકાર્ડિયન ચાવી બુક વગેરેના કર્તા.

મુંબઈ.

ધી રાયલ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમા

યુસુફઅલી અબદુલતઈબે છાપ્યું.

સને ૧૯૦૨

કીંમત રૂ ૧ાા

પ્રસ્તાવના.

વાર્તા હુન્નર વગેરેને લગતાં કેટલાંક પુસ્તકો બાહાર પાડયા પછી હું કેટલાંક વર્ષ થયાં વેપાર રોજગારમાં હોવાથી હાલમાં મારો જુસ્સો મારા વેપારી બંધુઓને ઉપયોગમાં આવે એવું કોઇ પુસ્તક બાહાર પાડવાને દોરાયો જેના પરિણામમાં આ વેપારી બાબતનું હિસાબી અને વેહેવારી પુસ્તક ઉભું કરીને હું આલમની સેવામાં રજુ કરૂં છું.

હિસાબનું મૂળ ગણત્રી છે જેમાં નવ સુધીના મૂળ આંકડા છે અને દશનો બધી સંખ્યામાં પાયો છે. તવારીખોથી જણાય છે કે પહેલવહેલી ગણત્રીની એ રીત હિંદુસ્તાનમાંથી નિકળી. પછી આફ્રિકાની ઉતરે રહેનારા મૂર અથવા આરબ લોકો જે હિંદુસ્તાન અને યુરોપ વચ્ચે વેપાર કરતા હતા; તે અહીંથી શિખીને સ્પેન લઇ ગયા. ત્યાંથી એ રીત ઇટાલીમાં ગ્રહણ થઇ, અને હાલ યુરોપ, આફ્રીકા, અમેરિકા વગેરે બીજા દેશોમાં ગણત્રીની એજ રીત ચાલે છે. ગણત્રીની રીતપરથી જુદી જુદી રીતના હિસાબ થયા અને આ સુધરેલા જમાનામાં તેમાં પુષ્કળ વધારો અને સુધારો દાખલ થઇ અનેક તરેહના મુશ્કેલ હિસાબોની સહેલી સહેલી રીતને હાલનું ગણીતશાસ્ત્ર પહોંચ્યું છે.

મુંબઇ નગરી અનેક દેશપ્રદેશો સાથે ઘાડા જોડાણમાં હોવાથી તેનો વેપારી લેવડદેવડ ગંજાવર છે પણ જેમ ઘણા પ્રદેશોમાં ત્યાંના એકજ તોલ માપથી માલ આપ લે થાય છે, તેમ મુંબઇમાં નથી. મુંબઈમાં તો કોઈ માલ મુંબઇના કાચા પાકા તોલથી, કોઇ શેર રતલ અથવા ક્વાટીથી, કોઇ હંડ્રવેટ, ટનથી, કોઇ સુરતી કાચા પાકા તોલથી અને કોઇ ઓછા વધુ મણની ખાંડીથી વગેરે એવા અનેક તોલ માપથી આપ લે થાય છે. તેમ નાણા બાબતમાં પણ જુદા જુદા દેશ પ્રદેશોના જુદાં જુદાં ચલણથી કામ લેવું પડે છે. મુંબઇમાં એવી અનેક વિધી હોવાથી તેના હિસાબની સમજણના પુસ્તકોની જરૂર જોઇ મારા કેટલાક ભાઇબંધોએ જુદાં જુદાં ગુજરાતી પુસ્તકો પ્રગટ કીધેલાં છે ખરાં પણ હરેક બાબતમાં દહાડે દહાડે જેમ વધારા અને સુધારા જરૂરના થઇ પડે છે તેમ એ બાબતમાં પણ વધારા અને સુધારાની જરૂર જોઇને મેં આ વેપારી કુંચીનું

પુસ્તક ઘણા વધારા અને આજના વખતને અનુસરતા સુધારા સાથે ઘણી મેહેનત અને સંભાળથી પ્રગટ કીધું છે.

આ પુસ્તકમાં દસ ભાગ કીધેલા છે જે સાત ક્રમમાં વેહેંચી શકાય છે-૧ લા ક્રમમાં વેપારી અને વેહેવારી સમજ, ૨ જામાં કોષ્ટકો, જંત્રીઓ, કોઠાઓ, ખરડાઓ અને પંચાગ, ૩જામાં મોઢે હિસાબ ગણવાની ટુંકી કુંચીઓ, ૪ થામાં જાત જાતના હિસાબોની સમજુતી, રીત, અને દાખલા ઓ, ૫ માંમાં જુદા જુદા હિસાબોના તૈયાર કોઠાઓ, ૬ ઠામાં વેપારને લ ગતી ગુજરાતી ઇંગ્રેજી બાબતો અને ૭ માંમાં નામાની બાબતોનું જ્ઞાન સાદી ને સરલ રીતે આપીને આ પુસ્તક પુરૂં કીધું છે એ સાતે ક્રમમાં કઇ કઇ બાબતોનો સમાવેશ થયો છે. તે અનુક્રમણિકા દરેક ક્રમવાર જોવાથી માલમ પડી આવશે.

હિસાબોની સમજણ, રીત, દાખલાઓ વગેરે જે કાંઇ આ પુસ્તકમાં આપેલું છે તે સર્વે અપૂર્ણાંક દશાંશ વગેરેની રીતે આપેલું નથી, પણ સાધારણ વેહેવારમાં ચાલુ પણ ટુંકી અને સરલ રીતે તેમ હરેક સમ જણ, ગુજરાતી ઇંગ્રેજી બાબતો વગેરેનું લખાણ, સહેલી રીતે સમજાય એવી રીતે આપવાપર મેં લક્ષ રાખીને આ પ્રયાસ કીધો છે. જેથી મારો હરેક દેશી બંધુ એ પુસ્તક પોતાના ઊપયોગમાં લઇ શકશે અને તે જો મુંબઈના અનેક વિધીના ચાલુ ગુંચવાડામાંથી કાંઇ સહેલથી પસાર થઇ શકશે તો મારો મતલબ ઘણે દરજજે પાર પડી એમ હું સમજીશ.

બનતા સુધી સારી કાળજી રાખીને આ પુસ્તકના પ્રુફ તપાસેલાં છે તો પણ માણસ ખામીને પાત્ર છે, તેમ મારાં પુસ્તકમાં કોઇ ને કાંઇ ભુલ રહી ગયેલી જણાય તો તેણે તે સુધારી લેવી એવી મારી વિનંતી છે.

આ પુસ્તક રચવામાં બીજા જે પુસ્તકોથી મને મદદ મળી છે તે લખનારાઓનો આ પ્રસંગે હું ઉપકાર માનું છું.

એમ. એચ. મેહેરઅલી,

કર્તા.

મુંબઇ ફેબ્રુઆરી ૧૯૦૨.

સાંકળિયું.

વેપારી અને વહેવારી સમજણ. પાનું.

વહેવારી કોષ્ટક લીસ્ટ કોઠા ખરડાઓ અને પંચાગ

હિસાબ કરવાની ટુકી કુંચીઓ.

જુદાજુદા હિસાબોની સમજણ રીત અને તેના દાખલાઓ

અનુક્રમણિકા

વિષય. પૃષ્ઠ.

જુદા જુદા હિસાબના તૈયાર કોઠાઓ.

વેપારને લગતી ગુજરાતી ઇંગ્રેજી બાબતો.

વેપારની કુંચી—ભાગ ૧લો.

પરિમાણ.

પરિમાણ પાંચ પ્રકારનાં છે. અર્થ દર્શક—કીંમત દેખાડનારા, ભાર દર્શક—વજન દેખાડનારા, મહત્ત્વ દર્શક—લંબાઈ પહોળાઈ ઈ૦ દેખાડનારા, કાળ દર્શક—વખત દેખાડનારા અને સંખ્યા દર્શક—ગણતર દેખાડનારા. એના કોષ્ટક નીચે આપ્યા છે.

મુંબાઈમાં ચાલતા વિવિધ પરિમાણના કોષ્ટક.

નં૦ ૧ મુંબઈમાં ચલણી નાણાનું કોષ્ટક.

૩ પઈ.........	૧ પૈસો
૪ પૈસા	૧ આનો
૧૬ આના	૧ રૂપીઓ
૧૫ રૂપીઆ......	૧ મોહોર

નં૦ ૨ વેપારી લોકોનું હિસાબ ગણવાનું કોષ્ટક.

૧૬ વિસવાસી...	૧ બદામ
૧૬ બદામ......	૧ દોકડો
૬૧ દોકડા......	૧ આનો
૧૦૦ દોકડા ...	૧ રૂપીઓ

નં૦ ૩ ચીનમાં ચાલતું તોલનું કોષ્ટક.

૧૦ કાશ.........	૧ કંદરીન
૧૦ કંદરીન......	૧ મેસ
૧૦ મેસ.........	૧ ટેલ
૧૬ ટેલ.........	૧ કયાટી
૧૦૦ કયાટી.......	૧ પિકલ

નં૦ ૪ વિલાયતી નાણાનું કોષ્ટક.

૪ ફારદિંગ...	૧ પેની
૧૨ પેન્સ......	૧ શિલિંગ
૨૦ શિલિંગ....	૧ પૌંડ

નં૦ ૫ સાધારણ તોલનું કોષ્ટક.

૪૦ વાલ......	૧ તોલો
૧॥। તોલા.....	૧ અધોળ
૨ અધોળ....	૧ નવટાંક
૨ નવટાંક....	૧ પાશેર
૪ પાશેર.....	૧ શેર
૪૦ શેર અથવા	
૨૮ રતલ	૧ મણ
૨૦ મણ	૧ ખાંડી
૪ મણ અથવા	
૧૧૨ રતલ	૧ હંડ્રવેટ
૨૦ હંડ્રવેટ......	૧ ટન

નં૦ ૬ મુંબઈમાં ચાલતુ. પિકલ ને કયાટીનું કોષ્ટક

૫૨ તોલા	૧ કયાટી
૧૦૦ કયાટી અથવા	
૧૩૩ રતલ અથવા	
૪ાાા મણ... ...	૧ પિકલ

નં. ૭ મુંબઈનું અનાજના ભરતનુ કોષ્ટક.

૦ાા શેર..	૧ ટીપરી
૨ ટીપરી.........	૧ શેર
૪ શેર............	૧ પાલી
૧૬ પાલી.........	૧ ફરો
૮ ફરા.......	૧ ખાંડી

નં. ૮ મોતીના તોલનું કોષ્ટક.

૧૬ આના.......	૧ રતિ
૨૪ રતિ.........	૧ ટાંક

નં. ૯ મોતીના હિસાબ ગણવાનું કોષ્ટક.

૧૬ વિસવાસી....	૧ બદામ
૧૬ બદામ... ...	૧ દોકડો
૬૧ દોકડા........	૧ આનો
૧૦૦ દોકડા.......	૧ ટકો-ચવ
૧૩ાા ટકા........	૧ રતિ
૨૪ રતિ.........	૧ ટાંક

નં. ૧૦ ગોળ લાકડાનું કોષ્ટક

૧૬ આના......	૧ વિસવાસી
૨૪ વિસવાસી...	૧ વસો
૨૪ વસા.........	૧ ખાંડી

નં. ૧૧ ચોરસ લાકડાનું કોષ્ટક

૧૨ ઈંચ......	૧ ફુટ (સ્કુવેર ઈંચ.)
૧૨ ફીટ(સ્કુવેર ઇંચ)	૧ સ્કુવેર ફુટ
૧૨ સ્કુવેર ફીટ...	૧ કયુબિકફુટ
૫૦ કયુબિક ફીટ	૧ ટન

નં. ૧૨ કાપડ તથા લાકડા માપવાનું કોષ્ટક.

૨ આંગળ.......	૧ તસુ
૨૪ તસુ........ ...	૧ ગજ
૧ાા ગજ અથવા	
૩૨ તસુ..........	૧ વાર
૧૨ ઇંચ..........	૧ ફુટ
૩ ફીટ	૧ વાર

નં. ૧૩ ઘનાદિક ભરતનું અંગ્રેજી કોષ્ટક.

૧૭૨૮ કયુબિક ઇંચ	૧ કયુબિક ફુટ
૪૦ કયુબીક ફીટ	૧ ટન*

નં. ૧૪ સંખ્યા ગણતરનું કોષ્ટક.

૧૨ નંગ.........	૧ ડજન
૧૨ ડજન.........	૧ ગ્રોસ
૨૦ નંગ..........	૧ કોડી
૫ કોડી..........	૧ સો.

નં. ૧૫ કાગળની ગણત્રીનું કોષ્ટક.

૨૪ નંગ (કાગળ)	૧ કુવાયર
૨૦ કુવાયર(દસ્તા)	૧ રીમ

*ટન-ઇસ્ટીમરપર ચડતા માલનો

નં. ૧૬ વખત ગણવાનું ગુજરાતી કોષ્ટક.		નં. ૧૭ મીઠાનું કોષ્ટક.	
૬૦ વીપલ......	૧ પલ	૩૦ દિવસ	૧ માસ
૬૦ પલ.........	૧ ઘડી	૧૨ માસ........	૧ વરસ
૬૦ ઘડી.........	૧ દિવસ	૧૦ાા અધવાલી...	૧ ફરો
૭ દિવસ.......	૧ અઠવાડયું	૧૦૦ ફરા...... ...	૧ આનો
૧૫ દિવસ ..	૧૫ખવાડયું	૧૬ આના	૧ રાસ.

જુદી જુદી જણસો અને પરિમાણ.

મુંબઇમાં જુદી જુદી જણસો વિવિધ પરિમાણથી આપ લે થાય છે. જેમકે—અનાજ તેલ વ૦ તોલ કે માપથી, કાપડ લાકડા વ૦ તોલ કે ભરતથી, ફળફળાદી ચિનીકામ વ૦ ગણતરીથી, સોનું રૂપું તોલાથી, કેસર જાયફળ રતલથી, કાચું રેસમ રોસો તેલ પાકા શેરથી વગેરે, અનેક માલ કોઇ મુંબઇ તોલથી, કોઈ હંડ્રેવેટ ટનથી, કોઇ સુરતી તોલથી અને કોઇ ઓછા વધુ મણની ખાંડીથી આપ લે થાય છે, જેનું લીસ્ટ નીચે આપ્યું છે.

વિવિધ જણસો અને તેના પરિમાણનું લીસ્ટ.

તોલાની જાગસો.

અંબર	પરવાળા	બગલાના પર	રૂપું
કસ્તુરી	પલાટીના	મુમઇ (મોમીઆઇ)	સોનું

રતલની જણસો.

અકાકીઓ	કોડીખાર	ગોરચંદન
અગરના લાકડાં	કુરણો	ચાહ
અજમાના ફુલ	કેસર	જંમાલ આગરાઇ
અસકર (અતારી)	ખાપરીઊં	જનારદન ધુપ
અસકરમખી	ખેરસાલ	જવખાર
એસીડ	ગરીઆના બીજ	જાયફળ
ઊંટીગણનો મગજ	ગલેનું સત્વ	જાવત્રી
ઊદ સલીફ	ગુલેખતમી	જુન
કલાબતુ ખોટો	ગુલેબાબુના	જેઠીમધના સીરા
કીરમજ	ગુલેમાદર	ઝેરમોરા

તજ	પીતલ પાન	રસ સીંધુર
તાંબાનો તાર	પેગમ્બરી નવસાગર	રેવંચીનો સીરો
તેલ અજમાનું	પોત માનકી તાં સમસમ	રેસમ-કાચું રંગીન
તેલ ફુદીનાનું	ફરફીઆન	રોમા મસતકી
તેલ બદામનું	બરજેસસદાપ	વખમો
તેલ લવિંગનું	બરાસ કપુર-ભીમસેની	વાંસ કપુર
તેલ સુખડનું	બરાસ ખોટો—ચીનાઇ	સાલમ
તુરબત	પડીકા	સુતર
દરનજ	બરાસની કીટી	સુતલી વિલાયતી બંડલ
પથેરસેલીઉન	બાલતંગ	હબનેમુની
પપીતા	મામીરાન	હપસનીન
પરવાલા	મુંગુસતાન	હબે બલેસાન
પરવાલાની ડાંખલી	રંગ આલનો—પ્રવાહી	હમામો
પાઉજર	રંગ સર્વે—સુકો	હાવબોર
પીતલનો તાર	રણુગબીજ	હીરાદખણુ

ક્યાટીની જાણસો.

આલમેટના ફુલ, તેલ તજનું, તેલ પીપરમેટનું, રેસમ ચીનાઇ પાકું દોરીનું

મુંબઇ માણ રતલ ૨૮ ની જાણસો.

અબરખ કાલો	તાર (ડામર)	બારદાનના મુસલા
અબીર	તેજબલ	ભોજપત્ર
ઇદારમુલીના મુળ	તેલ આખણનું	મદનમસ્ત
ખાંડ બુરો	,, એરડીનું	રાજનના પીપ
ગુલકંદ	,, કણુજીનું	રાલ
ગુલાલ રાજાપુરી	,, કોપરેલ	વડગુંદા
ઘી	,, ડોલીઉં	સાકર ગામઠી
છીપ સોમાલી	,, તલનું	સીપીસતા
ડગરી ચીનાઇ	પાંખપોટા ગામઠી	સુતલી કાચી
ડામરના પીપ	પોતકામ (માનકી	
તાંબા પીતલના ધાટ	સમસમ શિવાય)	

મુંબઈ મણ તોલ ૪૨ (રતલ ૨લા=ાા) ની જણસો.

કંકુ	દરાખ કાલી	લાખ ચપડી
કાથો ખાવાનો	મધ	સુખડના લાકડાં
કપુર કાચું	મરી સફેદ	સોપારી સેવરધાન
કાજુ કલીઆ	મીણ	

સુરતી મણ (રતલ ૩૭ા~ા) ની જણસો

અકલકરો-સાફ કરીને	જટામાસી	મુરદારસીંગ
ઉપલેટ મુળ-છુટક	નીરગુંડી (બીસવાહીન)	રેવચીની લાકડી
કડુ-સાફ કરીને	પાદપડીઓ ધુપ	લોબાન
કપુર પાકું	પારો (બાટલો સુરતી મણ ૨-૧ રતલ)	વછનાગ
કલાઇ		સુતલી પાકી
ખડીઓ ખાર-સાફ કરીને	ખુજદાન	સેલારસ
ગંધક અમલસાર-સાફ કરીને	બોદાર	હીંગળો કાચો
	મજીઠ-સાફ કરીને	
ગુલાબ ગામઠી	માજુફળ- છુટક	

સુરતી મણ તોલ ૪૧ ના જણસો

ખાંડ ચીનાઇ ડપોટા

સુરતી મણ તોલ ૪૨ (રતલ ૩૬ા~ાાા) ની જણસો

અંગુર	જીરૂં મેવાડી	ભાંગ
એલચી	ઝેરી ગોટલી	મવેજ
એલચીદાણા	નર લવિંગ	રતાંજલી
કીસમીસ	પસતાનો મગજ-ગામઠી	લવિંગ
ગાંજો	બદામ ગુણી	વરીઆલી
જીરૂં ગુજરાતી	બદામનો મગજ-ગામઠી	હરડે

સુરતી મણ તોલ ૪૩ની જણસો.

સાકર ચુનચુની

સુરતી મણ તોલ ૪૪ (રતલ ૪૧) ની જણસો.

અકલકરો-રાસબંધ	અજમો ખોરાસાણી	અત્રીથી સંકલી
અખરોટ	અજમોદ	અનારદાણા
અજમો કરમાણી	અંજીર સુકા	અબરખ

અમલતાસ
આલકુજન
આલુપોખાર
આસન (અશ્વગંધ)
ઇંદરજવ
ઇસબગુલ (ઓમથો જીરો)
ઉપલેટમુળ-રાસબંધ
ઊનાબ
એરવાદાંસ
એળીઓ
કઉચાં
કંટોલ
કડાછાલ
કડું-રાસબંધ
કંતરી ઉન
કપીલો
કપુર કાચલી
કમરકસ
કમર કાકડી
કરીઆતુ
કલુજી
કલુંબો
કસુંબો
કાકડીના બીજ
કાંકણેજ
કાચકાં
કાથી સફેદ
કાયફલ
કાસની
કાસનીની જડ
કાલા દાણા
કુલફો

કુલીજન
કોકમનું તેલ
કોડી સંખલી
કોયારસમ
ખજુર કાલી
ખતમી
ખડીઓ ખાર-રાસબંધ
ખસખસ કાલી
ખસખસના પોસ
ખુબાજી
ખોરાસાની વજ
ગજ પીપર
ગદો બેરજો
ગંધક અમલસાર-રાસબંધ
ગુજર
ગુંધર કડાઇઓ
ગુંધર ચીનીઓ
ગુલખેરૂના ફુલ
ગુલાબના ફુલ
ગુલે અરમાની
ગુલેગાફ્સ
ગુલે ગૌઝબાન
ગોખરૂ
ગોવાગરી લાકડી
ઘોડાવજ
ઘઊંલા-રાસબંધ
ચણોઠી લાલ
ચંદરસ કણી
ચંદરસ હાથાની
ચવક
ચારોલી

ચીત્રક મુળ
ચીની કબાલા
ચોપચીની
ચીમડ
જમાલગોટો
જરદઆલુ
જરસ
જીરૂં-જબલપુરી
જીરૂં-મસકતી
જીરૂં-સફેદ
જુફો
ઝેરી ટોપરૂં
ટકણખાર
તરાએમાણુ
ત્રીફલા
તુકમરીઆં
તુકમા બાલુમા
તુકમે
તુંદરી સફેદ
તુંદરી લાલ
દગડફુલ નાના
દમણો
દાડમની છાલ
દાર હલદર
દીકામાલી
દેવદાર
નખલા
નરકચોલું
નરમલી
નવસાગર
નીલુફળ
પડવાસ

પત્રાંપાંદડી	બાદીઆન	રાજહંસ
પદમકના લાકડાં	બાફલી	રાસના
પંદરપોટા	બાલદાના	લાખ સીંગાપુરી
પરવાલાના ગાંઠા	બીજબંધ	લીંબડાની છાલ
પસતાના ફુલ (ભુજગંધ)	બીલીનો ગરભ	લીંબુ સુકા
પસતાનો મગજ-કાબુલી	બુરી હરમાણી	વરીઆલી-ગુજરાતી]
પાશાણભેદ-પથરીઓ	ભરમી	વાપુંબા
પીતપાપડા	ભારંગ	વાલો સુગંધી (ખસ)
પીપર બંગાલી	મકકો	શાહજીરૂં
પીપર સુંવાલી	મંજીઠ-રાસબંધ	સતાવલી
પીપરા મોટા-સીંગાપુરી	મનસલ	સરસ
પીપરીમુલ	મરવી	સાલમ ઉનાબી
પીલ પાપડો	મરડાસીંગ	સાલમ લસણીઆ
પુનર નવા	મલ્યાગરચંદન	સીગોડાં
પુંવાડીઆના બીજ	માજુફલ-રાસબંધ	સુરમાના પીપ
ફટકડી રાતી	માલકાકણી	સોનામખી
ફરદેમુશક	મુગલાઇ બેદાણા	સોમલખાર
ફુદીનો સુકો	મુસલી કાળી	સોરંગી (આલ)
બંગડી ખાર	મુસલી ધોળી	હજરત બોર
બદામ કાગદી	મેદાલકડી	હજરત હાઉ
બદામનો મગજ કાબુલી	મોચરસ	હડતાલ દગરી
બનફસા	મોરથુથુ	હરમરો
બમન સફેદ	રંગઆસતો	હીંગ
બમન સરક	રતનજોથ	હીંગડો
બાદરંગબોયા	રસવંતી	હીરાબોલ
બાદાવરદ	રસેઅનબા	

હંડ્રવેટની જણસો.

અલસી	ખાંડ મોરીસની	ગુંધર બાવરીઓ
એસસ લગત	ખાંડ વિલાયતી	ચાક
એસસ સોમાલી	ગંધક વિલાયતી	જસત
કરી કાળા	ગુંધર ધોરી	ડોલી
ખસખસ	ગુંધર ગાઢી	તાપીઓ

તાંબુ	સરસવ	સોનામખી
ખાંખ પોટા-પરદેસી	સાબુ કપડવંજી	હીરાકસી
નેતર	સીંગડાં	લોઢું—પતરા-તીખાની
પીતલ	સીંદુર	બારી, ટપ, જસતના
મહુડાં (સીંકના ફુલાં)	સીમીટ (પીપ)	પતરાં, પલેટ, રોલ
મીઠું વિલાયતી	સીસું	કાલુગેટ, ઇગલાઓનુ
સફેદો	સુંઠ ધોએલી	ટીએરન, સ્પીન્ડલ
સમુદરફીણ	સોડાખાર (પીપ)	કમાનની બારી.

મુંબઈ મણ ૧૧ થી ૧૬ ની ખાંડીની જાણસો.

ધાણા—મણ ૧૧ ની ખાંડી	સુવા—મણ ૧૫ ની ખાંડી
અજમો—„ ૧૪ „	અરીઠા— „ ૧૬ „

મુંબઈ માણ ૨૦ ની ખાંડીની જાણસો.

આરારૂટ	કાથાના દોરડાં ગામઠી	ભોયસીંગના દાણા
એરડી	તલ	સીંગદાણા

મુંબઈ માણ ૨૧ ની ખાંડીની જાણસો.

આંબા હલદર	ગુગલ	લસણ
ઉન (પસમ)	ગોળના રવા	વાએવડીંગ
કાચ કપડવંજી	નાગકેસર રાતું	સણ
કાચલી કાકમડાની	પતંગના લાકડાં-મલબારી	સુંઠ બંગાલી
કાથાના દોરડાં-મલબારી	બટેટા	સોપારી ચીકણી
કેસુડાના ફુલ	બીંડી	સોપારી લાલ
ખારા પાપડીઓ	મરચાં લાલ	હલદર
ખોળ	મરી કાળાં	હીમજ હરડે

મુંબઈ માણ ૨૨ થી ૨૭ ની ખાંડીની જાણસો.

આંબલી-			રાઈ	મણ ૨૨॥	ખાંડી
આખી કાતરા	મણ ૨૨ની	ખાંડી	ભીલામાં	મણ ૨૫	ખાંડી
કાંદા	મણ ૨૨	ખાંડી	હરડાં	મણ ૨૫	ખાંડી
કેર્યાં કુકણી	મણ ૨૨	ખાંડી	મેથી	મણ ૨૭	ખાંડી
કોપરૂં	મણ ૨૨॥	ખાંડી	રાજગરો	મણ ૨૭	ખાંડી

મુંબઈ મણ ૪૮ ની ખાંડીની જણસો

અમસુલ	ખારેક ગુણ	સીધવખાર (સીંધાલુણ)
આંબલી ફોલેલી ચીચોડાની	છીપ--મરકતી કીસ્મી જદાઈ	રૂઈ ગાંસડી
કપાસીઆ	પતંગના લાકડાં-સીંગાપુરી	લાકડાં બાળવાના-ગામમાં (જમથાબંદ બંદરપર મણ ૩૦)
કાથો સીંગાપુરી		
કોકમ	ફટકડી	
કોડી મોટી	સાજીખાર	

મુંબઈ મણ ૨૯ થી ૩૦ ની ખાંડીની જણસો

રૂ અરબસ્તાની-મણ ૨૯ની ખાંડી ખસસ ફસુસ, લોબાન-મણ ૩૦ ખાંડી
રૂ કરાચીનો-મણ ૨૯ની ખાંડી ખજુર વાડીઆ પાટલા-મણ ૩૦ ખાંડી
ખારેકના કપા-મણ ૨૯ાા ખાંડી મહુડાં-મણ ૩૦ની ખાંડી

સુરતી મણ ૨૦ની ખાંડીની જણસો.

લોહું-રૂપાસળ સકાઈ પાટા સલીયા થાથાવટીની ભારી અને છડપાટીની ભારી.

સુરતી મણ તોલ ૪૪ ના મણ ૨૦ ની ખાંડીની જણસો.

અસાળીઓ	કાસીમઓ	નસોવરના મુળ
આંબલાં	ગરમાલાની સીંગ	નાગકેસર કાળું
આબોલીઆં	ગાફણ	બાવચી
એખરો	ચીકાકાઈ	બેહેડાં
કરમાણી (છુવારો)	જેઠીમધ	ભોયસીંગ (મગફળી)
કાળીજીરી	ઝેરકચોલાં	મીંઢળ
કુલીજન મલબારી	તમાલપત્ર	રામપનરી
કેવડાની જડ	ધાવડીના ફુલ	સંચલખાર

અનાજનું પરિમાણ

" અનાજ સર્વ જાતની ભરતથી આઠ ફરાની ખાંડી ગણાય છે અને તોલથી નીચે પ્રમાણેની ખાંડીનું ચલણ છે.

મુંબઈ મણ ૨૬ની ખાંડીનું અનાજ.

ઘઉં-કાઠા	ઘઉં-પીલા	ઘઉં-બસકરી

મુંબઈ મણ ૨૭ ની ખાંડીના અનાજ.

ઘઉં-કંઠી	તુવર	મસુર
ઘઉં-પીસી	બાવટો (નાગલી)	લાંગ
ચણા	બાજરી	વટાણા
ચોરા	મકાઈ	વાલ
જવ	મગ	
જુવાર	મઠ	

અડદ-મુંબઈ મણ ૨૮ ની ખાંડી

વિવિધ જણસ અને પરિમાણ

જણસ	પરિમાણ
અફીણ	પેટી
એળીઆના નંગ-ચટાઈ સાથે ...	મણ પાકા—મુંબઈના મણ ૧૦૦ ના પાકા મણ ૬૦)
ઈંટ	હજાર—૧૦૦૦
કલાબતુ ખરો	ઔંસ
કોપરાના મુળક અડધીઆ ...	ખાંડી—મુડા ૧ની ખાંડી ૦૧ મણ
કોલસા વિલાયતી	ટન
ખડ અભરામી	મુડી
ખાંડ બંગાલી	ગુણ-મુંબઈ મણ ૬ ની
ગ્યાસલાઈટ તેલ	પેટી
ગારબી	હજાર
ગોપીચંદન	પોતો
ઘઊના લોટની ગુણ	ગુણ—રતલ ૧૯૬ની
ચોખા રંગુન વગેરે	ગુણ-મુંબઈ મણ ૬ ની
છત્રી ગીનાઈ કાગલની... ...	પેટી
છત્રી સર્વ જાતની	દજન
ઝવાહેર	રતી
ઝેરી નારિયલ	નંગ—૧
તંબાકુ ગાંસડી	ગાંસડી-મુંબઈ મણ ૧૪ની
નળીઆ	હજાર—૧૦૦૦
નાળિયર ગોવાઈ	હજાર પાકો—નંગ ૧૧૦૦
નાળિયર દેવાઈ પાણીયા વગેરે ...	હજાર પાકો—નંગ ૧૨૫૦

જણસ	પરિમાણ
ચાહડરં ગટરનો ...	... પીપ
પેચક રૂપેરી ...	... } કોડી (એક સદામાં નંગ ૭૨ આવે છે)
પેચક સોનેરી ...	... }
ફટાકડાની પેટી ...	... પેટી
ફેરબાકસ (માચીસ)...	... ગ્રોસ—નંગ ૧૪૪
બદામના કચા ...	... મણ પાકો—સુરતી મણ ૧॥ નો મણ ૧
બારદાનની થેલીઓ ...	... નંગ ૧૦૦
બોન બોન શીશી ...	... નંગ અથવા ડજન
મણીયારૂં પોતકામ	
આકદાણા ...	... હજાર
ડગરીના પડીકાં ...	... પડીકા
બછના પડીકાં ...	... ,,
મોતી પીચ પીચ...	... લછો
લીલમ ગલાસદાણા	... ,,
સર્વ જાતનું પોતકામ (રૂપલા શિવાય)	મણ મુંબઈ અથવા હંડ્રવેટ
મીણબતી ...	... બાકસ અથવા પડીકા
મોતી ...	... ચવ
મોરપીછ ...	... હજાર—૧૦૦૦
રસ કપુર ...	... શેર સુરતી
રેસમ કાચું સફેદ...	... } પાકો શેર-મુંબઈ મણના પાકા શેર ૧૫ (તોલા ૭૫)
રોહીસાનું તેલ ...	... }
વલીઓ, વાંસ ...	... કોડી—નંગ ૨૦
લાકડાં ઇમારતી ગોળ	... ખાંડી—વસા ૨૪ ની
લાકડાં ઇમારતી ચોરસ	... ટન—ક્યુ૦ ફીટ ૫૦ નો
સાબુચોખા ...	... પિકલ—મુંબઇ મણ ૪॥નો
સુરોખાર ...	... ગુણ—મુંબઇ મણ ૬ ની
હીંગડાના વાડીઆ	... મણ પાકો-મુંબઇના મણ ૧૦૦ ના પાકા મણ ૬૦
હીંગ કંદહારી છુટી દાણાની...	મણ બંગાલી

મોઢે હિસાબ ગણવાની કુંચીઓ.

મોઢે હિસાબ ગણવાની કુંચીઓ યાદ રાખવાથી હિસાબ સહે લથી થાય છે. વેપારી લોકો ઘણીક કુંચીઓ યાદ રાખી તેની મદદથી કેટલાક હિસાબ ઘણી ઉતાવળે ગણી શકે છે તે માટે કેટલીક કુંચીઓ નીચે આપેલી છે.

મોઢે હિસાબ ગણવાની સમજણ.

રૂપીઆના ૧૦૦ દોકડા ને આનાની ૧૦૦ બદામ, માટે રૂપી આના ભાવે જેટલા દોકડા તેટલી આનાને ભાવે બદામ થાય અને રૂપીઆની બદામ ૧૬૦૦ ને આનાની વિસવાસી ૧૬૦૦, માટે રૂપી આના ભાવે જેટલી બદામ તેટલી આનાને ભાવે વિસવાસી થાય.

ખાંડીના હિસાબની કુંચીઓ.

જેટલે રૂપીએ ખાંડી તેટલા આનાનું ૧। મણ ને તેટલા પૈસાનું ૧૨॥ શેર.

જેટલે રૂપીએ ખાંડી તેથી પાંચગણે દોકડે મણ ને તેટલા દોકડાનું ૮ શેર.

જેટલે રૂપીએ ખાંડી તેથી બમણી બદામે શેર, ને તેટલી બદા મનું ૦॥ શેર.

ખાંડીના ભાવ જેટલા રૂપીઆ હોય ને જેટલા મણનું કરવું હોય તેટલાએ ગુણીને ગુણાકારમાંથી જમણી બાજુનો અંક કાપતાં જે રહે તે અરધા રૂપીઆ, ને કાપેલા અંકને પાંચે ગુણતાં જે આવે તે દોકડા જાણવા.

જેટલે આને ખાંડી તેટલી પોણી પાઈએ અથવા ૬। ગણી બદામે ૧। મણ.

જેટલે આને ખાંડી તેથી પાંચગણી બદામે મણ ને તેટલી બદામનું ૮ શેર.

જેટલે આને ખાંડી તેથી બમણી વિસવાસીએ શેર.

મણના હિસાબની કુંચીઓ.

જેટલે રૂપીએ મણ તેથી અઢી ગણે દોકડે શેર.

મણ ૧ રૂપીએ તો ૨॥ દોકડે, ૦॥। રૂપીએ તો દોકડા ૧॥। ૨ બદામે, ૦॥ રૂપીએ તો ૧। દોકડે અને ૦। રૂપીએ તો દોકડો ૦॥ ૨ બદામે શેર.

જેટલે રૂપીએ મણ તેટલા દોકડાનું ૧૬ તોલા, અને તેટલી બદામે તોલો.

જેટલે રૂપીએ મણ તેટલા આનાનું ૨॥ શેર, તેથી અર્ધ આને ૧। શેર અને તેટલા પૈસાનું શેર ૦॥ર

જેટલે આને મણ તેથી ૨॥ ગણી બદામે શેર.

જેટલે આને મણ તેટલી બદામનું ૧૬ તોલા અને તેટલી વિસવાસીનો તોલો.

જેટલે આને મણ તેથી પોણી પાઈએ ૨॥ શેર.

રૂપીઆનું જેટલા મણ તેટલા શેરના ૨॥ દોકડા ને તેટલાં અધેળની ૨॥ બદામ.

શેરના હિસાબની કુંચીઓ.

જેટલે રૂપીએ શેર તેથી અઢી ગણે દોકડે તોલો.

શેર ૧ રૂપીએ તો ૨॥ દોકડે, ૦॥। રૂપીએ તો દોકડા ૧॥।ર બદામે, ૦॥ રૂપીએ તો ૧। દોકડે, અને ૦। રૂપીએ તો દશ બદામે તોલો.

જેટલે રૂપીએ શેર તેટલા આનાનું અધોળ, તેથી બમણે આને નવટાંક અને તેટલે અર્ધે આને સવા તોલો.

જેટલે આને શેર તેથી અઢીગણી બદામે તોલો.

શેર એક આને તો ૨॥ બદામે, પોણે આને તો બદામ ૧॥। ૨ વિસવાસીએ, અર્ધે આને તો ૧। બદામે અને પા આને તો બદામ ૦॥ર વિસવાસીએ તોલો.

જેટલે દોકડે શેર તેટલી બદામનું અધોળ.

રૂપીઆનું જેટલા શેર તેટલા અધેળનો એક આનો, ને તેટલા તોલના ૨॥ દોકડા.

આનાનું જેટલા શેર તેટલા અધેળની પોણી પાઈ, ને તેટલા તોલાની ૨॥ બદામ.

તોલાના હિસાબની કુંચીઓ.

જેટલે રૂપીએ તોલો તેથી અઢીગણે દોકડે વાલ

જેટલે આને તોલો તેથી અઢીગણી બદામે વાલ.

☞ હુંડ્રવેટના હિસાબની કુંચીઓ.

જેટલે રૂપીએ હુંડ્રવેટ તેટલે પાવલે મણ, તેટલે આને ૭ રતલ અથવા ૦। મણ, અને તેટલે અર્ધે આને ૩॥ રતલ અથવા ૫) શેર.

જેટલે આને હુંડ્રવેટ તેટલે પૈસે મણ, તેથી સવા છ ગણી બદામે ૭ રતલ અથવા ૦। મણ અને તેથી ત્રણ ગણી બદામ ને બમણી વિસવાસીએ ૩॥ રતલ અથવા ૫ શેર.

મુંબઈના મણ ૪॥ના પિકલના હિસાબની કુંચીઓ

જેટલે રૂપીએ પિકલ તેથી એકવીસ ગણે દોકડે મણ, સાડા દસ ગણે દોકડે ૦॥ મણ અને સવા પાંચ ગણે દોકડે ૦। મણ.

જેટલે રૂપીએ પિકલ તેટલે પોણે દોકડે રતલ.

જેટલે આને પિકલ તેથી એકવીસ ગણી બદામે મણ, સાડા દસ ગણી બદામે ૦॥ મણ અને સવા પાંચ ગણી બદામે ૦। મણ.

જેટલે આને પિકલ તેટલી પોણી બદામે રતલ.

મણતરીના હિસાબની કુંચીઓ.

જેટલે રૂપીએ હજાર તેટલે દોકડે ૧૦ અને તેથી દશ ગણે દોકડે ૧૦૦

જેટલે આને હજાર તેટલી બદામે ૧૦, અને તેથી દશ ગણી બદામે ૧૦૦,

જેટલે રૂપીએ સો તેટલે દોકડે નંગ

જેટલે આને સો તેટલી બદામે નંગ.

જેટલે રૂપીએ કોડી તેથી પાંચ ગણે દોકડે નંગ.

રૂપીઆની જેટલી કોડી તેટલા નંગના ૫ દોકડા.

જેટલે આને કોડી તેથી પાંચ ગણી બદામે નંગ.

આનાની જેટલી કોડી તેટલા નંગની ૫ બદામ.

જેટલે પૈસે કોડી તેથી સવા ગણી બદામે નંગ.

જેટલે રૂપીએ ડઝન તેથી સોળગણી પઈએ નંગ.

રૂપીઆના જેટલા ડઝન તેટલાં નંગની ૧૬ પઈ.

જેટલે આને ડઝન તેટલી પઈએ નંગ

આનાના જેટલાં ડઝન તેટલા નંગની ૧ પઈ.

જેટલે રૂપીએ રીમ તેથી પાંચ ગણે દોકડે ખા. ને તેટલા આનાનો ૧। ખા,

જેટલે રૂપીએ ગ્રોમ તેથી અઢીગણે દોકડે ડઝન તાવ.

જેટલે આને શીમ તેથી પાંચ ગણી બદામે ધા ને તેટલી પોણી
પઈએ ૧। ધા.
જેટલે આને શીમ તેથી અઢી ગણી બદામે ડઝન તાવ.
જેટલે રૂપીએ ધા તેથી આઠ ગણી પઈએ તાવ.
રૂપીઆના જેટલા ધા તેટલા તાવની ૮ પઈ.
જેટલે આને ધા તેથી અર્ધી પઈએ તાવ.
આનાના જેટલા ધા તેટલા તાવની ૦॥ પઈ

કાપડ વગેરે માપવાના હિસાબની કુંચીઓ.

જેટલે રૂપીએ વાર તેથી સોલ ગણી પઈએ ૩ તસુ.
જેટલે રૂપીએ વાર તેથી બમણે રૂપીએ ૩ ગજ.
રૂપીઆનું જેટલા વાર તેથી ત્રણ ગણા તસુની ૧૬ પઈ.
જેટલે આને વાર તેટલી પઈનું ૩ તસુ.
જેટલે આને વાર તેથી આઠગણી પઈએ ગજ.
જેટલે રૂપીએ ગજ તેથી આઠ ગણી પઈએ તસુ.
જેટલે રૂપીએ ગજ તેથી દોઢગણે રૂપીએ વાર
રૂપીઆનું જેટલા ગજ તેટલા તસુની ૮ પઈ.
રૂપીઆનું જેટલા ગજ તેટલા વારનો ૧॥ રૂપીઓ.
જેટલે આને ગજ તેથી અરધી પઈએ તસુ.

સહેલથી હિસાબ ગણવાની પુરવણી.

કેટલેક ઠેકાણે કુંચીઓ કરતાં પાંતીની મદદથી હિસાબ ઝટ વારમાં થઈ શકેછે, જેમકે ખાંડીના હિસાબમાં ૫ મણનું કરવું હોય તો કુંચી પ્રમાણે કરવા કરતાં પાંતીની રીતે એટલે કે ૦। ખાંડીનું કરવું વધારે સહેલું પડશે. મણનો હિસાબ હોય ને ૨૫ શેરનું કરવું હોય તો ભાવના અર્ધા કરીને તેના સવાયા, અને ૧૫ શેરનું કરવું હોય તો ભાવના ૦। કરીને દોઢા કરવા. એ રીતે જ્યાં અનુકુળ આવે ત્યાં પાંતીની રીતે કરવું સહેલ પડશે.

કસર કાપી નાખવાની રીત પણ ઝટ હિસાબ કરી નાખવામાં ઘણી મદદ કરેછે. જેમકે–મણનો ભાવ હોય ને ૩૯ શેરનું કરવું હોય તો કુંચી પ્રમાણે એક શેરનું કરી તેને ૩૯ એ ગુણવા કરતાં મણના ભાવમાંથી ૧ શેરનુ બાદ કરવું, કે ઝટવારમાં જવાબ આવશે.

ભાગ ૨ જો.

કાર્ય પ્રકાશક ચિન્હ.

ગણિતમાં દાખલા સમજાવતાં, ગુણ્યા ભાગ્યા ઉમેરયા વ૦ સંબંધ શબ્દથી બતાવતાં ઘણું લંબાણ થાય તે માટે ગણિતશાસ્ત્રિઓ એવા સંબંધ ચિન્હોથી બતાવે છે, તેમ આ પુસ્તકના દાખલાઓમાં જે ચિન્હો વાપરયા છે તે નીચે સમજાવેલા છે.

ચિન્હ	સમજણ	ચિન્હ	સમજણ
+	ઉમેરયા	૦.........	મોઢાના હિસાબની કુંચી (પ્રમાણે)
—	બાદ		
×	ગુણ્યા	૦૦.......	પાંતી (ની રીતે)
÷	ભાગ્યા	¶......	ફાલવણી (પ્રમાણે)
=	(બરાબર) થયા	‖......	કસર (કાપવાની રીતે)

જુદા જુદા મણના તોલ વિષે.

મુંબઈ મણ શેર ૪૦ ૪૨ અને ૪૪ના તથા સુરતી મણ શેર ૪૦ ૪૧ ૪૧। ૪૨ ૪૩। અને ૪૪ના છે. વળી કેટલીક જણસોના મણ શેર ૪૫ ૪૮ અને ૫૦ ૧૦ ના પણ ગણાય છે.*

મુંબઈના મણના હિસાબ વિષે.

મુંબઈમાં જથ્થાબંધ માલ મણ અને રતલથી અને કોઈ કોઈ માલ નાના જથ્થામાં મણ અને રતલ અથવા શેરથી પણ તોલાય છે. કેટલાક મણ અને તે પર માત્ર શેરથી હિસાબ ગણવાની ટેવ પડેલાઓને રતલનો હિસાબ કરવાને ગુંચવણ જેવું લાગેતો રતલના શેર કરીને હિસાબ ગણવો.

---

* પહેલે સરવ જણસો મુંબઈના કાચા શેર ૪૦ ના મણથી તોલે છે અને પછી તેને લગતા તોલનો હિસાબ કરે છે,

રતલના શેરનો કોઠો *

રતલ ૦। ના	શેર ૦।~।।।	રતલ ૧।।। ના	શેર ૨।।
,, ૦।। ના	,, ૦।।૭।।	,, ૩।। ના	,, ૫
,, ૦।।। ના	,, ૧)~।	,, ૫। ના	,, ૭।।
,, ૧ ના	,, ૧।≈	,, ૭ નો	મણ ૦।

મુંબઈના મણના સુરતી માણ કરવાની રીત.

મુંબઈના તોલને ૦।।।એ ગુણવા, એટલે તેના પોણા કરવા. જેમકે–મુંબઈનો મણ ૧) ૧ શેર તેનો સુરતી મણ ૦।।। ૦।।। શેર થયો. પ્રથમ મણ ઉપર રતલ હોય તો તે રતલના શેર કરીને પોણા કરી લેવા અથવા રતલે બે તોલા લેખે રતલમાં ઉમેરતાં જે આવે તે સુરતી શેર થયા. જેમકે—રતલ ૧ તેના તોલા ૨ (તેના શેર કરવાને ૨૮થી ભાંગતાં ૦)~ ભાગ ચાલી તોલો ૦। વધ્યો) તે મુળ રતલ ૧)માં ઉમેરતાં સુરતી શેર ૧)~ ૦।† તોલો થયો.

તોલ કાપવા વિષે સમજણ.

તોલ કાપવાને જો મુંબઈ બેતાલો અથવા ચુમાલો કરવો હોય તો "તોલ કાપવાની રીત"થી કાચા મણના પાકા મણ કરી લેવા, અને જો સુરતી એકતાલો સવાએકતાલો કે બેતાલો વગેરે કરવો હોય તો પેહેલે મુંબઈના મણના સુરતી માણ કરીને પછી "તોલ કાપવાની રીત"થી તેના પાકા મણ કરવા. મુંબઈના તેમજ સુરતી મણની તોલ કાપવાની રીત એક સરખી છે.

તોલ કાપવાની રીત ‡

તોલ કાપવાની રીત ત્રણ પ્રકારની છે.

રીત ૧લી–તોલના શેર કરી તેને જેટલા શેરનું તોલ કરવું હોય તેટલાએ ભાગતાં પાકું તોલ થાય છે.

રીત ૨જી–નીચે પ્રમાણે કાચા તોલમાંથી તેનો અમુક ભાગ બાદ કરતાં પાકું તોલ થાય છે.

---

*એના કોઠામાં રતલ ૧।।। થી ૭ ના શેર કશા ફરક વગર બરોબરછે. પણ રતલ ૦। થી ૧ સુધીના શેરમાં શેરે તોલો ૦। વધુ ચઢેલો છે કારણ કે સાધારણ ચીજોના હિસાબ ગણવાને રતલે ૦।≈ (પાશેર ત્રણ અધોળ) ચઢાવી શેર કરવામાં આવે છે, તે રીતે એ શેર કીધેલા છે પણ ખરેખર તો રતલે ૧૨ તોલા ચઢે છે માટે જો વધારે કીમતી ચીજનો હિસાબ કરવો હોય તો રતલે ૧૨ તોલા ચઢાવી શેર કરવા.

† શેરના ૨૮ તોલા ભારના હિસાબે એ ૦। તોલો છે, બાકી શેરના ૪૦ કાચા તોલા ભારના હિસાબે (એ ૦। તોલાના) ૦।~।। થાય છે.

‡ રતલ ૧) તોલા ૪૦ ભાર અને શેર ૧ તોલા ૨૮ ભાર આવે છે, પણ કાચા પાકા તોલના હિસાબ ગણવામાં મુંબઈના એક શેરના ૪૦ તોલા કાચાથી ગણત્રી કરવામાં આવે છે.

શેર ૪૧નું તોલ કરવું હોયતો મુળ તોલમાંથી ૪૧મો ભાગ બાદ કરવો.

,, ૪૧ા	— — — — —	૩૩મો — — —
,, ૪૨	— — — — —	૨૧મો — — —
,, ૪૩ા	— — — — —	૧૩$\frac{૪}{૧૩}$* — — —
,, ૪૪	— — — — —	૧૧મો — — —
,, ૪૫	— — — — —	૯મો — — —
,, ૪૮	— — — — —	૬ઠ્ઠો — — —
,, ૫૦	— — — — —	૫મો — — —

રીત ૪ થી—કાચા તોલ પરથી આસરો ક્હાડીને પછી અંદરથી પાંતી પાડી તોલ કાપીને પાકું તોલ કરવું.

આસરો ક્હાડવાની રીત.

૪૧ કરવાને મણે ૧ શેર, શેરે ૧ તોલો અને તોલે ૧ વાલ અંદરથી કાપવું.

૪૧ા	— — ૧ા	— — ૧ા	— — — ૧ા — — —
૪૨	— — ૨	— — ૨	— — — ૨ — — —
૪૩ા	— — ૩ા	— — ૩ા	— — — ૩ા — — —
૪૪	— — ૪	— — ૪	— — — ૪ — — —
૪૫	— — ૫	— — ૫	— — — ૫ — — —
૪૮	— — ૮	— — ૮	— — — ૮ — — —
૫૦	— — ૧૦	— — ૧૦	— — — ૧૦ — — —

અથવા

જેટલા શેરે પાકું તોલ કરવું હોય તેટલામાંથી ચાલીસ બાદ કરતાં બાકી રહેતી રકમે (એટલે તોલ ૪૧ હોય તો ૧ કે, ૪૨ હોય તો ૨એ, એ પ્રમાણે) કાચા મણોને ગુણી તેને ચાલીસે ભાંગીને ક્હેલા કાચા મણમાંથી બાદ કરવા ને જે બાકી રહે તે પાકા મણનો આસરો થયો. એ રીતે શેર ૫૦ નો પણ આસરો કરવો.

આસરો કીધા પછી માંહેથી પાંતી પાડવાને આસરાને ફરીથી ઉપર પ્રમાણેજ (રકમે) ગુણી ૪૦ એ ભાંગતાં મણ કરી તે આસરાના મણમાં ઉમે

---

* કાચા તોલને ૧૭૪ એ ગુણીને ૧૩ એ ભાગતાં જે ભાગાકાર આવે તે બાદ કરવાની રકમ આવશે. એમાં અપુર્ણાંકનો હિસાબ હોવાથી ૪૩ા નો હિસાબ એ ૨ જી રીતે કરવા કરતાં રીત ૧ લી અથવા ૩ જી થી કરવો ઠીક પડેછે.

કરતાં જે રકમ આવે તે પ્રથમ કહેલા કાચા તોલમાંથી બાદ કરવી* ને કાંઇ બાકી રહે તો તે રહેલી રકમને ઉપર બતાવેલી રીતથીજ આસરો કાઢી ઉપર મુજબ ગુણી મુળ રકમની બરોબર કરી લેવા અને હમણા આવેલા આસરો આગળના આસરાના મણમાં ઉમેરી દેવો અને આવેલા આસરાના ગુણાકારની રકમ આગળનાં આસરાના ગુણાકારની રકમમાં ઉમેરવી. પછી તે બધી રકમનો કુલ સરવાળો કરતાં કહેલા કાચા તોલની બરોબર થાય તો આસરાની બેઉ રકમ મળીને જે એક રકમ થાય તે નકકી મણ થશે.

દાખલો—કાચા મણ ૨૫નું તોલ ૪૨નું પાકું તોલ કેટલું થશે ?

રીત ૧લી થી—
કાચા મણ ૨૫
શેર કરવાને ૪૦એ ગુણવા

```
૪૨)૧૦૦૦ (૨૩॥ મણ
   ૯૯૭॥
   ────
     ૨॥
     ૪૦
   ────
૪૨)૧૦૦ (૨॥= શેર
   ૯૯॥॥
   ────
    ૦। વધ્યા†
```

જવાબ—
૪૨ ના મણ-શેર
૨૩॥ ૨॥=

રીત ૨જી થી—
કાચા મણ

```
૨૧) ૨૫ (૧ મણ
    ૨૧
    ──
     ૪
    ૪૦
    ──
૨૧)૧૬૦(૭॥ શેર
   ૧૫૭॥
   ────
     ૨॥
    ૪૦
    ──
૨૧)૧૦૦(૪॥ તોલા તે
   ૯૯॥॥ [ના શેર૦)=
   ────
    ૦। વધ્યા†
```

કાચા મણ ૨૫નો
૨૧મો ભાગ— ૧) ૭॥= બાદ કરતાં
જવાબ—
૪૨ ના મણ ૨૩॥૨॥= શેર.

---

* બાદ કરતાં જો બાકી કાંઇ વધે નહી તો તે આસરાના મણ તેજ નકકી પાકા મણ થશે

† એની નોટ પાના ૨૦ માએ આપેલી છે.

રીત ૩જી થી—

મણ	મણ	બાદ	મણ
૨૫×૨=	૧। તે ૨૫માંથી—બાકી ૨૩॥ તે આસરે* થયો.		

આસરે	મણ	મણ	શેર
૨૩॥ × ૨=	૧)૭॥	મળીને ૨૪॥૭॥	બાકી ૨॥ જેનો—
૦)૨॥≈ × ૨=	૦)¬॥૦≈	મળીને ૦)૨≈॥૦≈	બાકી ૦। તોલો વધ્યો†
૨૩॥૨॥≈	૧)૭॥¬॥૦≈	૨૪॥૭॥≈॥૦≈	

પાકું તોલ થયું.-તોલનું ગયું= ૨૫ .... ને તોલો ૦।ના

ફેરે મળી રહ્યું.

જવાબ—૪૨ ના મણ—શેર

૨૩॥ ૨॥≈

કાચા મણના હરેક પાકા મણના હિસાબના તૈયાર કોઠાઓ

કોઠાઓ વિષે સમજણ—

એ કોઠાઓમાં તોલા મુકેલા છે તે એક શેરના ૪૦ તોલાના હિસાબે મુકેલા છે માટે હિસાબ મેળવતી વખતે જ્યાં તોલો ૦॥≈ થાય ત્યાં તેનું શેરનું ૦)૦। (૦। અધોળ) ગણી લેવું.

કોઠાઓમાંથી તોલ મેળવવાને-જે જાતના તોલનું પાકું તોલ મેળવવું હોય તેને લગતા કોઠાપરથી પાકું તોલ મેળવી લેવું.

દાખલો-મુંબઇના મણ ૧૨૭॥નું મુંબઇ તોલ ૪૨નું પાકું તોલ કાઢવાને કોઠા પ્રમાણે-

---

* આસરો કરી તોલ કાપવામાં જેમ તોલની રકમ ચઢતી હોય તેમ આસરાની રકમ તેનાં પ્રમાણમાં ધ્યાન કરી થોડી વધારે કરીને ગણીએ તો વારેઘડીએ આસરો કાઢવો પડતો નથી અને જવાબ જલદી આવી જાય છે. પેહેલે હિસાબથી આસરો આવ્યો તેથી ગણવું અને બાકી વધતાં વધતાં કટકે કટકેજ ગણવું, એમ કાંઇ નથી પણ જેમ બને તેમ જવાબ જલદી આવે તેમ ધ્યાન પહોંચાડી ગણવું.

† ત્રણે ઠેકાણે એકસરખી રીતે ૦। વધ્યા આવે છે. એ નજીવી શેષની સાધારણ કિમતની રકમમાં કસર ગણતા નથી, પણ જો કિમતી જણસ હોય તો તોલાના વાલ કરીને હિસાબ કરવો.

						મણ	શેર	તોલા
પ્રથમ	મુંબઈ મણ	૧૦૦ના	૪૨ના	પાકા		૯૫	૯॥૦	૦॥=
—	—	૨૫ના	—	—		૨૩॥	૨।=	૦।
—	—	૨ના	—	—		૧॥	૬)≡	૦)=
—	—	॥ના	—	—		૦।	૯)૦॥	૦)૦॥
—	મણ ૧૨૭॥	ના	પાકા			૧૨૧	૭)=।	૦)=॥* જવાબ.

દાખલો બીજો—મુંબઈના મણ ૯૯॥૬॥ ૨તલનું સુરતી તોલ ૪૨નું પાકું કાઢવાને કોઠા પ્રમાણે—

					મણ	શેર	તોલા
પ્રથમ	મુંબઈ મણ	૯૦ના	૪૨ના	પાકા	૬૪।	૧।=॥	૦।૦।
—	—	૯ના	—	—	૬।	૭)=।	૦)=॥
—	—	॥ના	—	—	૦।	૪।૦॥	૦)≡
—	—	૦)૬॥	—	—		૬॥=	૦॥૦।
—	મણ ૯૯॥૬॥ના	પાકા			૭૧)	૯॥=॥	૦॥≡ જવાબ.

---

* તોલાનો સરવાળો તોલો ૦॥૦॥ થાયછે તેમાંથી તોલો ૦॥= ની કસીલ અધોળમાં ગઈ બાકી તોલો ૦)=॥ રહયો.

મુંબઈના પાકા તોલના હિસાબનો કોઠો.

મુંબઈનું કાચું તોલ.		મુંબઈ ૪૨નું પાકું તોલ.			મુંબઈ ૪૪નું પાકું તોલ.			મુંબઈનું કાચું તોલ		મુંબઈ ૪૨નું પાકું તોલ			મુંબઈ ૪૪નું પાકું તોલ		
મણ	રતલ	મણ	શેર	તોલા	મણ	શેર	તોલા	મણ	રતલ	મણ	શેર	તોલા	મણ	શેર	તોલા
	૦।	....	૦।~।	૦।≈॥।	....	૦।~	૦।≈॥	.....	૪	......	૫।≋	૦)≋	.....	૫)≋	૦।~
	૦॥	....	૦॥≈॥।	૦।~॥	....	૦॥≈।	૦।~॥	......	૪।	.....	૫॥।૦॥	૦)૦॥।	.....	૫॥૦।	૦)≋
	૦॥।	....	૧)૦।	૦)≋	....	૦॥।≋॥	૦)≋	.....	૪॥	......	૬)~॥।	૦॥૦।	.....	૫॥।~॥	૦)૦॥।
	૧	....	૧।~॥।	૦)॥।	....	૧।૦॥	૦)~।	......	૪॥।	......	૬।≋	૦।≈।	......	૬)≈॥	૦॥૦।
	૧।	....	૧॥≋	૦॥૦॥	....	૧॥~॥।	૦॥~	.....	૫	.....	૬॥।૦॥।	૦।	......	૬।≋॥।	૦।≈
	૧॥	....	૨)૦॥	૦।≈।	....	૧॥।≋	।≈॥।	......	૫।	...	૭)≈	૦)~॥	......	૬॥।~	૦)≋॥
	૧॥।	....	૨।≈	૦)≋॥	....	૨।૦।	૦।૦॥	......	૫॥	.....	૭।≋॥	૦॥~	......	૭)≈।	૦)~।
	૨	....	૨॥≋॥	૦)~॥	....	૨॥~॥	૦)≈॥	......	૫॥।	......	૭॥।~	૦।≋	.....	૭।≋	૦॥૦॥।
	૨।	....	૩)૦॥।	૦॥~।	....	૨॥।≈॥।	૦)॥	.....	૬	.....	૮)≈॥	૦।~	.....	૭॥।૦॥	૦।≋
	૨॥	....	૩।≈।	૦।≋	....	૩)≋॥।	૦॥	......	૬।	......	૮॥	૦)≈॥	......	૮)~॥।	૦।~
	૨॥।	....	૩॥≋॥	૦।૦॥	....	૩॥~	૦।~॥।	.....	૬॥	.....	૮॥।~॥	૦	......	૮।≋	૦)≋
	૩	....	૪)~।	૦)≈॥	....	૩॥।≈।	૦)≋॥	......	૬॥।	......	૯)≈॥।	૦।≋॥	.....	૮॥।૦।	૦
	૩।	....	૪।≈॥।	૦	....	૪)≋॥	૦)~॥	૦।	......	......	૯।॥૦।	૦।~।	.....	૯)~।	૦॥૦।
	૩॥	....	૪॥।	૦।≋॥	....	૪॥૦॥	૦॥~	૦॥	......	૦।	૯)૦॥।	૦)૦॥	૦।	૮)≈॥	૦।≈॥
	૩॥।	....	૫)~॥	૦।~।	....	૪॥।~॥।	૦।≈॥।	૦॥।	..	૦॥	૮॥~	૦।~॥।	૦॥	૯॥૦।	૦।૦॥

મુંબઈનું કાચું તોલ		મુંબઈ ૪૨નું પાકું તોલ.			મુંબઈ ૪૪નું પાકું તોલ			મુંબઈનું કાચું તોલ		મુંબઈનું ૪૨નું પાકું તોલ			મુંબઈ ૪૪નું પાકું તોલ		
મણ	રતલ	મણ	શેર	તોલા	મણ	શેર	તોલા	મણ	રતલ	મણ	શેર	તોલા	મણ	શેર	તોલા
૧	...	૦॥।	૮)-॥	૦)-	૦॥।	૬।-॥	૦)=॥।	૪૫	.....	૪૨॥।	૪।૦॥	૦)≡	૪૦॥।	૬।-॥	૦)=॥।
૨	...	૧॥।	૬)≡	૦)=	૧॥।	૨॥≡॥	૦।-॥	૫૦	.....	૪૭॥	૪॥।	૦॥	૪૫॥	૮)=॥।	૦।=॥
૩	...	૨॥।	૪।૦॥	૦)≡	૨॥	૯)-।	૦॥૦।	૬૦	.....	૫૭	૫॥≡	૦॥	૫૪॥	૧॥।-	૦)≡॥
૪	..	૩॥।	૨।=	।	૩॥	૫।≡	૦)-	૭૦	.....	૬૬॥	૬॥=॥	૦।≡	૬૩॥	૫।≡	૦)-
૫	...	૪॥।	૦।≡॥	૦।-	૪॥	૧॥।-	૦)≡॥।	૮૦	.....	૭૬	૭॥-॥।	૦।≡	૭૨॥	૯)-।	૦॥૦।
૬	...	૫॥।	૮॥-	૦।=	૫।	૮)=॥।	૦।=॥	૯૦	.....	૮૫॥	૮॥-	૦।=	૮૧॥।	૨॥≡॥	૦।-॥
૭	...	૬॥	૬॥=॥	૦।≡	૬।	૪॥૦॥	૦॥-	૧૦૦	.....	૯૫	૯॥૦।	૦।=	૯૦॥।	૬।-॥।	૦)=॥।
૮	...	૭॥	૪॥।	૦॥	૭।	૦॥।=॥	૦)=	૨૦૦	.....	૧૯૦।	૯)૦॥।	૦	૧૮૧॥।	૨॥≡॥	૦।-॥
૯	...	૮॥	૨॥।-॥	૦॥-	૮	૭।૦।	૦।૦॥	૩૦૦	.....	૨૮૫॥	૮॥-	૦।=	૨૭૨॥	૯)-।	૦॥૦।
૧૦	...	૯॥	૦॥।≡	૦	૯	૩॥=	૦)≡॥	૪૦૦	.....	૩૮૦॥।	૮)-॥	૦	૩૬૩॥	૫।≡।	૦)-
૧૫	...	૧૪।	૧।=॥।	૦-	૧૩॥	૫।≡	૦)-	૫૦૦	...	૪૭૬	૭॥-॥।	૦।=	૪૫૪॥	૧॥।-	૦)≡॥
૨૦	...	૧૯	૧॥।=॥	૦	૧૮	૭।૦।	૦।-॥	૧૦૦૦	.....	૯૫૨।	૫)≡॥	૦)≡	૯૦૯	૩॥=	૦।≡॥
૨૫	...	૨૩॥।	૨।=	૦।	૨૨॥	૯)-।	૦॥૦।	૨૦૦૦	.....	૧૯૦૪॥।	૦।≡॥	૦।-	૧૮૧૮	૭।૦।	૦।૦॥
૩૦	...	૨૮॥	૨॥।-॥	૦॥-	૨૭।	૦॥।=॥	૦)=	૩૦૦૦	.....	૨૮૫૭	૫॥≡।	૦।≡	૨૭૨૭।	૦॥।=॥	૦)=
૩૫	...	૩૩।	૩।-।	૦।	૩૧॥।	૨॥≡॥	૦।-॥	૪૦૦૦	.....	૩૮૦૯॥	૦॥।≡।	૦	૩૬૩૬।	૪॥૦॥	૦॥-
૪૦	...	૩૮	૩॥।૦॥।	૦॥-	૩૬।	૪॥૦॥	૦॥-								

મુંબઈ તોલમાંથી સુરતી પાકા તોલના હિસાબનો કોઠો.

મુંબઈનું કાચું તોલ.		સુરતી તોલ.		સુરતી ૪૧નું પાકું તોલ		સુરતી ૪૧॥નું પાકું તોલ		સુરતી ૪૨નું પાકું તોલ		સુરતી ૪૩નું પાકું તોલ		સુરતી ૪૪નું પાકું તોલ	
મણ	રતલ	શેર	તોલા	શેર	તોલા	શેર	તોલા	શેર	તોલા	શેર	તોલા	શેર	તોલા
	૦।	૦।૦।	૦)~॥	૦।	૦।≡	૦।	૦।≈।	૦।	૦)≡।	૦)≋॥।	૦॥૦॥	૦)≋॥।	૦।~॥।
	૦॥	૦॥૦॥	૦)≈॥।	૦॥૦।	૦।૦॥	૦॥૦।	૦)≈॥	૦॥	૦।≈॥	૦।≋॥।	૦।≋	૦।≋॥	૦)~॥।
	૦॥।	૦॥।૦॥।	૦।૦।	૦॥।૦॥	૦)~॥	૦॥।૦।	૦॥૦॥।	૦॥।	૦॥~॥।	૦।≋॥	૦।~।	૦॥≋॥	૦।≡।
	૧	૧)~	૦।~॥	૧)૦॥	૦॥૦॥।	૧)૦॥	૦।~	૧)૦।	૦)≋	૦॥≋॥।	૦।૦।	૦॥।≈॥	૦)≋॥
	૧।	૧।~।	૦।≋	૧।૦॥।	૦।≈	૧।૦॥	૦)~।	૧।૦।	૦।≈।	૧)≡॥	૦)≡॥	૧)≋	૦॥~।
	૧॥	૧॥~॥	૦॥૦॥	૧॥~	૦)≋।	૧॥૦॥।	૦।≋॥	૧॥૦।	૦॥~॥	૧।≋॥।	૦)~॥	૧।≈	૦।~
	૧॥।	૧॥।≈	૦	૧॥।~।	૦)૦॥।	૧॥।~	૦)≋॥।	૧॥।૦॥	૦)≈॥।	૧॥≋॥।	૦	૧॥≋	૦)~
	૨	૨)≈।	૦)~॥	૨)~।	૦॥	૨)~।	૦	૨)૦॥	૦।≈।	૧॥।≋॥।	૦॥૦॥	૧॥।≋	૦।≈॥।
	૨।	૨।≈॥	૦)≈॥।	૨।~॥	૦।~।	૨।~।	૦।≈।	૨।૦॥	૦॥~॥	૨)≋॥	૦।≋	૨)≋	૦)≈॥
	૨॥	૨॥≈॥।	૦।૦।	૨॥~॥	૦)≈।	૨॥~॥	૦)≈॥	૨॥૦॥।	૦)≈॥।	૨।≋॥	૦।≡	૨।≈॥।	૦॥૦॥
	૨॥।	૨॥।≋	૦।~॥	૨॥~॥।	૦॥~॥	૨॥।~॥	૦॥૦॥।	૨॥।૦॥।	૦।≈	૨॥≋॥	૦।૦।	૨॥≈॥।	૦।૦॥
	૩	૩)≋।	૦।≋	૩)≈	૦।≈॥।	૩)~॥।	૦।~	૩)૦॥।	૦॥૦॥	૨॥।≋॥।	૦)≋	૨॥।≈॥।	)૦।
	૩।	૩।≋॥	૦॥૦॥	૩।≈।	૦।	૩।≈	૦)~।	૩।~	૦)≈॥	૩)≈।	૦)-॥	૩)≈॥	૦।≈
	૩॥	૩॥।	૦	૩॥≈॥	૦)~॥	૩॥≈	૦।≋	૩॥~	૦।~॥।	૩।≋॥	૦	૩।≈॥	૦)~॥।
	૩॥।	૪)૦।	૦)~॥	૩॥।≈॥	૦॥૦॥।	૩॥।≡।	૦)≋॥	૩॥।~	૦॥~	૩॥≋	૦॥૦॥	૩॥≈।	૦।≡॥

મુંબઈનું કાચું તોલ	સુરતી તોલ		સુરતી ૪૧નું પાકું તોલ		સુરતી ૪૧॥નું પાકું તોલ		સુરતી ૪૨નું પાકું તોલ		સુરતી ૪૩॥નું પાકું તોલ		સુરતી ૪૪નું પાકું તોલ	
રતલ	શેર	તોલા	શેર	તોલા	શેર	તોલા	શેર	તોલા	શેર	તોલા	શેર	તોલા
૪	૪।૦॥	૦)=॥।	૪)≡॥।	૦।=	૪)=॥	૦	૪)—।	૦)=।	૩॥।≡।	૦।≡	૩॥।=।	૦)≡॥
૪।	૪॥૦॥।	૦।૦।	૪।≡	૦)≡	૪।=॥	૦।=	૪।—।	૦।—॥	૪)≡	૦।—।	૪)=	૦॥—।
૪॥	૪॥।—	૦।—॥	૪॥≡।	૦)૦।	૪॥=॥।	૦)=।	૪॥—।	૦॥૦॥	૪।≡।	૦।૦।	૪।=	૦।—।
૪॥।	૫)—।	૦।≡	૪॥।≡।	૦।≡॥	૪॥।=॥।	૦॥૦॥	૪॥।—॥	૦)=	૪॥≡।	૦)=॥	૪॥=	૦)—
૫	૫।—॥	૦॥૦॥	૫)=॥	૦।૦॥।	૫)≡	૦।૦॥।	૫)—॥	૦।૦॥।	૪॥।≡।	૦)—॥	૪॥।—॥।	૦।=॥।
૫।	૫॥=	૦	૫।≡॥।	૦)=।	૫।≡।	૦)—	૫।—॥	૦॥૦॥	૫)≡	૦॥—॥	૫)—॥।	૦)≡॥।
૫॥	૫॥।=।	૦)—॥	૫॥≡॥।	૦॥—॥	૫॥≡।	૦।≡।	૫॥—॥।	૦)=	૫॥=	૦॥	૫॥—॥	૦॥૦॥
૫॥।	૬)=॥	૦)=॥।	૬	૦।=॥	૫॥।≡॥	૦)≡॥	૫॥।—॥।	૦।—।	૫॥≡	૦।=॥	૫॥—॥	૦।૦॥
૬	૬।=॥।	૦।૦।	૬।૦।	૦)≡॥।	૬)≡॥।	૦	૬)—॥।	૦॥૦॥	૫॥।≡	૦।૦॥।	૫॥।—॥	૦)૦।
૬।	૬॥≡	૦।—॥	૬॥૦॥	૦)—	૬।≡॥।	૦।=	૬।=	૦)—॥।	૬)≡	૦)=॥।	૬)—।	૦।≡।
૬॥	૬॥≡।	ગ।≡	૬॥૦॥।	૦॥ ।	૬॥	૦)=।	૬॥=	૦॥૦।	૬।≡	૦)=	૬।—।	૦)=
૬॥।	૭)≡॥	૦॥૦॥	૭)૦॥।	૦।—॥	૭	૦।૦॥	૬॥।=	૦॥૦।	૬॥≡	૦)—	૬॥—	૦।≡॥

મુંબઈનું કાચું તોલ	સુરતી તોલ	સુરતી ૪૧નું પાકું તોલ			સુરતી ૪૧॥નું પાકું તોલ.			સુરતી ૪૨નું પાકું તોલ			સુરતી ૪૩॥નું પાકું તોલ.			સુરતી ૪૪નું પાકું તોલ		
મણ	મણ	મણ	શેર	તોલા	મણ	શેર	તોલા	મણ	શેર	તોલા	મણ	શેર	તોલા	મણ	શેર	તોલા
૦।	૦) ૭॥		૭॥~	૦)≡		૭।૦।	૦।૦॥		૭≡।	૦)~॥		૬।।≡	૦॥~		૬।।~	૦)≡॥
૦॥	૦।૫	૦।	૪।।≡	૦।≡	૦।	૪॥૦॥	૦॥~	૦।	૮।૦॥	૦)≡	૦।	૩॥~॥	૦॥૦॥	૦।	૩।≡	૦।≡॥
૦।।।	॥૨॥	૦॥	૧॥।≡	૦॥~	૦॥	૧॥।~	૦)≡॥	૦॥	૧॥≡॥	૦।૦।	૦॥	૨॥૦॥	૦≡॥	૦॥	૦।≡।	૦)~।
૧	૦।।।	૦॥	૯।૦।	૦)=	૦॥	૯)–।	૦॥૦।	૦॥	૮॥	૦।~॥	૦॥	૭॥=॥	૦।≡।	૦॥	૭।૦।	૦।૦॥
૨	૧॥	૧।	૮॥૦॥	૦)≡॥	૧।	૮)≡॥	૦।≡।	૧।	૭)=।	૦)~॥	૧।	૫।≡॥	૦।૦॥	૧।	૪॥૦॥	૦॥~
૩	૨।	૨	૭॥૦॥	૦।~	૨)	૭।૦।	૦।૦॥	૨)	૫॥=।	૦।=।	૨)	૩)≡॥	૦)~॥	૨)	૧॥–	૦)≡॥
૪	૩	૨॥	૭)–	૦।≡॥	૨॥	૬।–॥	૦)=॥	૨॥	૪।૦॥	૦)=॥	૨॥	૦॥≡॥	૦॥~	૨॥	૯)~।	૦॥
૫	૩॥	૩॥	૬।–।	૦॥૦॥	૩॥	૫।≡।	૦)~	૩॥	૨॥–॥	૦॥૦॥	૩।	૮॥≡॥	૦।≡।	૩।	૬।~॥	૦)≡॥
૬	૪॥	૪।	૫॥–॥	૦	૪।	૪॥૦॥	૦॥–	૪।	૧।≡॥	૦।~।	૪)	૬।≡॥	૦)=।	૪)	૩॥≡	૦।≡
૭	૫।	૫	૪॥≡	૦)≡	૫)	૩॥=	૦।≡	૫)		૦	૪॥	૪)≡॥	૦)૦॥	૪॥	૪॥≡॥	૦)~॥
૮	૬	૫॥	૪)=।	૦)=॥	૫॥	૨॥≡॥	૦।–॥	૫॥	૮॥~	૦।~॥	૫॥	૧॥≡।	૦॥	૫।	૮)≡॥	૦।≡
૯	૬॥	૬॥	૩।≡॥	૦। ।	૬॥	૧॥।~	૦)–॥	૬।	૭)≡।	૦)–॥	૬)	૯॥≡।	૦।~	૬)	૫॥≡।	૦)~
૧૦	૭॥	૭।	૨॥≡॥	૦।≡	૭।	૦॥=॥	૦)–॥	૭)	૫॥≡।	૦।≡।	૬॥	૭।≡।	૦)=।	૬॥	૨॥≡॥	૦।~॥
૧૫	૧૧।	૧૦॥	૯)૦।	૦।–॥	૧૦॥	૬।~॥	૦ =॥	૧૦॥	૮॥–	૦।~॥	૧૦।	૬)≡॥	૦॥૦॥	૧૦	૯)~।	૦॥
૨૦	૧૫	૧૪॥	૫ ॥	૦।	૧૪॥	૧॥।~	૦)≡॥	૧૪।	૧।≡॥	૦।૦।	૧૩॥	૪॥≡॥	૦।૦॥	૧૩॥	૫॥=।	૦)–
૨૫	૧૮॥	૧૮।	૧॥≡।	૦)≡॥	૧૮)	૭।૦।	૦।૦॥	૧૭॥	૪।૦॥	૦)≡	૧૭।	૩॥≡।	૦)૦॥	૧૭)	૨॥~	૦)≡॥
૩૦	૨૨॥	૨૧॥	૮)૦॥	૦)~	૨૧॥	૨॥≡॥	૦।~॥	૨૧।	૬)≡।	)~॥	૨૦॥	૨।~॥	૦।≡	૨૦।	૮)≡॥	૦।≡

મુંબઈનું કાચુ તોલ	સુરતી તોલ	સુરતી ૪૧નું પાકું તોલ.			સુરતી ૪૧ાનું પાકું તોલ			સુરતી ૪૨નું પાકું તોલ			સુરતી ૪૩નું પાકું તોલ			સુરતી ૪૪નું પાકું તોલ.		
મણ	મણ	મણ	શેર	તોલા.	મણ	શેર	તોલા.	મણ	શેર	તોલા	મણ	શેર	તોલા	મણ	શેર	તોલા
૩૫	૨૬।	૨૫।	૬।≈	૦॥~॥	૨૫।	૮।≈॥।	૦।≈॥	૨૫		૦	૨૪।	૧)~॥	૦)≡	૨૩॥।	૪॥૦॥।	૦॥~
૪૦	૩૦	૨૯॥	૦॥≡॥	૦॥	૨૯	૩॥≈	૦।≡।	૨૮॥	૨॥।~॥	૦॥૦॥	૨૯॥	૯॥।~	૦॥~	૨૭।	૦॥≈।	૦)~॥
૪૫	૩૩॥।	૩૨॥	૭)~	૦।=॥।	૩૨॥	૯)-।	૦॥૦।	૩૨	૫॥≡।	૦।≡।	૩૧	૮॥૦॥।	૦।~।	૩૦॥	૭।૦।	૦।૭॥
૫૦	૩૭॥	૩૬॥	૨।=॥	૦।~।	૩૬।	૪॥૦॥	૦॥~	૩૫॥	૮॥~	૦।~॥।	૩૪॥	૭।૦॥	૦)~।	૩૪	૩॥≈	૦।≡
૬૦	૪૫	૪૩॥।	૬)~॥	૦)≡।	૪૩॥	૫।≡।	૦)~	૪૨॥।	૪।૦॥	૦)≈॥।	૪૧॥	૪॥≡॥।	૦)≡॥	૪૦॥।	૬।~॥।	૦)≈॥
૭૦	૫૨॥	૫૩	૮॥।૦।	૦॥~।	૫૦॥	૬।~॥।	૦)≈॥।	૫૦		૦	૪૮॥	૨)≡	૦।-॥	૪૭॥	૯)~।	૦॥
૮૦	૬૦	૫૮॥	૧।≡।	૦।≈।	૫૮)	૭।૦।	૦।૦॥	૫૭)	૫॥≡।	૦।≡।	૫૫।	૧॥=।	૦॥૦।	૫૪॥	૧॥।~	૦)≡॥
૯૦	૬૭॥	૬૫॥।	૪)≈।	૦)=॥	૬૫।	૮)≈॥।	૦।≈।	૬૬।	૧।≈॥।	૦।૦।	૬૨।	૭)~॥।	૦)૦॥	૬૧।	૪॥૦॥	૦॥~
૧૦૦	૭૫	૭૩	૬॥।~।	૦)૦॥	૭૨॥	૯)~।	૦॥૦।	૭૧।	૭)≈।	૦)~॥	૬૯।	૪॥~	૦।≈॥।	૬૮	૭।૦।	૦।૦॥
૨૦૦	૧૫૦	૧૪૬।	૩॥≈॥	૦)~॥	૧૪૫।	૮)≈॥।	૦।≈॥	૧૪૨॥।	૪।૦॥	૦)≈॥	૧૩૮॥	૯)≈	૦।-॥	૧૩૬।	૪॥૦॥	૦॥~
૩૦૦	૨૨૫	૨૧૯॥	૦।=॥।	૦)≈	૨૧૮)	૭।૦।	૦।૦॥।	૨૧૪।	૧।≈॥।	૦।૦॥	૨૦૮)	૩॥≡	૦॥	૨૦૪॥	૧॥।~	૦)≡॥
૪૦૦	૩૦૦	૨૯૨॥	૭।~	૦)≡	૨૯૦॥।	૬।~॥।	૦)≡	૨૮૫॥	૮॥~	૦।~॥।	૨૭૭।	૮।૦।	૦	૨૭૨॥	૯)~।	૦॥
૫૦૦	૩૭૫	૩૬૫॥।	૪)=।	૦)=॥	૩૬૩॥	૫।≡।	૦)~।	૩૫૭)	૫॥≡।	૦।≡	૩૪૬॥।	૨॥।~।	૦)≡॥।	૩૪૦॥।	૬।~॥।	૦।≈॥
૧૦૦૦	૭૫૦	૭૩૧॥	૮।૦॥	૦।≈	૯૨૭	૦॥।≈॥	૦)=॥	૭૧૪।	૧।≈॥।	૦।૦।	૬૯૩॥	૫।≈॥	૦।≈	૬૮૧॥।	૨॥≡॥	૦।૦॥
૨૦૦૦	૫૦૦	૧૪૬૩।	૬॥~।	૦।૦॥	૧૪૫૪॥	૧॥।~	૦।~	૧૪૨૮॥	૨॥।~॥	૦॥૦॥	૧૩૮૭॥	૧।~।	૦)≈	૧૩૬૩॥	૫।≡।	૦)-।
૩૦૦૦	૧૨૫૦	૨૧૯૫	૪॥।≈	૦)≈	૨૧૮૧॥।	૨॥≡।	૦।≡॥	૨૧૪૨॥	૪।૦॥	૦)≈॥।	૨૦૮૦॥	૭)	૦	૨૦૪૫।	૮)≈॥।	૦।≈॥
૪૦૦૦	૨૩૦૦	૨૯૨૬॥।	૩)≈॥	૦॥~	૨૯૦૯)	૩।≈॥	૦	૨૮૫૭)	૫॥≡।	૦।≡	૨૭૭૪॥	॥≈॥	૦)≈	૨૭૨૭।	૦॥।≈॥	૦)≈

ભાગ ૩ જો.

વિવિધ ખાંડીના હિસાબ.

ખાંડીના હિસાબ કરવાની રીત બે પ્રકારની છે—

૧—તોલની હરકોઇ રકમમાંથી (જેટલા મણની ખાંડી કરવી હોય તેટલાએ ભાંગી) ખાંડી કરતાં બાકી વધેલા તોલને ખાંડી સાથે મુકી ભાવથી ફાલવણી કરીને હિસાબ કરવો.

૨—તોલની હરકોઇ રકમમાંથી (જેટલા મણની ખાંડી કરવી હોય તેટલાએ ભાંગી) ખાંડી કરતાં બાકી વધેલા તોલનું ૨૦) મણની ખાંડીના રૂપનું તોલ કરીને તે ખાંડી સાથે મુકી ભાવથી હિસાબ કરવો.

જુદા જુદા તોલનું ૨૦ મણની ખાંડીના રૂપનું તોલ કરવાની કુંચી.

૧૧—મણની ખાંડી કરતાં બાકી વધેલા તોલને બમણું કરી તેનું તોલ ૪૪નું પાકું તોલ કરવું.

૧૪—મણની ખાંડી કરતાં બાકી વધેલા તોલને દોઢું કરી તેનું તોલ ૪૨નું પાકું તોલ કરવું.

૧૫—મણની ખાંડી કરતાં બાકી વધેલા તોલને દોઢું કરી તેનું તોલ ૪૫નું પાકું તોલ કરવું.

૧૬—મણની ખાંડી કરતાં બાકી વધેલા તોલને સવાયું કરવું.

૨૦—મણની ખાંડી કરતાં બાકી વધેલા તોલ ઉપર રતલ હોય તો તેના શેર કરવા.

૨૧—મણની ખાંડી કરતાં બાકી વધેલા તોલનું ૪૨નું પાકું તોલ કરવું.

૨૨—મણની ખાંડી કરતાં બાકી વધેલા તોલનું તોલ ૪૪નું પાકું તોલ કરવું.

૨૨ા—મણની ખાંડી કરતાં બાકી વધેલા તોલનું તોલ ૪૫નું પાકું તોલ કરવું.

૨૫—મણની ખાંડી કરતાં બાકી વધેલા તોલમાંથી તેનો ૧ મે હિસ્સો બાદ કરવો.

*૨૬—મણની ખાંડી કરતાં બાકી વધેલા તોલને ૧૦એ ગુણી ૧૩ એ ભાંગવું.

*૨૭—મણની ખાંડી કરતાં બાકી વધેલા તોલને ૨૦એ ગુણી ૨૭એ ભાંગવું.

૨૮—મણની ખાંડી કરતાં બાકી વધેલા તોલનું સુરતી તોલ ૪૨ નું પાંકું તોલ કરવું.

*૨૯—મણની ખાંડી કરતાં બાકી વધેલા તોલને ૨૦ એ ગુણી ૨૯ એ ભાગવા.

†૨૯ા૬ શેર—ની ખાંડી કરતાં બાકી વધેલા તોલમાંથી તેનો ૩જો હિસ્સો બાદ કરવો અને બાકી જે તોલ રહે તેમાં દર મણે શેર ૦ાા~ ચઢાવવા.

૩૦—મણની ખાંડી કરતાં બાકી વધેલા તોલમાંથી તેનો ૩જો હિસ્સો બાદ કરવો.

દાખલો—મુંબઇના સુજ મણ ૨૬ાા ૨ રતલ. બારદાન મણ ૦ા૫ રતલ જતાં ખાંડી મણ ૧૬ લેખેની દર ખાંડી ૧)ના રૂ૨૨ાા~ લેખે કેટલી કીમત થશે ?

---

* ૨૬ ૨૭ અને ૨૯ મણની ખાંડીનો એ રીતે હિસાબ કરવાનો વેપારીઓમાં ચાલ નથી, કારણ કે તેમાં અપુરણાંક સમાયલો હોવાથી વધુ મહેનત પડે છે, માટે તેના પેહેલીજ રીતે વધેલું સાધારણ તોલ ખાંડી સાથે મુકી ભાવથી ફાલવણી કરી હિસાબ કરવા.

† ૨૯ા૬ શેર—ની ખાંડીનો હિસાબ વળી એવી રીતે પણ થઇ શકે છે કે કહેલા મુંબઈ તોલ આખી રકમનું સુરતી તોલ ૪૨નું તોલ કરી તેનું વળી તોલ ૪૨નું પાકું તોલ કરવું અને જે આવે તેને ૨૦ એ ભાંગતાં ખાંડી થઈ અમે બાકી રહેલા મણ તથા શેર તેજ ૨૦ મણની ખાંડીના રૂ૫નું તોલ થયું.

રીત ૧ લી થી—

મણ રતલ
૨૬॥ ૨
— ૦। ૫ બારદાન.
૧૬)૨૬)૪(૧॥ખાંડી
૨૪
૨)૪

ખાં. મ. ર.
૧॥ ૨ ૪

ખાંડી મણ રતલ
૧॥ ૨ ૪
×રૂ ૨૨॥~ એ ફૂલવાણી—

	રૂ૦	દો૦	બ૦	ખાં૦ મ૦ ર૦
૧ × ૨૨॥~	૨૨॥	૬।	૦	૧ —૦—૦ના
૧ નો ૦॥ ભાગ	૧૧।	૩	૨	૦॥—૦—૦ના
૦॥નો ૦। ભાગ	૨॥।	૭	૦।	૦ —૨—૦ના
¶ પ્રમાણે	૦)	૨૦	૨	૦ —૦—૪ના

જવાબ—રૂ.૩૬॥। ૧૧॥ ૦॥ ૧॥ ૨ ૪ના

રીત ૨ જી થી—

મણ રતલ
૨૬॥ ૨
— ૦। ૫ બારદાન.
૧૬)૨૬)૪(૧॥ ખાંડી
૨૪
૨) ૪
+ ૧॥≈॥ શેર
કરવાને
૨)૫॥≈॥
+ ૦॥૧॥≈॥સવાયું
કરવાને
૨॥૭)≈।

ખાં. મ. શે.
૧॥ ૨॥ ૭)≈।

ખાંડી મણ શેર
૧॥ ૨॥ ૭)≈।
× રૂ૦ ૨૨॥~ એ હિસાબ-

	રૂ૦	દો૦	બ૦	ખાં૦ મ૦ શે૦
૧×૨૨॥~	૨૨॥	૬।	૦	૧ —૦—૦ના
૦॥×૨૨॥~	૧૧।	૩	૨	૦॥ —૦—૦ના
૦ પ્રમાણે	૨॥।	૭	૦॥	૦ —૨॥—૦ના
૦ ……	૦	૧૪	૧॥	૦ —૦—૫ના
૦ ……	૦	૬	૦॥	૦ —૦—૨)≈।

જવાજ—રૂ.૩૬॥। ૧૧॥ ૦॥ ૧॥ ૨॥ ૭)≈ના

મુંબઈના કાચા તોલની વિવિધ ખાંડી કરતાં બાકી વધેલા તોલનું

૨૦ મણની ખાંડીના રૂપના તોલનો કોઠો

ખાંડી કરતાં વધેલું મુંબઈનું કાચું તોલ		૨૦ મણની ખાંડીના રૂપનું તોલ									
		મણ ૩૦નું		મણ ૨૮નું		મણ ૨૫નું		મણ ૨૨॥		મણ ૨૨નું	
મણ	રતલ	મણ	શેર	મણ	શેર	મણ	શેર	મણ	શેર	મણ	શેર
	૦।		૦)≡।।।		૦।		૦।૦॥		૦।~		૦।~।
	૦॥		૦।≡॥		૦॥૦।		૦॥~।		૦॥=।		૦॥=॥
	૦।।।		૦॥≡॥		૦।।।૦।		૦।।।~।।।		૦।।।≡।		૦।।।≡॥
	૧		૦।।।≡।		૧)૦।		૧)=।		૧।૦।		૧।૦।।।
	૧।		૧)≡		૧।૦॥		૧।=।।।		૧॥~॥		૧॥=
	૧॥		૧।=।।।		૧॥૦॥		૧॥≡॥		૧।।।=॥		૧।।।≡।
	૧।।।		૧॥=॥		૧।।।૦।।।		૨		૨)≡॥		૨।૦।
	૨		૧।।।=॥		૨)૦।।।		૨।૦॥		૨॥૦॥		૨॥~॥
	૨।		૨)=।		૨।૦।।।		૨॥~।		૨।।।~।।।		૨।।।=।।।
	૨॥		૨।=		૨॥૦।।।		૨।।।~।।।		૩)=।।।		૩।
	૨।।।		૨॥=		૨।।।–		૩)≡।		૩।≡।।।		૩॥~।
	૩		૨।।।~।।।		૩)~		૩।=।।।		૩।।।~		૩।।।=।
	૩।		૩)~।।।		૩।~		૩॥≡॥		૪)=		૪)≡॥
	૩॥		૩।~॥		૩॥~।		૪)		૪।≡।		૪॥૦।।।
	૩।।।		૩॥~।		૩।।।~।		૪।૦॥		૪।।।૦।		૪॥=
	૪		૩।।।~		૪)~।		૪॥~।		૫)~।		૫ ≡
	૪।		૪)૦।।।		૪।~॥		૪।।।~।।।		૫।=।		૫॥૦।
	૪॥		૪।૦॥		૪॥~॥		૫)=।		૫॥≡॥		૫।।।~॥
	૪।।।		૪॥૦॥		૪।।।~॥		૫।=।।।		૬)૦॥		૬)=।।।
	૫		૪।।।૦।		૫)~॥		૫॥≡॥		૬।~॥		૬॥
	૫।		૫		૫।~।।।		૬)		૬॥=।।।		૬।।।~
	૫॥		૫)≡।।।		૫॥~।।।		૬।૦॥		૬।।।૦।।।		૭)=।
	૫।।।		૫।≡॥		૫।।।=		૬॥~।		૭।૦।।।		૭।≡॥
	૬		૫॥≡॥		૬)=		૬।।।~।।।		૭॥=		૭।।।૦।।।
	૬।		૫।।।≡।		૬।=		૭)=।		૭।।।≡		૮)~।।।
	૬॥		૬)≡		૬॥=		૭।=।।।		૮।		૮।≡
	૬।।।		૬।=।।।		૬।।।=।		૭॥≡॥		૮॥~।		૮।।।૦।

ખાંડી કરતાં વધતું ઓછું રૂપું તેનું તોલ		૨૦ મણની ખાંડીના રૂપનું તોલ									
		મણ ૩૦નું		મણ ૨૮નું		મણ ૨૫નું		મણ ૨૨॥		મણ ૨૨નુ	
મણ	રતલ	મણ	શેર	મણ	શેર	મણ	શેર	મણ	શેર	મણ	શેર
૦।	...		૬॥=॥		૭.=।		૮		૮॥।=।		૯)-॥
૦॥	...	૦।	૩।-॥	૦।	૪।૦॥	૦।	૬	૦।	૭॥।૦॥	૦।	૮)≡
૦॥।	...	૦॥	૦	૦॥	૧॥=॥।	૦॥	૪	૦॥	૬॥=॥।	૦॥	૭।૦।
૧	...	૦॥	૬॥=॥	૦॥	૮॥-।	૦॥।	૨	૦॥।	૫॥-	૦॥।	૬।-॥।
૨	...	૧॥	૩।-॥	૧॥	૭)=।	૧॥	૪	૧॥।	૧)-॥।	૧॥।	૨॥≡॥।
૩	...	૨	૦	૨	૫॥≡॥	૨।	૬	૨॥	૬॥=॥।	૨॥	૯)-॥
૪	..	૨॥	૬॥=॥	૨॥	૪।૦॥	૩	૮	૩॥	૨)≡॥।	૩॥	૫।≡।
૫	...	૩।	૩।-॥	૩॥	૨॥।-॥।	૪	૦	૪।	૭॥।૦॥	૪॥	૧॥।-
૫॥	...	...	....	...	... ...	....	......	....		૦। ખાંડી	
૫॥	૩॥	...	....		... ...	....	....	૦। ખાંડી			
૬	...	૪	૦	૪।	૧॥=॥।	૪॥।	૨				
૬।	...	..	......	...	..	૦। ખાંડી					
૭	...	૪॥	૬॥=॥	૦। ખાંડી							
૭॥	...	૦। ખાંડી									

ખાંડી કરતાં [illegible] તોલ		૨૦ મણની ખાંડીના રૂપનું તોલ									
		મણ ૨૧નું		મણ ૧૬નું		મણ ૧૫નું		મણ ૧૪॥નું		મણ ૧૧નું	
મણ	રતલ	શેર	તોલા*	મણ	શેર	મણ	શેર	મણ	શેર	મણ	શેર
	૦।	૦।-।	૦)≡॥		૦≡		૦।≡॥		૦॥-।		૦॥=।
	૦॥	૦॥=॥।	૦।-॥		૦॥।=।		૦॥।≡।		૧)૦।		૧॥ ॥।
	૦॥।	૧)૦।	૦)≡		૧।-।		૧।=॥।		૧॥૦॥		૧॥।≡।
	૧	૧।-॥।	૦)॥।		૧॥।૦॥		૧॥।=॥		૨)।॥।		૨॥-॥
	૧।	૧॥≡	૦॥૦॥		૨)≡॥।		૨।=		૨॥૦॥।		૩।
	૧॥	૨)૦॥	૦।=।		૨॥=॥।		૨॥।-॥।		૩)-		૩॥=॥
	૧॥।	૨।=	૦)≡॥।		૩)=		૩।-।		૩॥-		૪॥૦॥।
	૨	૨॥≡॥	૦।-॥		૩॥-		૩॥।-		૪)-।		૫)≡
	૨।	૩)૦॥।	૦॥-		૪)૦।		૪।૦॥		૪॥-॥		૫॥।-॥
	૨॥	૩।=।	૦।≡		૪।≡।		૪॥૦।		૫ -॥		૬॥
	૨॥।	૩॥≡॥।	૦।૦॥		૪॥।=॥		૫)≡॥।		૫॥=॥।		૭)=।
	૩	૪)-।	૦)=॥		૫।-॥।		૫॥≡॥।		૬)=		૭॥૦॥।
	૩।	૪।=॥।	૦		૫॥।૦॥।		૬)≡		૬॥=		૮।≡।
	૩॥	૪॥।	૦।≡॥		૬।		૬॥=॥।		૭)=।		૯)=॥
	૩॥।	૫)-॥	૦।-।		૬॥≡		૭)=।		૭॥=॥		૯॥≡॥।
	૪	૫।≡	૦)≡		૭)=।		૭॥=		૮)=॥	૧	૦।=।
	૪।	૫॥।૦॥	૦)॥।		૭॥-।		૮)-॥		૮॥=॥।	૦।	૧)૦॥।
	૪॥	૬)-॥।	૦॥૦॥		૮)૦॥		૮॥-		૯)=॥।	૦।	॥≡
	૪॥।	૬।≡।	૦।=।		૮।≡॥।		૯)૦॥		૯॥≡	૦।	૨।-॥
	૫	૬॥।૦॥।	૦।		૮॥।=॥।		૯॥૦।	૦।	૦)≡।	૦।	૩
	૫।	૭)=।	૦)-॥		૯।=	૦।	... ..	૦।	૦॥≡॥	૧	૩॥=।
	૫॥	૭।≡॥	૦॥-		૦॥।-	૦।	૦।≡॥	૦।	૧)≡॥	૦।	૪।૦॥
	૫॥।	૭॥।-	૦।≡	૧	૦।૦।	૦।	૦॥।≡।	૦।	૧॥≡॥।	૧	૪॥।≡
	૬	૮)=॥	૦।-	૦।	૦॥≡।	૦।	૧।=॥।	૦।	૨।	૦।	૫॥-॥
	૬।	૮॥	૦)=॥	૦।	૧)=॥	૦।	૧॥।=॥	૦।	૩॥।	૦।	૬)≡॥।
	૬॥	૮॥।-॥	૦	૦।	૧॥-॥।	૦।	૨।=	૦।	૩।૦।	૦।	૬॥।=।
	૬॥।	૯)=॥।	૦।≡॥	૦।	૨)૦॥।	૦।	૨॥।-॥।	૦।	૩॥।૦॥	૦।	૭॥-॥।

*શેરના ૪૦ તોલા ભારના હિસાબે.

તોલ મણ	૨૦ મણની ખાંડીના રૂપનું તોલ.										
	મણ ૨૧નું			મણ ૧૬નું		મણ ૧૫નુ		મણ ૧૪નું		મણ ૧૧નું	
મણ	મણ	શેર	તોલા	મણ	શેર	મણ	શેર	મણ	શેર	મણ	શેર
ા	૦	૯ાા•ા	૦ા-ા	૦ા	૨ાા	૦ા	૩ા-ા	૦ા	૪ા૦ાા	૦ા	૮)≡
ાા	૦ા	૯)૦ાાા	૦)ાા	૦ાા	૫	•ાા	૬ાા≡ાાા	૦ાા	૮ાા-	૦ાાા	૬ા-ાાા
ાાા	૦ાા	૮ાા-	૦ા-ાાા	૦ાાા	૭ાા	૧	. ....	ા	૨ાાા-ાાા	૧ા	૪ાા૦ાા
૧	૦ાાા	૮)-ાા	૦)-	૧ા	......	૧ા	૩ા-ા	૧ા	૭)≡ા	૧ાાા	૨ાા≡ાાા
[illegible]	૧ાાા	૬)≡	૦)≡	૨ાા	......	૨ાા	૬ાા≡ાા	૨ાાા	૪ા૦ાા	૩ાા	૫ાા≡ા
ાાા	....	......	......	...	.....	...	.....	......	...	૦ા ખાંડી	
૩	૨ાાા	૪ા૦ાા	૦)≡	૩ાાા	......	૪	......	૪ા	૧ા≡ાાા		
•ાા	....	......	......	....	.....	... .	...	૦ા ખાંડી			
૩ાાા	...	......	......	....	.....	૦ા ખાંડી					
૪	૩ાાા	૨)≡	૦ા	....	....						
૫	ાાા	૦ા≡ાા	•ા-	૦ા ખાંડી							
૫ા	૦ા ખાંડી										

મુંબઈના તોલ પરથી મણ ૨૯। ૬ શેરની ખાંડીઓ તૈયાર કોઠો.*

મુંબઈ તોલ	મણ ૨૯। ૬ શેરની			મુંબઈ તોલ		મણ ૨૯। ૬ શેરની			મુંબઈ તોલ	મણ ૨૯। ૬ શેરની			મુંબઈ તોલ	મણ ૨૯। ૬ શેરની		
રતલ	ખાંડી	મણ	શેર	મણ	રતલ	ખાંડી	મણ	શેર	મણ	ખાંડી	મણ	શેર	મણ	ખાંડી	મણ	શેર
૦।	....	....	૦।	....	૪	....	....	૩॥।≡।	૧	....	૦॥	૭)≡।	૪૦	૦।	૨	૮।≡
૦॥	....	....	૦।≡॥।	...	૪।	....	....	૪≡	૨	....	૧।	૪।=॥।	૪૫	૧।	૦॥	૪।≡॥।
૦॥।	..	....	॥≡॥।	....	૪॥	....	....	૪।=	૩	..	૨	૧॥=	૫૦	૧॥	૪	॥૦॥।
૧	....	....	૦॥।≡।	....	૪॥।	....	....	૪॥~॥।	૪	....	૨॥	૮॥।~॥	૬૦	૨	૦॥।	૨॥=।
૧।	....	....	૧)≡॥	....	૫	....	....	૪॥।~॥।	૫	.. —	૩।	૬)૦॥।	૭૦	૨।	૨॥	૪॥।૦।
૧॥	....	....	૧।≡।	....	૫।	....	....	૫)~॥	૬	....	૪	૩।~।	૮૦	૨॥	૪।	૬॥।=
૧॥।	....	....	૧॥≡।	....	૫॥	....	....	૫।~॥	૭	...	૪॥	૦।≡॥	૯૦	૩	૧	૮॥।≡॥।
૨	....	.	૧॥।≡	....	૫॥।	....	....	૫॥~॥	૮	૦।	૦।	૭॥≡	૧૦૦	૩।	૩	૧)~॥
૨।	....	....	૨)≡	....	૬	....	...	૫॥।~।	૯	૦।	૧	૪॥।=।	૨૦૦	૬॥।	૧	૨)=॥।
૨॥	....	....	૨।=॥।	....	૬।	....	....	૬)~।	૧૦	૦।	૧॥।	૨)~॥।	૩૦૦	૧૦	૪	૩।૦।
૨॥।	..	....	૨॥=॥।	....	૬॥	....	....	૬।~	૧૫	॥	૦	૮)=॥	૪૦૦	૧૩॥	૨	૪।~॥।
૩	....	....	૨॥।=॥	....	૬॥।	....	...	૬॥~	૨૦	૦॥	૩॥	૪)≡॥	૫૦૦	૧૭	૦)	૫।=
૩।	....	....	૩)=॥	૦।	... ...	....	..	૬॥। ॥।	૨૫	૦॥।	૨	૦।૦।	૧૦૦૦	૩૪	૦।	૦॥=।
૩॥	....	....	૩।≡॥	૦॥	... ..	....	૦।	૩॥~॥।	૩૦	૧	૦।	૬।~।	૨૦૦૦	૬૮	૦॥	૧॥।૦।
૩॥।	....	....	૩॥=।	૦॥।	...	....	૦॥	।=॥	૩૫	૧	૩॥।	૨।=	૪૦૦૦	૧૩૬	૧	૩॥૦॥

* ખાંડી ઉપરનું તોલ ૨૦ મણની ખાંડીના રૂપથી.

ભાગ ૪ થો.

હંડ્રવેટના હિસાબ.

મુંબઇના નકી મણને ચારે ભાગી હંડ્રવેટ કરીને તેની સાથે બાકી વધેલા મણ તથા રતલ સામેલ કરીને ભાવથી હિસાબ કરવો.

દાખલો- ખાંડ મોરીસની સુરકા ૧૦ સુજ મણ ૫૮ાા૪ાા રતલમાંથી બારદાન નગે રતલ ૫) લેખેના મણુ ૧ાાા૧ બાદ બાકી નકી મણ ૫૬ાા૩ાા રતલ તેના હંડ્રવેટના ૧)ના રૂ ૧૦)–૧ દોકડા લેખે શુ કીંમત થશે ?

નકી મણ રતલ
૪) ૫૬ાા ૩ાા(૧૪ હંડ્રવેટ
૫૬
——
૦ાા ૩ાા

હં. મ. ર.
૧૪) ૦ાા ૩ાા

હં. મ. ર.
૧૪) ૦ાા ૩ાા
૧૦) –૧

	રૂ૦	દો૦	બ૦	હં. મ. ર.
૧૪×૧૦	૧૪૦	......	.....	૧૪—૦—૦
૧૪× ૦)–	૦ાાા	૧૨ાા	.....	
૧૪× ૦)૧	.....	૧૪	.....	
૦ની રીતે	૧ાાા	૧૩ાાા	૧ાાા	૦—૦ાાા–૦ા
૦ પ્રમાણે	૦૧	૬ા	૩ાા	૦—૦—૩ાા

જવાબ- રૂ ૧૪૩) ૨૧ાાા ૧ા   ૧૪ ૦ાાા ૩ાા

મુંબઇમાં ચાલતા મણ ૪ાાાના પિકલના હિસાબ.

મુંબઇના નકી મણને ૪ાાાએ ભાંગી પિકલ કરીને તેની સાથે બાકી વધેલા મણ તથા રતલ સામેલ કરીને ભાવથી હિસાબ કરવો.

દાખલો—સાબુ ચોખા ગુણુ ૧૦ના સુજ મણ ૫૬ાા૨ાા રતલ, બારદાન મણ ૦ાા ૧ રતલ બાદ બાકી મણ ૫૬) ૧ાાા રતલ તેના પિ૦ ૧)ના રૂ ૧૬ાા૦ાા લેખે શું કીમત થશે ?

નક્કી મણ રતલ
૪ાાા) ૫૬ ૧ાાા(૧૧ પિકલ
૫૨ા

૪ાાા) ૩ાાા ૧ાાા(૦ાાાપિકલ
૩ાા ૧ાાા*

૦ા

પિ. મ.
૧૧ાાા ૦ા

પિ. મ.
૧૧ાાા ૦ા
× ૩ ૧૬ાા૦ાા એ હિસાબ—

	૩૦	૬ા૦	૫૦	પિ. મ. ૨.
૧૧×૧૬	૧૭૬	......	.....	૧૧—૦—૦ના
૧૧×૦ાા	૫ાા	......	.....	
૧૧×૦)ાા	૦ા	૫ા	૨	
૦૦ની રીતે	૧૨ા	૧૪ાાા	૧ાા	૦ાાા—૦—૦ના
૦ પ્રમાણે	૦ાાા	૧૧ાાા	૦ાાા	૦ —૦ા—૦ના

જવાબ—૩૧૯૫) ૧૧) ૦ા ૧૧ાાા ૦ા ના

મુંબઈ તોલનું ચીનાઈ પિકલનું તોલ કરવાની રીત

ચીનમાં તોલ†—પિકલ કયાટી અને ટેલ વગેરેનું છે. મુંબઇ રતલ ૧૦૦ ત્યાંનું પિકલ ૦ાા અથવા કયાટી ૭૫ની બરોબર થાય છે, એટલે ૧ રતલ ત્યાંની ૦ાા કયાટી થઇ. માટે મુંબઇના તોલનું ચીનનું તોલ કરવું હોય તો મુંબઇ તોલના રતલ કરી તેના પોણા કરવાથી ત્યાંના કયાટી થશે. કયાટી ૧૦૦નું પિકલ ૧ માટે કયાટીની રકમમાં જમણી બાજુના છેલ્લા બે આંકડા તે કયાટી અને બાકી ડાબી બાજુ જે રકમ રહે તેટલા પિકલ સમજવા.

દાખલો—મુંબઇ તોલ મણ ૨૪) ૩ રતલ તેનું ચીનાઇ તોલ કેટલું થશે?

મુંબઇ તોલ—મણ
૨૪)૩
× ૨૮ એ રતલ કરવાને
૬૭૨
\+ ૩ ઉપરના
૬૭૫
× ૦ાા એ પોણા કરવાને
કયાટી ૫૦૬ા થઇ.

---

* મણ ૧) ૫ા રતલનો પી ૦ા, ૨ા૩ાા રતલનો પી ૦ાા અને ૩ાા૧ાાા રતલનો પી ૦ાાા થાય છે, એટલું ધ્યાનમાં રાખવાથી પીકલ કરતાં સહેલ પડે છે.

† ચીનના તોલનું કોષ્ટક નં૦ ૩ નું આગલ આવી ગયું છે.

એમાં જમણી બાજુના છેલ્લા બે આંકડા ૦૬। છે તે ક્યાટી અને બાકી ૫ રહે છે તે પિકલ, એટલે પિકલ ૫ ૦૬।* ક્યાટી તોલ થયું. ક્યાટીમાં આણુપાણુ હોય તો કેટલાક તેના ટેલ કરી લખે છે. ક્યાટી ૧ ના ટેલ ૧૬ માટે ક્યાટીપર જેટલા આના હોય તેટલા ટેલ. એ પ્રમાણે ૦। ક્યાટીના ટેલ ૪ થયા એટલે

ક૦ ટેલ

ક્યાટી ૦૬।ની ૦૬ ૪ લખેછે, પણ ભાવથી હિસાબ કરી કીમત કરવાને આગલી રીત (ક્યાટી ૦૬। લખવું) વધારે સુગમ પડે છે.

ચીનાઈ તોલ પિકલ ને ક્યાટીની ત્યાંના ભાવથી કીમત કરવાની રીત.

અમુક તોલની અમુક ભાવે કીમત કરવાને તોલ ને ભાવનો ગુણાકાર કરવો; તે એવી રીતે કે જેટલું તોલ હોય તેની ક્યાટી કરવી અને તેને, જે ભાવ હોય તેના દોકડા કરીને તેથી ગુણવાથી કીમતના ફોકડા થશે. ફોકડા† ૧૦૦નો દોકડો ૧, અને દોકડા ૧૦૦નો સિક્કો (ડાલર કે ટેલ) ૧ માટે ફોકડાની રકમમાં જમણી બાજુના છેલ્લા બે આંકડા તે ફોકડા, તેની બાજુના બે આંકડા તે દોકડા અને બાકી જે રકમ રહે તે ડાલર કે ટેલ (જેથી ભાવ હોય તે) સમજવા.

દાખલો–લવિંગ સુરકા ૪ના નકી પિકલ ૫)૦૬। ક્યાટી દર પિ૦ ૧)ના ડાલર ૨૫)૧૦ દોકડા લેખે શું કીમત થશે ?

---

* પિકલની ક્યાટી ૧૦૦ માટે પિકલની સાથે ક્યાટી લખવી હોય તો ક્યાટીના બે આંક લખવાની રીત છે. ક્યાટી ૦૬। માં આગલ મીંડું છે, એ પ્રમાણે ક્યાટી ૧ થી ૯ સુધી લખતાં તેની આગલ મીંડું રાખવું જેથી તેની કીમત ના હિસાબ કરવો પણ સુગમ પડે છે.

† દોકડો તે ૧ નો ૧૦૦ મો ભાગ, અને ફોકડો તે દોકડાનો ૧૦૦ મો અથવા ૧ નો ૧૦૦૦ મો ભાગ, માટે દોકડા કે ફોકડા ભાવ જો ડાલરથી હોય તો ડાલરના અને ટેલથી હોય તો ટેલના સમજવા.

પીકલ ૫)૦૬ા કયાટીની કયાટી
૫૦૬ા
× ૨૫૧૦ ભાવના દોકડાથી
૫૦૬૦
૨૫૩૦
૧૦૧૨
૫૦૬×૨૫૧૦ના ૧૨૭૦૦૬૦
૦ા×૨૫૧૦ના ૬૨૭ા

ફોકડા ૧૨૭૦૬૮૭ા થયા. એમાં જમણી બાજુના છેલ્લા બે આંકડા ૮૭ા છે તે ફોકડા, તેની બાજુના બે આંકડા ૦૬ છે તે દોકડા અને બાકી ૧૨૭ રહેછે તે ડાલર, એટલે ડાલર ૧૨૭) ૦૬'૮૭ા ફોકડા થયા. પણ રકમની કીમતપરના ફોકડા વિષે ત્યાં વેપારીઓમાં એવી રીત છે કે ૧થી ૫૦ ફોકડા આવે તો તે ગણત્રીમાં ન લેતાં વરતતા નથી, તેમ ૫૦થી વધારે ફોકડા હોય તો તેનો ૧ દોકડો વરતે છે. એ રીતે *ડાલર ૧૨૭)૦૭† દોકડા કીમત થઇ.

ભાવથી હરેક માલના થયેલા ડાલર કે ટેલના રૂપીઆ કરવા હોય તો "ચીન અને જેપાનની હુંડીના હિસાબની રીત"માં બતાવ્યા પ્રમાણે કરી લેવા.

મુંબાઈ મણ ૧૦૦ ના પાકા મણ ૬૦ ના હિસાબ.

એ પરિમાણનું પાકું તોલ અને તેની કીંમત બે રીતે થઇ શકે છે.

૧–મુંબઇના તોલના સુરતી મણ તથા શેર કરીને તેમાંથી ૫ મો હિસ્સો બાદ કરવો એટલે તે એ પરિમાણના પાકા મણ તથા શેર થયા જેની ભાવથી કીંમત કરવી.

---

† ડાલરના દોકડા ૧૦૦ માટે ડાલરની સાથે દોકડા લખવા હોય તો દોકડા ના બે આંક લખવાની રીત છે. દોકડા ૦૭ માં આગલ મીંડું છે એ પ્રમાણે દોકડા ૧ થી ૯ સુધી ડાલરની સાથે લખતાં તેની આગલ મીંડું કાયમ રાખવું જેથી અનેક રકમોનો સરવાળો કરવો હશે તો તે પણ સુગમ પડશે.

* ભાવ ટેલથી હોય તો એટલા ટેલ સમજવા. હરેક ભાવ હાંગકાંગમાં ડાલરથી અને શેંગહાઈમાં ટેલથી થાય છે.

*૨-૧૦૦ના ૬૦તો- ૬૦ના ૩૬ ૨૦ના ૧૨
૯૦ના ૫૪ ૫૦ના ૩૦ ૧૦ના ૬
૮૦ના ૪૮ ૪૦ના ૨૪ ૭ાાના ૪ાા
૭૦ના ૪૨ ૩૦ના ૧૮ ૫ ના ૩

અને ૨ાાનો ૧ાા થાય છે. એ કોઠા પ્રમાણે મુંબઇના તોલનું પાકું તોલ ઉપજાવીને ભાવથી ફાલવણી કરીને કીંમત કરવી.

દાખલો–એળીઆના નંગ ૪ના મુંબઇ મણ ૩૨ાા૫ રતલ (ખાર દાન માલમાં) તેના મણ ૧૦૦ના મણ ૬૦ પાકાને હિસાબે દર મણ ૧ના ૩ પા લેખે, (ઉપર બતાવેલી જુદી જુદી બે રીતથી) શું કીમત થશે ?

રીત ૧ લી થી—

મણ રતલ મણ શેર
૩૨ાા ૫ ના ૩૨ાા ૭)=ાા
× ૭ાા એ સુરતી તોલ કરવાને

	મણ	શેર	તોલા
૩૨ાા×૦ાાા	૨૪ા	૫	૦
૭)=ાા×૦ાાા	૦)	૫ા-ાા	૦ા-

૨૪ાા ૦ા-ાાા ૦ા- એ સુરતી તોલ થયું.
— ૪ાાા ૬)- ૦ા= પાંચમો હિસ્સો
૧૯ાા ૪ા૦ાા ૦)= એ પાકું તોલ થયું.
× ૩ પા એ હિસાબ–

	રૂ૦	દો૦	બ૦	મણ	શેર	તો
૧૯×પા	૫૯ાાા	૦	૦	૧૯—	૦	—૦ના
૦ાા×પા	૧ાા	૧૨ાા	૦	૦ાા—	૦	—૦ના
૦ પ્રમાણે	૦ાા	૬ા	૦	૦	—૪ા૦ાા—	૦)=ના

જવાબ—૩૧૦૨ાાા ૧૮ાાા ૦ ૧૯ાા ૪ા૦ાા ૦)= ના

* એ રીતથી હિસાબ કરવો ઘણો સહેલ પડે છે.

રીત ૨ જી થી— મણ રતલ
૩૨॥ ૫
૧૦૦ના ૬૦ની ફાલવણી-

	મણ	રતલ
મણ ૩૦ના	૧૮	૦
મણ ૨॥ના	૧॥	૦
રતલ ૫ના	૦	૩

૧૯॥ ૩ એ પાકું તોલ થયું.
× ૬ પા એ ફાલવણી-

	રૂ૦	દો૦	બ૦	મણ રતલ
૧૯×પા	૯૯॥।	૦	૦	૧૯—૦ ના
પા નો ૦॥ ભાગ	૨॥	૧૨॥	૦	૦॥—૦ ના
¶ પ્રમાણે	૦॥	૬।	૦	૦—૩ ના

જવાબ-રૂ ૧૦૨॥। ૧૮॥। ૦ ૧૯॥ ૩ના

મુંબઈ-મણ ૧ના પાકા શેર ૧૫ના તોલના હિસાબ.

એ પરિમાણ કાચા રેશમ તથા રેવડીસાનાં તોલનું છે. મુંબઈના નકી મણને ૧૫એ ગુણતાં પાકા શેર અને રતલને પંદરે ગુણતાં પાકા તોલા* થાય છે. પાકા તોલાને ૨૮એ ભાગતાં પાકા શેર થાય છે. એ રીતે પાકા શેર અને તોલા કરીને ભાવથી ફાલવણી કરી હિસાબ કરવો.

દાખલો-કાચું રેશમ પેટી ૧)ના બારદાન જતાં નકી મણ ૫॥૪ રતલ દર પાકા શેરના રૂ ૨॥૦। લેખે શી કીમત થશે ?

મણ રતલ
૫॥ ૪
× ૧૫
૮૨॥
રતલ ૪ના શેર
કોઠા પ્રમાણે+ ૨)૪।
૮૪॥ ૪

પાકા શેર તોલા
૮૪॥ ૪

શેર તોલા
૮૪॥ ૪
× રૂ ૨॥૦। એ ફાલવણી-

	રૂ૦	દો૦	બ૦	શે૦ તોલા
૮૪×૨॥	૨૧૦	૦	૦	૮૪—૦ ના
૮૪×૦)૦।	૧।	૬।	૦	
૨॥૦।નો ૦॥	૧।	૦)॥।	૦	૦॥—૦ ના
¶ પ્રમાણે	૦।	૧૧	૦	૦—૪ ના

જવાબ-રૂ.૨૧૨॥। ૧૮) ૦ ૮૪॥ ૪ ના

* શેરના તોલા ૨૮ લેખેના

+ રતલ ૪ ને ૧૫એ ગુણતાં પાકા શેર ૨) ૪ તોલા થાય છે.

મુંબઈ તોલપરથી મણ ૧ ના પાકાશેર ૧૫ ના તોલનો કોઠો.

મુંબઇના પાકા				મુંબઇના પાકા				મુંબઇના પાકા			
*	રતલ	શેર	તોલા	*	રતલ	શેર	તોલા	મણ	રતલ	શેર	તોલા
...	૦।	...	૩।।।	...	૩	૧।।	૩	......	૫।।।	૩	૨।
...	૦।।	૦।	૭।।	...	૩।	૧।।	૬।।।	......	૬	૩	૬
...	૦।।।	૦।	૪।	...	૩।।	૧।।।	૩।।	......	૬।	૩।	૨।।।
...	૧	૦।।	૧	...	૩।।।	૨	૦।	......	૬।।	૩।	૬।।
...	૧।	૦।।	૪।।।	...	૪	૨	૪	......	૬।।।	૩।।	૩।
...	૧।।	૦।।।	૧।।	...	૪।	૨।	૦।।।	૦।	......	૩।।।	૦
...	૧।।।	૦।।।	૫।	...	૪।।	૨।	૪।।	૦।।	......	૭।।	૦
...	૨	૧	૨	...	૪।।।	૨।।	૧।	૦।।।	......	૧૧।	૦
...	૨।	૧	૫।।।	...	૫	૨।।	૫	૧	......	૧૫	૦
...	૨।।	૧।	૨।।	...	૫।	૨।।।	૧।।।	......	......	......	......
...	૨।।।	૧।	૬।	...	૫।।	૨।।।	૫।।	......	......	......	......

મોતીના હિસાબ.

મોતી તોલમાં જેટલી રતી હોય તેના નકી ચવ કરવા ને પછી ભાવથી કીમત કરવી.

તોલના નકી ચવ કરવાની સમજાણ—મોતી તોલમાં જેટલી રતી હોય તેને ૧૩।।। ટકાએ ગુણવાથી જે ટકા આવે તેને ૨૪એ ભાગી ચવ કરવા, જેને મૂળ તોલ-રતીની સંખ્યાથી ગુણતાં જે આવે તે મોતી એક દાણો હોય તો તેના નકી ચવ થયા, અને મૂળ અનેક દાણા સાથે તોલ્યાં હોય તો એ ગુણાકારની સંખ્યાને દાણાની સંખ્યાથી ભાગતાં જે આવે તે પેલા બધા મોતીના નકી ચવ થયા; પણ જો મૂળ (સરખા તોલના) અનેક દાણા સાથે તોલ્યાં હોય ને તેમાંના એક દાણાના ચવ કરવા હોય તો છેલ્લે આવેલી ભાગાકારની સંખ્યાને દાણાની સંખ્યાએ ફરીથી ભાગતાં જે આવે તે તેમાંના એક દાણાના ચવ થયા.

* એ કોઠાપરથી અમુક રતલના પાકા શેર અને તોલા તઇયાર મળી શકશે.

દાખલો—મોતી તોલમાં રતી ૧૬।।।– છે, દાણો એક, અથવા ચાર અને ચારમાંના એકના નકી ચવ કેટલા કેટલા થશે ?

રતી
૧૬।।।–
× ૧૩।।। ટકા એ–

	ટકા	દોકડા	બદામ		રતી
૧૬ × ૧૩	૨૦૮	૦	૦	ટકા ૧૩ લેખે	૧૬ ના
૧૬ × ૦।।।	૧૨	૦	૦	ટકા ૦।।। લેખે	
૦।।। × ૧૩	૯।।।	૦	૦	ટકા ૧૩ લેખે	૦।।। ના
૦।।। × ૦।।।	૦।।	૬૧	૦	ટકા ૦।।। લેખે	
૦)– × ૧૩।।।	૦।।।	૧૦।।।	૩	ટકા ૧૩।।। લેખે	૦)– ના
૨૪)	૨૩૧	૧૭	૩	(૯ા ચવ	

૨૨૮
―――
૩
દોકડા કરવાને × ૧૦૦
―――
૩૦૦
તેમાં ઉપરના + ૧૭
―――
૨૪) ૩૧૭ (૧૩ દોકડા
૩૧૨
―――
૫
બદામ કરવાને × ૧૬
―――
૮૦
તેમાં ઉપરની + ૩
―――
૨૪) ૮૩ (૩ બદામ
૭૨
―――
૧૧
વિસવાસી કરવાને × ૧૬
―――
૨૪) ૧૭૬ (૭ વિસવાસી
૧૬૮
―――
૮

ચવ—દો—બ—વિ
૯ા ૧૩ ૩ ૭ા

×	૧૬ાાા—				મુળ રતી એ—	ચવ દો. બ. વી.
૯×૧૬	૧૪૪	૦	૦	૦	૧૬ લેખે	૯ — ૦ — ૦ — ૦
૯×૦ાાા—	૭ા	૬	૪	૦	૦ાાા— લેખે	
૦ાા×૧૬ાાા—	૮ા	૧૪	૧૦	૦	૧૬ાાા—લેખે	૦ાા— ૦ — ૦ — ૦
દો. ૧૩×૧૬ાાા—	૨	૧૮	૯	૦	૧૬ાાા—લેખે	૦ — ૧૩ — ૦ — ૦
બ. ૩×૧૬ાાા—	૦)	૩	૨	૭	૧૬ાાા—લેખે	૦ — ૦ — ૩ — ૦
વિ. ૭ા×૧૬ાાા—	૦)	૦)	૭ા	૧	૧૬ાાા—લેખે	૦ — ૦ — ૦ — ૭ા
						૯ા — ૧૩ — ૩ — ૭ા

દાણા ૧નો જવાબ—૧૬૧ાાા૧૯)૧)૦

પણ દાણા ૪ હોયતો એ રકમને નીચે પ્રમાણે ૪એ ભાગવા—

```
       ચવ      દોકડા  બદામ
    ૪)૧૬૧ાાા    ૧૯     ૧ (૪૦ા ચવ
       ૧૬૧
       ----
          ૦ાાા
દોકડા કરવાને ×   ૧૦૦
       ----
         ૭૫
તેમાં ઉપરના +   ૧૯
       ----
    ૪) ૯૪(૨૩ાા દોકડા
       ૯૪
       ----
         ૦૦
ઉપરની બદામ       ૧
વિસવાસી કરવાને×  ૧૬
       ----
    ૪)  ૧૬ (૪ વિસવાસી તેની બદામ ૦ા
        ૧૬
       ----
         ૦૦
```

	ચવ	દોકડા	બદામ
મુળ દાણા ૪નો જવાબ—	૪૦ા	૨૩ાા	૦ા

પણ દાણા ૪ (સરખા તોલના) સાથે તોલ્યાં હોય ને તેમાંના ૧ દાણાના ચવ કરવા હોય તો એ રકમને નીચે પ્રમાણે ૪એ ફરીથી ભાગવા—

```
                 ચવ    દોકડા  બદામ  વિ૦
            ૪) ૪૦।    ૨૩॥     ૦।    ૦ (૧૦ ચવ
               ૪૦
               ──
                ૦।
દોકડા કરવાને ×  ૧૦૦
               ───
                ૨૫
તેમાં ઉપરના +   ૨૩॥
               ───
            ૪) ૪૮॥ (૧૨ દોકડા
               ૪૮
               ──
                ૦॥
બદામ કરવાને ×   ૧૬
               ──
                 ૮
તેમાં ઉપરની +   ૦।
               ──
            ૪)  ૮। ( ૨ બદામ
                ૮
               ──
                ૦।
વિસવાસી કરવાને × ૧૬
               ──
            ૪)  ૪ (૧ વિસવાસી
                ૪
               ──
                ૦
```

મુળ સરખી તોલના ૪ દાણા
સાથે તોલ્યાં હોય તો તેમાંના— ચવ દોકડા બદામ વિ૦

દાણા ૧નો જવાબ—૧૦ ૧૨ ૨ ૧

નકી ચવનો ભાવથી હિસાબ કરવાની રીત.

ચવનો જે ભાવ હોય તેથી હિસાબ કરી કીમત કરવી.

દાખલો—નકી ચવ ૧૬૧॥। ૧૯) ૧ બદામ છે, દર ચવ ૧)ના રૂ ૮॥ લેખે શું કીમત થશે !

ચવ દો૦ બદામ

૧૬૧॥। ૧૯ ૧

× ભાવ રૂપીઆ ૮॥ એ હિસાબ—

	રૂપીઆ	દોકડા	બદામ	ચવ દોકડા બદામ
૧૬૧×૮॥	૧૩૬૮॥	०	०	૧૬૧ — ० — ૦ના
०॥।×૮॥	૬।	૧૨॥	०	॥। — ० — ૦ના
દો ૧૯×૮॥	૧॥	૧૧॥	०	० — ૧૯ — ૦ના
બ૦ ૧×૮॥	०	०॥	०॥	० — ० — ૧ના
જવાબ—રૂપીઆ	૧૩૭૬।	૨૪॥	०॥	૧૬૧॥। ૧૯) ૧ના

ભાગ ૫ મો.

અનાજની ધટના હિસાબ.

કેટલાક અનાજમાં ધટ ટકા ૬ અને કેટલાકમાં ૮ સુધીનો ધારો હોય છે. ધટ ધારા પ્રમાણે થાય તો તેનું કશું તોલ ચઢાવવું કે કાપવું પડતું નથી, પણ ધારાથી ઓછી વધુ થાયતો તેનું તોલ ચઢાવી કે કાપી નાખવામાં આવે છે.

ધટ કાઢવાની રીત.

રકમની દરેક ગુણમાંથી સરખે હિસ્સે થોડું થોડું અનાજ કાઢી તોલવું. પછી તેને ઝટકી સાફ કરીને ફરીથી તોલતાં પ્રથમથી જે ઓછું ઉતરે તે ધટને ૧૦૦એ ગુણી પ્રથમના મેલા તોલે ભાગતાં સો હંદ્રવેટે ધટના ટકા, બાકી વધ્યાને ૧૦૦એ ગુણી ભાગતાં દોકડા અને તેની બાકી વધ્યાને ૧૬એ ગુણી ભાગતાં બદામ થઇ, જે ધારાની ધટ સાથે સરખાવતાં જેટલી ધટ ઓછી કે વધુ થાય તેથી રકમના નકી હંદ્રવેટને ગુણી ૧૦૦એ ભાગતાં આખી રકમની વધ ધટના હંદ્રવેટ અને બાકી વધ્યા તે દોકડા થયા, જેના એક આનાના ૬। દોકડાને હિસાબે આના કરતાં જેટલા આના આવે તેના દરએક આનાના

રતલ ૭ ને હીસાબે રતલ કરી હંદ્રવેટ સાથે સામેલ કરીને રકમના નકી તોલે ઓછી ઘટ હોય તો ચઢાવીને અને વધુ ઘટ હોયતો કાપીને નકી તોલ કરવો.

દાખલો—અલસી ગુણ ૯૦ના સુજ હંદ્રવેટ ૧૭૨ા ૧૬ા રતલ તેમાંથી બારદાન ગુણ ૧ એ રતલ ૨ાા લેખે હંદ્રવેટ ૨)૨૩ાા રતલ જતાં બાકી હંદ્રવેટ ૧૭૦ા ૨૧ રતલ તેમાંથી તપાસવા કાઢેલી તોલા ૨૩૮માં (જેને સાફ કરી તોલતાં તોલા ૨૧૯ાા રહીને) ઓછું ઉતર્યું ટકા ૧૮ાા તે મુજબ ઘટ કાપતાં તેનું નકી તોલ શું થશે ?

પ્રથમથી ઘટ ટકા ૧૮ાા
× ૧૦૦
૨૩૮)૧૮૫૦ (૭ાાટકા
૧૮૪૪ાા
૫ાા
દોકડા કરવાને × ૧૦૦
૨૩૮) ૫૫૦ (૨ા દો૦
૫૩૫ાા
૧૪ાા
બદામ કરવાને × ૧૬
૨૩૮) ૨૩૨ (૧બદામ
૨૩૮*

સો હંદ્રવેટે ઘટ ટકા દો. બ.
૭ાા ૨ા ૧
—ધારાના ટકા ૬

ધારાથી વધારે ૧ાા ૨ા ૧ ઘટ ઘટ

રકમના હંદ્રવેટ રતલ
૧૭૦ા ૨૧
× ઘટ ટકા ૧ાા૨ા૧ એ

	ટકા	દો૦	હં૦ ૨૦
૧૭૦×૧	૧૭૦	૦	
૧૭૦×૦ાા	૮૫	૦	
૧૭૦×૦ા	૪૨ાા	૦	૧૭૦−૦ના
૧૭૦×૦)૨ા	૩ાાા	૭ાા	
૧૭૦×૦))૧	૦)	૧૦ાા=	
૦ા×૧ાા૨ા૧	૦ા	૧૯ા−	૦ા−૦ના
૦૦ની રીતે;	૦ા	૮)≡ાા	૦−૨૧

૧૦૦)૩૦૨)૨૦ાા(૩હં. ૧૭૦ા૨૧
૩૦૦
૨
× ૧૦૦
૨૦૦
ઉપરના + ૨૦ાા≡
૧૦૦)૨૨૦ાા≡(૨)≡ દોકડા તેના
૨૨૦ા− રતલ ૨ાા
૦ા≡
૦

રકમના હંદ્રવેટ રતલ
૧૭૦ા ૨૧
માંથી ઘટ— ૩) ૨ાા બાકી—
જવાબ નકી હંદ્રવેટ ૧૬૭ા ૧૮ાા રતલ

* ૧ બદામે ભાગ ચઢાવતાં માત્ર ૬ ખૂટે છે, એ બહુ નાની કસર ગણતા નથી તેથી ભાગ ચઢાવ્યો છે.

હરેક પાકા અમુક તોલનું મુંબઈનું કેટલું તોલ થાય તે જોવાનો કોઠો.

પાકું તોલ		મુંબઈ ૪૨નું મુંબઈ તોલ		મુંબઈ ૪૪નું મુંબઈ તોલ		સુરતી ૪૧ નું મુંબઈ તોલ		સુરતી ૪૧ાનું મુંબઈ તોલ		સુરતી ૪૨નું મુંબઈ તોલ		સુરતી ૪૩ાનું મુંબઈ તોલ		સુરતી ૪૨નું મુંબઈ તોલ	
મણ	શેર	મણ	શેર	મણ	શેર	મણ	શેર	મણ	શેર	મણ	શેર	મણ	શેર	મણ	શેર
૦)	૦।	.....	૦।	.....	૦।૦।	......	૦।~।।	...	૦।~।।	....	૦।~।।	......	૦।~।।।	......	૦।=
૦)	૦।।	......	૦।।૦।	.....	૦।।~	......	૦।।≡	....	૦।।≡	.....	૦।।≡।	......	૦।।=।।	......	૦।।≡।।।
૦)	૦।।।	.....	૦।।।૦।।	......	૦।।।~।	......	૧)૦।।	....	૧)૦।।	.....	૧)૦।।।	......	૧)~।	......	૧)~।।
૦)	૧	......	૧)૦।।।	......	૧)~।।।	......	૧।=	......	૧।=	......	૧।=।।	..	૧।≡	......	૧।≡।।
૦)	૨	......	૨)~।।	....	૨)≡।।	......	૨।।।	....	૨।।।	......	૨।।।~	......	૨।।।=	......	૨।।।≡
૦)	૩	....	૩)=।	....	૩।~।	......	૪)=	....	૪)=	......	૪)≡।	.....	૪।~	......	૪।=।।
૦)	૪	......	૪)≡।	......	૪।≡	......	૫।।	...	૫।।	....	૫।।=	.....	૫।।।	.....	૫।।।=
૦)	૫	.....	૫।	......	૫।।	...	૬।।।~।।	.....	૬।।।≡	......	૭	.....	૭।≡।।	....	૭।।।~।।
૦।	......	૦।	૦।।	૦।	૧	૦।	૩।।=।।।	૦।	૩।।।	૦।	૬	૦।	૪।=।।।	૦।	૪।।≡।।।
૦।।	......	૦।।	૧	૦।।	૨	૦।।	૭।~।।	૦।।	૭।।	૦।।	૮	૦।।	૮।।।~।।	૦।।	૯।~।।।
૦।।।	......	૦।।।	૧।।	૦।।।	૩	૧	૧	૧	૧।	૧	૨	૧	૩।	૧	૪
૧	......	૧	૨	૧	૪	૧।	૪।।≡	૧।	૫	૧।	૬	૧।	૬।।≡	૧।	૮।।≡
૨	...	૨	૪	૨	૮	૨।।	૯।=	૨।।।	....	૨।।।	૨	૨।।।	૫।=	૨।।।	૭।=
૩	......	૩	૬	૩।	૨	૪	૪)~	૪	૫	૪	૮	૪।	૩)~	૪।	૫)~
૪	......	૪	૮	૪।	૬	૫।	૮।।।	૫।।	....	૫।।	૪	૫।।।	૦।।।	૫।।।	૪।।।
૫	......	૫।	...	૫।।	......	૬।।।	૩।≡	૬।।।	૫	૭	......	૭	૬।≡	૭।	૩।=

ઉપલા કોઠામાં જોવાનો દાખલો—સુરતી ૪૨ના શેર ૫ નું મુંબઈ તોલ કેટલું થશે ? એમાં શેર ૫ અને સુરતી ૪૨નો સંબંધ છે માટે પેહેલા કાલમમાંના શેર ૫ થી સુરતી ૪૨ના કાલમપર આવતાં શેર ૭ જોવામાં આવેછે, એટલે જવાબ–મુંબઈ શેર ૭.

જુદા જુદા દેશાવરનું મુંબઈ તોલ કેટલું ઊતરે તે જોવાનો કોઠો.

દેશાવરના	૩૭॥ તોલા ભારના શેરનું મુંબઈ તોલ			૩૮ તોલા ભારના શેરનું મુંબઈ તોલ			૩૮॥ તોલા ભારના શેરનું મુંબઈ તોલ			૩૯ તોલા ભારના શેરનું મુંબઈ તોલ		
મણ	મણ	શેર	તો.	મણ	શેર	તો.	મણ	શેર	તો.	મણ	શેર	તો.
૦।	૦।	૨॥	૫॥	૦।	૨॥।	૦॥।	૦।	૨॥।	૫॥।	૦।	૩	૧
૦॥	૦॥	૫।	૧।	૦॥	૫॥	૧॥	૦॥	૫॥।	૧॥।	૦॥	૬	૨
૦॥।	૧	૦॥।	૬॥।	૧	૧।	૨।	૧	૧॥	૭॥	૧	૨	૩
૧	૧।	૩।	૨॥	૧।	૪	૩	૧।	૪॥	૩॥	૧।	૫	૪
૨	૨॥	૦)	૫	૨॥।	૧	૬	૨॥।	૨	૭	૨॥।	૩	૮
૩	૪	૩॥	૭॥	૪	૫	૯	૪	૬॥।	૦॥।	૪।	૧।	૨।
૪	૫॥	૦।	૦।	૫॥	૨।	૨।	૫॥।	૪।	૪।	૫॥।	૬।	૬।
૫	૬॥।	૩॥।	૨॥।	૬॥।	૬।	૬।	૭	૧॥।	૭॥।	૭	૪॥	૦॥
૧૦	૧૩॥।	૦॥	૫॥	૧૩॥।	૫॥।	૦॥।	૧૪	૩॥।	૫॥।	૧૪।	૨	૧
૨૦	૨૭॥	૧।	૧।	૨૭॥।	[illegible]	૧॥	૨૮।	૦॥।	૧॥।	૨૪॥	૪	૨
૩૦	૪૧।	૧॥।	૬॥।	૪૧॥।	૩।	૨।	૪૨।	૪॥	૭॥	૪૨॥।	૬	૩
૪૦	૫૫	૨॥	૨॥	૫૫॥।	૨	૩	૫૬॥	૧॥	૩॥	૫૭	૧	૪
૫૦	૬૮॥।	૩	૮	૬૯॥।	૦॥।	૩॥।	૭૦॥	૫।	૯।	૭૧	૩	૫
૧૦૦	૧૩૭॥	૬।	૬।	૧૩૯॥	૧॥	૭॥	૧૪૧।	૩॥।	૮॥।	૧૪૩	૬।	૦।

દેશાવરના	૪૦ તોલા ભારના શેરનું મુંબઈ તોલ			૮૦ તોલા ભારના શેરનું મુંબઈ તોલ			૮૪ તોલા ભારના શેરનું મુંબઈ તોલ		
મણ	મણ	શેર	તોલા	મણ	શેર	તોલા	મણ	શેર	તોલ
૦।	૦।	૩।	૧।	૦॥	૬।	૨॥।	૦॥।	૦॥	૩॥।
૦॥	૦॥	૬॥	૨॥।	૧।	૬	૫॥	૧॥	૧	૭॥।
૦॥।	૧	૨॥।	૪	૨	૫॥	૮	૨।	૧॥।	૧।
૧	૧।	૬	૫॥।	૨॥।	૫।	૧।	૩	૨।	૫।
૨	૨॥।	૫।	૧।	૫॥।	૩॥	૨॥	૬	૪॥।	૧।
૩	૪।	૪।	૬॥।	૮॥।	૧॥।	૩॥।	૯।	૦)	૭।
૪	૫॥।	૩॥	૨॥	૧૧॥।	૦)	૫	૧૨।	૨॥	૩।
૫	૭।	૨॥	૮	૧૪॥	૫।	૬।	૧૫।	૪॥।	૯
૧૦	૧૪॥	૫।	૬।	૨૯।	૩॥।	૨॥।	૩૦॥।	૨॥।	૮
૨૦	૨૯।	૩॥।	૬॥।	૫૮॥।	૦॥	૫॥	૬૧॥	૫॥।	૬॥।
૩૦	૪૪	૨	૯	૮૮	૪।	૮।	૯૨॥	૧॥।	૪॥।
૪૦	૫૮॥।	૦॥	૫॥	૧૧૭॥	૧।	૧।	૧૨૩।	૩॥।	૩।
૫૦	૭૩।	૬	૨	૧૪૬॥।	૫	૪	૧૫૪	૬॥।	૧।
૧૦૦	૧૪૬॥।	૫	૪	૨૯૩॥।	૩	૮	૩૦૮।	૬॥	૩

ઊપલા કોઠામાં જોવાનો દાખલો—૮૦ તોલા ભારના શેરનું (દેશાવરી) તોલ મણ ૪નું મુંબઈ તોલ કેટલું થશે ? એમાં તોલા ૮૦ અને મણ ૪)નો સંબંધ છે માટે પેહેલા કાલમમાંના મણ ૪થી ૮૦ તોલાના કાલમપર આવતાં મણ ૧૧॥।૦)૫ જોવામાં આવેછે, એટલે જવાબ—મુંબઈ તોલ મણ ૧૧॥। ૦) ૫ તોલા.

મુંબઈનું તોલ દેશાવર ખાતે કેટલું ઊતરે તે જોવાનો કોઠો.

મુંબઈ મણ	૩૭ાા તોલા ભારના શેરથી			૩૮ તોલા ભારના શેરથી			૩૮ાા તોલા ભારના શેરથી		
	મણ	શેર	તોલા	મણ	શેર	તોલા	મણ	શેર	તોલા
૦ા		૭ા	૦ા−ાાા		૭	૬)≡ાાા		૭	૨ાા≡ાાા
૦ાા	૦ા	૪ાા	૦ાા≡ા	૦ા	૪ા	૨ાા≡ાા	૦ા	૪	૫ા≡ાા
૦ાાા	૦ાા	૧ાાા	૧)−ા	૦ાા	૧ા	૯)≡ા	૦ાા	૧	૮)≡ા
૧	૦ાા	૯	૧ા≡	૦ાા	૮ાા	૫ાાા≡	૦ાા	૮ા	૧ા−
૨	૧ા	૮	૨ાાા=	૧ા	૭ા	૨ા=	૧ા	૬ાા	૨ા=
૩	૨	૭	૪ા−	૨	૫ાાા	૮ા−	૨	૪ાાા	૩ાા≡
૪	૨ાાા	૬	૫ાાા	૨ાાા	૪ાા	૪ાાા	૨ાાા	૩	૫ાા
૫	૩ાા	૫	૭)≡	૩ાા	૩ા	૧)≡	૩ાા	૧ા	૬ાા−
૧૦	૭ા	૦ા	૫	૭	૬ાા	૨ા=	૭	૨ાાા	૩ાાા
૧૫	૧૦ાાા	૫ાા	૨ાાા−	૧૦ાા	૯ાાા	૩ાા−	૧૦ાા	૪ા	૦ાા
૨૦	૧૪ાા	૦ાાા	૦ાા=	૧૪ા	૩	૪ાાા	૧૪	૫ાા	૭)−
૨૫	૧૮	૫ાાા	૭ાાા−	૧૭ાાા	૬ા	૫ાાા≡	૧૭ાા	૭	૪)−
૫૦	૩૬ા	૧ાાા	૬ા	૩૫ાાા	૨ાાા	૨ા≡	૩૫ા	૪	૮
૧૦૦	૭૨ાા	૩ાાા	૩)=	૭૧ાા	૫ાા	૪ાાા	૭૦ાા	૮ા	૬ા=

મુંબઈ મણ	૩૯ તોલા ભારના શેરથી			૪૦ તોલા ભારના શેરથી			૮૦ તોલા ભારના શેરથી		૮૪ તોલા ભારના શેરથી	
	મણ	શેર	તોલા	મણ	શેર	તોલા	મણ	શેર	મણ	શેર
૦ા		૬ાાા	૮ાાા≡ાાા		૬ાાા	૨)≡ાાા		૩ા=ાા		૩)≡ાાા
૦ાા	૦ા	૩ાાા	૮)≡ાા	૦ા	૩ાા	૪ા≡ાા		૬ાાા−		૬ા≡ાાા
૦ાાા	૦ાા	૦ાાા	૭ા≡ા	૦ાા	૦ા	૬ાા≡ા	૦ા	૦)≡ા		૯ા≡ાા
૧	૦ાાા	૭ાાા	૬ાા≡	૦ાા	૭	૮ાાા≡	૦ા	૩ાા−ાા	૦ા	૨ાાા≡ાા
૨	૧ા	૫ાાા	૩ાા=	૧ા	૪ા	૭ાાા=	૦ાા	૭)≡ાા	૦ાા	૫ાાા=ાાા
૩	૨	૩ાાા	૦ાા−	૨	૨ાા	૬ાાા−	૧	૦ાાા−ા	૦ાાા	૮ાાા=ા
૪	૨ાાા	૧ાા	૭ા	૨ાા	૮ાાા	૫ાાા	૧ા	૪ા≡ા	૧ા	૧ાાા−ાાા
૫	૩ાાા	૯ાા	૪)≡	૩ા	૬	૪ાા≡	૧ાા	૮)−	૧ાા	૮ાાા−
૧૦	૬ાાા	૯	૮ા=	૬ાાા	૨	૯ા=	૩ા	૬)=	૩	૯ાા=ા
૧૫	૧૦ા	૮ાાા	૨ાાા−	૧૦	૮ા	૪)−	૫	૪)=ાાા	૪ાાા	૪ા≡ા
૨૦	૧૩ાાા	૮ા	૭	૧૩ાા	૪ા	૮ાાા	૬ાાા	૨)≡ાાા	૬ા	૯ા૦ા
૨૫	૧૭ા	૮	૧ાા≡	૧૭	૦ાા	૩ા≡	૮ાા	૦ા)ાાા	૮	૪)−ા
૫૦	૩૪ાાા	૬	૩)=	૩૪	૧	૬ાાા=	૧૭	૦ાા−ા	૧૬	૮)=ાાા
૧૦૦	૬૯ાાા	૨	૬ા	૬૮	૨ા	૩ાાા	૩૪	૧)=ાાા	૩૨ા	૬ા−ાા

ઉપલા કોઠામાં જોવાનો દાખલો:–મુંબઈના મણ ૩ નું ૪૦ તોલા ભારના શેરનું તોલ કેટલું થશે? એમાં મણ ૩ અને ૪૦ તોલાનો સંબંધ છે માટે પહેલા કાલમમાંના મણ ૩ થી ૪૦ તોલાના કાલમપર આવતાં મણ ૨)૨ાા૬ાાા– જણામાં આવે છે, એટલે જવાબ–(૪૦ તોલા ભારના શેરનું તોલ) મણ ૨)૨ાા૬ાાા– તોલા.

મુંબઈના મણ ૬ની કોથળીના હિસાબ.

મુંબઈના નકી મણને ૬એ ભાગી ગુણો કરવી અને બાકી વધેલા મણ તથા રતલને તેની સાથે સામેલ કરી ભાવથી ફાલવણી કરીને કીમત કરવી.

દાખલો—ખાંડ બંગાળી ગુણ ૧૦ સુજ મણ ૫૨॥૦॥ બારદાન ગુણ ૧ કે રતલ ૨॥ લેખે, દર ગુણ ૧ના ૩૨૪॥૧ લેખે શી કીમત થશે.

	સુજ મણ	રતલ
	૫૨॥	૦॥
બારદાન—	૦॥।	૪
ગુણ કરવાને +	૬)૫૧॥	૩॥
	ગુણ ૮॥ ૦॥	૩॥
×	૨૪॥૧	

એ ફાલવણી—

	૩૦	દો૦	બ૦	ગુ—મ —ર
૮॥×૨૪॥૧	૨૦૮।	૮॥	૦	૮॥—૦ —૦ ના
ગુણનો ૧૨મો ભાગ	૨	૪।	૦	૦ —૦॥—૦ ના
મણ ૦॥નો ૪થો ભાગ	૦॥	૧	૧	૦ —૦ —૩॥ના

જવાબ—૨ ૨૧૦॥। ૧૩॥। ૧ ૮॥ ૦॥૩॥ના

—∞—

નાળીએરના હિસાબ.

ગોવાઇ નાળીએરનો હજાર નંગ ૧૧૦૦નો અને દેવાઇ પાણીયા વ૦નો હજાર નંગ ૧૨૫૦નો છે. નંગ ૧૧૦૦ના એક હજારની પાકી રકમ કરવાને મૂળ કાચા નંગની સંખ્યાપર મીંડું ચઢાવી ૧૧એ ભાગવું અને નંગ ૧૨૫૦ના એક હજારની પાકી રકમ કરવાને મૂળ કાચા નંગની સંખ્યામાંથી તેનો ૫ મો ભાગ બાદ કરવો.

દાખલો—નાળીએર મૂળ નંગ ૧૬૪૩૦ છે તેના ૧૧૦૦ના એક હજાર લેખે તથા ૧૨૫૦ના એક હજાર લેખે પાકા નંગ કેટલા કેટલા થશે?

હિસાબ ૧૧૦૦ના એક હજારનો
નંગ—૧૬૪૩૦ તે પર મીંડુ ચઢાવતાં
+ ૧૧) ૧૬૪૩૦૦
જવાબ—પાકા નંગ ૧૪૯૩૬૧*

હિસાબ ૧૨૫૦ના એક હજારનો
નંગ— ૧૬૪૩૦
૫ મો ભાગ— ૩૨૮૬
જવાબ—પાકા નંગ ૧૩૧૪૪

* ૧૧ એ ભાગતાં છેલ્લે ૧૧ શેષ વધ્યા આવે ૭, એવી નજીવી કસર રકમમાં ગણતા નથી.

નાળીએરની કીમત કરવાના હિસાબની રીત.

ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે કાચા નંગના પાકા નંગ કીધા પછી ભાવથી ફાલવણી કરીને તેની કીમત થઇ શકેછે, પણ તે રીતે હિસાબ કરતાં ઘણી લંબાણ થાય છે માટે પાકા નંગ કીધા પછી તેની કીમત કરવાની સહેલી રીત એ છે કે પાકા નંગની સંખ્યાને હજારનો જે ભાવ હોય તેથી ગુણાકાર કરવો ને જે સંખ્યા આવે તેમાં જમણી બાજુનો છેલ્લો આંકડો તે દશાંશ, તેની બાજુના બે આંકડા તે દોકડા અને બાકી જે રકમ રહે તે રૂપીઆ સમજવા.

દાખલો—નાળીએર પાકા નંગ ૧૪૯૩૬I તેની દર હજાર એકના ૩૨૫)- લેખે શી કીમત થશે ?

પાકા નંગ

૧૪૯૩૬I

× ૨ ૨૫)-

૧૪૯૩૬ × ૨૫ { ૭૪૬૮૦
૨૯૮૭૨

૧૪૯૩૬ × ૦)- ૯૩૩I

૦I × ૨૫)- ૬I૦I

૩૭૪૩૩૯III૦ એમાં જમણી બાજુનો છેલ્લો આંકડો ૯III૦ તે દશાંશ*, તેની બાજુના બે આંકડા ૩૩ છે તે દોકડા અને બાકી ૩૭૪ રહેછે તે રૂપીઆ, એટલે (એમાં દશાંશ ૯III૦ છે તેનો દોકડો ૧, દોકડા ૩૩માં સામેલ કરતાં) જવાબ—રૂપીઆ ૩૭૪)૩૪ દોકડા, કીમત થઇ.

વેપારીઓની ચોરસ લાકડાંના હિસાબની રીત.

ચોરસ લાકડાં બીમ ભારવટ વગેરેની જાડાઇ અને પહોળાઇના ઇંચનો ગુણાકાર કરીને લાકડું ૧ હોયતો તે એકની લંબાઇના ફીટ અને એક સરખી જાડાઇ પહોળાઇના અનેક નંગ હોય તો તે બધા

---

* આ ઠેકાણે દશાંશ ૧૦ નો એક દોકડો થાય છે તે પ્રમાણે ૭II નો ૦III, ૫ નો ૦II અને ૨II નો ૦I દોકડો એ હિસાબે દશાંશનું દોકડાની સાથે સામેલ કરી લેવું.

નંગની લંબાઇના એકંદર ફીટે ગુણતાં તેના સ્કુવેર ઇંચ થાય છે. પણ જાડાઇ કે પહોળાઇમાં એક બીજાથી વધારે કે ઓછા ઇંચના અનેક નંગના સ્કુવેર ઇંચ કરવા હોય તો દરેક લાકડાંના જુદા જુદા સ્કુવેર ઇંચ કરીને તેનો સરવાળો કરી લેવો. સ્કુવેર ઇંચની રકમને ૧૨એ ભાગવાથી સ્કુવેર ફીટ, સ્કુવેર ફીટને ૧૨ એ ભાગવાથી ક્યુબિક ફીટ અને ક્યુબિક ફીટને ૫૦એ ભાગવાથી ટન થાય છે, માટે સ્કુવેર ઇંચમ થી ટન કરવાને સેહેલી રીત એ છે કે સ્કુવેર ઇંચની રકમને ૭૨૦૦ એ ભાગી ટન, બાકી વધ્યાને ૧૪૪ એ ભાગી ક્યુબિક ફીટ, તેની બાકી વધ્યાને ૧૨ એ ભાગી સ્કુવેર ફીટ કરવા અને તેની બાકી વધ્યા તે સ્કુવેર ઇંચ રહે છે. એ રીતે લાકડાંના ટન વગેરે કરી ભાવથી કીમત કરવી.

દાખલો—સાગવાન બીમ ૧ લાંબો ફીટ ૨૨, જાડો ઇંચ ૧૩ અને પહોળો ઇંચ ૧૪છે, તેની દર ટન ૧ ના રૂ ૭૫) લેખે શી કીમત થશે?

જાડાઇ ઇંચ

```
       ૧૩
×      ૧૪
    ------
      ૧૮૨
×      ૨૨
    ------
૭૨૦૦)૪૦૦૪(૦॥ ટન
     ૩૬૦૦
    ------
 ૧૪૪)૪૦૪(૨ ક્યુબિક ફીટ
     ૨૮૮
    ------
  ૧૨) ૧૧૬(૯ સ્કુવેર ફીટ
     ૧૦૮
    ------
       ૮ સ્કુવર ઇંચ
ટન ૦॥ ૨–૯–૮ સ્કુવેર ઇંચ
```

[illegible]

```
      ૦॥—૨—૯—૮
×     ૭૫                એ હિસાબ-
```

	રૂ	દો	
૦॥×૭૫	૩૭॥	૦	ટન ૦॥–૦–૦–૦
૦૦ની રીતે	૩	૦	ટન ૦–૨–૦–૦
૦૦	૧	૧૨॥	ટન ૦–૦–૯–૦
¶ પ્રમાણે	૦)	૮I	ટન ૦–૦–૦–૮
જવાબ—	રૂ ૪૧॥	૨૦॥	ટન ૦॥–૨–૯–૮

ગોળ લાકડાંના હિસાબ.

ગોળ લાકડાં વચમાંથી* ગોળાઇમાં જેટલા તસુ હોય તેને ૪ એ ભાગતાં જે સંખ્યા આવે તેને તેજ સંખ્યાએ ગુણાકાર કરીને તેને લાક

* લાકડું ૮ ગજ લાંબુ હોય તો ચાર ચાર ગજ એક બાજુએ મુકીને વચેથી ભરવું.

કું ૧ હોય તો તે એકની લંબાઇના ગજે અને (એક સરખી ગોળાઇના) અનેક નંગ હોય તો તે બધાં નંગની લંબાઇના એકંદર ગજે ગુણતાં તેની વિસવાસી થાય છે. પણ ગોળાઇમાં એક બીજાથી વધારે કે ઓછા તસુના અનેક નંગની વિસવાસી કરવી હોય તો તેમાંનાં દરેક લાકડાંની જુદી જુદી વિસવાસી કરીને તેનો સરવાળો કરી લેવો. વિસવાસીની રકમને ૨૪ એ ભાગી વસા, ને વસાને ૨૪ એ ભાગી ખાંડી કરીને તેની સાથે બાકી વધેલા વસા અને વિસવાસી સામેલ કરી ભાવથી કીમત કરવી.

દાખલો—ગોળ લાકડું ૧ લાંબુ ગજ ૧૮ અને ગોળાઇમાં તસુ ૩૮ દર ખાંડી ૧ ના રૂ ૨૨॥ લેખે શી કીમત થશે?

ખાંડી કરવાને—

ગોળાઇ તસુ

૪) ૩૮

૯॥

× તેજ સંખ્યા ૯॥ એ

૯૦।

× લંબાઇ ગજ ૧૮ એ

૨૪) ૧૬૨૪॥(૬૭ વસા

૧૬૦૮

૧૬॥ વિસવાસી

ઊપલા વસા વિસવાસી

+ ૨૪)૬૭ ૧૬॥ (૨॥ ખાંડી

૬૬

૧ ૧૬॥ વિસવાસી

ખાંડી	વસા	વિ
૨॥	૧	૧૬॥

તેની કીંમત કરવાને—

	ખાંડી	વસા	વિસવાસી
	૨॥	૧	૧૬॥
× ૩૦	૨૨॥		એ હિસાબ—

	૩૦	દો૦	ખાં. વ. વિ.
૨×૨૨॥	૪૫	૦	૨ —૦—૦
ખાંડીનો ૦॥	૧૧॥	૧૨॥	૦॥—૦—૦
૦૦ની રીતે	૦॥।	૧૮॥।	૦ —૧—૦
૦૦.........	૦॥	૧૨॥	૦ —૦—૧૬
¶ પ્રમાણે	૦)	૨	૦ —૦—૦॥

જવાબ—૨૬કા ૨૦॥। ૨॥। ૬-૧૬॥

નોલ વિષે.

વહાણ કે સ્ટીમરના નોલનો બાવ—માલ પ્રમાણે ન્હાના મ્હોટા દાગીને અથવા મુંબઇની ચેમ્બર ઑફ કામર્સે* નક્કી કીધેલા પ્રમાણે

*વેપારી મંડલ

મુજબ મેઝરમેન્ટ* કે વજનના ટને થાય છે. ચેમ્બરના ધોરણ પ્રમાણે ટન-મેઝરમેન્ટનો વહાણનો ૫૦ અને સ્ટીમરનો ૪૦ ક્યુબિક ફીટનો, અને તોલનો નીચે પ્રમાણે જુદા જુદા માલનો ઓછા વધુ હંડ્રવેટનો છે—

ચેમ્બરનો તોલના ટન પ્રમાણનો કોઠો.

માલ.		બંધામણ	સ્ટીમરનો ટન પ્રમાણ
અનાજ.			
ઘઉં	Wheat	ગુણમાં	હં.૧૮
ચણા	Gram	—	૧૭
ચોખા	Rice	—	૧૮
જવ	Barley	—	૧૫
જુવાર	Jawaree... ...	—	૧૮
ડાર ભરડેલી ..	Dall crushed ...	—	૧૭
બાજરી	Bajri	—	૧૮
ભાત	Paddy	—	૧૩
ભુષો—કુંડો ...	Bran	—	૮—૧૦
મકાઇ	Maize	—	૧૬
મસુર	Mussoor ...	—	૨૦
લાંગ	Lang	—	૧૮
લાંગ ભરડેલી ...	Lang crushed...	—	૧૭
લોટ	Flour	—	૧૮
લોટનો રવો... ...	„ Middlings...	—	૧૨
બીયાં.			
અલસી	Linseed ...	—	૧૬
એરંડી-કાનપોરી	Castor-seed ...		૧૦
એરંડી—બીજી જાત...	......		૧૩
કપાસીઆ	Cotton Seed ...		૧૩
કપાસીઆ—સાફ કીધેલા	„ cleaned ...	ગુણમાં	૧૫
ખસખસ હં. ૧ાાની...	Poppy Seed ..	સિંગલ ગુણમાં	૧૪
„ હં. ૧ાાની...		ડબલ ગુણમાં	૧૩
„ હં. ૧ાની ..		સિંગલ કે ડબલ	૧૪
ભોંયસીંગ દાણા ...	Ground nuts Shelled ...		૧૩

માલ		બંધામણ	સ્ટીમરનો ટન પ્રમાણ
ભોંયસીંગ ...	,, unshelled		હ. ૬
મવડાના બીયાં ...	Mowra Seed ...	ગુણમાં	૧૩
મેથી	Fenugreek seed		૧૭
તલ	Teel		૧૫
રાઇ	Mustor Seed ...		૧૬
સરસવ	Rape Seed ..		૧૬
ક્રિયાણું.			
આમલી	Tamarinds ...		૧૫
ઘસસ	Gum Olibanum.	ગુણમાં	૧૩
કપુરકાચરી	Zedory		૧૬
કપુર ચીની... ...	Pimento		૧૨
કોસંબો	Safflower... ..	ગુણમાં	૮
કોસંબોના બીયાં ..	,, Seed ...	–	૧૩
કાકમરીના બીયાં ...	Coculus indicus .	–	૧૩
કાથો	Cutch or Terra Japonica ...	ગુણ કે કરંડીયામાં	૧૩
કાફી	Coffee	ગુણ કે સુરકામાં	૧૪
કુલીજન	Galingals ...		૧૦
કોકો	Cocoa	ગુણમાં	૧૦
કોપરૂં	Copra	સુડા કે ગુણમાં	૮
કોપરાના કટકા ...	,, Cut... ...	ગુણમાં	૧૧
કોલમ	Colombo Roots..	–	૮
ખોરાસાની-બીયાં ...	Niger Seed ...		૧૪
ગુંધર	Gum...	ડબલ ગુણમાં	૧૭
ઘાંસનાં બીયાં ...	Weed-Seed ...	ગુણમાં	૧૦
ચીની કબાલા ..	Cubebs		૧૦
ઝેરી કચુરો ...	Nux Vomica ...	ગુણમાં	૧૩
ટંકણખાર	Borax	–	૧૬
નવસાગર	Salammoniac ...	–	૧૫
ફટકડી	Alum	–	૧૬
મંજીઠ	Madder Roots...	ગુણ કે બંડલમાં	૮
મરી	Pepper	ગુણમાં	૧૩
મહુડાના ફુલ ...	Mowra flowers...		૧૮

માલ		બંધામણ	સ્ટીમરનો ટન પ્રમાણ
માજુફલ	Galls...	ગુણમાં	હં. ૧૩
મીઠું	Salt		બં. મણ ૨૮
લવંગ	Cloves	ગુણ કે સુરકામાં	હં. ૮
વરીયારી	Fennel Seed ...		૧૦
સાજીખાર	Barrilla		૧૫
સુંઠ...	Ginger dry ..	ગુણમાં	૧૦
સુરોખાર	Saltpetre... ...		૨૦
સોનામુખી	Senna	–	૫
સોપારી	Betelnut	–	૧૩
હરડા	Myrabolams ...		૧૩
હલદર	Turmeric	ગુણમાં	૧૧
લાકડાં.			
અબનુસ વાકું ચુંકું...	Black wood ...		૧૬
નેતર	Canes Rattans..	ખડલમાં	૧૩
પતંગ	Sapan wood ...		૧૧
રંતાજલી	Red wood ...		૧૨
વંજી	Whangees (vide) canes		૧૨
સીસમ વાકું ચુકું...	Ebony		૧૬
સુખડ	Sandal wood ...		૧૧
સીંગડાં			
અણી કોઇબી જાતની	Tips of any kind		૧૨
ગાયના	Cow horns ...	છુટા	૧૨
ભેંસના	Buffalo horns...	–	૧૨
સાવરના	Deer horns ...	–	૬
બીજી જણસો.			
ભેંસના	Buffalo horns ...	બંડલમાં	૬
સાવરના	Deer horns ..	–	૬
અફીમ	Opium	પેટીમાં	દર પેટી
અબરક	Talc		હં. ૧૬
કોડી	Cowries	ગુણમાં	૧૬
કાથો	Coir...	બંડલ કે છુટો	૫
કોલસા	Coals		૮
ખજુર	Dates Wet ...		૧૬

માલ		બંધામણ	સ્ટીમરનો ટ્રન પ્રમાણ
ખાંડ	Sugar	કબજ ગુણુમાં	હં ૧૫
ખારક	Dates dry... ...		૧૩
છીપ	M O, Pshells...	ગુણુમાં	૧૬
નગદી	Bullion	કીમતપર	સેંકડે
પ્લમ્બેગો ધાતુ ..	Plumbago ...	ગુણુમાં	હં.૧૬
પરવાળા વગર સાફ કીધેલા	Coral Rough ...	ગુણુમાં	૧૬
રેશમ	Silk	બંડલમાં	૮
લોખંડ જુનું ...	Iron Old		૨૦
લોખંડ સળીયા પાટા..	, Rails... ...		૨૦
શંખલા	Shells Rough ...	ગુણુમાં	૧૬
સણુ	Hemp ...	છુટો કે બંડલમાં	૫
હાડકાં-પીસેલા ..	Bone Mill-dust...		૨૦
હાડકાં ક્રશ્ડ... ..	Bones crushed...	ગુણુમાં	૧૧-૧૭
હાડકાં	,,	છુટાં	૧૭
હાથી દાંત	Elephant Teeth..	છુટું	૧૬
હાથી દાંત	,,	બંડલમાં	૧૪

માલના ટન તથા તેના નોલનો હિસાબ કરવાની રીત

તોલના ટનનો હિસાબ હોયતો—માલના કુલે હંદ્રવેટની સંખ્યાને જેટલા હંદ્રવેટનો ટન હોય તેટલાએ ભાગતાં ટન કરવા, જેની સાથે બાકી વધ્યા હંદ્રવેટ વગેરે સામેલ કરી ભાવથી ફાલવણી કરીને હિસાબ કરવો.

દાખલો—હરડાં ગુણુ ૫૦૦ હંદ્રવેટ ૭૮૬ાાા તેના સ્ટીમરના નોલની દર ટન ૧ની શીલીંગ ૧૬ા લેખે શી કીંમત થશે?

ટન કરવાને—

હંદ્રવેટ

૧૬)૭૮૬ાાા(૪૯ ટન

૭૮૪

વધ્યા ૨ાાા હંદ્રવેટ

ટન હં૦

૪૯ ૨ાાા

તેના નોલની કીમત કરવાને—

ટન હંદ્ર.

૪૯ ૨ાાા

× ભાવ શી૦* ૧૬ા

એ હિસાબ—

	પોંડ	શી૦	પેન્સ	ટન હં૦
૪૯×૧૬	૩૯	૪	૦	} ૪૯—૦
૪૯×૦ા	૦	૧૨	૩	
૧૬ાનો ૮ મો ભાગ	૦	૨	૦ા≈	૦—૨
ાાં પ્રમાણે	૦	૦	૯)≈	૦—૦ાાા
જવાબ—પોંડ	૩૯	૧૯	૦ાા	૪૯ ૨ાાા

મેજરના ટનનો હિસાબ હોયતો—દાગીનાની લંબાઇ અને પહોળાઇના ઇંચના ગુણાકારને ઉંચાઇના ઇંચે ગુણતાં કયુબિક ઇંચ થાય છે. અનેક દાગીના એકસરખા માપના હોય તો તેમાંના એકના કયુબિક ઇંચ કરી તેને દાગીનાની સંખ્યાએ ગુણાકાર અને જુદા જુદા માપના હોયતો દરેકના જુદા જુદા કયુબિક ઇંચ કરી તેનો સરવાળો કરી લેવો. કયુબિક ઇંચની રકમને ૧૭૨૮એ ભાગવાથી કયુબિક ફીટ, કયુબિક ફીટને વહાણનું પ્રમાણુ હોય તો ૫૦એ અને સ્ટીમરનું પ્રમાણુ હોય તો ૪૦એ ભાગવાથી ટન, અને કયુબિક ઇંચમાંથી બાકી વધ્યાને ૧૨એ ગુણી ૧૭૨૮ ભાગવાથી ઇંચ† થાય છે‡ પણ ટન વગેરે કરવાને સેહેલી રીત એ છે કે કયુબિક ઇંચની રકમને વહાણનું પ્ર-

---

† ફુટના ૧૨ ઇંચ પ્રમાણેના.

‡ તેમાંથી વધયા શેષની કસર રકમના હિસાબમાં ગણવામાં લેતા નથી.

* જો નોલનો ભાવ રૂપૈઆથી હોયતો હિસાબ રૂપૈઆ આના પઇથી કરવો.

માણુ હોય તો ૮૬૪૦૦એ અને સ્ટીમર-પ્રમાણુ હોય તો ૬૯૧૨૦એ ભાગી ટન, બાકી વધ્યાને ૧૭૨૮એ ભાગી ક્યુબિક ફીટ અને તેની બાકી વધ્યાને ૧૪૪એ ભાગી ઇંચ કરવા. એ રીતે દાગીનાના ટન વગેરે કરી ભાવથી ફાલવણી કરીને કીંમત કરવી.

દાખલો—

પેટી	લાંબી		પહોળી		ઉંચી	
	ફીટ	ઇંચ	ફીટ	ઇંચ	ફીટ	ઇંચ
૮	૩	૫	૨	૨	૨	૩॥

તેના સ્ટીમર પ્રમાણના દર ટન ૧નો નોલ શીલીંગ ૧૬। લેખે શી કીંમત થશે ?

ટન કરવાને—

	લંબાઇ	પહોળાઇ	ઉંચાઇ	
	૩—૫	૨—૨	૨—૩॥	તેના—
ઇંચ	૪૧	૨૬	૨૭॥	

```
 ઇંચ    ૪૧
 ×      ૨૬
 ----------
      ૧૦૬૬
 ×      ૨૭॥
 ----------
     ૨૯૩૧૫
 × પેટી     ૮
 ----------
૬૯૧૨૦) ૨૩૪૫૨૦ (૩ ટન
        ૨૦૭૩૬૦
 ----------
૧૭૨૮)   ૨૭૧૬૦(૧૫ ક્યુ૦ ફીટ
         ૨૫૯૨૦
 ----------
 ૧૪૪)    ૧૨૪૦ (૮ ક્યુ૦ ઇંચ
         ૧૧૫૨
 ----------
           ૮૮ શેષ વધ્યા
           *
```

ટન—ક્યુ૦ફીટ—ક્યુ૦ઇંચ
૩ ૧૫ ૮ થયા

*એવી કસર મુકી દેવામાં અથવા ભાગાકારમાં ૦ ઇંચ વધારી દેવામાં આવે છે

તેના નોલની કીંમત કરવાને—

ટન કં૦ઁીટ કં૦ર્ઈચ
૩। પ॥ ર॥
× ભાવ શી૦ ૧૬। એ હિસાબ—

	પૌંડ	શી૦	પેન્સ	ટન	કં૦ઁીટ	કં૦ર્ઈચ
૩ × ૧૬।	૨	૮	૫	૩	— ૦	— ૦ ના
૧૬। નો ૦। ભાગ	૦	૪	૦॥।	૦।	— ૦	— ૦ ના
૦।નો ૦॥ ભાગ	૦	૨	૦।=	૦	— ૫	— ૦ ના
ઁીટ ૫નો ૧૦મો ભાગ	૦	૦	૨।≡	૦	— ૦॥	— ૦ ના
¶ પ્રમાણે	૦	૦	૧)૦।।	૦	— ૦	— ર॥ ના
જવાબ—પૌંડ	૨	૧૫	૧॥—	૩।	પ॥	ર॥ ના

ભાગ ૬ ઠો

મુસારો એટલે પગારના હિસાબની રીત*

જેટલા રૂપીઆનો મહિને પગાર હોય તે વડે જેટલા દિવસનુ કરવું હોય તેને ગુણીને તે ગુણાકાર ઉપર એક શુન્ય ચઢાવીને તેને ત્રણે ભાગવા; ભાગાકાર આવશે તેટલા દોકડા જવાબ.

દાખલો—રૂ૧૨નો મહિનો તો ૭ દિવસનું શું ?

દિવસ
૭
× મહિને પગાર રૂ ૧૨
———
૮૪
+ તે પર ૦
———
૩) ૮૪૦(૨૮૦ દોકડા
૮૪૦
———
૦૦૦

જવાબ—દોકડા ૨૮૦ના—રૂ૨॥પ દોકડા

---

* ૦। ૦॥ કે ૦॥। મહિનાથી વધારેનું કરવું હોય તો ૦। ૦॥ કે ૦॥। મહિનાનું ૦। ૦॥ કે ૦॥। પ્રમાણે ગણીને ઉપરના દિવસનું એ રીત પ્રમાણે ગણીને તેમાં ઉમેરી લેવું. મહિનામાં થોડા દિવસ બાકી હોય તો તેટલા દિવસનું કરીને મહિનાના પગારમાંથી કસર કાપવાની રીતે બાદ કરવાથી સેહેલું પડશે.

મુસારો ગણવાનો કોઠો.

રૂ ૧ થી રૂ ૧૦૦૦૦ ને હીસાબે દરરોજનો પગાર.

રૂ ૧ થી ૧૦૦૦૦ સુધી.	૨૮ દહાડા પ્રમાણે.			૨૯ દહાડા પ્રમાણે.			૩૦ દહાડા પ્રમાણે.			૩૧ દહાડા પ્રમાણે.		
રૂપયા	રૂ.	આ.	પ.	રૂ.	આ.	પ.	રૂ.	આ.	પ.	રૂ.	આ.	પ.
૧	૦	૦	૭	૦	૦	૭	૦	૦	૬	૦	૦	૬
૨	૦	૧	૨	૦	૧	૧	૦	૧	૧	૦	૧	૦
૩	૦	૧	૯	૦	૧	૮	૦	૧	૭	૦	૧	૭
૪	૦	૨	૩	૦	૨	૨	૦	૨	૨	૦	૨	૧
૫	૦	૨	૧૦	૦	૨	૯	૦	૨	૮	૦	૨	૭
૬	૦	૩	૫	૦	૩	૪	૦	૩	૨	૦	૩	૧
૭	૦	૪	૦	૦	૩	૧૦	૦	૩	૯	૦	૩	૭
૮	૦	૪	૭	૦	૪	૫	૦	૪	૩	૦	૪	૨
૯	૦	૫	૨	૦	૫	૦	૦	૪	૧૦	૦	૪	૮
૧૦	૦	૫	૯	૦	૫	૬	૦	૫	૪	૦	૫	૨
૧૧	૦	૬	૩	૦	૬	૧	૦	૫	૧૦	૦	૫	૮
૧૨	૦	૬	૧૦	૦	૬	૭	૦	૬	૫	૦	૬	૨
૧૩	૦	૭	૫	૦	૭	૨	૦	૬	૧૧	૦	૬	૯
૧૪	૦	૮	૦	૦	૭	૯	૦	૭	૬	૦	૭	૩
૧૫	૦	૮	૭	૦	૮	૩	૦	૮	૦	૦	૭	૯
૧૬	૦	૯	૨	૦	૮	૧૦	૦	૮	૬	૦	૮	૩
૧૭	૦	૯	૯	૦	૯	૪	૦	૯	૧	૦	૮	૯
૧૮	૦	૧૦	૩	૦	૯	૧૧	૦	૯	૭	૦	૯	૩
૧૯	૦	૧૦	૧૦	૦	૧૦	૬	૦	૧૦	૨	૦	૯	૧૦
૨૦	૦	૧૧	૫	૦	૧૧	૦	૦	૧૦	૮	૦	૧૦	૪
૨૫	૦	૧૪	૩	૦	૧૩	૧૦	૦	૧૩	૪	૦	૧૨	૧૧
૩૦	૧	૧	૨	૧	૦	૭	૧	૦	૦	૦	૧૫	૬
૩૫	૧	૪	૦	૧	૩	૪	૧	૨	૮	૧	૨	૧
૪૦	૧	૬	૧૦	૧	૬	૧	૧	૫	૪	૧	૪	૭
૪૫	૧	૯	૯	૧	૮	૧૦	૧	૮	૦	૧	૭	૮
૫૦	૧	૧૨	૭	૧	૧૧	૭	૧	૧૦	૮	૧	૯	૧૦
૧૦૦	૩	૯	૨	૩	૭	૨	૩	૫	૪	૩	૩	૭
૨૦૦	૭	૨	૩	૬	૧૪	૪	૬	૧૦	૮	૬	૭	૩
૫૦૦	૧૭	૧૩	૮	૧૭	૩	૧૦	૧૬	૧૦	૮	૧૬	૩	૦
૧૦૦૦	૩૫	૧૧	૫	૩૪	૭	૮	૩૩	૫	૪	૩૨	૪	૧
૨૦૦૦	૭૧	૬	૧૦	૬૮	૧૫	૫	૬૬	૧૦	૮	૬૪	૮	૩
૩૦૦૦	૧૦૭	૨	૩	૧૦૩	૭	૨	૧૦૦	૦	૦	૯૬	૧૨	૪
૫૦૦૦	૧૭૮	૯	૧	૧૭૨	૬	૭	૧૬૬	૧૦	૮	૧૬૧	૪	૭
૧૦૦૦૦	૩૫૭	૨	૩	૩૪૪	૧૩	૩	૩૩૩	૫	૪	૩૨૨	૯	૩

હુંડી.

બીજા કોઇ ગામમાં અમુક રકમ મેળવવાને ગામમાં નાણા ભરી કાગળ લખાવી લઇએ તેને હુંડી લીધી અને ગામમાંથી નાણું મેળવી તેને બદલે બીજા કોઇ ગામમાં અમુક રકમ ભરવાનો કાગળ લખી આપીએ તેને હુંડી વેચી કહે છે. હુંડીનો ભાવ વિકારી--વખત વખતે નાણાનો ખપ અને છતના પ્રમાણમાં ચઢ ઉતર થાય છે.

દેશાવરી હુંડીના હિસાબની રીત.

અમુક રકમની હુંડીની, કીમત ગણવી હોય તો—તેને હુંડીના ભાવથી ગુણીને ૧૦૦એ ભાગવાથી હુંડીની કીમત, અને અમુક કીમતની હુંડીની રકમ ગણવી હોય તો—તેને ૧૦૦એ ગુણીને હુંડીના ભાવે ભાગવાથી હુંડીની રકમ થાય છે.

દાખલો—અમુક રકમની હુંડીની, કીમત ગણવાનો—

ભાવ રૂ ૯૮।||≡ લેખે રૂ ૩૨૫૦ની હુંડીની, કીમત કેટલા રૂપીઆ થશે?

હુંડીની રકમ રૂપીઆ

૩૨૫૦

× ભાવ રૂ ૯૮।||≡ એ હિસાબ—

૩૨૫૦ × ૯૮	૩૧૮૫૦૦	૯૮ લેખે
૩૨૫૦ નો ૦॥ ભાગ	૧૬૨૫	૦॥ લેખે
૦॥ નો ૦॥ ભાગ	૮૧૨॥	૦। લેખે
૦। નો ૦॥। ભાગ	૬૦૯=̶	૦)≡ લેખે

૧૦૦) ૩૨૧૫૪૬॥=(૩૨૧૫ રૂપીઆ
૩૨૧૫૦૦

૪૬॥= તે દોકડા, તેના રૂ ૦।≡॥

જવાબ—કીમત રૂ ૩૨૧૫।≡॥

દાખલો—અમુક કીમતની, હુંડીની રકમ ગણવાનો

* ભાવ રૂ ૯૮ લેખે રૂ ૩૨૫૦ની, હુંડીની રકમ કેટલા રૂપીઆ થશે?

---

*ભાવમાં રૂ ૦॥ ૦। કે આના હોયતો ભાવના અને કીમતની રકમના ૦॥ ૦। કે આના કરવા એ રીતે બેઉ સરખે ધોરણે કીધા પછી હિસાબ કરવો.

कीमत रुपीआ

३२५०
× १००

९८)३२५०००(३३१६ रुपीआ
३२४९६८

३२
× दोकडा करवाने १००

९८) २००(३२॥ दोकडाना ३०ान
३१८५

१५

०

जवाब—हुंडीनी रकम ३३३१६ाान

चीन अने जेपाननी हुंडीना हिसाबनी रीत.

हांगकांग शेंगाइ अने जेपाननी हुंडीना हिसाबनी रीत देशावरी हुंडीना हिसाबनी रीतने मळती छे. डालर के टेलना रुपीआ करवा होय तो–तेने हुंडीना भावे गुणवाथी (रुपीआना) दोकडा* अने रुपीआना डालर के टेल करवा होय तो–तेने १००ए गुणीने हुंडीना भावे भागवाथी डालर के टेल थाय छे.

दाखलो–डालरना रुपीआ करवानो–

भाव रु १४५॥ लेखे डालर ३३२५०ना केटला रुपीआ थशे ?

× भाव १४५॥

३२५०×१४५	४७१२५०	१४५ लेखेना
३२५० नो ०॥ भाग	१६२५	०॥ लेखेना

दोकडा ४७२८७५ थया. एमां जमणी बाजुना छेल्ला बे आंकडा ७५ छे ते दोकडा अने बाकी ४७२८ रहेछे ते रुपीआ एटले

जवाब–रु ४७२८।॥

*दोकडा १०० नो रुपीओ १ माटे दोकडानी रकममां जमणी बाजूना छेल्ला बे आंकडा ते दोकडा अने डाबी बाजु जे रकम रहे ते रुपीआ.

દાખલો–રૂપીઆના ડાલર કરવાનો—

*ભાવ રૂ ૧૪૫ાા લેખે રૂપીઆ ૪૭૨૮ાાા ના કેટલા ડાલર થશે ?

અડધા કરવાને × ૨ ૧૦૦ એ ગુણવા

૨૯૧ ૪૭૨૮૭૫

× ૨ અડધા કરવાને

૨૯૧) ૯૪૫૭૫૦(૩૨૫૦ ડાલર

૯૪૫૭૫૦

૦

જવાબ–ડાલર ૩૨૫૦

વિલાયતની હુંડીના હિસાબની રીત.

રૂપીઆની રકમને હુંડીના ભાવે ગુણવાથી પૌંડ, અને પૌંડની રકમને હુંડીના ભાવે ભાગવાથી રૂપીઆ થાય છે

રૂપીઆના પૌંડ કરવા હોય તો—હુંડીના ભાવમાં શીલીંગ અને પેન્સ ઉપર આની કે અડધી આની, તેમજ રૂપીઆ સાથે આના કે પઈ હોવાથી ગુણાકાર અને ભાગાકારથી હિસાબ કરતાં ઘણી લંબાણ થાય છે માટે સહુથી સહેલી રીત એ છે કે રૂપીઆની રકમને હુંડીના ભાવે ફાલવણીથી ગુણાકાર કરીને પૌંડ શીલીંગ વગેરે કરી લેવી.

†દાખલો—ભાવ શી ૧ પેન્સ ૪ાા લેખે રૂ૭૩૭૦–૭–૧ના કેટલા પૌંડ થશે!

૩૦ આ૦ પઈ

૭૩૭૦—૭—૧

× ભાવ ૧–૪ાાા એ ફાલવણી—

	પૌંડ	શી૦	પે૦	ફા૦	
૭૩૭૦×૧ શીલીંગ	૩૬૮	૧૦	૦	૦	રૂ. આ. પ.
શી ૧ ની કીમતનો ા ભાગ	૯૨	૨	૬	૦	
પે૦ ૩ની કીમતનો ૩જો ભાગ	૩૦	૧૪	૨	૦	૭૩૭૦–૦–૦
પે૦ ૧ની કીમતનો ા ભાગ	૭	૧૩	૬	૨	
પે૦ ાની કીમતનો ૮ મો ભાગ	૦	૧૯	૨	૧ા	
શી૦ ૧–૪ાાાનો ા ભાગ	૦	૦	૪	ાાાા	૦–૪–૦
રૂ૦ાની કીમતનો ાાા ભાગ	૦	૦	૩	૦)ાાા	૦–૩–૦
ાા પ્રમાણે	૦	૦	૦	ાા	૦–૦–૧
જવાબ–પૌંડ	૫૦૦	૦	૦	૦	રૂ૭૩૭૦–૭–૧

*ભાવમાં ાા ા કે આના હોય તો ભાવના અને રૂપીઆની રકમના ાા ા કે આના કરવા એ રીતે બેઉ સરખે ધોરણે કીધા પછી હિસાબ કરવો

†એ દાખલામાં રૂપીઆની સાથે આના પઈ તેમજ હુંડીના ભાવમાં અડધી આની મુકાં છે તેથી ફાલવણીમાં ઘણા વિભાગ આવ્યા છે, પણ સાદી રકમોના હિસાબ એ રીતે ઘણી ઝડપથી અને સહેલાઈથી થઇ શકશે.

પૌંડના રૂપીઆ કરવા હોય તો—હુંડીના ભાવમાં શીલીંગ અને પેન્સ ઉપર આની કે અડધી આની હોય તે પ્રમાણે તે રકમની તેમજ પૌંડની રકમની આની કે અડધી કરવી. એ રીતે બેઉ રકમ સરખે ધોરણે કીધા પછી ભાવની રકમથી હુંડીની રકમને ભાગતાં રૂપીઆ, બાકી વધ્યાને ૧૬એ ગુણીને ભાગતાં આના, અને તેની બાકી વધ્યાને ૧૨એ ગુણીને ભાગતાં પઇ થાય છે,

દાખલો—ભાવ શી ૧ પેન્સ ૪ા૦ાા લેખે પૌંડ ૫૦૦ના કેટલા રૂપીઆ થશે?

× પેની કરવાને	૧૨	×	૨૦	શીલીંગ કરવાને
	૧૨		૧૦૦૦૦	
+ ઉપરની	૪ા૦ાા	×	૧૨	પેની કરવાને
પેની થઇ	૧૬ા૦ાા		૧૨૦૦૦૦	
× આની કરવાને	૧૬	×	૧૬	આની કરવાને
આની થઇ	૨૬૦ાા		૧૯૨૦૦૦૦	
×	૨	×	૨	
અડધી આની	૫૨૧		૩૮૪૦૦૦૦	અડધી આની

૫૨૧)૩૮૪૦૦૦૦(૭૩૭૦ રૂપીઆ
૩૮૩૯૭૭૦
૨૩૦
૧૬
૫૨૧) ૩૬૮૦(૭ આના
૩૬૪૭
૩૩
૧૨
૫૨૧) ૩૯૬(૦ાાા પઇ
૩૯૦ાાા
૫ા
૦

૩૦ આ૦ પઇ

જવાબ—૭૩૭૦—૭—૦ાાા

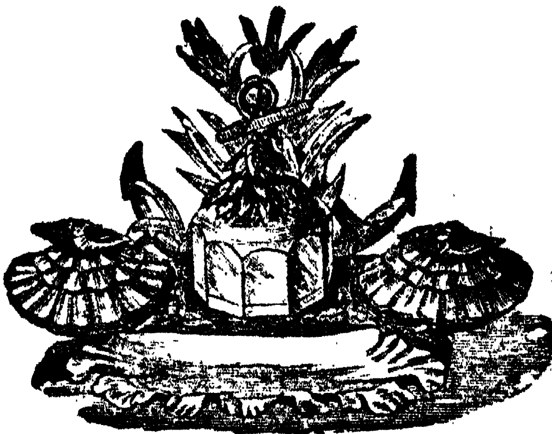
એ રીતે હિસાબ કરવાને ભાવની તેમજ પૌંડની રકમની પેની આની કે અડધી આની વ૦ કરીને પછી ભાગાકાર કરવા પડે છે પણ નીચે આપેલા કોઠાપરથી ૧ પૌંડની કીમતને પૌંડની રકમે ગુણવાથી હિસાબ કરવો ઘણું સહેલ પડશે. જેમકે ભાવ શી ૧ પેન્સ ૪૦ા લેખે ૧ પૌંડના

નીચેના કોઠા પ્રમાણે— રૂ આ પૈ
૧૪ ૧૧ ૧૦ા*ને પૌંડ ૫૦૦ના રૂ. કરવાને

× ૫૦૦ એ—

	રૂપીઆ	આના	પઇ	રૂ આના પ
૧૪×૫૦૦	૭૦૦૦	૦	૦	૧૪—૦—૦ના
૫૦૦નો અડધો ભાગ	૨૫૦	૦	૦	૦—૮—૦ના
રૂ૦ાાની કીમતનો ૦ા ભાગ	૬૨	૮	૦	૦—૨—૦ના
રૂ૦)=ની કીમતનો ૦ાા ભાગ	૩૧	૪	૦	૦—૧—૦ના
રૂ૦)~ની કીમતનો ૦ાાા ભાગ	૨૭	૭	૦	૦—૦—૯ના
પેની ૧ા×૫૦૦	૩	૪	૧	૦—૦—૧ા

જવાબ—રૂ ૭૩૭૦—૭—૧ દર ૧૪ ૧૧ ૧૦ા

*કોઠામાં પઈ ૧૦ પર દેટ ૨૫૦ છે તેની પઈ ૦ા થઇ. પણ દેટની રકમ એવી હોય કે પઇનું કોઈ વિભાગ થઇ શકતું ન હોય તો દેટ માંડી હિસાબ કરવો

જુદા જુદા ભાવથી પૌંડના રૂપીઆનો કોઠો.

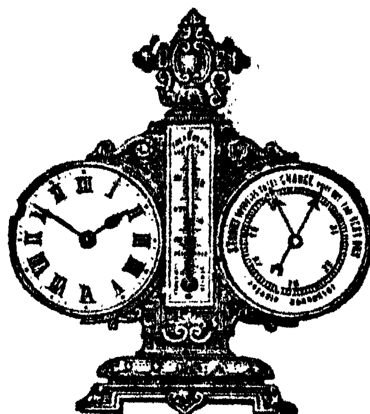
ભાવ		પૌંડ ૧ ના				ભાવ		પૌંડ ૧ ના			
શી.	પેં૦	રૂ૦	આં૦	પૈ	દે*	શી.	પેં૦	રૂ૦	આ૦	પૈ.	દે*
૧	૨)૦।	૧૭	૧	૧૧	૭૫૯	૧	૨॥૦।	૧૬	૮	૬	૫૧૦
૧	૨)૦॥	૧૭	૧	૮	૦૯૮	૧	૨॥૦॥	૧૬	૮	૩	૦૪૭
૧	૨)૦॥।	૧૭	૧	૪	૪૪૫	૧	૨॥૦॥।	૧૬	૭	૧૧	૬૯૧
૧	૨)–	૧૭	૧	૦	૮૦૦	૧	૨॥–	૧૬	૭	૮	૨૯૨
૧	૨)–।	૧૭	૦	૯	૧૬૩	૧	૨॥–।	૧૬	૭	૪	૯૦૦
૧	૨)–॥	૧૭	૦	૫	૫૩૪	૧	૨॥–॥	૧૬	૭	૧	૫૧૬
૧	૨)–॥।	૧૭	૦	૧	૯૧૪	૧	૨॥–॥।	૧૬	૬	૧૦	૧૩૯
૧	૨)=	૧૬	૧૫	૧૦	૩૦૧	૧	૨॥=	૧૬	૬	૬	૭૬૯
૧	૨)=।	૧૬	૧૫	૬	૬૯૬	૧	૨॥=।	૧૬	૬	૩	૪૦૭
૧	૨)=॥	૧૬	૧૫	૩	૦૯૯	૧	૨॥=॥	૧૬	૬	૦	૦૫૧
૧	૨)=॥।	૧૬	૧૪	૧૧	૫૧૦	૧	૨॥=॥।	૧૬	૫	૮	૭૦૩
૧	૨)≡	૧૬	૧૪	૭	૯૩૦	૧	૨॥≡	૧૬	૫	૫	૩૬૨
૧	૨)≡।	૧૬	૧૪	૪	૩૫૬	૧	૨॥≡।	૧૬	૫	૨	૦૨૮
૧	૨)≡॥	૧૬	૧૪	૦	૭૯૧	૧	૨॥≡॥	૧૬	૪	૧૦	૭૦૧
૧	૨)≡॥।	૧૬	૧૩	૯	૨૩૪	૧	૨॥≡॥।	૧૬	૪	૭	૩૮૧
૧	૨।	૧૬	૧૩	૫	૬૮૪	૧	૨॥।	૧૬	૪	૪	૦૬૮
૧	૨।૦।	૧૬	૧૩	૨	૧૪૨	૧	૨॥।૦।	૧૬	૪	૦	૭૬૨
૧	૨।૦॥	૧૬	૧૨	૧૦	૬૦૮	૧	૨॥।૦॥	૧૬	૩	૯	૪૬૩
૧	૨।૦॥।	૧૬	૧૨	૭	૦૮૨	૧	૨॥।૦॥।	૧૬	૩	૬	૧૭૧
૧	૨।–	૧૬	૧૨	૩	૫૬૩	૧	૨॥।–	૧૬	૩	૨	૮૮૬
૧	૨।–।	૧૬	૧૨	૦	૦૫૨	૧	૨॥।–।	૧૬	૨	૧૧	૬૦૮
૧	૨।–॥	૧૬	૧૧	૮	૫૪૯	૧	૨॥।–॥	૧૬	૨	૮	૩૩૭
૧	૨।–॥।	૧૬	૧૧	૫	૦૫૩	૧	૨॥।–॥।	૧૬	૨	૫	૦૭૩
૧	૨।=	૧૬	૧૧	૧	૫૬૫	૧	૨॥।=	૧૬	૨	૧	૮૧૫
૧	૨।=।	૧૬	૧૦	૧૦	૦૮૫	૧	૨॥।=।	૧૬	૧	૧૦	૫૬૫
૧	૨।=॥	૧૬	૧૦	૬	૬૧૨	૧	૨॥।=॥	૧૬	૧	૭	૩૨૧
૧	૨।=॥।	૧૬	૧૦	૩	૧૪૬	૧	૨॥।=॥।	૧૬	૧	૪	૦૮૪
૧	૨।≡	૧૬	૯	૧૧	૬૮૮	૧	૨॥।≡	૧૬	૧	૦	૮૫૪
૧	૨।≡।	૧૬	૯	૮	૨૩૮	૧	૨॥।≡।	૧૬	૦	૯	૬૩૦
૧	૨।≡॥	૧૬	૯	૪	૭૯૫	૧	૨॥।≡॥	૧૬	૦	૬	૪૧૩
૧	૨।≡॥।	૧૬	૯	૧	૩૫૯	૧	૨॥।≡॥।	૧૬	૦	૩	૨૦૩
૧	૨॥	૧૬	૮	૯	૯૩૧	૧	૩	૧૬	૦	૦	૦

*દેડ ૧૦૦૦ ની ૧ પાઇ થાય છે.

ભાવ		પોંડ ૧ ના				ભાવ		પોંડ ૧ ના			
શી.	પે૦	રૂ૦	આ૦	પૈ	દે	શી.	પે૦	રૂ૦	આ૦	પૈ	દે
૧	૩)૦।	૧૫	૧૫	૮	૮૦૩	૧	૩॥૦।	૧૫	૭	૫	૯૦૯
૧	૩)૦॥	૧૫	૧૫	૫	૬૧૩	૧	૩॥૦॥	૧૫	૭	૨	૯૨૨
૧	૩)૦।।।	૧૫	૧૫	૨	૪૩૦	૧	૩॥૦।।।	૧૫	૬	૧૧	૯૪૦
૧	૩)-	૧૫	૧૪	૧૧	૨૫૩	૧	૩॥-	૧૫	૬	૮	૯૬૪
૧	૩)-।	૧૫	૧૪	૮	૦૮૩	૧	૩॥-।	૧૫	૬	૫	૯૯૪
૧	૩)-॥	૧૫	૧૪	૪	૯૧૯	૧	૩॥-॥	૧૫	૬	૩	૦૩૦
૧	૩)-।।।	૧૫	૧૪	૧	૭૬૨	૧	૩॥-।।।	૧૫	૬	૦	૦૭૨
૧	૩)=	૧૫	૧૩	૧૦	૬૧૨	૧	૩॥=	૧૫	૫	૯	૧૨૦
૧	૩)=।	૧૫	૧૩	૭	૪૬૭	૧	૩॥=।	૧૫	૫	૬	૧૭૪
૧	૩)=॥	૧૫	૧૩	૪	૩૩૦	૧	૩॥=॥	૧૫	૫	૩	૨૩૪
૧	૩)=।।।	૧૫	૧૩	૧	૧૯૯	૧	૩॥=।।।	૧૫	૫	૦	૨૯૯
૧	૩)≡	૧૫	૧૨	૧૦	૦૭૪	૧	૩॥≡	૧૫	૪	૯	૩૭૧
૧	૩)≡।	૧૫	૧૨	૬	૯૫૬	૧	૩॥≡।	૧૫	૪	૬	૪૪૮
૧	૩)≡॥	૧૫	૧૨	૩	૮૪૪	૧	૩॥≡॥	૧૫	૪	૩	૫૩૧
૧	૩)≡।।।	૧૫	૧૨	૦	૭૩૮	૧	૩॥≡।।।	૧૫	૪	૦	૬૨૦
૧	૩।	૧૫	૧૧	૯	૬૩૯	૧	૩।।।	૧૫	૩	૯	૭૧૪
૧	૩।૦।	૧૫	૧૧	૬	૫૪૭	૧	૩।।।૦।	૧૫	૩	૬	૮૧૫
૧	૩।૦॥	૧૫	૧૧	૩	૪૬૦	૧	૩।।।૦॥	૧૫	૩	૩	૯૨૧
૧	૩।૦।।।	૧૫	૧૧	૦	૩૮૦	૧	૩।।।૦।।।	૧૫	૩	૧	૦૩૩
૧	૩।-	૧૫	૧૦	૯	૩૦૬	૧	૩।।।-	૧૫	૨	૧૦	૧૫૦
૧	૩।-।	૧૫	૧૦	૬	૨૩૯	૧	૩।।।-।	૧૫	૨	૭	૨૭૩
૧	૩।-॥	૧૫	૧૦	૩	૧૭૭	૧	૩।।।-॥	૧૫	૨	૪	૪૦૨
૧	૩।-।।।	૧૫	૧૦	૦	૧૨૨	૧	૩।।।-।।।	૧૫	૨	૧	૫૩૭
૧	૩।=	૧૫	૯	૯	૦૭૩	૧	૩।।।=	૧૫	૧	૧૦	૬૭૭
૧	૩।=।	૧૫	૯	૬	૦૩૦	૧	૩।।।=।	૧૫	૧	૭	૮૨૩
૧	૩।=॥	૧૫	૯	૨	૯૯૪	૧	૩।।।=॥	૧૫	૧	૪	૯૭૪
૧	૩।=।।।	૧૫	૮	૧૧	૯૬૪	૧	૩।।।=।।।	૧૫	૧	૨	૧૩૨
૧	૩।≡	૧૫	૮	૮	૯૩૯	૧	૩।।।≡	૧૫	૦	૧૧	૨૯૪
૧	૩।≡।	૧૫	૮	૫	૯૨૧	૧	૩।।।≡।	૧૫	૦	૮	૪૬૨
૧	૩।≡॥	૧૫	૮	૨	૯૦૯	૧	૩।।।≡॥	૧૫	૦	૫	૬૩૬
૧	૩।≡।।।	૧૫	૭	૧૧	૯૦૩	૧	૩।।।≡।।।	૧૫	૦	૨	૮૧૫
૧	૩॥	૧૫	૭	૮	૯૦૩	૧	૪)	૧૫	૦	૦	૦

ભાવ		પૌડ ૧ ના				ભાવ		પૌડ ૧ ના			
શી	પે	રૂ૦	આ૦	પૈ૦	દે	શી	પે૦	રૂ૦	આ૦	પૈ૦	દે
૧	૪)૦।	૧૪	૧૫	૯	૧૯૦	૧	૪॥૦।	૧૪	૮	૬	૦૮૫
૧	૪)૦॥	૧૪	૧૫	૬	૩૮૬	૧	૪॥૦॥	૧૪	૮	૩	૪૪૮
૧	૪)૦।।।	૧૪	૧૫	૩	૫૮૭	૧	૪॥૦।।।	૧૪	૮	૦	૮૧૬
૧	૪~	૧૪	૧૫	૦	૭૯,	૧	૪॥~	૧૪	૭	૧૦	૧૮૯
૧	૪)~।	૧૪	૧૪	૧૦	૦૦૬	૧	૪॥~।	૧૪	૭	૭	૫૬૬
૧	૪)~॥	૧૪	૧૪	૭	૨૨૩	૧	૪॥~॥	૧૪	૭	૪	૯૪૯
૧	૪)~।।।	૧૪	૧૪	૪	૪૪૧	૧	૪॥~।।।	૧૪	૭	૨	૩૩૭
૧	૪)=	૧૪	૧૪	૧	૬૭૪	૧	૪॥=	૧૪	૬	૧૧	૭૨૯
૧	૪)=।	૧૪	૧૩	૧૦	૯૦૮	૧	૪॥=।	૧૪	૬	૯	૧૨૭
૧	૪)=॥	૧૪	૧૩	૮	૧૪૭	૧	૪॥=॥	૧૪	૬	૬	૫૨૯
૧	૪)=।।।	૧૪	૧	૫	૩૯૧	૧	૪॥=।।।	૧૪	૬	૩	૯૩૬
૧	૪)≡	૧૪	૧૩	૨	૬૪૧	૧	૪॥≡	૧૪	૬	૧	૩૪૮
૧	૪)≡।	૧૪	૧૨	૧૧	૮૯૬	૧	૪॥≡।	૧૪	૫	૧૦	૭૬૫
૧	૪)≡॥	૧૪	૧૨	૯	૧૫૧	૧	૪॥≡॥	૧૪	૫	૮	૧૮૭
૧	૪)≡।।।	૧૪	૧૨	૬	૪૨૨	૧	૪॥≡।।।	૧૪	૫	૫	૬૧૩
૧	૪।	૧૪	૧૨	૩	૬૯૨	૧	૪।।।	૧૪	૫	૩	૦૪૫
૧	૪।૦।	૧૪	૧૨	૦	૯૬૮	૧	૪।।।૦।	૧૪	૫	૦	૪૮૧
૧	૪।૦॥	૧૪	૧૧	૧૦	૨૫૦	૧	૪।।।૦॥	૧૪	૪	૯	૯૨૨
૧	૪।૦।।।	૧૪	૧૧	૭	૫૩૬	૧	૪।।।૦।।।	૧૪	૪	૭	૩૬૭
૧	૪।~	૧૪	૧૧	૪	૮૨૮	૧	૪।।।~	૧૪	૪	૪	૮૧૮
૧	૪।~।	૧૪	૧૧	૨	૧૨૪	૧	૪।।।~।	૧૪	૪	૨	૨૭૩
૧	૪।~॥	૧૪	૧૦	૧૧	૪૨૬	૧	૪।।।~॥	૧૪	૩	૧૧	૭૩૩
૧	૪।~।।।	૧૪	૧૦	૮	૭૩૪	૧	૪।।।~।।।	૧૪	૩	૯	૧૯૭
૧	૪।=	૧૪	૧૦	૬	૦૪૬	૧	૪।।।=	૧૪	૩	૬	૬૬૭
૧	૪।=।	૧૪	૧૦	૩	૩૬૩	૧	૪।।।=।	૧૪	૩	૪	૧૪૧
૧	૪।=॥	૧૪	૧૦	૦	૬૮૬	૧	૪।।।=॥	૧૪	૩	૧	૬૧૯
૧	૪।=।।।	૧૪	૯	૧૦	૦૧૩	૧	૪।।।=।।।	૧૪	૨	૧૧	૧૦૨
૧	૪।≡	૧૪	૯	૭	૩૪૬	૧	૪।।।≡	૧૪	૨	૮	૫૯૦
૧	૪।≡।	૧૪	૯	૪	૬૮૪	૧	૪।।।≡।	૧૪	૨	૬	૦૮૩
૧	૪।≡॥	૧૪	૯	૨	૦૨૭	૧	૪।।।≡॥	૧૪	૨	૩	૫૮૦
૧	૪।≡।।।	૧૪	૮	૧૧	૩૭૪	૧	૪।।।≡।।।	૧૪	૨	૧	૦૮૨
૧	૪॥	૧૪	૮	૮	૭૨૭	૧	૫	૧૪	૧	૧૦	૫૮૮

વ્યાજ.

નાણાની રકમ કરજે હોય તે મુદલ, જેટલો વખત કરજે રહે તે મુદત અને તેનો જે નફો લેણદારને મળે તે વ્યાજ કહેવાય.

વ્યાજ બે જાતના છે. સાદું-એટલે જેટલી મુદત સુધી રૂપીઆ રહ્યા હોય તેટલી મુદત સુધીનું તેનું વ્યાજ કહાડવું અને ચક્ર વૃદ્ધી-એટલે વરસના છેડે મુદતનો વ્યાજ કહાડી મુદલપર ચહડાવીને તેને મુદલ ગણી બીજા વરસનું વ્યાજ કહાડવું, એ રીતે જ્યાં સુધી રૂપીઆ રહે ત્યાં સુધી કરયા જવું.

વ્યાજનો દર બેંક કે આફિસ રીત પ્રમાણે દર વરસે દર સેંકડે અને દેશી રીત પ્રમાણે દર મહીને દર સેંકડે અમુક ટકા લેખે થાય છે.

વ્યાજનો હિસાબ કરવાની રીત.

મુદલ અને મુદતનો ગુણાકાર કરી સર* કરવા, અને સરને વ્યાજના દરે ગુણીને ૧૦૦ એ ભાગવું ને જે આવે તે વ્યાજ થયું.

વ્યાજનો દર બેંક રીત પ્રમાણે વરસે હોય તો-મુદલ અને વરસનો ગુણાકાર તે વરસના સર અને મુદલ અને દિવસોના ગુણાકારને ૩૬૫ એ ભાગતાં દિવસોના સર થાય, અને જો વ્યાજનો દર દેશી રીત પ્રમાણે મહીને હોય તો-મુદલ અને મહિનાનો ગુણાકાર તે મહીનાના સર અને મુદલ અને દિવસોના ગુણાકારને ૩૦ એ ભાગતાં અથવા તેનો સાડાસાતનો પા પ્રમાણે આંકડો કરતાં દિવસોના સર થાય, માટે જ્યાં મુદતમાં વરસ સાથે દિવસ અથવા મહિના સાથે દિવસ હોય તો વરસ અને દિવસના અથવા મહિના અને દિવસના જુદા જુદા સર કરીને તેનો સરવાળો કરી લેવો.

---

*મુદલ અને મુદતના ગુણાકારને સર કહે છે.

દાખલો–દર મહિને દર સેંકડે ટકા ૦।≈ પ્રમાણે રૂ ૧૨૫૦ નું ૬ માસ ને ૯ દિવસનું વ્યાજ કહાડવું છે તો–

મુદલ	મુદત સર		વ્યાજનો દર	થયો		સોએ	થયા	અથવા
રૂ૦	મ૦ દિ૦		ટકા	ગુણાકાર			રૂ૦ દો૦	રૂ
૧૨૫૦ X	૬—૦=૭૫૦૦ ૦—૯= ૩૭૫*	૭૮૭૫ X	૦।≈	૩૪૪૫।~	+ ૧૦૦		૩૪) ૪૫।~=૩૪।≈। તે વ્યાજ થયું.	

પણ એક રીત પ્રમાણે વ્યાજનો હિસાબ ઘણું કરીને એવી રીતે કરે છે કે મુદલને મુદતના દિવસોએ ગુણાકાર કરી તેને વ્યાજના દરે ગુણે છે ને પછી ૩૬૫ એ ભાગતાં જે આવે તેને ૧૦૦એ ભાગે છે.

જેમકે-દર વરસે દર સેંકડે ટકા ૬ પ્રમાણે રૂ ૫૦૦ નું ૬૪ દિવસનું વ્યાજ કહાડવું છે તો–

મુદલ	મુદત	વ્યાજનો દર	થયો	આંક		સોએ	થયા	અથવા
રૂ૦	દિવસ	ટકા	ગુણાકાર				રૂ૦ દો૦ રૂ આ પૈ	
૫૦૦ X	૬૪ = ૩૨૦૦૦ X	૬ =	૧૯૨૦૦૦ ÷ ૩૬૫ =	૫૨૬	+ ૧૦૦		૫) ૨૬=૫ ૪ ૨ તે વ્યાજ થયું.	

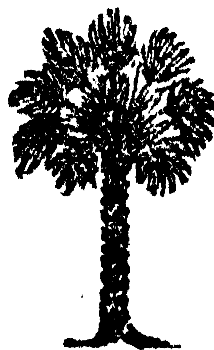
---

*૧૨૫૦ ગુણ્યા ૯ એ થયા ૧૧૨૫૦ ને ભાગ્યા ૩૦ એ થયા સર ૩૭૫.

૩॥ ટકાથી તે ૧૮ ટકાસુધીનું રૂ ૧૦૦ નું વ્યાજ ગણુવાનો કોઠો.

એક વરસ દહાડાનું સેકડે જેટલા ટકાનું વયાજ હોય, તેટલા ટકા પ્રમાણે એક દીવસનું, એક અઠવાડયાનું અને એક મહીનાનું વયાજ કેટલું થાય તે નીચલા કોઠા ઉપરથી જોવામાં આવશે.

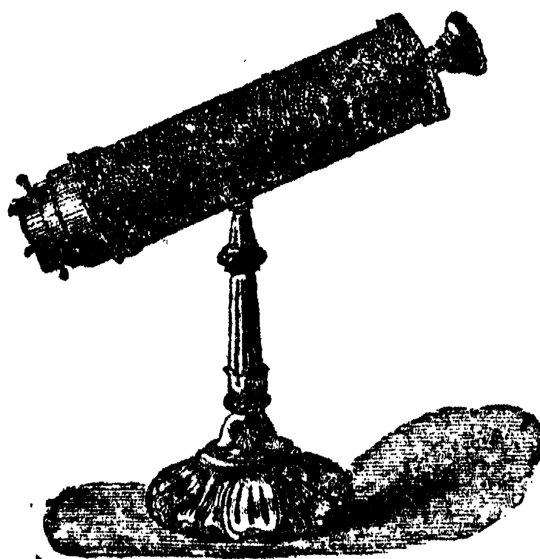
સેંકડે ટકા	એક દીવસનું	એક અઠવાડયાનું		એક મહીનાનું	
	પૈ૦	આ	પૈ	આ	પૈ
૩॥	૧॥।	૧	૦	૪	૮
૪	૨	૧	૩	૫	૪
૪॥	૨।	૧	૫	૬	૦
૫	૨॥	૧	૬	૬	૮
૫॥	૨॥।	૧	૮	૭	૪
૬	૩	૧	૧૦	૮	૦
૬॥	૩।	૧	૧૧	૮	૮
૭	૩॥	૨	૧	૯	૪
૭॥	૪	૨	૩	૧૦	૦
૮	૪।	૨	૫	૧૦	૮
૮॥	૪॥	૨	૭	૧૧	૪
૯	૪॥।	૨	૯	૧૨	૦
૯॥	૫	૨	૧૦	૧૨	૮
૧૦	૫।	૩	૦	૧૩	૪
૧૦॥	૫॥	૩	૨	૧૪	૦
૧૧	૫॥।	૩	૪	૧૪	૮
૧૧॥	૬	૩	૬	૧૫	૪
૧૨	૬।	૩	૮	૧૬	૦
૧૩	૭	૩	૧૦	૧૭	૪
૧૪	૭॥	૪	૨	૧૮	૮
૧૫	૮	૪	૬	૨૦	૦
૧૬	૮॥	૪	૧૦	૨૧	૪
૧૭	૯	૫	૨	૨૨	૮
૧૮	૯॥	૫	૬	૨૪	૦

વ્યાજના અમુક દરે ધીરવામાં આવેલી રકમ કેટલાં વરસમાં બમણી થાય છે તે દેખાડનારો કોઠો.

વ્યાજના અમુક દરે ધીરવામાં આવેલી રકમ જો તે રકમનું વ્યાજ નહી વાપરતાં મુદલ રકમમાં ઉમેરવામાં આવે તો મુદલ રકમ સાદાં તથા ચક્રવૃધી વ્યાજે બમણાં થતાં કેટલો વખત લાગે છે તે નીચલા કોઠા ઉપરથી માલમ પડશે.

વ્યાજનો દર.	સાદાં વ્યાજે બમણી થતાં કેટલો વખત લાગે.	ચક્રવૃધી વ્યાજે બમણી થતાં કેટલો વખત લાગે.		વ્યાજનો દર.	સાદાં વ્યાજે બમણી થતાં કેટલો વખત લાગે.	ચક્રવૃધી વ્યાજે બમણી થતાં કેટલો વખત લાગે.	
ટકા.	વરસ.	વરસ.	દીવસ.	ટકા.	વરસ.	વરસ.	દીવસ.
૨	૫૦	૩૫	૧	૫	૨૦	૧૪	૭૫
૨॥	૪૦	૨૮	૨૬	૬	૧૬– ૮ માં.	૧૧	૩૨૭
૩	૩૩– ૪ માં.	૨૩	૧૬૪	૭	૧૪–૧૦૪ દી.	૧૦	૮૯
૩॥	૨૮–૨૦૮ દી.	૨૦	૫૪	૮	૧૨– ૬ માં.	૯	૨
૪	૨૫	૧૭	૨૪૬	૯	૧૧–૪૦ દી.	૮	૧૬
૪॥	૨૨–૮૧ દી.	૧૫	૨૭૩	૧૦	૧૦	૭	૧૦૦

વારેવારીઉં એટલે નાણાવટીની રીતે કાઢવાનું વ્યાજ.

ખાતામાં જમે ઉધારની રકમો હોય છે તેનું વ્યાજ કાઢવા સારૂ વ્યાજવહીમાં ખાતા પ્રમાણેજ મથાળું દોરીને **વ્યાજ ખાતા વહી પાનું** (પાનું જે હોય તે) એટલુંજ માત્ર વધારે લખવું. પછી જમે ઉધારનું બિલાડું ખેંચીને જમે ઉધારની રકમો જમે ઉધારમાંજ લીટીને આરંભે
ર. કરી તેમાં રકમો લખીને તેરિક વાર લખવો.

એ પછી જમેની રકમો ઉધારની રકમોના પેટામાં અથવા ઉધારની રકમો જમેની રકમોના પેટામાં આખી કે કટકે કટકે સમાવવી. તે એવી રીતે કે આગલી તેરિકની રકમો હોય તેના પેટામાં પાછલી તેરિકની રકમોને લખવી તે એટલે સુધી કે મોટી રકમોનું પેટું ભરાઇ જાય, ને જો પેટામાં છેલ્લી રકમ બરોબર સમાતી ન હોય તો જેટલો આંકડો સમાય તેટલો લખીને તે પાછો અસલ રકમના પેટામાં લેવો. જે રકમો કે તેના કટકા સામે પારમાં સમાસ થઇ જાય, તે અસલ રકમો કે તેના કટકા ઉડી ગયા, માટે તેપર મીંડાં ચડાવતાં જવું. એવી રીતે જમે ઉધારમાં છેવટ લગી કરતા જવું અને છેવટ જે બાકી રહે તે જો જમેમાં હોય તો ત્યાં દેવા ને ઉધારમાં હોય તો ત્યાં લહેણા કરી લખવા. નીચે એક ખાતું, જેના વ્યાજના તેમાં પેટાભરેલા છે, અને છેવટે સુદલ ખેંચેલી છે તેપરથી શિખનારે વધુ સમજણ મેળવી લેવી.

ખાતાવહી પા ૩૧

મારવાડી ગેમાજી હેદાજીના ખાતાનો આંકડો સંવત ૧૯૫૬ની સાલનો

જ		ઉ	
૫૦૦)	માગસર વદ ૫ ને વાર શુકરે	૬૦૦)	કારતક શુદ ૨ ને વાર રવેઉ
૩૦૦)	પોષ શુદ ૧૫ ને વાર સોમે	૧૨૦)	માગસર વદ ૮ ને વાર સોમે
૪૫૦)	ફાગણ વદ ૭ ને વાર શુકરે	૪૦૦)	ફાગણ શુદ ૧૫ ને વાર શુકરે
૮૦)	અષાઢ વદ ૩ ને વાર રવેઉ	૯૦)	અષાઢ વદ ૬ ને વાર સોમે
૧૫૦૦)	આસો વદ ૭ ને વાર સોમે	૧૨૧૦)	
૨૮૩૦)			

વ્યાજવહી.

આ૦ ગોમાજી હેમાજીનું વ્યાજ સંવત ૧૯૫૬ની સાલનું ખાતાવહી પાં૦ ૩૧

જ	ઉ
૦ રૂ. ૫૦૦) માગસર વદ ૫ શુકરે.	રૂ. ૬૦૦) કારતક શુદ ૨ રવેઉ.
રૂ. ૩૦૦) પોષ શુદ ૧૫ સોમે.	રૂ. ૫૦૦)
૦ રૂ. ૧૦૦)	રૂ. ૧૦૦)
૦ રૂ. ૧૨૦)	રૂ. ૧૨૦) માગસર વદ ૮ સોમે.
રૂ. ૮૦)	રૂ ૪૦૦) ફાગણ શુદ ૧૫ શુકરે.
રૂ. ૪૫૦) ફાગણ વદ ૭ શુકરે.	૦ રૂ. ૮૦)
૦ રૂ. ૩૨૦)	રૂ. ૩૨૦)
રૂ. ૯૦)	૦ રૂ. ૯૦) અષાઢ વદ ૬ ભોમે.
રૂ. ૪૦)	૦ રૂ.૧૬૨૦) આસો વદ ૦)) ભોમે સુદલ બાકી.
રૂ. ૮૦) અષાઢ વદ ૩ રવેઉ.	૦ રૂ. ૪૦)
રૂ.૧૫૦૦) આસો વદ ૭ સોમે.	૦ રૂ. ૮૦)
	૦ રૂ.૧૫૦૦)

તારીજ

જ	ઉ
૧૬૨૦) મુદલ દેવા વ્યાજનો સર ટકા બાર લેખે બાકી દેવા સંવત ૧૯૫૭ના કારતક શુદ ૧ વાર સુધી.	

ઉપર પ્રમાણે વ્યાજનું ખોખું (આકૃતિ) લખ્યા પછી મીંડાંવાળી ઉડી ગયેલી રકમો કે પેટા રકમોને મુકી દેતાં બાકી રહેલી રકમો કે પેટા રકમોના પેટામાં આગલી પાછલી મિતિપરથી દરેકની મુદત નક્કી કરી લખવી. તે એવી રીતે કે જે રકમ પેહેલી મિતિની હોય તે દિવસથી બીજી રકમની મિતિ સુધી (જે મિતિમાંથી તે ઉડીને આવી હોય તે મિતિ સુધી) તિથિઓ પ્રમાણે મહિના તથા દિવસો ગણવા, તેમાં જેટલા મહિના આય તેટલાના મહિને અરધા દિવસ લેખે જે દહાડા થાય તે તેમાંથી બાદ કરવા, બાકી જે મહિના તથા દિવસ રહે તે તેની મુદતનો આસરો થયો. પણ તે વારોવારે નક્કી કરવા માટે આવેલા મહિનાના પખવાડીઆ જેટલા વાર, આગલી મિતિના વારથી ગણતાં, છેલ્લો જે વાર આવે તે મુકીને તેની જોડના વારથી પાછલી (જે મિતિમાંથી રકમ ઉડીને આવી હોય તે) મિતિના વાર સુધી ગણવું, પણ છેલ્લો વાર ગણવામાં લેવો નહી* તે એટલે સુધી ગણવું કે પેહેલે મુદતનો જે આસરો કરયો હોય તેની લગભગ આવી રહે.

દાખલા તરિકે આપણે ઉપર આપેલા મારવાડી ગોમાજી હેઠાજીના વ્યાજના ખોખામાંની એક રકમ મુદત ભરવાને લઇએ. પેહેલી મિતિ ઉધારમાંની કારતક સુદ ૨ ને રવેઉની રકમ રૂ ૫૦૦ની છે. એ મિતિથી (જમેમાંની જે મિતિમાંથી એ રકમ ઉડીને આવી છે તે) પાછલી મિતિ માગસર વદ ૫ ને શુકરે સુધી, તિથિઓ પ્રમાણે ગણતાં માસ ૧।૩ દિવસ થયા. તેમાં માસ ૧॥ છે તેના અરધા દિવસ લેખે (દહાડો ૦॥ થયો પણ તેનો) દહાડો ૧ તેમાંથી બાદ કરતાં માસ ૧॥૨ દિવસ મુદતનો આસરો થયો. હવે તેને વારોવારે નક્કી કરવા માટે ૧॥ મહિનાના ૩ પખવાડીઆ, માટે ત્રણ વાર પેહેલી મિતિના રવેઉથી ગણતાં (રવી સોમ ને ભોમ) ભોમે આવશે તે મુકીને તેના જોડનું વાર બુધેથી (જે મિતિમાંથી રકમ ઉડીને આવી છે તે) પાછલી મિતિના વાર શુકરે જે છેલ્લો વાર છે તે મુકીને ગુરૂ સુધી, બુધ ને ગુરૂ ગણતાં ઉપરના ૨ દિવસ આવીને નક્કી મુદત મહિનો ૧॥૨ દિવસ થાય છે, જે મુદતના આસરા સાથે મળી રહે છે.

એ રીતે ખોખામાં મુદત ભરયા પછી દરેક રકમને તેની મુદતપરથી સર† ઉપજાવી રકમ કે પેટા રકમને માથે લખવો. પેટા રકમોપર જે

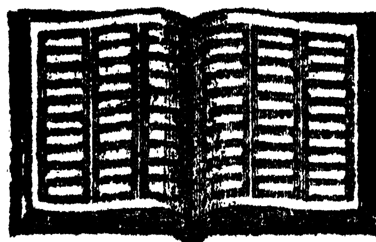
*ખાતો ચુક્તે કરવા અમુક મીતીએ કે સાલ આખરે હિસાબ નક્કી કરવો હોય ત્યારે પાછલી મીતીનો છેલ્લો વાર પણ ગણવામાં લેવો.

†સર ગણવાની પેહેલે "વ્યાજનો હીસાબ કરવાની રીત" બતાવવામાં આવી છે તેજ રીત અહીયાં પણ લાગુ પડે છે.

સર આવ્યા હોય તેનો સરવાળો કરી તે રકમને માથે ચઢાવી લેવો. પછી જમેના સરનો સરવાળો જમે બાજુએ કરવો ને ઉધારની સરનો સરવાળો ઉધાર બાજુએ કરવો.

પછી જમે ઉધારના વ્યાજનો દર સરખો હોય તો વધારે સરમાંથી, ઓછો સર બાદ કરી બાકી જે દેવા કે લેહેણા સર રહે તે તારીજમાં મુદલ (દેવા કે લેહેણા) ખેંચ્યા પછી લીટીના આરંભે વ્યાજનો સર કરીને તેમાં લખીને લીટીને છેડે વ્યાજનો દર લખવો,* અને જો જમે ઉધારના વ્યાજનો દર જુદો જુદો હોય તો વ્યાજના બેઉ તરફના સર તારીજમાં મુદલ (દેવા કે લેહેણા) ખેંચ્યા પછી જમે ઉધાર બેઉ તરફે લીટીના આરંભે વ્યાજનો સર કરીને તેમાં લખીને લીટીના છેડે વ્યાજના જે જે દર હોય તે લખવા. એટલું કીધા પછી સર† ને વ્યાજના દરે ગુણીને ૧૦૦ એ ભાગતાં વ્યાજના જે રૂપીઆ વ૦ આવે તે વ્યાજની લીટીને માથે ચઢાવવા. પછી તારીજમાં સરવાળો કરી જમે ઉધારની બાકી કાઢતાં. લેહેણું કે દેવું જે નિકળે તે પ્રમાણે નવા વરષમાં ખાતું પાડીને લખવું

દાખલા તરિકે આગળ આપેલા મારવાડી ગોમાઝી હેઠાઝીનો વ્યાજનો પેટા ભરેલો આખો આંકડો તેની તારીજ સાથે નીચે ફરીથી આપ્યો છે, જેમાંની રકમોમાં મુદત અને તેપરથી માથે સર લખેલા છે, બાકી મુદલ તથા વ્યાજનો સર તારીજમાં ખેંચેલા છે, અને વ્યાજના દરથી વ્યાજની લીટીપર વ્યાજની રકમ ચઢેલી છે. છેલ્લે તારીજમાં દેવું નિકળે છે તે પ્રમાણે નવા વરષમાં ખાતું પાડીને તે લખવાનું બતાવેલુ છે, જે પરથી શિખનાર પુરતી સમજણ લઇ શકશે.

---

* જુઓ આગલ મારવાડી ગોમાઝી હેઠાઝીના વ્યાજની તારીજ,

† આગલ "વ્યાજનો હિસાબ કરવાની રીત"માં બતાવ્યા પ્રમાણે.

વ્યાજવહી

મા૦ ગોમાજી હેઠાજીનું વ્યાજ સંવત ૧૯૫૬ની સાલનું ખાતાવહી પાં૦ ૩૧

જ

૦ રૂ ૫૦૦) માગસર વદ ૫ શુક્રે
૧૫૭ રૂ ૩૦૦) પોષ શુદ ૧૫ સોમે
૦ રૂ ૧૦૦)
૦ રૂ ૧૨૦)
૧૫૭ રૂ ૮૦) માસ ૧॥૧૪
૧૫૭

૬૩૪॥ રૂ ૪૫૦) ફાગણ વદ ૭ શુક્રે
૦ રૂ ૩૨૦)
૩૪૮ રૂ ૯૦) માસ ૩॥૧૧
૨૮૬॥ રૂ ૪૦) માસ ૭)૫
૬૩૪॥

૨૬૭ રૂ ૮૦) અષાઢ વદ ૩ રવેઉ
માસ ૩)૧૧
૪૫૦ રૂ ૧૫૦૦) આસો વદ ૭ સોમે
માસ ૦)૯
૧૫૧૧
માંથી બાદ ૧૧૭૮॥
૩૩૨॥ સર બાકી દેવા

ઉ

૧૦૨૦ રૂ ૬૦૦) કારતક શુદ ૨ રવેઉ
૭૮૩ રૂ ૫૦૦) માસ ૧॥૨
૨૩૬॥ રૂ ૧૦૦) માસ ૨)૧૧
૧૦૨૦

૮૪ રૂ ૧૨૦) માગસર વદ ૮ સોમે
માસ ૦॥૬
૭૪॥ રૂ ૪૦૦) ફાગણ શુદ ૧૫ શુક્રે
૦ રૂ ૮૦)
૭૪॥ રૂ ૩૨૦) માસ ૦)૭
૭૪॥

૦ રૂ ૯૦) અષાઢ વદ ૬ ભોમે
૦ બાકી દેવા રૂ ૧૬૨૦) આસો
વદ ૦)) ભોમે
૦ રૂ ૪૦)
૦ રૂ ૮૦)
૦ રૂ ૧૫૦૦)
૧૧૭૮॥

તારીજ — સંવત ૧૯૫૭ના કારતક સુદ ૧ સુધી

જ

૧૬૨૦) મુદ્દલ દેવા
*૨)ના વ્યાજનો સર ૩૩૨
ટકા ૦॥= લેખે
૧૬૨૨)ના બાકી દેવા.

ઉ

* આ વ્યાજની રકમ નોંધમાં વ્યાજ ખાતે ઉધારી તારીજમાં મારવાડી ગોમાજી હેઠાજીને ખાતે જમે કરવી જે પરથી ખાતાવહીમાં ખતવાશે એટલે ખાતાવહીમાં બાકી મુદ્દલ દેવા રૂ ૧૬૨૦) છે તે સાથે સરવાળો થતાં બાકી દેવા રૂ ૧૬૨૨)-ા નીકળશે કે જેથી નવી ખાતાવહીમાં સંવત ૧૯૫૭ ના કારતક શુદ ૧ વાર સુધીના દેવા લખેલા છે તેની બરોબર આવી રહેશે.

(નવી ખાતાવહી)

મારવાડી ગોમાજી હેઠાજીનું ખાતું સંવત ૧૯૫૭ની સાલનું પાં. ૧

જ ઉ

૧૬૨૨)ના બાકી દેવા કારતક શુદ ૧
વાર બુધે સંવત ૧૯૫૬ની
ખાતાવહી પાને ૩૧ થી

વ્યાજ અને વ્યાજના દરપરથી મુદલ કાઢવાના હિસાબ.

વર્ષે અમુક વ્યાજના દરે દર વર્ષે અમુક વ્યાજ આવે છે તેપરથી મુદલ કાઢવું હોય તો વ્યાજની રકમ ઉપર બે સૂન્ય ચઢાવી તેને વ્યાજના દરે ભાગવા, અને મહિને અમુક વ્યાજના દરે દર મહિને અમુક વ્યાજ આવે છે તેપરથી મુદલ કાઢવું હોય તો વ્યાજની રકમના આના કરવા અને તેની ઉપર બે સૂન્ય ચઢાવી તેને વ્યાજના દરના આના વડે ભાગવા ને જે આવે તે મુદલ રૂપીઆ થશે.

દાખલો—વર્ષે ૫ ટકા પ્રમાણે દર વર્ષે ૩૦ રૂપીઆ વ્યાજ આવે છે તો મુદલ શું?

વ્યાજની રકમ રૂપીઆ
૩૦
તેપર ૦૦ ચઢાવવી
૫)૩૦૦૦(૬૦૦ રૂપીઆ.
૩૦૦૦
૦૦૦૦ જવાબ—મુદલ રૂ ૬૦૦

દાખલો-મહિને રૂ ॥ પ્રમાણે દર મહિને રૂ ૩॥ વ્યાજ આવે છે તો મુદલ શું?

વ્યાજની રકમ રૂપીઆ
૩॥
આના કરવાને ૧૬ એ ગુણવા
૫૬
તેપર ૦૦ ચઢાવવાં
૭)૫૬૦૦(૮૦૦ રૂપીઆ
૫૬૦૦
૦૦૦૦ જવાબ—મુદલ રૂ ૮૦૦

ભાગ ૭ મો.

વટાવ ચઢતા ટકા મુદત વીમો કમીશન અને દલાલી.

વટાવ—કેટલાક માલમાં ભાવથી તેની કીમત કરીને હિસાબ ચુકવતાં તેમાંથી અમુક ટકા પ્રમાણે કાપવામાં આવેછે તેને વળતર કે વટાવ કહે છે.

ચઢતા ટકા—કેટલાક માલમાં ભાવથી તેની કીમત કરીને હિસાબ ચુકવતાં તે પર સેંકડે અમુક ટકા પ્રમાણે ચઢાવી આપવામાં આવે છે તેને ટકા ચઢતા કહેછે.

મુદત—કોઇ રકમ અમુક મુદતે દેવી હોય અને તે મુદતની પેહેલાં અથવા તે મુદત વિત્યા પછી તે રકમ ચુકતી થાય તો તે ઓછી કે વત્તી થયેલી મુદતની કસરનું હિસાબમાં વાલવું કે ચઢાવવું પડે છે તેને મુદત કહે છે.

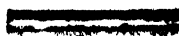
વીમો—હરકોઇ માલ મિલકત યા જીંદગીનો જોખમ બીજા કોઇ પર ઠરવી દેવો તેને વીમો કહે છે.

કમીશન—માલની ખરીદી કે વેચાણુ કરવાનું કામ કોઇને સોંપવામાં આવે, તેને બદલે તેને રકમ ઉપર માલ પ્રમાણે વધતું ઓછું સેંકડે જે આપવું પડે તેને કમીશન અથવા હકસાઇ કહેછે.

દલાલી-એ આસામીમાં ખરીદી કે વેચાણનો સોદો જમાવી આપવા બદલ રકમપર માલ પ્રમાણે વધતું કે ઓછું દર સેંકડે જે આપવું પડે તેને દલાલી કહે છે.

ઉપલી સર્વ બાબતના હિસાબની રીત એકસરખી છે. રકમને જે દર હોય તેથી ગુણવું અને જે આવે તે દોકડા થયા. દોકડાના રૂપીઆ કરીને હિસાબ ચુકવવો.

દાખલો—રૂ ૪૫૦૦ના માલ વેચાણની ટકા ૨ લેખે કેટલી હકસાઇ થશે ?
૪૫૦૦ × ૨=૯૦૦૦ દોકડા, તેના રૂ ૯૦ એ હકસાઇ થઇ, એ જવાબ.

લોન અને શેરની સમજણ.

લોન–કોઇ રાજ્યને પૈસાની જરૂર પડે છે, ત્યારે રાજ્યની સ્થીતિ પ્રમાણે રાજા દર વરસે દર સેંકડે વ્યાજ ઠેરવી આપી લોકો પાસેથી નાણુ મેળવે છે, અને ખત દાખલ તેનો લેખ કરી આપે છે, તે લેખને **લોન** કહે છે. દેશમાં પાક સારો હોય, બજારમાં નાણાની છુટ હોય, અને રાજ્યમાં સલાહ શાંતી અને આબાદી હોય તો રાજ્યને થોડે વ્યાજે ઘણા રૂપીઆ મળે છે. પરંતુ જો દેશમાં લઢાઇ ચાલતી હોય, દુકાળ પડયો હોય, અથવા બજારમાં નાણાની છુટ ન હોય તો રાજ્યને રૂપીઆ મેળવવાને વ્યાજ ઘણું આપવું પડે છે. બીજી વસ્તુઓની પેઠે લોન વેચી શકાય છે, અને તેથી ગમે તે વખતે આપણને આપણું નાણું તે વખતના બજારભાવ પ્રમાણે ઓછું વધતું મળે છે. જો રાજ્યની હાલત સારી હોય અને ખરીદ કરનાર ઘણા હોય તો લોનનો ભાવ વધે છે. પરંતુ જ્યારે રાજ્યમાં લઢાઈ હોય અથવા દેશ ઉપર કોઇ પ્રકારની આફત આવી હોય તો લોનનો ભાવ ઉતરી જાય છે.

શેર–ઘણા જણ એકઠા થઇ, કોઇ વેપાર અથવા ઉદયોગ કરવાને ભાગ રાખી નાણાનો એક ભંડોળ એકઠો કરે ને તેમાંથી વેપાર કરે તેમાં કોઈ કંઇ વ્યાજ ઠરાવી આપતું નથી, પણ ભાગ પ્રમાણે નફો કે તોટો વેંચી લેવામાં આવે છે. એવા ભાગ દાખલના લેખ કરે છે તે લેખને **શેર** કહે છે. શેર પણ એક બીજાને તે વખતના બજારભાવ પ્રમાણે વેચી શકાય છે. વેપાર કે ઉદયોગ નફાકારક સારો ચાલતો હોય તો શેરનો ભાવ વધે છે, અને તેમાં ખાદ ગઇ હોય તો શેરનો ભાવ ઉતરી જાય છે.

લોન અને શેરના પ્રિમિયમ અને ડિસ્કાઉન્ટની સમજણ.

રૂ ૧૦૦ આપવાથી રૂ ૧૦૦ ની લોન અથવા શેર મળે તો તે **સરભરનો** ભાવ કહેવાય, રૂ ૧૦૦ ની કીમતની લોન અથવા શેર લેવાને રૂ ૧૦૦ કરતાં વધારે આપવા પડે તો, ૧૦૦ કરતાં જેટલા વધારે આપવા પડે તેટલા ટકા સૈકડે "પ્રિમિયમ" કહેવાય, અને રૂ ૧૦૦ ની કીમતની લોન અથવા શેર લેવાને રૂ ૧૦૦ કરતાં ઓછું આપવું પડે, તો જેટલું ઓછું આપવું પડે તેટલું સૈકડે "ડિસકાઉન્ટ" કહેવાય છે.

નફા તોટાના હિસાબ.

કોઇ પણ વેપારમાં જેટલી રકમ રોકી હોય તેના કરતાં વત્તી રકમ ઉપજે તો જેટલી વત્તી ઉપજી તેટલો મૂળ રકમ ઉપર નફો થયો કહેવાય, અને મુડી કરતાં ઓછા પૈસા ઉપજે તો જેટલા ઓછા આવે તેટલી મુડી ઉપર ખોટ ગઇ કહેવાય.

અમુક વેપારમાં કુલે અથવા સૈકડે અમુક નફો અથવા ખોટ જશે તે વગેરે જાણવું વ્યવહારી કામમાં ઘણું ઉપયોગી છે, જેના જુદી જુદી રીતના થોડાક દાખલા નીચે આપી હિસાબ બતાવેલા છે.

દા. ૧ એક વેપારીએ રૂ ૧ ની ૫ શેર લેખે ૧૫ મણ સોપારી લીધી અને પછી રૂ ૧ ની ૪ શેર લેખે વેચી ત્યારે તેને કુલ અને સૈકડે નફો શું થશે ?

કુલે નફો ગણવાને–મણ ૧૫ ના શેર કરી ૫ એ ભાગવાથી બેસત અને ૪ એ ભાગવાથી ઉપજ થશે. ઉપજમાંથી બેસત બાદ કરતાં બાકી જે રહે તે કુલે નફો થયો–

$$૧૫\times૪૦=૬૦૦\div\begin{cases}૫=૧૨૦ \text{ રૂ. બેસત થઇ.}\\ ૪=૧૫૦ \text{ રૂ. ઉપજ થઈ.}\end{cases}$$

ઉપજ રૂ. ૧૫૦–બેસત રૂ ૧૨૦=૩૦ **રૂ. કુલે નફો જવાબ.**

સૈકડે નફો ગણવાને–કુલે નફાને ૧૦૦ એ ગુણી બેસતે ભાગવાથી સૈકડે નફો થયો–૩૦×૧૦૦=૩૦૦૦÷૧૨૦=**૨૫ રૂ સૈકડે નફો** જવાબ.

દા. ૨. એક વેપારીએ રૂ. ૧।। ની રતલ લેખે ૧।। મણ ચા લીધી, હવે સૈકડે ૧૦ ટકા નફો મેળવવો હોય તો રતલ કેમ વેચવી.

મણ ૧।। ના રતલ ૪૨ ના દર રૂ ૧।। લેખેની રૂ ૬૩ બેસત થઇ. હવે ૧૦૦ ના ૧૧૦ ઉપજાવવા છે માટે બેસતને ૧૧૦ એ ગુણી ૧૦૦ એ ભાગવાથી મણ ૧।। ની કેટલી કીમત ઉપજાવવી તે અને તેને ૪૨ એ ભાગવાથી રતલ કેમ વેચવી તે જણાશે.

૬૩×૧૧૦=૬૯૩૦÷૧૦૦= **રૂ** ૬૯)૩૦ દો એટલી કીમત મણ ૧।। ની ઉપજાવવી.

રૂ ૬૯)૩૦÷૪૨=**રૂ ૧।। ૧૫ દોકડા લેખે રતલ વેચવી એ જવાબ.**

દા. ૩. એક માણસે એક શાલ ૨૧ રૂ. વેચી તેમાં તેને સૈકડે ૫ રૂ. નફો થયો ત્યારે મૂળ કીમત શું ?

સૈકડે ૫ રૂ. નફો એટલે ૧૦૦ ના ૧૦૫ ઉપજ્યા છે માટે ૨૧ ને ૧૦૦ એ ગુણી ૧૦૫ એ ભાગવાથી મૂળ કીમત આવશે.

૨૧×૧૦૦=૨૧૦૦÷૧૦૫=૨૦ રૂ. મૂળ ખરીદ જવાબ.

દા. ૪. એક વેપારીએ રૂપીઆની ૧૧ મણ લેખે બાજરી વેચી તેમાં તેને સેંકડે ૧૦ ટકા ખોટ ગઇ ત્યારે તેણે શા ભાવે મણ લીધી હશે.

સેંકડે ટકા ૪ ખોટ એટલે ૧૦૦ ના ૯૬ ઉપરજ્યા માટે ૧૦૦ ને ૯૬ એ ભાગતાં મણ ૧૧ ની બેસત થાય, પણ મણ ૧ ની બેસત લાવવાને ૯૬ સવાયું ૧૨૦ થી ૧૦૦ ને ભાગતાં મણનું બેસત-ભાવ આવશે-

```
       રૂ.
       ૧૦૦
  ×     ૧૬ એ આના કરવાને
   ૧૨૦)૧૬૦૦(૧૩ આના
       ૧૫૬૦
       ----
         ૪૦
         ૧૨
       ----
   ૧૨૦)૪૮૦(૪ પઇ
       ૪૮૦
       ----
       ૦૦૦
```

જવાબ—૧૩ આના ૪ પઇ લેખે ૧ મણ લીધી.

પ્રમાણુ ભાગના હિસાબ.

પ્રમાણુ ભાગના હિસાબ એટલે અનેક પ્રમાણુ તેના મૂળ પ્રમાણુ પ્રમાણે ન્હાના અથવા મોટા જથ્થામાં કેટલું કેટલું હોવું જોઇએ તેની ગણતરી.

હિસાબની રીત—આપેલી સંખ્યાના પ્રમાણમાં ભાગ કરવાના છે તે સંખ્યાને પ્રમાણમાં લાવવાની સંખ્યાએ ગુણીને પ્રમાણમાં લાવવાની બધી સંખ્યાઓના સરવાળા એ ભાગવું. એ પ્રમાણે પ્રમાણમાં લાવવાની જેટલી સંખ્યાઓ હોય તેટલા પ્રમાણુ કરી લેવા. **દાખલાઓ**—

દા. ૧. ચુનો મણ ૩ તો રેતી મણ ૪ અને માટી મણ ૬ જોઇએ તો એ પ્રમાણે ૯૧ મણમાં દરેક જણસ કેટલી કેટલી જોઇશે?

```
                 ૯૧            ૯૧            ૯૧
                  ૩             ૪             ૬
૩+૪+૬=     ૧૩)૨૭૩(૨૧     ૧૩)૩૬૪(૨૮     ૧૩)૫૪૬(૪૨
               ૨૭૩           ૩૬૪           ૫૪૬
               ---           ---           ---
               ૦૦૦           ૦૦૦           ૦૦૦
```

*જવાબ—ચુનો મણ ૨૧, રેતી મણ ૨૮ ને માટી મણ ૪૨

---

* તાલો-બધા ભાગોનો સરવાળો આવેલી સંખ્યાની બરોબર થવો જોઈએ, જેમકે-૨૧+૨૮+૪૨=૯૧ થયા.

દા. ૨ બંદુકના દારૂમાં ૭૫ ટકા સુરોખાર ૧૫ ટકા કોયલા અને ૧૦ ગંધક છે ત્યારે મણ દારૂ કરવામાં દરેક પદાર્થ કેટલો જોઈએ ?

એટલે ૭૫+૧૫+૧૦=૧૦૦ શેર દારૂમાં ૭૫ શેર સુરોખાર ૧૫ શેર કોયલા અને ૧૦ શેર ગંધક થયું માટે—

	મણ ૧	૧	૧
શેર કરવાને ×	૪૦	૪૦	૪૦
	૪૦	૪૦	૪૦
×	૭૫	૧૫	૧૦
	૧૦૦)૩૦૦૦(૩૦	૧૦૦)૬૦૦(૬	૧૦૦)૪૦૦(૪
	૩૦૦૦	૬૦૦	૪૦૦
	૦૦૦૦	૦૦૦	૦૦૦

જવાબ—સુરોખાર શેર ૩૦ કોયલા શેર ૬ ને ગંધક શેર ૪

દા. ૩ રૂ.૧૦૦૦ **અ**, **બ** અને **ક** એ ત્રણ જણાને વેંચી આપો, એવી રીતે કે **અ** થી **બ** ને સવાયું અને **ક** ને દોઢું મળે.

એટલે **અ** ને રૂ ૧ તો **બ** ને રૂ ૧। અને **ક** ને રૂ ૧॥ એવો આ દાખલો થયો માટે—

	૧૦૦૦	૧૦૦૦	૧૦૦૦
	× ૧	૧।	૧॥
૧+૧।+૧॥=	૩॥।)૧૦૦૦(૨૬૬	૩॥।)૧૨૫૦(૩૩૩	૩॥।)૧૫૦૦(૪૦૦
	૯૯૭॥	૧૨૪૮॥।	૧૫૦૦
	૨॥	૧।	૦૦૦૦
	૧૬	૧૬	
	૩॥।)૪૦(૧૦	૩॥।)૨૦(૫	
	૩૭॥	૧૮॥।	
	૨॥	૧।	
	૧૨	૧૨	
	૩॥।)૩૦(૮	૩॥।)૧૫(૪	
	૩૦	૧૫	
	૦૦	૦૦	

જવાબ—**અ** ને રૂ ૨૬૬–૧૦–૮ **બ** ને રૂ ૩૩૩–૫–૪ ને **ક** ને રૂ૪૦૦

પંત્યાળું.

કેટલાએક ભાગીદારોએ મળીને કરેલા કોઇ પણ વેપારમાં થયેલો નફો અથવા તોટો, ભાગીદારો વચ્ચે વેંચી લેવાની રીતને પંત્યાળું કહે છે. પંત્યાળાના બે પ્રકાર છે. બધા ભાગીદારોથી થએલી રકમને બંડોળ કહે છે.

૧–જ્યારે બધા ભાગીદારોના પૈસા કોઇ વેપારમાં એક સરખી મુદત સુધી રહે, ત્યારે તે વેપારમાં થયેલો નફો તોટો વેંચી લેવાની રીતને એકવડું પંત્યાળું કહે છે.

આવી જાતના દાખલા બંડોળ પ્રમાણે નફાની વેચણી થાય માટે પ્રમાણ ભાગની *રીતેજ થાય છે. જેમકે–

દા. ૧ અ, બ, ને ક એ પંત્યાળો વેપાર કરયો તેમાં **અ** ના ૫૦૦, **બ** ના ૬૨૫ અને **ક** ના ૭૫૦ રૂ. છે પછી તે વેપારમાં ૧૦૦૦ રૂ. નફો થયો તે ત્રણે જણે શી રીતે વેચી લેવો.

૧૦૦૦	૧૦૦૦	૧૦૦૦
× ૫૦૦	૬૨૫	૭૫૦
૧૮૭૫)૫૦૦૦૦૦(૨૬૬	૧૮૭૫)૬૨૫૦૦૦(૩૩૩	૧૮૭૫)૭૫૦૦૦૦(૪૦૦
૪૯૮૭૫૦	૬૨૪૩૭૫	૭૫૦૦૦૦
૧૨૫૦	૬૨૫	૦૦૦૦૦૦
૧૬	૧૬	
૧૮૭૫)૨૦૦૦૦(૧૦	૧૮૭૫)૧૦૦૦૦(૫	
૧૮૭૫૦	૯૩૭૫	
૧૨૫૦	૬૨૫	
૧૨	૧૨	
૧૮૭૫)૧૫૦૦૦(૮	૧૮૭૫)૭૫૦૦(૪	
૧૫૦૦૦	૭૫૦૦	
૦૦૦૦૦	૦૦૦૦	

જવાબ–અને રૂ ૨૬૬ ૧૦–૮ બને રૂ ૩૩૩–૫–૪ ને કને રૂ ૪૦૦

ટીકા.–કોઇ પણ દેવાળીઆની મિલકત તેના લેહેણુદારો વચ્ચે આજ રીતે વેંચી શકાય.

---

* જુઓ પ્રમાણ ભાગના હિસાબની રીત પા૦ ૮૪

દા. ૨ એક દેવાળીઆને ત્રણ લેણુદાર હતા. એક રૂ ૨૦૦ માગતો બીજો રૂ ૩૦૦ માંગતો અને ત્રીજો રૂ ૪૦૦ માગતો અને તેની મિલકત રૂ ૫૪૦ ની હતી, તો દરેક લેણુદારને શું મળશે?

૫૪૦	૫૪૦	૫૪૦
× ૨૦૦	૩૦૦	૪૦૦
૯૦૦)૧૦૮૦૦૦(૧૨૦	૯૦૦)૧૬૨૦૦૦(૧૮૦	૯૦૦)૨૧૬૦૦૦(૨૪૦
૧૦૮૦૦૦	૧૬૨૦૦૦	૨૧૬૦૦૦
૦૦૦૦૦૦	૦૦૦૦૦૦	૦૦૦૦૦૦

જ૦-પહેલાને રૂ ૧૨૦ બીજાને રૂ ૧૮૦ ને ત્રીજાને રૂ ૨૪૦

દા ૩ એક મુકાદમની ટોળીમાં છ ભાગીદાર હતા. પહેલા મુકાદમનો ભાગ આના ૧૬ બીજાનો ૧૫ ત્રીજાનો ૧૪ ચોથાનો ૧૩ પાંચમાનો ૧૨ અને છઠ્ઠાનો ૮ આના છે, અને તેઓએ રૂ૩૦૦૩ાા૦ાા પેદા કીધા, તે છએ જણે શી રીતે વેંચી લેવા.

આમાં રૂ૩૦૦૩ાા૦ાા ને દરેક પ્રમાણમાં લાવવાની સંખ્યાએ જુદા જુદા ગુણાકાર કરવા અને તે દરેક રકમને સરવાળાના આના ૭૮ એ જુદા જુદા ભાગાકાર કરવાના છે. પણ એવો હિસાબ ટુંકામાં કરવાને પ્રથમ રૂ૩૦૦૩ાા૦ાા ને સરવાળાના આના ૭૮એ ભાગીને દરેક આને શું આવે છે, તે નકકી કરવું અને તેને દરેક પ્રમાણમાં લાવવાની સંખ્યાએ જુદા જુદા ગુણાકાર કરવા. જેમકે—

૭૮)૩૦૦૩ાા૦ાા(૩૮ રૂપીઆ
૨૯૬૪
૩૯ાા૦ાા
દોકડા કરવાને × ૧૦૦
૭૮)૩૯૭૮(૫૧ દોકડા
૩૯૭૮
૦૦૦૦ રૂ૩૮ાા ૧ દોકડો દરેક આને આવ્યું માટે—

૩૮ાા૧	૩૮ાા૧	૩૮ાા૧	૩૮ાા૧	૩૮ાા૧	૩૮ાા૧
× ૧૬	૧૫	૧૪	૧૩	૧૨	૮
રૂ. ૬૧૬)૧૬	૫૭૭ાા૭૫	૫૩૯)૧૪	૫૦૦ાા૧૩	૪૬૨)૧૨	૩૦૮)૮
જ.-પહેલાને	બીજાને	ત્રીજાને	ચોથાને	પાંચમાને	છઠ્ઠાને

એવકું પલ્યાળું–

૨–જ્યારે કોઇ પણ વેપારમાં જુદા જુદા ભાગીદારોના પૈસા જુદા જુદા વખત સુધી રહે છે ત્યારે તેનો નફો તોટો વેચવાની રીતને એવકું પંત્યાળું કહેછે.

રીત–બધી મુડીઓ એકજ નામની કરવી, અને બધા કાળ પણ એકજ નામના કરવા. પછી દરેક મુડી અને તે જેટલા કાળ સુધી રહી હોય તે બેનો ગુણાકાર કરવો. એ ગુણાકાર નવી મુડીઓ છે એમ ધારી એકવડા પંત્યાળા પ્રમાણે હિસાબ કરવો.

દા. ૧ રૂ.૮૦૦ લઇને **અ**એ વેપાર શરૂ કર્યો, પછી ત્રણ મહિના કેડે તે વેપારમાં ૧૦૦૦ રૂ. આપીને **બ** મળ્યો. પછી તે વેપારમાં ૬ મહિના કેડે ૩૩૦ રૂ. નફો થયો તે શી રીતે વેચવો.

આ વેપારમાં **અ**ના ૮૦૦ રૂ. ૯ મહિના રહ્યા એટલે ૮૦૦×૯=૭૨૦૦ રૂ. એક મહિનો રહે તેની બરોબર થયું. અને **બ**ના ૧૦૦૦ રૂ. ૬ મહિના રહ્યા માટે ૧૦૦૦×૬=૬૦૦૦ રૂ. એક મહિનો રહે તેની બરોબર થયું.

અના ૭૨૦૦ અને **બ**ના ૬૦૦૦ એક મહિનો રહે તેવો આ દાખલો થયો માટે એકવડા પંત્યાળા પ્રમાણે તે નફો ૭૨૦૦ ને ૬૦૦૦ એ પ્રમાણમાં થશે.

```
           ૩૩૦                         ૩૩૦
          ૭૨૦૦                        ૬૦૦૦
૧૩૨૦૦)૨૩૭૬૦૦૦(૧૮૦         ૧૩૨૦૦)૧૯૮૦૦૦૦(૧૫૦
       ૨૩૭૬૦૦૦                       ૧૯૮૦૦૦૦
             ૦                             ૦
```

જવાબ–**અ**નો નફો રૂ ૧૮૦ ને **બ**નો નફો રૂ ૧૫૦

દા. ૨ એક ઉદ્યોગમાં ૨૦ પુરૂષો, ૩૦ સ્ત્રીઓ અને ૧૫ છોકરા ભાગીયા હતા. તેમાં એવી સરત હતી કે એક પુરૂષને ૫ આના મળે તો એક સ્ત્રિને ૩ આના મળે અને એક છોકરાને ૧ આનો મળે. હવે તે ઉદ્યોગમાં બધો નફો ૪૧૦ રૂ. થયો, ત્યારે દરેક પુરૂષ સ્ત્રિ અને છોકરાને શું શું ભાગે આવશે?

આમાં જો ૨૦ પુરૂષનો ભાગ ૨૦×૫=૧૦૦ આના થાય તો ૩૦ સ્ત્રિઓનો ભાગ ૯૦ આના અને ૧૫ છોકરાઓનો ભાગ ૧૫ આના આવે. માટે ૧૦૦+૯૦+૧૫=૨૦૫ આના કુલ–એ પ્રમાણમાં લાવવાની બધી સંખ્યાઓનો સરવાળો થયો.

```
         ૪૧૦             ૪૧૦            ૪૧૦
      ×    ૫               ૩              ૧
  ૨૦૫)૨૦૫૦(૧૦     ૨૦૫)૧૨૩૦(૬      ૨૦૫)૪૧૦(૨
        ૨૦૫૦            ૧૨૩૦            ૪૧૦
        ૦૦૦૦            ૦૦૦૦            ૦૦૦
```

જવાબ-દરેક પુરૂષને રૂ ૧૦ સ્ત્રીને રૂ ૬ ને છોકરાને રૂ ૨ ભાગે આવ્યા.

મિશ્રરાશી.

જુદા જુદા ભાવની વસ્તુઓ કોઇ માણસે લીધી હોય, તો મિશ્ર શા ભાવે પડશે અથવા જુદા જુદા ભાવની વસ્તુઓ અમુક ભાવે પડવાને તે શા પ્રમાણમાં લેવી, એ શોધી કહાડવાની રીતને મિશ્રરાશી કહે છે. એના બે પ્રકાર છે..

૧ જુદા જુદા ભાવની વસ્તુઓનું વજન આપ્યું હોય તે ઊપરથી મિશ્રનો દર શોધી કહાડવો હોય તોઃ—દરેક ભાવ અને તે ભાવની વસ્તુના વજનનો ગુણાકાર કરીને બધા ગુણાકારના સરવાળાને બધી વસ્તુના વજનના સરવાળાએ ભાગવો.

દા. ૧ એક વેપારીએ ૬ રૂપીએ મણ લેખે ૧૫ મણ, ૭ રૂપીએ મણ લેખે ૧૨ મણ અને ૯ રૂપીએ મણ લેખે ૫ મણ ખાંડ લીધી તો મિશ્રનો ભાવ શો પડશે ?

```
ભાવ રૂ ૬  × ૧૫=૯૦
   —    ૭  × ૧૨=૮૪
   —    ૯  ×  ૫=૪૫
           ૩૨)૨૧૯(૬ રૂ૦
              ૧૯૨
               ૨૭
           ×   ૧૬
           ૩૨)૪૩૨(૧૩ આ.
              ૪૧૬
               ૧૬
           ×   ૧૨
           ૩૨)૧૯૨(૬ પૈ.
              ૧૯૨
              ૦૦૦
```

જવાબ-મિશ્ર મણ ૧) રૂ ૬-૧૩-૬ પૈએ પડશે.

આ પ્રમાણે નીચેની જાતના દાખલા પણ થાય છે.

દા. ૨ એક માણુસને રૂ ૧૦૦૦નું કરજ હતું તેમાંથી રૂ ૫૦૦ ચાર મહીના પછી આપવાના હતા, રૂ ૩૦૦ પાંચ મહીના પછી આપવાના હતા અને રૂ ૨૦૦ દશ મહીના પછી આપવાના હતા. ત્યારે એ પ્રમાણે ન આપતાં રૂ ૧૦૦૦ સામટા ક્યારે આપે કે જેથી કોઇને વ્યાજ ખોટ ન પડે.

માસ	૪	×	૫૦૦	=	૨૦૦૦	
—	૫	×	૩૦૦	=	૧૫૦૦	
—	૧૦	×	૨૦૦	=	૨૦૦૦	
			૧૦૦૦	)	૫૫૦૦	(૫ાા
					૫૫૦૦	
					૦૦૦૦	

જવાબ—૫ાા મહિને.

૨ જુદા જુદા ભાવની વસ્તુઓનું મિશ્ર અમુક ભાવે પડવાને શા પ્રમાણમાં લેવી તેની રીત:—બધા ભાવને એક નામનું રૂપ આપવું. પછી જુદા જુદા ભાવને એક આડી હારમાં લખવા, અને તેમના ઉપર મિશ્રનો ભાવ મુકવો. પછી મિશ્રના ભાવ કરતાં એક મોટો અને એક નાંનો એવા આડી હારમાંના ભાવમાંથી બે ભાવ લેવા. પછી મોટો ભાવ તથા મિશ્રનો ભાવ એ બેની બાદબાકી નાંના ભાવ તળે મુકવી, અને મિશ્ર ભાવ તથા નાંનો ભાવ એ બેની બાદબાકી મોટા ભાવ તળે મુકવી. આ પ્રમાણે દરેક ભાવ નીચે ઓછામાં ઓછી એક એક બાદબાકી આવે ત્યાં સુધી અરસપરસ બાદબાકીઓ મુકવી. પછી જે ભાવની નીચે જે બાદબાકીના આંક આવ્યા હોય તેટલું તે ભાવનું લેવું. જો એક કરતાં વધારે બાદબાકીઓ આવી હોય તો તેના સરવાળા બરોબર તે ભાવનું લેવું.

મિશ્રનો ભાવ આપેલા જુદા જુદા ભાવમાંનો છેક નાંનો અને છેક મોટો, એ બેની વચ્ચે હોવો જોઇએ એ ઉઘાડું જ છે.

દા. ૧ ૧૦રૂ. ૧૪રૂ. ૧૭રૂ. અને ૧૮રૂ.ના ભાવનું ઘી કેટલું લઇએ તો મિશ્રનો ભાવ ૧૬રૂ. થાય.

	૧૬					૧૬			
રૂ.૧૦	૧૪	૧૭	૧૮		૧૦	૧૪	૧૭	૧૮	
મણ ૨	૧	૨	૬=૧૧	અથવા	૧	૨	૬	૨=૧૧	લેવા

	૧૬					૧૬			
રૂ. ૧૦	૧૪	૧૭	૧૮		રૂ. ૧૦	૧૪	૧૭	૧૮	
૧	૧	૬	૬		૨	૧	૬	૬	
૧	૨	૨	૨		૧		૨		
વાઅથ મણ ૩	૩	૮	૮=૨૨	અથવા	૩	૧	૮	૬=૧૮	લેવા

સમજણ—આમાં મૂળ મતલબ એટલી યાદ રાખવાની છે કે ઓછા ભાવમાં જેટલી ખોટ જાય તેટલોજ વત્તા ભાવમાં નફો આવે છે, અને તેથી મિશ્ર ભાવ કરતાં બે વત્તા ભાવ લઇ તેમની મિશ્ર સાથેની બાદબાકી એક બીજા નીચે મુકવી નહી કેમકે તેથી તો બનેમાં નફો આવશે—તેમજ બે ઓછા ભાવની મિશ્ર ભાવ સાથેની બાદબાકી એક બીજા નીચે મુકવી નહીં. પણ મિશ્ર ભાવ કરતાં એક વત્તો ને એક ઓછો ભાવ લઈ તેની મિશ્ર સાથેની બાદબાકી એક બીજા નીચે મુકવી.

દરેક ભાવનું કયા પ્રમાણમાં લેવું તેજ ફકત ઉપરની રીતથી માલમ પડે છે; અને બધું મળીને અમુક મણ લેવું એમ કહ્યું હોય તો એપરથી પ્રમાણ ભાગની રીતે દરેક ભાવનું કેટલું લેવું તે કહાડવું. તેમજ કોઇ એક ભાવનું અમુક મણ લીધું તો હવે બીજા ભાવનું કેટલું લેવું તે પણ નીચે આપેલા દાખલાની રીતે નિકળે છે.

દા. ૧ એક વેપારીએ ૮ રૂ. ૧૦ રૂ. અને ૧૨ રૂ. મણની બધી મળીને ૭૮ મણ સોપારી લીધી તેમાં તેને સરેરાશ દર મણ રૂ૯ એ પડી ત્યારે દરેક જાતની કેટલી કેટલી લીધી હશે ?

	૯		
રૂ.	૮	૧૦	૧૨
મણ	૩	૧	૧
	૧		

આમાં ઉપરની રીતે ૪, ૧, ને ૧ એ જવાબ કહાડયા પછી એવું રૂપ થયું કે ૬ મણ સોપારી લેવી હોય તો દરેક જાતની ૪, ૧, ને ૧ મણ એ અનુક્રમે લેવી. એ પરથી ૭૮ મણ લેવી હોય તો દરેક ભાવની કેટલી કેટલી લેવી, તે પ્રમાણ ભાગની રીતે કરતાં નિચેનો જવાબ આવે છે.

```
      ૭૮            ૭૮            ૭૮
×      ૪             ૧             ૧
  ૬)૩૧૨(૫૨      ૬)૭૮(૧૩       ૬)૭૮(૧૩
    ૩૧૨            ૭૮            ૭૮
    ૦૦૦            ૦૦            ૦૦
```

જવાબ—રૂ૮ના ભાવની મણ ૫૨ રૂ૧૦ના ભાવની મણ ૧૩ અને રૂ૧૨ના ભાવની મણ ૧૭

દાખલો ૨ મણના રૂ.૫ રૂ.૮ અને રૂ.૧૦ના ભાવની સોપારી લેવી છે, હવે ૫ ના ભાવની ૧૨ મણ લીધી તો બાકીના ભાવની કેટલા કેટલા મણ લેવી કે જેથી મિશ્રનો ભાવ રૂ ૯ થાય ?

	૯	
૫	૮	૧૦
૧	૧	૪
		૧

આમાં ૫ ના ભાવની ૧ મણ લે તો ૮ ના ભાવની ૧ મણ ને ૧૦ના ભાવની ૫ મણ લેવી પડે. માટે એ (ત્રિરાશી) પ્રમાણ પ્રમાણે ૫ ના ભાવની ૧૨ તો ૮ના ભાવની પણ ૧૨ મણ ને ૧૦ ના ભાવની (૫×૧૨) ૬૦ મણ લેવી તે જવાબ.

એક તોલ માપનો બીજા તોલ માપ સાથેનો મુકાબલો.

૪૦	શેરનો	મુંબઇ	મણ	……	૨૮	રતલ
૪૨	—	—	—	……	૨૯ા=ાા	રતલ
૪૪	—	—	—	……	૩૦ાાા–	રતલ
૪૦	—	સુરતી	—	……	૩૭ા–ા	રતલ
૪૧	—	—	—	……	૩૮ા૦ા	રતલ
૪૧ા	—	—	—	……	૩૮ાા	રતલ
૪૨	—	—	—	……	૩૯)≡ા	રતલ
૪૩ા	—	—	—	……	૪૦ા–ાા	રતલ
૪૪	—	—	—	……	૪૧)–	રતલ
૪૦	—	બંગાલી	—	……	૮૨	રતલ
૪૦	—	મધરાસી	—	……	૨૫	રતલ
૧ મણ પાકો (મું૦ મણ ૧૦૦ના ૬૦ વાળો)					૪૬ાા=ાાા	રતલ
૧ મણ પાકો (સુ. મણ ૧ાાનો મણ ૧ વાળો)					૫૬	રતલ
૨૦ મણની ખાંડી		…	…	……	૨૪	બુશલ
૧ તોલો	…	…	…	……	૧૮૦	ગ્રેન
૧ શેર	…	મુંબઇ	…	……	૨૮	તોલા
૧ શેર	…	સુરતી	…	……	૩૭ા–ા	તોલા
૧ શેર પાકો (મું. મણના શેર ૧૫નો…					૭૫	તોલા
૧ રતલ	…	…	…	……	૩૯	તોલા
૧ કયાટી	…	…	…	……	૫૨	તોલા
૧ ગજ બંગાલી		…	…	……	૩૬	ઇંચ

દેશાવરી હુંડી વિશે વિશેષ સમજણ.

હુંડીમાં મુખ્ય બે બાબત સમજવાની છે. હુંડી કેવી, અને કેવી મુદતની.

હુંડી કેવી વિશે.

૧. કોઇ પણ માણસને ખોળાધર લઇ હુંડીના નાણા આપવા તે **શાહજોગી હુંડી.** શાહજોગી હુંડી વેચવી કે લેવી હોય તો વેંચી કે લઇ શકાય. એ હુંડીનું જોખમ નાણા આપનારને માથે છે.

૨. નાણા આપવાને માટે ચોક્કસ મનુષ્યનું નામ લખેલું હોય તે **નામજોગી** આવી હુંડી હાલ બહુ લખાતી નથી કેમકે સરકારે કરેલા મની આરડર તેની ગરજ સારે છે. આ હુંડીનું જોખમ નાણા આપનારને માથે છે.

૩. નાણા આપીને હુંડી લેનાર ધણી પોતેજ વસુલ કરવા બાબત લખાવી લે, તે **ધણીજોગી હુંડી.** આવી હુંડી પણ હાલમાં બહુ લખાતી નથી, કારણકે આવી હુંડીની ગરજ હાલમાં સરકારી ચલણી નોટો વાલે છે. હુંડી લેનાર ધણીને આવી હુંડી લઇ દુર દેશાવર જવું હોય ત્યારે નાણાવટી આડતીઆપર હુંડી શિકારી આપવા બાબત જે કાગળ લખે છે તેમાં તેના શરીરપરની નિશાની તલ વગેરે જે કાંઇ હોય તે લખે છે. આ હુંડીનું જોખમ લખનારને માથે છે કેમકે આડતીઓ તો નિશાની જોઇ નાણા આપે.

૪. સાહુકારને ત્યાં રૂપીઆ જમા કરાવીને એ રૂપીઆ અમુક માણસને આપી તેની પહોંચ આણી આપવાને કહ્યું હોય એટલે સાહુકાર તેમ કરી જવાબ મંગાવી દેછે, અને હુંડીનો કાગળ લેવાની જરૂર રહેતી નથી એવી હુંડી તે **જવાબી હુંડી.**

૫. જે શેહેરમાં પોતાની આડત ન હોય તે શેહેરમાં હુંડી કરવી પડે અથવા કોઇ આસામીને ત્યાં પોતાનું ખાતું નથી તેનાપર હુંડી લખવી પડે તો હુંડી આપીને તરતજ હુંડીનો અવેજ અથવા તેટલા અવેજની બીજા આસામી ઉપરની હુંડી મોકલે છે, તેવી હુંડી તે **લેહણી હુંડી.**

૬. કોઇ બારકસ મધે માલ ચડાવી કોઇ દેશાવરે મોકલ્યો અને તેના ઓચરીયા નાણાવટીને આપીને તેપરની હુંડી વેચી તે **જોખમી હુંડી.** એવી હુંડીના નાણા નાણાવટી દેશાવર ખાતે વસુલ કરી, માલ તેને સ્વાધીન કરાવે છે. એવી હુંડીનો બારકસને દરિયાઇ રજાકજાએ કે માલની વાખણી થતાં માલનો જોખમ હુંડી લેનારને માથે છે.

હુંડીની મુદત વિષે

૧. **વરત મુદતની હુંડી**—જેના નાણા હુંડી દેખાડ થતાં આપવાના તે.

૨. **મુદતી હુંડી**—હુંડી દેખાડ થયા પછી અમુક દિવસે નાણા આપવા એવા લખાણની હુંડી. એવી હુંડી સાહુકારને દેખાડતા તે નોંધી લેછે, અથવા તેની ઉપર મિતિ નાખી દેખાડ કરી આપે છે, ને પછી મુદત પાકે પૈસા આપેછે.

મુદત—દિન વલતાની એટલે હુંડી દેખાડયા પછી બીજે દિવસે તેના નાણા મળે.

મુદતવાર ભોમની એટલે દેખાડ થયા પછી ચોથે દિવસે તેના નાણા મળે.

મુદત દિન ચાર ચારની એટલે દેખાડ થયા પછી નવમે દિવસે તેના નાણા મળે.

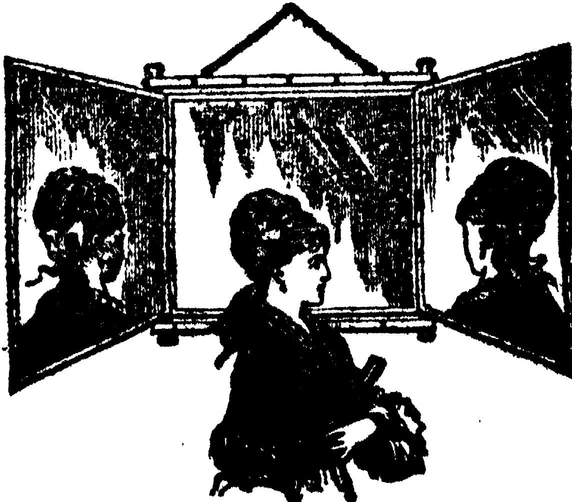
બાંધી મુદતની એટલે ફલાણી તારીકે અથવા ત્યાર પછી નાણા મળે અથવા હુંડીમાં લખ્યા મુજબ દેખાડ થયા પછી અમુક દિવસે નાણા મળે.

ભલામણ-હુંડી લખનાર હમેશા હુંડી લખ્યા પછી તે શિકારી આપવા આડતીઆપર કાગળ લખે છે. એ કાગળ પહોંચ્યા વગર આડતીઓ નાણા આપતો નથી.

ભરપાઈ—હુંડીના નાણા વસુલ કરીને હુંડી ઊપર રૂપીઆ ભરી પુરીને પામ્યો એવો જે લેખ લખી આપે છે તેને ભરપાઇ કહેછે.

ખોખું—હુંડી ભરપાઇ થઈ એટલે તે હુંડી ખોખું કહેવાય છે.

પેંઠ, પરપેંઠ અને કાગળ—હુંડી ગેરવલે પડે તો પેંઠ, પેંઠ ગેરવલે પડે તો પરપેંઠ અને પરપેંઠ ગેરવલે પડે તો કાગળ સાહુકાર લખી આપે છે, જે લખવાના થોડાક નમુના નીચે આપ્યા છે.

શાહજોગી હુંડી લખવાનો નમુનો.

શ્રી ૧ા

સ્વસ્ત શ્રી મુંબઈ બંદર મહાશુભસ્થાને પુજ્યારાધે શા શ્રી પંચ શા. જલેબીદાસ મેસુદાસ જોગ એતાન શ્રી રાજકોટથી લી૦ શા૦ ભજીયાદાસ ગાઠીયાદાસના જુહાર વાંચજો. જત અત્રેથી રાખ્યા શા૦ હલવાદાસ ગેવરદાસ પાસેથી રૂ ૨૦૦) અંકે બસે પુરા લીધા છે તે આ હુંડી પહોંચેથી મુદત દીન ૪ ચારે નામે શાહ જોગના રૂપીઆ હુંડીની રીતના અથ ઠામ ઠેકાણું ચોકસ કરીને શીકારી આપજો. નિશાની એ જે કાગળ મધે લખશું મિતિ સંવત ૧૯૫૭ ના કારતક વદ ૧૩ ને વાર રવેઉ દસકત પોતાના.

(હુંડીની પીઠપર નીચે પ્રમાણે લખવું.)

નીમે રૂપીઆ એકસોથી બમણા જુમલે
રૂપીઆ બસેં પુરા આપજો.

૩૨૦૦

શા.

શ્રી મુંબઇ બંદર શા. જલેબીદાસ મેસુદાસ—ઠેકાણું, મારકીટ મીઠાઇની દુકાને.

*સિકરુની હુંડી-

શ્રી ૧ા

સ્વસ્તિ શ્રી ખેડા મહાશુભસ્થાને પુજ્યારાધે શા. શ્રી પંચ. શા. માણેકચંદ મોતીચંદ એતાનશ્રી રાજકોટથી લી૦ શા. બાલચંદ લીલમચંદના જુહાર વાંચજો. જત અત્રેથી રાખ્યા શા. હીરાચંદ રતનચંદ પાસેથી રૂ ૨૦૦) અંકે બસેં પુરા લીધા છે. બાંધી મુદત દેખાડ થયા પછી દિવસ બારની, નામે શાહ જોગ, રૂપીઆ હુંડીની રીતના અંથ ઠામ ઠેકાણું ચોક્કસ કરીને આપજો. નિશાની એ જે તે શ્રી અમદાવાદવાળા શા. પાનાચંદ પથ્થરચંદને ખાતે ઉધારજો. લખી મિતિ શા ૧૯૫૭ ના કાર્તક વદ ૧૩ ને વાર રવેાિ, દસકત પોતાના.

પેંઠ-

શ્રી ૧ા

સ્વરિત શ્રી મુંબઇ બંદરે મહાશુભસ્થાને પુજ્યારાધે શા. શ્રી પંચ શા જલેબીદાસ મેસુદાસ જોગ. એતાન શ્રી રાજકોટથી લી૦ શા. ભજીયાદાસ ગાંઠીયાદાસના જુહાર વાંચજો. જત અત્રેથી રાખ્યા શા. હલવાદાસ ગેવરદાસ પાસેથી રૂ ૨૦૦) અંકે બસેં નીમે રૂપીઆ એકસોથી બમણા પુ. રા બસેં લઇને તેને હુંડી નં૦ ૧ સવંત ૧૯૫૭ ના કાર્તક વદ ૧૩ ને વાર રવેાિની મુદત દીન ૪ ચારેની નામે શાહ જોગી લખી આપેલી છે. તે રાખ્યાવાળા ધણી કહે છે કે હુંડી ગેરવલે પડી છે, માટે આ પેંઠ આપી છે. માટે તમે તમારો રોજમેળ, ખાતાવહી વગરે ચોપડા તપાસી જોઇ હુંડીના નાણું શિકારી ન આપ્યા હોય તો આ પેંઠના નાણા શિકારી આપજો. જો હુંડીના નાણા શિકારી આપ્યા હોય તો આ પેંઠ રદ છે વાંચીને ફાડી નાખજો. અમે તમને હુંડી તથા પેંઠ મળી એક વખત નાણા. મજરે આપશુજી સંવત ૧૯૫૭ પોશ શુદ ૭ને વાર બુધે. દસકત પોતાના.

પરપેંઠ વગે—પરપેંઠ તથા કાગળ લખવાની રીત પેંઠના જેવી છે, પણ પરપેંઠમાં હુંડી તથા પેંઠ અને કાગળમાં હુંડી, પેંઠ અને પરપેંઠ લખ્યાની તિથિ દરશાવાય છે.

---

* આ હુંડીપરથી જણાય છે કે રાજકોટવાળાને ખેડાવાળા સાથે આડત નથી પણ અમદાવાદવાળા સાથે આડત છે. તેથી અમદાવાદવાળાને ખાતે ઉધારવાની નિશાની આપી છે અને અમદાવાદવાળાને ખેડાવાળા સાથે આડત છે.

કેટલાક વેપારી અને વહેવારી દસ્તાવેજો ઉપર લાગતો સ્ટાંપ.

	રૂ.	આ.
મીલકતોનાં વેચાણ ખત ઉપર-		
રૂ ૫૦ સુધીની કીંમત ઉપર	૦	૮
રૂ ૫૦ થી રૂ ૧૦૦ સુધી	૧	૦
પછી દર રૂ ૧૦૦ ઉપર તે રૂ ૧૦૦૦ સુધી	૧	૦
પછી દર રૂ ૫૦૦ અથવા તેના કોઈભી ભાગ ઉપર ...	૫	૦
બાંડ-રૂ ૧૦ સુધી હોય તો	૦	૨
" રૂ ૧૦ થી રૂ ૫૦ સુધી	૦	૪
" રૂ ૫૦ થી રૂ ૧૦૦ સુધી...	૦	૮
" પછી દર રૂ ૧૦૦ ઉપર તે રૂ ૧૦૦૦ સુધી	૦	૮
" પછી દર રૂ ૫૦૦ અથવા તેના કોઈભી ભાગ ઉપર ...	૨	૮
રૂ ૨૦ થી ઉપરના ચેક્ પરામીસરી નોટ અથવા કોઈભી પહોંચઉપર	૦	૧
એક શેર હોલડરે બીજાને આપેલી પરાક્ષી ઉપર	૦	૧
મારગેજ ખત-જયારે મીલકતનો કબજો મારગેજીને અપાય છે તયારે તે ઉપર મીલકતનાં વેચાણ ખત જેટલો; પણ કબજો નથી આપતો તયારે બાંડ ઉપર લાગતો સ્ટાંપ જેટલો લેવાય છે...		
તલાક આપવાનો દસ્તાવેજ	૧	૦
દતક કરી લેવાનો અખતયાર આપવાનો દસ્તાવેજ (વીલ સીવાય).	૧૦	૦
કમપનીની આરટીકલસ આફ્ આસોસીએશન ઉપર ...	૨૫	૦
પંત્યાળાનો દસ્તાવેજ...	૧૦	૦
પંત્યાળું છુટું કરવાનો દસ્તાવેજ	૫	૦
બીલેડીંગ	૦	૪
ચારટર પારટી	૧	૦
શીપીંગ આરડર	૦	૧
ડીલીવરી આડર	૦	૧
અશકત થઈ પડેલા કરજદારે કીધેલા કોમપોઝીશન ડીડ ઉપર	૧૦	૦
લેટર આફ્ લાઈસેનસ અથવા એક કરજદારને તેના માગનારા ધંધો ચલાવવા દે છે અને ચોકસ મુદત સુધી પોતાના દાવાની ફરયાદી નહીં માંડવા લખત કરી આપે છે તે ઉપર ...	૧૦	૦
હુંડી પરોટેસ્ટ કરવા ઉપર	૧	૦
આફીડેવીટ અથવા સોગંદનામા ઉપર	૧	૦
વીલ સીવાય કરેલા તરકના દસ્તાવેજ ઉપર	૧૫	૦
વીલ સીવાય કરેલા તરકુ રદ કરવાના દસ્તાવેજ ઉપર ...	૧૦	૦

સોડ વીટ વગેરે વેચાણના આફીસ શીરસ્તેના કેટલાક જાણવાજોગ નવા ધારા.

આરદાન માલમાં—નવો હોવતો કશો કરદો થાતો નથી. જુનો હોય તે ગુણે ૦)- અને હંડ્રવેટ ૧ એ દોકડો ૧ લેખે કરદો થાય. ડબલ બારદાન હોય તો ગુણે રતલ ૧ કરદો થાય.

જાતર—અલશી, સરસી, ખસખસ, રાઇ, તલ એરંડી અને હરડા ટકા ૪ લેખે અને ઘઉં ટકા ૰॥ લેખે.

ઘટ—અલસી, સરસી કાનપુરી, રાઇ અને તલના ટકા ૬ પ્રમાણે, ખસખસ ટકા ૮ પ્રમાણે અને સરસી પીળી ગુજરાતી, એરંડી, મવડા સોડ અને ઘઉંની ઘટ જોઇનેજ તેનો ભાવ થાય છે.

બંબા ૨ ના—દર ગુણ ૧ કે દોકડા ૨ લેખે.

નમુના—ખાંડી ૧ કે ૦)- અને હંડ્રવેટ દો. ૨॥ પ્રમાણે.

સાને ૧૦૦એ કોઇપી મુદતનો જુદા જુદા બેંક રીતના વ્યાજના દરે હરેક રકમનો વ્યાજ કહાડવાનો કોઠો આપેલો છે તેની સમજણ અને દાખલો.

એ કોઠામાંથી કોઇપી રકમના તેના દર પ્રમાણેના આંક કહાડીને તેને મુદતના દિવસે ગુણવા. એ ગુણાકારમાંથી જમણા હાથ તરફના આર આંક મુકી દેતાં બાકી જે રહે તે વ્યાજના દોકડા થયા. દોકડાની રકમમાંથી જમણા હાથ તરફના બે આંક તે દોકડા ને બાકી રહે તે રૂપીઆ એ ઉધાડુંજ છે.

દાખલો—રૂ ૯૨૭૫નું દિવસ ૧૨૫નું ટકા ૫ લેખે શું વ્યાજ થશે?

૫૦૦૦= ૬૮૪૯૩૧
૪૦૦૦= ૫૪૭૯૪૫
૨૦૦= ૦૮૨૧૯૧
૭૦= ૯૫૮૯
૫= ૦૬૮૪

૧૦૨૫૪૪૦×૧૨૫=૧૬૫૬૬૭૫૦૦ એમાંથી જમણા હાથના આર આંક ૭૫૦૦ મુકી દેતાં ૧૬૫૬૬ રહયા તે વ્યાજના દોકડા માટે

જવાબ—રૂ ૧૬૫)૬૬ દોકડા. (દેઢ ૭૫૦૦ મુકી છે તેનો દોકડો બાલ આપે લેતાં જવાબ રૂ ૧૬૫)૬૬॥ દોકડા થાય છે.)

કોઈબી મુદતનો જુદા જુદા બેંક રીતના વ્યાજના દરે હરેક રકમનો વ્યાજ કાહાડવાનો કોઠો.

મુદલ રૂ.	સેંકડે ટકા ૫.			સેંકડે ટકા ૬.			સેંકડે ટકા ૭.			સેંકડે ટકો ૦॥		
	રૂ.	દો.	દોટ.	રૂ.	દો.	દોટ.	રૂ.	દો.	દોટ.	રૂ.	દો.	દોટ.
૧	—	—	૦૧૩૬	—	—	૦૧૬૪	—	—	૦૧૯૧	—	—	૦૦૧૩
૨	—	—	૦૨૭૩	—	—	૦૩૨૮	—	—	૦૩૮૩	—	—	૦૦૨૭
૩	—	—	૦૪૧૦	—	—	૦૪૯૩	—	—	૦૫૭૫	—	—	૦૦૪૧
૪	—	—	૦૫૪૭	—	—	૦૬૫૭	—	—	૦૭૬૭	—	—	૦૦૫૪
૫	—	—	૦૬૮૪	—	—	૦૮૨૧	—	—	૦૯૫૮	—	—	૦૦૬૮
૬	—	—	૦૮૨૧	—	—	૦૯૮૬	—	—	૧૧૫૦	—	—	૦૦૮૨
૭	—	—	૦૯૫૮	—	—	૧૧૫૦	—	—	૧૩૪૨	—	—	૦૦૯૫
૮	—	—	૧૦૯૫	—	—	૧૩૧૫	—	—	૧૫૩૪	—	—	૦૧૦૯
૯	—	—	૧૨૩૨	—	—	૧૪૭૯	—	—	૧૭૨૬	—	—	૦૧૨૩
૧૦	—	—	૧૩૬૯	—	—	૧૬૪૩	—	—	૧૯૧૭	—	—	૦૧૩૬
૨૦	—	—	૨૭૩૯	—		૩૨૮૭	—	—	૩૮૩૪	—	—	.૨૭૩
૩૦	—	—	૪૧૦૯	—	—	૪૯૩૧	—	—	૫૭૫૩	—	—	.૪૧૦
૪૦	—	—	૫૪૭૯	—	—	૬૫૭૫	—	—	૭૬૭૧	—	—	૦૫૪૭
૫૦	—	—	૬૮૪૯	—	—	૮૨૧૯	—	—	૯૫૮૯	—	—	૦૬૮૪
૬૦	—	—	૮૨૧૯	—	—	૯૮૬૩	—	૦૧	૧૫૦૬	—	—	૦૮૨૧
૭૦	—	—	૯૫૮૯	—	૦૧	૧૫૦૬	—	૦૧	૩૪૨૪	—	—	૦૯૫૮
૮૦	—	૦૧	૦૯૫૮	—	૦૧	૩૧૫૦	—	૦૧	૫૩૪૨	—	—	૧૦૯૫
૯૦	—	૦૧	૨૩૨૮	—	૦૧	૪૭૯૪	—	૦૧	૭૨૬૦	—	—	૧૨૩૨
૧૦૦	—	૦૧	૩૬૯૮	—	૦૧	૬૪૩૮	—	૦૧	૭૧૭૮	—	—	૧૩૬૯
૨૦૦	—	૦૨	૭૩૯૭	—	૦૩	૨૮૭૬	—	૦૩	૮૩૫૬	—	—	૨૭૩૯
૩૦૦	—	૦૪	૧૦૯૫	—	૦૪	૯૩૧૫	—	૦૫	૭૫૩૪	—	—	૪૧૦૯
૪૦૦	—	૦૫	૪૭૯૪	—	૦૬	૫૭૫૩	—	૦૭	૬૭૧૨	—	—	૫૪૭૯
૫૦૦	—	૦૬	૮૪૯૩	—	૦૮	૨૧૯૧	—	૦૯	૫૮૯૦	—	—	૬૮૪૯
૬૦૦	—	૦૮	૨૧૯૧	—	૦૯	૮૬૩૦	—	૧૧	૫૦૬૮	—	—	૮૨૧૯
૭૦૦	—	૦૯	૫૮૯૦	—	૧૧	૫૦૬૮	—	૧૩	૪૨૪૬	—	—	૯૫૮૯
૮૦૦	—	૧૦	૯૫૮૯	—	૧૩	૧૫૦૬	—	૧૫	૩૪૨૫	—	૦૧	૦૯૫૮
૯૦૦	—	૧૨	૩૨૮૭	—	૧૪	૭૯૪૫	—	૧૭	૨૬૦૨	—	૦૧	૨૩૨૮
૧,૦૦૦	—	૧૩	૬૯૮૬	—	૧૬	૪૩૮૩	—	૧૯	૧૭૮૦	—	૦૧	૩૬૯૮
૨,૦૦૦	—	૨૭	૩૯૭૨	—	૩૨	૮૭૬૭	—	૩૮	૩૫૬૧	—	૦૨	૭૩૯૭
૩,૦૦૦	—	૪૧	૦૯૫૮	—	૪૯	૩૧૫૦	—	૫૭	૫૩૪૨	—	૦૪	૧૦૯૫
૪,૦૦૦	—	૫૪	૭૯૪૫	—	૬૫	૭૫૩૪	—	૭૬	૭૧૨૩	—	૦૫	૪૭૯૪
૫,૦૦૦	—	૬૮	૪૯૩૧	—	૮૨	૧૯૧૭	—	૯૫	૮૯૦૪	—	૦૬	૮૪૯૩
૧૦,૦૦૦	૧	૩૬	૯૮૬૩	૧	૬૪	૩૮૩૫	૧	૯૧	૭૮૦૮	—	૧૩	૬૯૮૬
૨૦,૦૦૦	૨	૭૩	૯૭૨૬	૩	૨૮	૭૬૭૧	૩	૮૩	૫૬૧૬	—	૨૭	૩૯૭૨

કોઇબી મુદતનો કોઇબી દરે હરેક રકમનો દેશી રીત પ્રમાણે વ્યાજ કહાડવાનો કોઠો

મુદલ	સર			મુદલ	સર		
રૂ.	રૂ.	દો.	દેટ.	રૂ.	રૂ.	દો.	દેટ.
૦)।	—	—	૦૦૦૫	૨૦	—	—	૬૬૬૬
૦)॥	—	—	૦૦૧૦	૩૦	—	૦૧	૦૦૦૦
૦)।॥	—	—	૦૦૧૫	૪૦	—	૦૧	૩૩૩૩
૦)-	—	—	૦૦૨૧	૫૦	—	૦૧	૬૬૬૬
૦)-।	—	—	૦૦૨૬	૬૦	—	૦૨	૦૦૦૦
૦)-॥	—	—	૦૦૩૧	૭૦	—	૦૨	૩૩૩૩
૦)-।॥	—	—	૦૦૩૬	૮૦	—	૦૨	૬૬૬૬
૦)=	—	—	૦૦૪૧	૯૦	—	૦૩	૦૦૦૦
૦)=।	—	—	૦૦૪૭	૧૦૦	—	૦૩	૩૩૩૩
૦)=॥	—	—	૦૦૫૨	૨૦૦	—	૦૬	૬૬૬૬
૦)=।॥	—	—	૦૦૫૭	૩૦૦	—	૧૦	૦૦૦૦
૦)≡	—	—	૦૦૬૨	૪૦૦	—	૧૩	૩૩૩૩
૦)≡।	—	—	૦૦૬૭	૫૦૦	—	૧૬	૬૬૬૬
૦)≡॥	—	—	૦૦૭૩	૬૦૦	—	૨૦	૦૦૦૦
૦)≡।॥	—	—	૦૦૭૮	૭૦૦	—	૨૩	૩૩૩૩
૦।	—	—	૦૦૮૩	૮૦૦	—	૨૬	૬૬૬૬
૦॥	—	—	૦૧૬૬	૯૦૦	—	૩૦	૦૦૦૦
૦।॥	—	—	૦૨૫૦	૧૦૦૦	—	૩૩	૩૩૩૩
૧	—	—	૦૩૩૩	૨૦૦૦	—	૬૬	૬૬૬૬
૨	—	—	૦૬૬૬	૩૦૦૦	૧	૦૦	૦૦૦૦
૩	—	—	૧૦૦૦	૪૦૦૦	૧	૩૩	૩૩૩૩
૪	—	—	૧૩૩૩	૫૦૦૦	૧	૬૬	૬૬૬૬
૫	—	—	૧૬૬૬	૬૦૦૦	૨	૦૦	૦૦૦૦
૬	—	—	૨૦૦૦	૭૦૦૦	૨	૩૩	૩૩૩૩
૭	—	—	૨૩૩૩	૮૦૦૦	૨	૬૬	૬૬૬૬
૮	—	—	૨૬૬૬	૯૦૦૦	૩	૦૦	૦૦૦૦
૯	—	—	૩૦૦૦	૧૦૦૦૦	૩	૩૩	૩૩૩૩
૧૦	—	—	૩૩૩૩	૨૦૦૦૦	૬	૬૬	૬૬૬૬

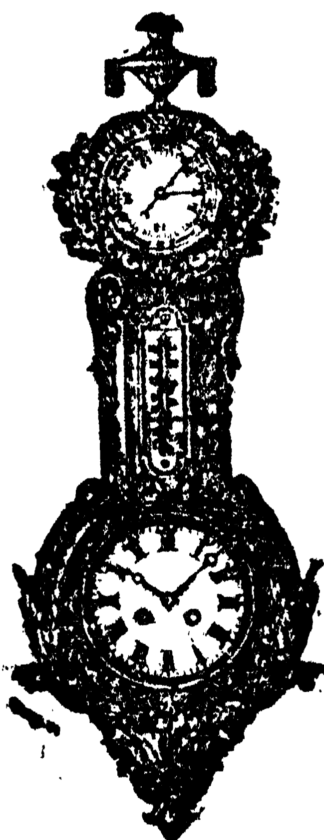
ઉપલા કોઠા પરથી કોઇબી રકમના સર કહાડીને તેને મુદતના દિવસે ગુણવા. જો વ્યાજ દર માસે ટકા ૧ લેખે હોય તો એ ગુણાકારમાંથી જમણા હાથ તરફના ચાર આંક મુકી દેતાં બાકી જે રહે તે વ્યાજ

દોકડા થયા, પણ જો વ્યાજનો દર વધારે ઓછો હોય તો એ ગુણાકારને વ્યાજના દરે ગુણતાં જે ગુણાકાર આવે તેમાંથી જમણા હાથ તરફના ચાર આંક મુકી દેતાં બાકી જે રહે તે વ્યાજના દોકડા થયા. દોકડાની રકમમાંના જમણા હાથ તરફના બે આંક તે દોકડા ને બાકી રહે તે રૂપીઆ એ ઉઘાડુંજ છે.

દાખલો—રૂ. ૩૨૧૦ા નું દિવસ ૨૦ નું ટકા ૦ાા॥ લેખે શું વ્યાજ થશે

૩૦૦૦=૧૦૦૦૦૦૦
૨૦૦= ૦૬૬૬૬૬
૧૦= ૩૩૩૩
૦ા= ૦૦૮૩

૧૦૭૦૦૮૨×૨૦=૨૧૪૦૧૬૪૦×૦ા॥=૧૬૦૫૧૨૩૦ એમાં-થી ના જમણા હાથના ચાર આંક ૧૨૩૦ મુકી દેતાં ૧૬૦૫ રહ્યા તે વ્યાજના દોકડા માટે જવાબ રૂ ૧૬)૦૫ દોકડા.

સેંકડા વરસનું તારીક વાર દેખાડનારૂં ખ્રીસ્તી પંચાગ.

સદી (ઉપરના) (સૈંકડાના) વરસો.

૦૦	૦૧	૦૨	૦૩	૦૯	૦૪	૦૫
૦૬	૦૭	૧૩	૦૮	૧૫	૧૦	૧૧
૧૭	૧૨	૧૯	૧૪	૨૦	૨૧	૧૬
૨૩	૧૮	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૨
૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૭	૩૨	૩૩
૩૪	૩૫	૪૧	૩૬	૪૩	૩૮	૩૯
૪૫	૪૦	૪૭	૪૨	૪૮	૪૯	૪૪
૫૧	૪૬	૫૨	૫૩	૫૪	૫૫	૫૦
૫૬	૫૭	૫૮	૫૯	૬૫	૬૦	૬૧
૬૨	૬૩	૬૯	૬૪	૭૧	૬૬	૬૭
૭૩	૬૮	૭૫	૭૦	૭૬	૭૭	૭૨
૭૯	૭૪	૮૦	૮૧	૮૨	૮૩	૭૮
૮૪	૮૫	૮૬	૮૭	૯૩	૮૮	૮૯
૯૦	૯૧	૯૭	૯૨	૯૯	૯૪	૯૫
	૯૬		૯૮			

વારો.

							સદીઓ.	
શુ	શ	ર	સો	ભો	બુ	ગુ	૧૭૦૦	૨૧૦૦
ગુ	શુ	શ	ર	સો	ભો	બુ	...	..
બુ	ગુ	શુ	શ	ર	સો	ભો	૧૮૦૦	૨૨૦૦
ભો	બુ	ગુ	શુ	શ	ર	સો	...	...
સો	ભો	બુ	ગુ	શુ	શ	ર	૧૯૦૦	૨૩૦૦
ર	સો	ભો	બુ	ગુ	શુ	શ	૨૦૦૦	૨૪૦૦
શ	ર	સો	ભો	બુ	ગુ	શુ	...	...

તારીખો.

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪
૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧
૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮
૨૯	૩૦	૩૧				

મહીના.

જાન્યુઆરી	ફેબ્રુઆરી	એપ્રિલ		ઓગસ્ટ	**જાન્યુઆરી**	
	માર્ચ		મે	જુન		**ફેબ્રુ**
ઓકટોબર	નવેમ્બર	જુલાઈ		સપ્ટેમ્બર	ડીસેમ્બર	

સમજણ.

તારીકપરથી વાર જોવું હોય તો સેકડાના આંકડામાં જે વરસ માટે જોવું હોય તેની નીચે અને સદીના આંકડાની આડી હારમાં જે અક્ષર એકજ ઠેકાણે ભેગો થાય તે અક્ષર જે મહીના માટે જોવું હોય તે મહીનાની ઉપર જે હારમાં હોય તે આડી હાર તે મહીનાની દરેક તારિકના વાર દેખાડશે. પણ ૩૬૬ દીવસના લીપઇયર એટલે કે સનેના આંકને ચારે ભાગતાં બાકી કંઇ ન વધે તે સને સાથે કામ પડે તો જાન્યુઆરી અને ફેબ્રુઆરી એ બે માસ કાલા અક્ષરથી છાપેલા ગણત્રીમાં લેવા.

દાખલો.

તા૦ ૨૮મી મારચ ૧૯૦૧ એ કયો વાર હતો? હવે ૦૧ની નીચેની હારમાં તથા ૧૯૦૦ની આડી હારમાં "ભો" અક્ષર આવે છે. હવે તે "ભો" મારચ મહીનાની ઉપરની હારમાં સાતમો અક્ષર છે. તેજ આડી હારમાં અને તા. ૨૮ મીની ઉપરની હારમાં "ગુ" એટલે ગુરૂવાર છે, માટે તા. ૨૮ મી મારચ ૧૯૦૧ એ ગુરૂવાર હતો.

દાખલો--લીપઇયરનો.

તા. ૧૬ મી ફેબ્રુઆરી ૧૮૯૬ એ કયો વાર હતો? હવે ૯૬ની નીચેની હારમાં તથા ૧૮૦૦ની આડી હારમાં "ગુ" અક્ષર આવે છે તે "ગુ" કાલા ફેબ્રુઆરી મહીનાની ઉપરની હારમાં પેહેલો અક્ષર છે. તેજ આડી હારમાં અને તા. ૧૬ મીની ઉપરની હારમાં "ર" એટલે રવીવાર છે માટે તા. ૧૬ મી ફેબ્રુઆરી ૧૮૯૬ એ રવીવાર હતો.

વારપરથી તારિક જોઇતી હોય તો ઉપર દેખાડયા પ્રમાણે તે મહિનાની તા. ૧ લી નો વાર કહાડીને તેપરથી આડી હારે જે વારની તારિક જોઇતી હોય તે વાર સુધી આવતાં નીચે તારિકના આંકડાઓપર આવવું તો તે વારની તારિક દેખાશે.

ભાગ ૮ મો.

વેપારને લગતા કક્કાવારે ગુજરાતીમાંથી ઈંગ્રેજી શબ્દો અને ઉચ્ચાર સાથેનો કોષ.

વસાણા વગરે.

અકલકરો–પેલિટરી. Pellitory.
અગથીઓ–ગ્રાંડિફ્લોરા. Grandiflora.
અગર–એલોસ વુડ. Aloes wood.
અજમો–કેરેવે સીડ. બિશપ્સ-વીડ. Caraway seed. Bishop's weed.
અજમોદ–પારસ્લી. Parsley.
અફીણ–ઓપિયમ. Opinm.
અરીઠા–સોપનટસ. Soapnuts.
અળશી–લિનસીડ. Linseed.
અંબર–ઍમ્બરગ્રિસ. Ambergris
આદુ–જિંજર. Ginger.
આંબાહળદર–ઝેડોરિટર્મેરિક. Zedory-turmeric.
આમળા–હોગપ્લમ્સ. Hogplums.
આલુબુખાર–ડેમ્સન. Damson.
ઇંદ્રજવ–કોનિસિ સીડ. Conesiseed.
ઇંદ્રવારણું–કોલોસિંથ. Colocynth.
ઇસપગુલ–ફ્લીવર્ટ. Fleawort.
એરંડી–કૅસ્ટર. Castor.
એલચી–કાર્ડામમ Cardamom.
એળીઓ–ઍલોઝ. Aloes.
ઓથમીજીરૂં–સ્પંજેલ-સીડ. Spongel-seed.
કચોરો–(કચુરો)–લૉંગ ઝેડોરી. Long Zedory.
કડવી બદામ–આલ્મંડ બિટર. Almond bitter.
કપીલો–કમાલા. Cummala.
કપુર–કૅમ્ફર. Camphor.
કપુરચીની–ઑલસ્પાઇસ. પિમેન્ટો. Allspise. Pimento.
કરીઆતું–ચિરેટા. Chiretta.
કરેણ–ઓલિઆન્ડર. Oliander.
કસ્તુરી–મસ્ક. Musk.
કસુંબો–સૅફ્લાવર. Safflower.
કળીચુનો–સ્લેક્ડ લાઇમ. Slaked lime.
કાકચીઆ–લૉંડક Londuck.
કાથો–કૅટેચુ, ગૅમ્બીઅર. Catechne Gambier.
કાલંબો–કોલંબો. Colombo.
કાળીજીરી–ફ્લીબેન. Fleebane.
કાળીમુસળી–નિલિપેની-રૂટ. Nelepanny root
કીરમજ–કોચીનીઅલ. Cochineal.
કુંવાર–ઍલોઝ. Alose.
કેરબો–ઍમ્બર. Amber.
કેવડાની જડ–ઑરિસ રૂટ. Orris-root,

કેસર—સૅફ્રોન. Saffron.
કોકમ—મૅન્ગોસ્ટીન. Mangosteen.
કૌચાં—નેટલ્સ. કૌહેજીસ. Nettles. Cowhages.
ખડી—ચૉક Chock.
ખસખસ—પૉપિ સીડ. Poppy-Seed
ખાંડ—શુગર. Sugar.
ખાપરીઉં—કૅલામાઇન. Calamine.
ખેરસાર—મિમોસા કેટેચુ. Mimosa Catechue.
ખારેક—ડેટ. Date.
ખુરસાણી અજમો—હેન્બેન સીડ. Henbane-seed.
ગરમાળો—કૅસિયા ફિસ્ચુલા. Cassia fistula.
ગળી—ઇન્ડીગો. Iudigo.
ગળો—ગુલાંચ. Gulanch.
ગંધક—સલ્ફર. બ્રિમ્સ્ટોન. Sulphur. Brimstone.
ગાંજો—ઇન્ડીઅન હેમ્પ. કેનેબિસ સેટિવા. Indian hemp, Cannabis sativa.
ગુગળ—ડૅલિયમ. અૅફ્લાટૂન. B'Dellium. Aflatoon.
ગુંદર—ગમ. Gum.
ગોખરૂ—કૅલટ્રોપ્સ. પ્રિકલી ફ્રુટેડ પિડેલ્યમ. Caltrops. Prickly fruited pedalium.
ઘોડાવજ—અૅકોરસ. કૅલૅમસ. સ્વીટ ફ્લૅગ. Acorus. Calamus. Sweet flag.
ચણકબાબ—કયુબેબ. cubeb.
ચારોળી—ચિરોંજ્યા સૅપિડા. Chirongia sapida.
ચોપચીની—ચાઇના-રૂટ. સ્માઇલૅક્સ-રૂટ. China-root. Smilax-root.
જટામાસી—નાર્ડ. વેલિરિયન. Nard. Valerian.
જાયફળ—નટમેગ. Nutmeg.
જાવંત્રી—મેસ. Mace.
જીરૂં—કમિન-સીડ. Cumin-seed.
જેઠીમધ—લિકરિસ. Liquorice.
ઝેરકોચલાં—નકસવૉમિકા. Nux-vomica.
ટંકણખાર—બૉરાક્સ. Borax.
ડેકામારી—કમ્બી. ગાર્ડીન્યા ગમનિફિરિયા. Cumbi. Gardenia gumniferia.
તકમરીઆ—ઑસીમમ પિલોસમ Ocymum pilosum
તજ—સિનેમન, કૅસિયા-લિગન્યા. Cinnamon. Cassia-lignia.
તમાકુ—ટૉબૅકો. Tobacco.
દાંતીમૂળ—ક્રોટન-રૂટ. Croton-root.
દાલચીની—કૅસિયા-લિગ્ન્યા. Cassia lignia.
દ્રાક્ષ—ગ્રેપ. Grape.
ધતુરો—ડૅટુરા. થૉર્ન એપલ. Datura. Thorn-apple.
ધમાસો—હેડિસૅરમ આલહેગિ. Hedysarum alhagi.
ધાણા—કૉરિઍન્ડર-સીડ. Coriander-seed.

નવસાર—એમોનિયા. સાલએમોનિ-યક. Ammonia. Sal-ammoniac.

નસોતર—ટર્બીટ-રૂટ. Turbit-root.

નાગકેસર—મેસુઆ ફેરી. કેસીઆ બડ-ઝ. Mesua ferrea. Cassia buds.

નાળિયેર—કોકોનટ. Cocoanut.

નેપાળો—ક્રોટનટિગ્લિયમ. Croton-tiglium.

પસ્તાં—પિસ્ટેચિયો નટ. Pistachio-nut.

પારો—મર્ક્યુરિ. Murcury.

પિત્તપાપડો—ફ્યુમિટરિ. Fumitory.

પીપર લીંડી—લૉંગ-પેપર. Long-pepper

પીપરીમૂળ—પેપરરૂટ. Pepper-root.

ફટકડી—એલમ. Alum.

બજર, તપખીર—સ્નફ. Snuff.

બદામ—આલ્મંડ. Almond.

બાદીયાન—એનિસસ્ટાર. Anise-star.

બુંદ—કૉફી. Coffee.

બેદાણા—કિવન્સસીડ. Quince-seed.

બોદાર કાંકરો—લિથાર્જ. Litharge.

ભાંગ—હેમ્પ. Hemp.

ભાંગરો—એકલીપ્ટા. Eclipta.

ભીલામું—કેશ્યુનટ. માર્કિંગ-નટ. મલાકા-બીન. Cachew-nut. Marking-nut. Malacca-bean.

મજીઠ—મૅડર. Maddar.

મનશીલ—રેડઆર્સેનિક. Red-arsenic.

મરચાં—કૅપ્સીકમ. ચિલિઝ. Capsicum. Chillies.

મરી—પેપર. pepper.

માયફળ—ગૉલ્-નટ. Gall-nut.

મેથી—ફેન્યુગ્રીક. Fenugreek.

મેંદી—મર્ટલ. હેના. Myrtle. Henna.

મોરથુથુ— બ્લ્યુવિટ્રિઅલ. બ્લ્યુ-સ્ટોન. સલ્ફેટ ઑફ કૉપર. Blue-vitriol. Bluestone. Sulphate of copper.

રતાંજળી—રેડ-સૅન્ડલ વુડ. Red sandal wood.

રસકપુર—કારોસિવ સબ્લીમેટ. બાઈ-ક્લોરાઈડ ઑફ મર્ક્યુરી. Corrosive sublimate. Bi-chloride of mercury.

રસસિંદૂર—બ્લૅક-સલ્ફાઈડ. Black-sulphide.

રાઈ—મસ્ટર્ડ. Mustard.

રાળ—રેઝિન. Resin.

રૂમીમસ્તકી—મૅસ્ટિક-ગમ. Mastic-gum

રેવંચી—રૂબાર્બ. Rhubarb.

રેવંચીનો શીરો—ગૅમ્બોજ. ગમ-ગટા. Gamboge. Gum-gutta.

લવણ (મીઠું)—સૉલ્ટ. Salt.

લવીંગ—ક્લોવ્ઝ. Cloves.

લસણ—Garlic. ગાર્લિક.

લાખ-લૅક.મિરિયડ્ઝ. Lac. Myriads.

લોબાન-બેન્ઝોઇન. ગમ-બેન્જમિન. Benzoin. Gum-benjamin.

વછનાગ-એકોનાઇટ. Aconite.

વરિયાળી-ફેનલસીડ. Fennel-seed.

શંખજીરું-સોપ-સ્ટોન. Soap-stone.

શંખીઓ સોમલ-વાઇટ આર્સેનિક. White arsenic.

શિલારસ-બિટ્યુમિન. સ્ટોરૅક્સ લિક્વીડ.રોઝમૅલોસ. Bitumen. Storaxliquid. Rose mallows.

સફેતો-સિરૂસ. Ceruse.

સરસવ-રેપસીડ. Rapeseed.

સંચળ-બ્લૅક-સૉલ્ટ. બિટ-લૅબન બિટનોબેન. Black-salt. Bit-laban. Bit-noben.

સાકર-શુગર-કૅન્ડી. Sugar-candy.

સાજીખાર-બૅરિલા. Barilla.

સાલમ-સૅલપ. Salep.

સિંદુર-મિનિયમ. રેડ-લેડ. Minium. Red-lead.

સિંધવ-રૉક-સૉલ્ટ Rock-salt.

સુખડ-ફ્રૅગ્રન્ટ વુડ. સૅન્ડલ વુડ. Fragrant wood. Sandal-wood.

સુંઠ-ડ્રાઇ જિંજર. Dry ginger.

સુરમો (ધાતુ)-મેટૅલિક ઓર. ઍન્ટિમની. Metallic ore. Antimony.

સુરોખાર-પૉટાશ-નાઇટ્રેટ. નાઇટર. સૉલ્ટપિટર. Potash-nitrate. Nitre. Saltpetre.

સુવા-ઍનિસ-સીડ. ડિલ-સીડ. Anise-seed. Dill-seed.

સોનાગેરૂ-ઑકિ-રેડ. Ochre-red.

સોનામુખી-સેના. Senna.

સોમલ-આર્સેનિક. Arsenic.

હરડે-માયરોબૉલમ. Myrobolam.

હરતાળ-યલો-આર્સેનિક. યલો-ઑર્પીમેન્ટ. Yellow-arsenic. Yellow-orpiment.

હળદર-ટર્મેરિક. Turmeric.

હિંગ-ઍસાફેટીડા Asafoetida.

હીંગળો-સિનેબાર. વર્મીલિયન. રેડ-સલ્ફર ઑફ મરક્યુરિ. Cinnabar. Vermillion. Red-sulphur of mercury.

હીમજ, નાની હરડે-માયરોબૉલમ ચિબ્યુલિક. Myrobolam chebulic.

હીરાકસી-ગ્રીન-કૉપરસ. ગ્રીનવિટ્રીઅલ. ફેરિ સલ્ફાસ. Green-copperas. Green vitriol. Ferry sulphas.

હીરાદખણ-ડ્રૅગન્સ-બ્લડ. Dragon-s-blood.

હીરાબોળ-મ્હર. Myrrh.

ખોરાક.

અડદ-ઉરિડ. કિડ્નિ બીન. Oreed. Kidney-bean.
અથાણું-પિકલ્. Pickle.
આમલાં-ટૅમેરિંડ Tamarind.
કઠોળ-પલ્સ. Pulse.
કણકી-બ્રોકન-બિટ. Broken-bit.
કુશકી, થુલું-બ્રૅન. Bran.
ખાંડ-શુગર. Sugar.
ગુલકંદ-કન્સર્વ ઑફ્ રોઝીસ. Conserve of roses.
ગોળ-ટ્રિકલ્. જૅગરિ. મોલાસિસ. Treacle. Jaggery. Molasses.
ઘઉં-વ્હીટ. Wheat.
ઘી-ક્લૅરિફાઈડ બટર. Clarified butter.
ચણા-ગ્રામ. Gram.
ચા-ટી. Tea.
ચોખા-રાઈસ. Rice.
જવ-બાર્લી. Barley.
જુવાર-હોલ્કસ સૉર્ગમ્. Holcus sorghum.
તલ-સિસૅમમ્. Sesamum
તુવર-સિટિસસ-કેજાન. Cytisus-cajan.
દહીં-કર્ડ. Curd.
દૂધ-મિલ્ક. Milk.
ધાણી પાર્ચ્ડ-ગ્રેન. Parched-grain.
પનીર-ચીઝ Cheese.
પવા-અ સૉર્ટ ઑફ્ ફ્લૅટન્ડ રાઈસ A sort of flattened rice.
બાજરી-મિલેટ. Millet.
બીડી-ચેરૂટ. સિગાર. Cheroot. Cigar.
બીસકુટ, બીસકુટ-બિસ્કિટ. Biscuit.
ભાત-પૅડિ. Paddy.
ભોંયશીંગ માંડવી-ગ્રાઉન્ડનટ. Groundnut.
મધ-હનિ. Honey.
મમરા-પાર્ચ્ડ રાઈસ. Parched rice.
મસૂરની દાળ-લેન્ટિલ. Lentil.
માખણ-બટર. Butter.
માવો-પલ્પ. ઍનિસૉફ્ટ માસ. pulp. Any soft mass.
મીઠાઈ-સ્વીટમીટસ. કન્ફેક્શન. કન્ફેક્શનરિ. Sweetmeats. Confection. Confectionary.
મીઠું, નિમક-સૉલ્ટ. Salt.
મુરબ્બો-જામ. માર્મેલેડ. જેલી. Jam. Marmalade. Jelly.
લોટ, આટો-ફ્લોર. Flour.
વટાણા-પીઝ. Peas.
વાલ-બીન્સ. Beans.
શીરો-સિરપ. Syrup.
શેવ-મૅકરોનિ. વર્મિસેલિ. Macaroni. Vermicelli.
સાકર-શુગર-કૅન્ડી. Sugar-candy.
સાબુ ચોખા-સૅગો. Sago.

દવાની જાણસો.

અર્ક–ટિંક્ચર. Tincture.
અત્તર–ઑટર. Ottar.
ક્વાથ–ડિકૉકશન. Dicoction.
ગંધકનો તેજાબ–સલ્ફ્યુરિક ઍસિડ. Sulphuric acid.
ગ્યાસલેટ તેલ–કેરોસીન ઑઇલ. Kerosine oil.
ગુલાબજળ–રોઝ વૉટર. Rose-water.
ઘન–એકસટ્રાક્ટ. Extract.
ચૂર્ણ–પલ્વીસ. Pulvice.
ટોપરાનું તેલ–કોકોનટ ઑઇલ. Cocoanut oil.
તેલ–ઑઇલ. Oil.
ધૂપેલ–ફ્રૅંકિન્સેન્સ. Frankincense.
નખતેલ–નેપ્થા ઑઇલ. Neptha oil
નેત્રાંજન–કાલિરિયમ. Collyrium.
પ્રવાહી–લાઇકર. Liquor.
પાણી–ઍક્વા. Aqua.
મિશ્રણ–મિક્ષ્ચર. Mixture.
મીઠાનો તેજાબ–મ્યુરિએટિક એસિડ. Muriatic acid.
મીણ–વૅક્સ. Wax.
મુરબ્બો–કંફેક્શન. Confection.
લીંબુનો તેજાબ–સાઇટ્રિક ઍસિડ. Citric acid.
લેપ–પ્લાસ્ટર. Plaster.
શરબત–સિરપ. Syrup.
શરસીઉં તેલ–રેપસીડ ઑઇલ. Rapeseed oil.
શિલાજીત–ઍસ્ફાલ્ટમ. Asfaltom.
સાબરશિંગ–એલ્ક-હૉર્ન. Elk-horn.
સાબુ–સોપ. Soap.
સુરકો–વિનેગર. Vinegar.
સુરમો–ઍંટિમનિ. Antimony.
સુરાખારનો તેજાબ-ઍકવાફૉર્ટીસ. નાઇટ્રિક એસીડ. Aquafortis. Nitric acid.

સુતરાઉ, રેશમી તથા ઉનનું કાપડ.

અતલસ, સાટીન–સૅટિન. Satin.
અલપાકો–ઍલ્પાકા. Alpaca.
ઉન–વુલ. Wool.
કંતાન–કૅન્વાસ. Canvas.
કલિકો–કૅલિકો. Calico.
કાશ્મીર–કૅશ્મીર. Cashmere.
કીનખાબ–બ્રોકેડ. Brocade.
કોરૂં કાપડ–ગ્રે ગુડઝ. Grey goods.
ગાજ–ગૉઝ. Gauze.
ગીગમ–ગિંગામ. Gingham.
છીંટ–ચિંટઝ. Chintz.
જગન્નાથી–જૅકોનેટસ. Jaconets.
જામદાની–સ્વિસ લૅપેટસ. Swiss lappets.
જીન–જીન. Jean.
છાપેલું કાપડ–પ્રિન્ટર્સ. Printers.
દુમેટી–ડિમિટિ. Dimity.

દુમાસ, એક જાતનું રેશમી કપડું-ડૅમાસ્ક. Damask.
દોરીઓ-સ્ટ્રાઇપ્ડ ક્લૉથ. Striped cloth.
ફલાલીન-ફ્લૅનલ. Flannel.
બનાત-બ્રૉડક્લૉથ. Broadcloth.
બુક મજલીન-બુકમસ્લિન. Book muslin.
મખમલ-વેલવેટ. Velvet.
મલમલ-મલ્સ. Mulls.
મરીનો, ઉનનું કાપડ--મૅરિનો. Marino.
મસલીન--મસ્લીન. Muslin.
મીણનું-બક્રૅમ. લેધર ક્લૉથ. Buckram. Leather cloth.
માદરપાટ-મૅડેપોલમ્સ. Madapolams.
રેશમ--સિલ્ક. Silk.
લોનનું કપડું-લૉંગ ક્લૉથ. Long cloth.

કાયદા તથા વેપારમાં વપરાતા શબ્દો.

અપીલ-ઍપીલ. Appeal.
અપીલ કરનાર-ઍપેલંટ. Appellant.
અપીલમાં પ્રતિવાદી-ઍપેલી. Appellee.
અપીલ સાંભળનારી કોર્ટ-ઍપેલંટ કોર્ટ Appellant Court.
અરજદાર-પિટિશનર. Petitioner.
અરજી-પિટિશન. Petition.
અસીલ-ક્લાયન્ટ. Client.
અંગઉધાર-લોન. Loan.
આડત-કન્સાઇન્મેન્ટ. Consignment.
આડતીઓ-કંસાઇની. Consignee.
આવક-ઇન્કમ. Income.
ઇજારો-કૉન્ટ્રાક્ટ. Contract.
ઇન્સાફ-જસ્ટિસ. Justice.
ઉધાર બાજુ-ડેબિટ-સાઇડ. Debit-side.
ઉપલક-સરપ્લસ. Surplus.
કબાલો-ડીડ ઑફ સેલ. Deed of sale.
કરજ-ડેટ. Debt.
કરજદાર-ડેટર. Debtor.
કરારનામું-કૉવનૅન્ટ. Covenant.
કીમત આંકનાર-ઍપ્રેઝર. Appraiser.
કેદી-પ્રિઝનર. Prisoner.
કેસો-કેપિઅસ. Capias.
કોલકરાર-ઍગ્રીમેન્ટ. Agreement.
ખત-બૉન્ડ. Bond.
ખાતાવહી-લેજર. Ledger.
ખોટ-લૉસ. Loss.
ખોટા સોગન ખાવાનો ગુન્હો-પરજ્યુરિ. Perjury.
ખોટી સહી અથવા દસ્તાવેજ બનાવવાનો ગુન્હો-ફૉર્જરિ. Forgery.
ગીરવી ખત-મૉર્ટગેજ ડીડ. Mortgage deed.
ગીરવી લેનાર-મૉર્ટગેજી. Mortgagee.

ચલણી-કરંટ. Current.
ચોપડાના પાના-ફોલિઓ. Folio.
છુટકારો-રિલીઝ. લિબરેશન. Release, Liberation.
જપ્તી-ઍટેચમેન્ટ Attachment.
જમેબાજુ-ક્રેડિટ સાઇડ Credit side.
જંગમ મિલ્કત-મુવ્એબ્લ પ્રૉપર્ટી. Moveable property.
જાગીર-એસ્ટેટ. ઍસાઇન્મેન્ટ. Estate. Assignment.
જામીન-બેલ. Bail.
જામીન ખત-બેલ-બૉન્ડ. Bail-bond.
જામીનગીરી-સિક્યુરિટિ. Security
જુબાની-ડિપૉઝિશન. ટેસ્ટિમનિ. Diposition. Testimony.
જુમેદાર-ટ્રસ્ટી. Trustee.
ઢંઢેરો-પ્રોક્લેમેશન. Proclamation.
તલાકનામું-ડીડ ઑફ ડાઇવોર્સ. Deed of divorce.
તહોમતદાર-કલપ્રિટ. Culprit.
તારણ-માર્જિનમની. Margin-money.
તારનો સંદેશો-ટેલિગ્રામ. Telegram.
થાપણ-કૅપિટલ Capital.
દલાલી-બ્રોકરેજ. Brokerage.
દસ્તાવેજ-ડૉક્યુમેન્ટ. Document.
દાવો-સ્યૂટ ક્લેમ. Suit. Claim.
દિવાની-સિવિલ કોર્ટ. Civil Court.
દીવાળીઓ-બૅંકરપ્ટ. Bankrupt.
દેશપારની સજા-ટ્રાન્સ્પૉર્ટેશન. Transportation.
ધારા બાંધનાર-લેજિસ્લેટર. Legislator.
નકલ-ડુપ્લીકેટ. Duplicate.
નજરકેદ-અંડર સર્વેલન્સ. Under surveillance.
નિકાલ-ઍડજસ્ટ્મેન્ટ. Adjustment.
પ્રતિવાદી-ડિફેન્ડન્ટ. રિસ્પૉન્ડન્ટ. Defendant. Respondent.
પ્રતિષ્ઠાપત્ર-ડિપ્લોમા. Diploma.
પરવાનો-લાઇસેન્સ. License.
પહોંચ-રિસીટ્. Receipt.
પંચ-જુરિ. Jury.
પંતીઆળું-પાર્ટનરશિપ. Partnership.
પાછી ફરતી હુંડી-રિ-ડ્રાફ્ટ. Re-draft.
પુરાવો-એવિડન્સ. Evidence.
ફડચો-લિક્વીડેશન. Liquidation.
ફરિયાદ-કમ્પ્લેન્ટ. Complaint.
ફરિયાદી-ઍક્યુઝર. Accuser.
ફારકતી-ડીડ ઑફ ઍક્વિટન્સ. રિલીઝ. Deed of acquittance. Release.
ફેંસલો-ઍવૉર્ડ. જજમેન્ટ. Award. Judgement.
ફોજદારી-ક્રિમિનલ. Criminal.
બજાર ભાવ-ઍસાઇઝ. Assize.
બદનામી-ડિફેમેશન. કૅલમ્નિ. Defamation. Calumny.

બેઆનું–અર્નેસ્ટ મનિ. Earnest money.
બળાત્કાર-કંપલ્શન. Compulsion.
બક્ષિશપત્ર–ડીડ ઑફ્ ગીફ્ટ. Deed of gift.
ભરતીઉં–ઇનવૉઇસ. Invoice.
ભરણુપોષણુ–ઍલિમનિ. Alimony.
ભાગીદાર–પાર્ટનર. શેરહોલ્ડર. Partner. Shareholder.
મતું–સિગ્નેચર. Signature.
માગનાર–ક્રેડિટર. Creditor.
માલ–કાર્ગો. Cargo.
માલ મંગાવનાર-ઇન્ડેન્ટર. Indenter.
માલ મંગાવવાની ટીપ–ઇન્ડેન્ટ. Indent.
માલ મોકલનાર–કન્સાઇનર. Consigner.
મુખત્યારનામું–પાવર ઑફ્ ઍટર્નિ. Power of attorney.
મુખત્યારવારસ–ઍસાઇની. Assignee.
મુનીમ–એક્ચ્યુઅરિ. Actuary.
યાદી-મેમોરૅન્ડમ. Memorandum.
રૂક્કો,હુંડી–ચેક. Cheque.
રોકડ–કૅશ. Cash.
રોજમેળ–ડે-બુક. Day-book.
લખતપત્ર-ટાઇટ્લ ડીડ. Title deed.
લવાદી–આર્બિટ્રેશન. Arbitration.
વકીલાત–ઍડ્વોકેશન. Advocation.
વાદી–પ્લેન્ટીફ. કંપ્લેનંટ. Plaintiff. Complainant.
વારસનામું–વીલ. Will.
વારસનામું કરનાર–ટેસ્ટેટર. Testator.
વારસો–લિગસિ. Legacy.
વ્યાજ–ઇન્ટરેસ્ટ. Interest.
વ્યાજુચીઠ્ઠી-ડિબેન્ચર. Debenture.
વિમાનું કરારનામું–પૉલિસિ. Policy.
વેંચાણુખત–ડીડ ઑફ્ સેલ. ડીડ ઑફ્ કન્વેયન્સ. Deed of sale. Deed of conveyance.
વેરો–ટૅક્સ. સેસ. Tax. Cess.
શાખ–ઍટેસ્ટેશન. Attestation.
શાહુકારી ચીઠ્ઠી-પ્રૉમિસરિ-નોટ. Promissory-note.
શિલક–બૅલૅન્સ. Balance.
શિલકપુંજી–રિઝર્વ ફન્ડ. Reserve fund.
સરકારનું તેડું–સમન. Summon.
સરવાયુ–બૅલૅન્સ શીટ. Balance sheet.
સંગ્રહ–સ્ટૉક. કૅપિટલ. Stock. Capital.
સાહેદી–વિટ્નેસ. Witness.
સોગન–ઓથ. Oath.
સોગન ઉપર આપેલી જુબાની–ઍફિડેવિટ. Affidavit.
હફ્તો–ઇન્સ્ટૉલમેન્ટ. Instalment.
હવાલો–ચાર્જ. Charge.
હિસાબખાતું–ઍકાઉન્ટ. Account.
હિસાબી મહેતો–ઍકાઉન્ટન્ટ. Accountant.
હિસ્સો–પાર્ટ. શેર. Part. Share.

હુકમનામું-રીટ. ડિક્રી. મૅન્ડૅમસ. Writ. Decree. Mandamus.
હુંડી-બિલ ઑફ્ એક્સચેંજ. Bill of exchange.
હુંડીથી મોકલેલું નાણું-રેમિટન્સ. Remittance.
હુંડી લખનાર-ડ્રૉઅર. Drawer.
હુંડી વગેરે દસ્તાવેજ પાછળ કરેલી સહી-એન્ડૉર્સમેન્ટ. Endorsement.
હુંડી સીકારનાર-ડ્રૉઇ. Drawee.
હુંડી સ્વીકારનાર-ઍક્સેપ્ટર. Acceptor.

જવાહીર.

અકીક-ઍગેટ. કાર્નિલ્યન. Agate. Cornelian.
જમરૂદ-એમરલ્ડ. Emerald.
પથ્થરનાં નંગ-કૅલ્સિડોનિ. Chalcedony.
પરવાળાં-કૉરલ. Coral.
પીરોજા-ટર્કવૉઇસ. Turquoise.
પોખરાજ-ટોપાઝ. Topaz.
મણી-જેમ. Gem.
માણેક-રૂબિ. Ruby.
મોતી-પર્લ. Pearl.
યાકુત-ગાર્નેટ. Garnet.
બસણીઓ હીરા-ક્રિસોલાઇટ. Chrysolite.
લાલ-કાર્બંકલ. Carbuncle.
લીલમ-સૅફાયર. Sapphire.
રત્ન-જુવેલ. Jewel.
હીરા-ડાયમંડ. Diamond.

ફળફળાદી.

અખોડ-વૉલનટ. Walnut.
અનનાસ-પાઇન્ ઍપલ. Pineapple.
અંજીર-ફિગ. Fig.
આમલી-ટૅમેરિન્ડ. Tamarind.
આલુ-પ્રૂન્સ. Prunes.
આલુબુખાર-ડૅમ્સન. Damson.
કડવી બદામ-ગુઝ બેરી. Gooseberry.
કરમદા-કૉરિંડા ફ્રુટ. Corinda fruit.
કાજુ-કૅસ્યુ-નટ. Casheu-nut.
કીસમિસ-રેઝિન્સ. Raisins.
કેરી-મૅન્ગો. Mango.
કેળું-પ્લેન્ટેન. Plantain.
કોઠ-ક્રૅબ. વુડ-ઍપલ. Crab. Wood-apple.
ખજૂર-ડેટ. Date.
ચારોળી-ચિરૉન્જીઆ-સૅપિડા. Chirongia-sapida.
ચીભડું-મસ્ક-મેલન. Musk-melon.
ચેરિફળ-ચેરિ. Cherry.
જરદાલુ-ઍપ્રિકૉટ. Apricot.
જાંબુ-રોઝ-ઍપલ. Rose-apple.

જાંબુડી–યુજેન્યા જૅમ્બોસ. Eugenia jambos.

જામફળ–ગ્વાવા. Guava.

તરબૂચ–વૉટર-મેલન.મેલન. Water-melon. Melon.

દાડમ–પોમગ્રૅનેટ. Pomegranate.

દ્રાક્ષ–ગ્રેપ્સ. Grapes.

નારંગી–ઑરેન્જ. Orange.

નારીએળ–કોકોનટ. Cocoanut.

પપેનસ–પૉમ્પલ-મુસ. Pompel-moose.

પસ્તાં–પિસ્ટૅચ્ચો-નટ. Pistachio-nut.

પોપૈઉં–પપેયા–Papaya.

ફણસ–જૅક-ફ્રુટ. Jack-fruit.

ફાલસાં–ગ્રીમીઆ ઓરિઍન્ટેલિસ. Gremia orientalis.

બદામ–આમંડ. Almond.

બીજોરૂં–સિટ્રૅાન. Citron.

બોર–ચેરિઝ. Cherries.

મકાઇ–મેઝ. Maize.

મીઠું લીંબુ–સિટ્રન. Citron.

મૂળીઆં–રૂટસ. Roots.

રામફળ–ઍનોના રૅટિક્યૂલેટા. Annona raticulata.

લીંબુ–લેમન. Lemon.

શેતૂર–મલબેરિ. Mulberry.

શેરડી–શુગર કૅન્ડી. Sugar candy.

સીંગોડા–ટ્રૅપા બિસ્પિનોસા. Trapa bispinosa.

સીતાફળ–કસ્ટર્ડ ઍપલ. Curtard apple.

સેફ્તાલુ–પીચ. Peach.

સેબફળ–ઍપલ. Apple.

સોનેરી કેળું-બનાના. Banana.

સોપારી–બિટલનટ. Betelnut.

હાપુસની કેરી–અલફૅાન્ઝો. Alphonzo.

ધાતુ તથા ખનિજ પદાર્થો.

આરસપહાણ–માર્બલ્. Marble.

કલઇ–ટિન. Tin.

કૉપરબ્રાસ-જર્મનસિલ્વર. German-silver.

કોલસો–કોલ. Coal.

કાંસું–બ્રૉંઝ. બેલમેટલ. Bronze. Bellmetal.

ખાર–સૉલ્ટ. Salt.

ચકમક–ફ્લિન્ટ. Flint.

ચકમકનો પથ્થર–લોડ સ્ટોન. Load stone.

ચાક–ચૉક. Chalk.

જસત–પ્યુટર. ઝિંક. સ્પેલ્ટર. Pewter. Zink. Spelter.

ત્રાંબું–કૉપર. Copper.

પારો–મર્ક્યૂરી. ક્વિક સિલ્વર. Mercury. Quick silver.

પીતળ–બ્રાસ. Brass.

પોલાદ–સ્ટીલ. Steel.

બરડલોઢું–બ્રિટલ આયર્ન. Brittle iron.

રૂપું–સિલ્વર. Silver.

રૂપાના જેવી સફેદ રંગની ધાતુ—પ્લૅટિનમ. Platinum.
લોઢું—આયર્ન. Iron.
લોહચુંબક—મૅગનેટ. Magnet.
વરખ—લીફ મેટલ. Leaf metal.
સીસું—લેડ. Lead.
સીસાપેનમાં વપરાતી ધાતુ—પ્લંબૅગો. Plumbago.
સોનું—ગોલ્ડ. Gold.

પોશાક વગેરેની વસ્તુઓ.

કફની—ક્લોક. Cloak.
કબજો—વેસ્ટ. Vest.
કમખો—ટકર. Tucker.
કમરપટો-બેલ્ટ.ગર્ડલ.Belt.Girdle.
કાંચળી—બૉડિસ. Bodice.
કોથળો—બૅગ. સૅક. Bag. Sack.
કોર—લેસ. Lace.
ખમીસ—શર્ટ. Shirt.
ગજવું—પૉકેટ. Pocket.
ગલપટો—કૉલર. Collar.
ગવન—ગૉઉન. Gown.
ગાદી—કુશન. Cushion.
ગોદડું—મૅટ્રેસ. Mattress.
ઘડીઆળની ખીસી—ફૉબ. Fob.
ઘાઘરો—પિનાફોર. પેટિકોટ. Pinafore. Pettycoat.
ચક—સ્ક્રીન. Screen.
ચણીઓ—એપ્રન. Apron.
ચાદર—કવરલેટ Coverlet.
ચોરણો—ટ્રાઉઝર્સ. Trousers.
ચોળી—સ્ટેસ. Stays.
જાજમ—ફ્લૉર ક્લૉથ. Flour-cloth.
જામો—રોબ. Robe.
ઝભ્ભો—ક્લોક. Cloak.
ઝબલું—ફ્રૉક. Frock.
ઝાલર—ફ્રિંજ. Fringe.
ઝોળી—હૅમાક. Hammock.
ટુવાલ—નૅપ્કીન. ટૉવેલ. Napkin. Towel.
ટોપી—કૅપ. Cap.
ડગલો—કોટ. Coat.
તકીઓ—પિલો. Pillow.
ધોતીઉં—ધોતર. ડિગોગી. Dhotar. Digogee.
પગના અર્ધા મોજા—સૉકસ. Socks.
પગના મોજા—સ્ટૉકિંગ્સ. Stockings.
પડદો—કર્ટન. Curtain.
પછેડી—સ્કાર્ફ. Scarf.
પેરણ—જૅકેટ. Jacket.
પાઘડી—ટર્બન. Turban.
પાટલૂન—પૅન્ટલુન્સ. Pantaloons.
પાટો—બૅન્ડેજ. Bandage.
પાયજામો—ટ્રાઉઝર્સ. Trousers.
પોલકું—કફ. Cuff.
ફીત—રિબન. Ribbon.
બાળોતીઉં—સ્વેથ. Swathe.
બંડી—શૉર્ટ-કોટ. Short-coat.
બુરખો-વેલ. માસ્ક. Veil. Mask.

મગજી—સિલ્કન બૉર્ડર. Silken. border.
મચ્છરદાની—બેડકવિલ્ટ. Bed-quilt.
માથેબાંધણું—ફ્રન્ટલેટ. Frontlet.
મોજાંનો બંધ—ગાર્ટર. Garter.
રજાઈ—ક્વિલ્ટ. Quilt.
રૂમાલ—હૅન્ડકરચીફ. Handkerchief.
લેંઘા—ડ્રૉઅર્સ. Drawers.
વાસકુટ-વેસ્ટકોટ. ડબ્લેટ. Waist coat. Doublet.
સાદડી—મૅટ. Mat.
સાલ—શૉલ. Shawl.
સુરવાલ—બ્રીચિઝ. Breeches.
સેતરંજી—કાર્પેટ. Carpet.
સેલું—સૅશ. Sash.
સ્ત્રીની ટોપી—બૉનેટ. Bonnet.
હાથના મોજાં—ગ્લવ્ઝ. મફ્સ. Gloves. Muffs.

ઘરગતુ વસ્તુઓ.

અરિસો-લુકિંગ ગ્લાસ. Looking glass.
અસ્તરો-રેઝર. Razor.
આરામ ખુરશી-ઇઝિ-ચૅર. Easy-chair
ઉંદરીઓ-ટ્રૅપ. Trap.
કડછી-લેડલ્. Ladle.
કડાઇ (પેણો)-ફ્રાઇંગ પૅન. Frying pan.
કથરોટ (ખુમચો)-ટ્રે. Tray.
કબાટ-કપબોર્ડ Cupboard.
કંડીઓ—કેન-બાસ્કેટ. પૅનિઅર. Cane-basket. Pannier.
કાચનો ચંબુ-ડિકૅન્ટર. Decanter.
કાંટા-ફૉર્ક. Fork.
કાતર-સીઝર્સ શીઅર્સ. Scissors. Shears.
કાનખોતરણી-ઇયર-પિક. Ear-pick.
કાંસકી-કૉમ્બ. Comb.
કીટલી—કેટલ્. Kettle.
કુંચી—કિ. Key.
કુંજો—જગ. Jug.
કોચ-સોફા. કોચ. Sofa. Couch.
કોયતું—પ્રુનિંગ હુક. Prnnning hook.
ખડિયો—ઇન્કસ્ટૅન્ડ. Inkstand.
ખમણી—સ્ક્રેપર. ગ્રેટર. Scraper. Grater.
ખરેડો—કરિકૉમ્બ. Currycomb.
ખાંડણી—મૉર્ટર. Mortar.
ખાનું—ડ્રૉઅર. Drawer.
ખીંતી—પેગ. Peg.
ખુરસી—ચેર. Chair.
ગરણી—ફનલ. ડ્રેનર. Fannel. Drainer.
ગરેડી—પુલિ. Pulley.
ગલાસ—ગ્લાસ. Glass.
ગંજીપો—કાર્ડઝ. Cards.
ગુલાબદાની—સેન્સર. Censer.
ઘડો—પિચર. Pitcher.
ઘંટ—બેલ. Bell.
ઘંટી—હૅન્ડમિલ. Handmill.

ઘોડીઉં—ક્રેડલ Cradle.
ચમચી-ફ્લૅટન્ડ-લૅડલ. Flattened-ladle.
ચમચો—સ્પુન. Spoon.
ચલાણું—ટમ્બલર. Tumbler.
ચપ્પું—પેનનાઇફ. Penknife.
ચંબુ—વેસ. Vase.
ચા પીવાની વાડકી—ટી-પૉટ. Tea-pot.
ચારણી—સીવ. Sieve.
ચિનાઇ વાસણ—પોર્સલેન. Porcelain.
ચિત્ર—પૉર્ટ્રેટ. પિક્ચર. Portrait. Picture.
ચીપીઓ—ટૉંગ્ઝ. Tongs.
ચુલો—ઓવન. હાર્થ. Oven. Hearth.
છરી—નાઇફ. Knife.
છત્રી—અમ્બ્રેલા. Umbrella.
છબી-પિક્ચર. લાઇકનેસ. Picture. Likeness.
છરો-ચૉપિંગ-નાઇફ. Chopping-knife.
જમવાની ટેબલ—ડાઇનિંગ-ટેબલ. Dining-table.
જમવાનો સામાન મુકવાની ખાનાવાળી ટેબલ—સાઇડ-બોર્ડ. Side-board.
ઝુંમર-ચૅન્ડીલિઅર. Chandelier.
ટાંકણી—પિન. Pin.
તસવીર—ફોટોગ્રાફ. Photograph.
તાંબડી—યુઅર. Ewer.
તાવડી—પ્લેટ ઑફ ક્લે. Plate of clay.
તાળું—પૅડલૉક. લૉક. Padlock. Lock
ત્રાજવું—બૅલેન્સ. Balance.
તીજોરી—સેફ. Safe.
તેલ રાખવાની શીશી—ક્રુએટ. Cruet.
થાળી—પૅલેટ. Palate.
દાંતકોતરણી—ટુથ-પિક. Tooth-pick.
દાતરડું-સાઇધ. સિકલ. Scythe. Sickle.
દીવી—લૅમ્પસ્ટૅન્ડ. Lampstand.
દીવેટ—વિક. Wick.
દુરબીન—ટેલિસ્કોપ. Telescope.
ધૂપદાની—ઇન્સેન્સ-પૅન. Incense-pan.
નાનું ઘડીઆળ—વૉચ. Watch.
નિમકદાની—સૉલ્ટ સેલર. Salt-cellar.
પતરાની પેટી—ટ્રન્ક. Trunk.
પલંગ-બેડસ્ટેડ. Bedstead.
પવાલુ-મગ. Mug.
પંખો-ફ્રિએબલ. Fiable.
પાઘડી મુકવાની ખીંતી-હૅટ-સ્ટૅન્ડ. Hat stand.
પાંજરું-કેજ. Cage.
પાટલો-સ્ટુલ. Stool.
પ્યાલાની રકાબી-સૉસર. Saucer.
પ્યાલો—કપ Cup.
પીંછી—બ્રશ. Brush.
પીપ-ટબ. Tub.

ચેટી—ચેસ્ટ. બૉક્સ. Chest Box.
ફાનસ-લૅન્ટર્ન. Lantern.
ફુંકણી—બ્લો-પાઇપ. Blow-pipe.
બતીનો મોગરો કાતરવાની કાતર-સ્નફર્સ. Snuffers.
બતો—મલર. Muller.
બરણી—જાર. Jar.
બાંક-બેન્ચ. Bench.
બુચ-કોર્ક. સ્ટૉપર. Cork. Stopper.
બુચ ઊઘાડવાનો ઇસ્કુ-કૉર્ક સ્ક્રુ Cork screw.
મસાલો રાખવાનું વાસણુ—કુઍટ સ્ટેન્ડ. Cruet stand.
માકડીઉ—બગ-હોલ્ડર. Bug-holder.
મીણબતી—કેન્ડલ. Candle.
મુન—મુન-લૅમ્પ. Moon-lamp.
મોટું ઘડીઆળ—ક્લૉક. ગૉન્ગ. Clock. Gong.
રકાબી-પ્લેટ. ડિશ. Plate. Dish.
લખવાની ટેબલ—રાઇટિંગ ડેસ્ક. Writing desk.
લાકડી—સ્ટિક Stick.
લુગડાં ધોવાનો ધોકો—બૅટલેટ. Batlet.
લોટો—ગૉબલેટ. Goblet.
લોઢાનો ચૂલો—ગ્રેટ. Grate.
લોઢી—ગૉંગ. Gong.
વટલોઇ (તાંબડી)-પેલ્સ. Pails.
વસાણાની બરણી-ગૅલિપૉટ. Gallipot.
વળગણી-ક્લોદ્ઝ લાઇન. Clothes line.
વાટકો—બોલ. પોરિન્જર. Bowl. Porringer.
વાલસર—વૉલશેડ. Wallshade.
વેલણ—રોલર. Roller.
શીકું—સ્લિંગ. Sling.
શીશી—બૉટલ. Bottle.
સઘડી—ફાયરપૅન. Firepan.
સમેદાની—કેન્ડલ સ્ટિક. Candle stick.
સાવરણી—બ્રુમ. Broom.
સાળ—લુમ. Loom.
સુંડલો—બાસ્કેટ. Basket.
સુપડું—વિનોઇંગ ફૅન. ફ્લૅપ. Winnowing fan. Flap.
સુડી-નટ-ક્રૅકર્સ. Nut-crackers.
સોય-નીડલ. Needle.
હાંડલું-અર્થન-પોટ Earthen-pot.
હાંડી-ગ્લોબલૅમ્પ. Globelamp.
હાંડો-કૅલ્ડ્રન. Caldron.

વાજિંત્રો.

કૉન્સરટીના-કૉન્સરટિના. Concertina.
ઝાંઝ-સિમ્બલ્સ. Cymbnls.
ડફ-ટૅમ્બુરીન. Tambourine.
ઢોલ-કેટલ-ડ્રમ. Kettle-drum.
તબલુ-ટ્રૉબલ. Trobble.

તંબૂરો-લ્યૂટ. Lute.
તુરાઈ-ટ્રમ્પેટ. Trumpet.
નહાવળી-ફ્લૅગિલેટ. Flagelet.
પડઘમ-ડ્રમ. Drum.
પિયાનો-પિઆનાફોર્ટે. Pianaforte.
પીપી-હૉબે. Hobay.
પીપોડી—માઉથ-પીસ. Mouth-piece.
બનસી—ફ્લ્યૂટ. Flute.
મૃદંગ-ટેબર. Tabour.
મોઢે વગાડવાનું વાજું-કૉર્નેટ. Cornet.
મોરચંગ-હાર્પ. Harp.
મોરલી-ફાઇફ. Fife.
રણશિંગડું-બ્યુગલ. Bugle.
વાજાની પેટી-ઑર્ગન. Organ.
વાજું-બૅન્ડ. Band.
સતાર-ગિટાર. Guitar.
સરણાઈ-હૉબૉય. Hautboy.
સારંગી-ફિડ્લ. Fidle.
હાથે વગાડવાનું ચોરસ વાજું-ઍકૉર્ડિઅન. Accordion.
હારમોનિયમ—હાર્મોનિયમ. Harmonium.

વાહનો તથા તેને લગતો સામાન.

આગગાડી-રેલવે-ટ્રેન. Railway-train.
આગબોટ-સ્ટીમર. Steamer.
ઓરડી-કૅબિન. Cabin.
ખટારો-વેન. Van.
ગામઠી મછવો-ક્રેફ્ટ. Craft.
ચાર પૈડાંનું ગાડું-વૅગન. Waggon.
જાલીબોટ—જૉલિ-બોટ. Jolly-boat.
જીન—સૅડ્લ. Saddle.
ટ્રામ્વે-ટ્રામ્વે. Tramway.
તુતક-ડેક. Deck.
નાનું વહાણ-બાર્ક. Bark.
પડાઉ-પ્રાઉ. Prow.
પાલખી-પૅલૅંકિન. Palanquin.
ફેટીન-ફાઇટન. Phœton.
બગી-બગી. ગિગ. વૉઇચર. Buggy. Gig. Voiture.
બતેલો-બૉટિલા. Botilla.
બળદની ગાડી-બુલૅાક કાર્ટ. Bullock-cart.
બામબોટ-બંબોટ. Bumboat.
બ્રુમ-બ્રુમ. Brougham.
બેડોલી વહાણ-બ્રિગ. Brig.
મછવો-બોટ. Boat.
મનવાર—મૅન-ઑફ-વૉર. Man-of-war.
રથ-ચૅરિઅટ. Chariot.
લગામ—રેન. બ્રાઇડલ. Rein. Bridle.
લંગર-ઍન્કર. Anchor.
વહાણ-શિપ. Ship.
વહાણનું ફાલકું-હૅચવે. Hatchway.
વહાણનું સુકાન-રડર. Rudder.

વિમાન--બલૂન. Balloon.

સઢ--સેલ. Sail.

હલેસું--ઓર. પેડલ. Oar. Paddle.

હાથગાડી-બૅરો. બાઇસીકલ. Barrow. Bicycle.

હોડકું-ડિંગી. Dingy.

હોડી-કૅનો. ફેરિ. Canœ. Ferry.

વનસ્પતિ ઇત્યાદિ.

આળું-પ્લમ્સ. Plums.

કોથમીર-કોરિઆન્ડર પ્લૅન્ટ. Coriander plant.

કોબી-કૅબેજ. Cabbage.

કહોળું-પમ્પકિન. Pumpkin.

કાકડી-ક્યુકમ્બર. Cucumber.

કાંદા-અનિઅન્સ. Onions.

ખટુંબરાની ભાજી-સૉરલ. Sorrel.

ગબકું-ક્યુકમિસ સલ્કૅટસ. Cucumis sulcatus.

ગાજર-કૅરટ. Carrot.

ગોબની ભાજી-પર્સલેન. Purshlain.

ડાંબાની ભાજી-ઍમેરંથ. Amaranth.

ઢીખીભાજી--ક્રેસ-ગાર્ડન. Cress-Garden.

દ્રાક્ષનો વેલો-વાઇન. Vine.

દૂધી-ગુર્ડ. Gourd.

પાન-બીટલ લીફ. Betel leaf.

પંદોરા-સ્નેક ગુર્ડ. Snake gourd.

ફૂદીનો-મિન્ટ Mint.

ફુલકોબી--કૉલી ફ્લાવર. Cauli flower.

બટેટા-પૉટેટોઝ. Potatoes.

ભીંડા--હિબિસ્કસ એસ્ક્યુલેન્ટસ. ઓક્રિ. Hibiscus esculentus. Ocry.

ભૂરૂં કોળું-પમ્પકિન વ્હાઇટ. Pumpkin white.

મૂળિયાં--રૂટસ્ Roots.

મરચાં-ચિલિઝ. Chillies.

મૂળા-રૅડિશ. Radish.

મેથીની ભાજી-ફૅન્યુગ્રીક પ્લૅન્ટ. Fenugreek plant.

મોઘરી-બીન ફોર્સાઇડેડ. Bean foursided.

રતાળુ-યામ. Yam.

રીંગણું-એગ-પ્લૅન્ટ. બ્રિંજલ. Egg-plant. Brinjal.

લવિંગ્યું મરચું-કૅપ્સીકમ મિનિમમ્. Capsicum minimum.

લસણ-ગાર્લીક. Garlic.

લાલ મરચું-કૅપ્સીકમ. Capsicum.

લાલ વેંગડું-લવ ઍપલ. Love apple.

લીલીચા--લેમન્ ગ્રાસ. Lemon grass.

સકરકંદ-યામ-રેડ્. સ્વીટ પૉટેટોઝ. Yam-red Sweet potatoes.

સલગમ-ટર્નિપ્. Turnip.

સૂરણ-ઍરુમ કૅમ્પૅન્યૂલેટમ. બલબસ રૂટ. Arum campanulatum. Bulbous root.

સેકટાની સીંગ-ગિલાલ્ડીના મોરિંગા. Guilaldina moringa.

સેકટો-હૉર્સ-રૅડિશ. Horse-radish.

ભાગ ૯ મો.

વેપારને લગતા તારના ચાલુ ઉપયોગના શબ્દો.

જુદા જુદા દાગીના અને જથ્થાના શબ્દો.

આયાત—Import.
ગાંસડી—Bale.
ગુણ—Bag.
જથ્થો—Quantity.
ટપ—Tub.
ઢગલો—Pile.
થોક—Lot.
દાગીનું—Package.
નિકાસ—Export.
પેટી—Case.
પુરાંત—Balance.
બંડલ—Bundle.
ભંડોળ—Stock.
મુડો—Robbin.
સુરકો—Frazil.

ભાવ અને બજાર રૂખના શબ્દો.

અનિયમિત—Irregular.
કયાસ—Valuation.
ખપ—Demand.
ઘટાડો—{ Decrease. Decline.
ચઢતું—Rising.
ચાલુ—Current.
ચુપ—Quite.
જોસપર ચઢેલું—Excited.
ટકેલું—Steady.
ઢળતું—Inclining.
તેજ—Active.
દબાઈ જતું—Drooping.
દમ વગરનું—Flat.
નબળું—Weak.
નરમ—Dull.
નરમ—Easier. (અગાઉથી)
નામનું—Nominal.
પડત—Cost.
પુછપરછ—Enquiry.
ફેરફાર વગરનું—Unchanged.
બજાર—Market.
બંધી—Limit.
ભાવ—Price.
મક્કમ—Firm.
મજબુત—Strong.
મંદ—Slow.
માંગણી—Offer.
મોંઘું—Dearer. (અગાઉથી)
રૂખ—Tone.
વધારો—{ Increase.. Advance.
વેચાણ—Sale.
સરાસરી—Average.
સસ્તું—Cheaper. (અગાઉથી)
સુધરતું—Improving.
હેવાલ—Report.

માલના ભાવદર્શક શબ્દો.

અપારદર્શક–Opaque.	નક્કર–Bold.	સરસ–Superior.
ઉતરતો–Inferior.	નવો–New.	સઉથી સરસ–Best.
કચરાવાળો–Drossy.	ભાતભાતનો–Various.	સાધારણ–Ordinary.
કીડાયલો–Wormy.	મધ્યમ–Medium.	સારો–Good.
ખરાબ–Bad.	માફકસર–Fair.	સુંદર–Fine.
ખામીવાળો–Defective	રદી–Rejected.	હલકો–{ Low. Common.
ગુણદોષ–Quality.	વીણેલો–Selected.	હવાયલો–Damp.

બીજા વિશેષણના શબ્દો.

ઉતેજાર—Anxious.	તેજ–Same.	પરવડતું–Affordable.
ખાનગી—Private.	દરેક—{ Each. Every.	કુલ—Total.
ગંભીર—Serious.		બેદસ્તુર—Unusual.
ગરજાઉ—Needy.	નક્કી—Nett.	બેપરવા—Careless.
ઘટતું—Deserving.	નગદ—Cash.	બેહદ—Excessive.
જરૂરનું—Urgent.	નરદમ—Entirely.	મુશ્કેલ—Difficult.
જરા—Slightly.	પરચુટણ—Petty.	લાયક—Suitable.
જાતે—Personally.	પરભારૂં—Direct.	વધારે—More.
		સદરહુ—Aforesaid.

ક્રિયા વિશેષણ અવ્યયના શબ્દો.

આસરે—About.	ઘણું કરીને–Mostly.	તેવુંજ–Similar.
કાયદેસર–Lawfully.	તેથી–Owing to.	પ્રમાણે–According to
ખસુસ કરીને–Particularly.	આમ–Thus.	બનવાજોગ–Possiple.
	તે માટે–Therefore.	શા માટે–Why.

મહુત્વ તથા કાળદર્શક શબ્દો.

એકદમ–Instantly.	ચંદરોજમાં–Shortly.	તયાર–Ready.
અણચિંતું–Unexpected.	જાથુક—Always.	દરમિયાન–Between.
અત્યાર પછી–Henceforth	જ્યાં—Where.	નિત્ય–Daily.
આગળ–Before.	જ્યારે ત્યારે–Whenever.	પછવાડે—After.
કુણીમેર–Wither.	જ્યાં સુધી—Until.	હજી સુધી–Yet.
ક્યારે–When.	જલદી–Soon.	હળવે હળવે–Gradually.
	તત્કાળ–Immediately	હાલમાં–Presently.

બીજા નામના શબ્દો.

અડસટો–Estimate.
અનુભવ-Experience.
અભિપ્રાય–Opinion.
આડત–Agency.
ઉપજ–Proceeds.
ઉમેદ–Hope.
એલતેમાસ–Request.
કડદો–Abatement.
કારખાનાવાળો–Manufacturer.
ખરચ–Expense.
ખાએસ–Desire.
જવાબદાર–Responsible.
જામીનગીરી—Security.
જોખમ–Risk.
તક–Opportunity.
નફો–Profit.
નમુનો–Sample.
નુકસાન–Loss.
ફરમાસ–Order.
બનાવનાર–Maker.
માલ–Goods.
રકમ–Item.
રાસખાતું – Partnership.
વીમો–Insurance.
સગવડ–Convenience.
સટ્ટાબાજ—Rpeculator.
સંમતી—Consent.
સમાચાર–News.
સ્થિતિ—Condition.
સાટું—Bargain.
સેહેલાઈ—Facility.
હકસાઇ—Gommission.
હુંડી–Draft.

ક્રિયાના શબ્દો.

અટકાવો–Stop.
આડતે મુકો—Consign.
ઓછું કરો–Redụce.
કબુલ કરો–Accept.
કોબેશ કરો–Try.
ખંડી નાખો—Stipulate.
ખરીદ કરો–Buy.
ચડાવો–Ship.
ચિત્ત આપો–Attend.
જણાવો–Inform.
જવાબ આપો–Reply.
જોડી નાખો–Join.
તાર કરો– { Wire. / Cable.
ચોભાવો–Hold.
દબાણ કરો–Force.
દાખલ કરો–Admit.
ધીરો–Lend.
નાકબુલ કરો–Refuse.
પતાવો–Adjust.
બંદોબસ્ત કરો—Arrange.
બંધ કરો–Close.
બજાવો–Execute.
બરતરફ કરો-Dismiss.
ભરો—Pay.
મુકી દેઓ—Avoid.
મુલતવી રાખો—Postpone.
મેળવો–Receive.
મોકલો–Send.
વાંધો કરો–Dispute.
વીમો ઉતારો–Insure.
વેચો–Sell.
શરૂ કરો–Begin.
શિકારો–.Honor.
સ્વાધીન કરો–Deliver.
સાબીત કરો–Prove.
હંકારો–Sail.
હુંડી લખો–Draw.

પરચુટન શબ્દો.

કદાચ–Perhaps.
કારણકે–Because.
કોણ–Who.
કોનું–Whose.
કોને—Whom.
તોપણ–Yet.

બદલે–Instead of.	મારફતે–Through.	સાથે With.
બાબે–Coucerning.	વાસ્તે–For.	

પુરૂષવાચક સર્વનામના શબ્દો.

હું–I.	મારૂં–My.	મને–Me.
હમે–We.	હમારૂં–Our.	હમને–Us.
તમે–You.	તમારૂં–Your.	તમને–You.

વીજળીક તારને લગતી આ દેશની ખબરો.

તાર ઈંગ્રેજી કે દેશી કોઇબી ભાષામાં મોકલી શકાય છે, પણ તેનું લખાણુ તો ઈંગ્રેજી અક્ષરોએજ કરવું જોઇએ. તાર બહુજ ખુલા અક્ષરે લખવો જોઇયે, કે જેથી ભુલચુક થવાનો સંભવ રહે નહી. તાર મોકલવામાં કાંઇબી ભુલચુક ઢીલ વગેરે તારખાતું વટીક કરે તો તેનો જોખમ લેનાર તથા મોકલનારનેજ માથે છે. જે મથક ખાતે તાર મુકયો હોય ત્યાંની તાર આપીસનાં પાંચ માઇલ સુધીની હદમાં સઘળા સંદેશા તારખાતું પોતાના માણુસ જોડે પહોંચાડી આપે છે, પણ તેથી દુરની હદના સંદેશા ટપાલ મારફતે મોકલે છે. તેવી દુરની જગાએ મોકલેલા "અરજંટ" અથવા "આરડીનરી" સંદેશા જો મોકલનાર તેને લગતો ખરચ આપે તો, તારખાતું ખાસ પેપયા કે બીજી ગોઠવણથી પુગાડે છે. મોકલનારની મરજી હોય તો સંદેશા પરબીડયામાં બીડયા વીના ખુલા તાર આપીસ પુગાડે છે, કે જેથી લેનાર ધણી તે લેવાને ના પાડે છતાં તેની મતલબથી વાકેફ થાય. જ્યારે એક સંદેશો કોઇબી કારણુથી ઘટતા ઠેકાણે પુગી શકતો નથી ત્યારે મોકલનાર ધણીને તે બાબેની ખબર આપવામાં આવે છે. તાર આપીસમાં એક સંદેશો આપયા પછી તે ઘટતે ઠેકાણે મોકલાતો અટકાવી શકાય છે, પણ જો સંદેશા ઊપરની તારની ટીકીટ સ્ટાંપ મારયાથી રદ થઈ હોય, તો તેના પઇસા પાછા આપવામાં આવતા નથી. તાર આપીસમાંથી જો સંદેશો રવાના થઇ ચુકેલો હોય છે, તો રદ કરવા માટે બીજો તારનો સંદેશો મેલવો પડે છે. તાર મુકનાર તથા પહોંચાડનાર આપીસમાં ૭૨ કલાક સુધી તારની નકલ રહે છે; તે પછી એ નકલો કલકતે "ચેક આફિસ"માં જાય છે, જ્યાં ચાર માસ સુધી તે રાખવામાં આવે છે. તાર મેલનાર અને લેનાર ધણીને દર ૧૦૦ શબ્દો દીઠ ચાર

આના લઇ તેની નકલ આપવામાં આવે છે. જુદી જુદી પ્રકારના સંદેશા મોકલવાના ભાવ નીચે પ્રમાણે ઠરાવવામાં આવ્યા છે:—

સાધારણ તાર જેને "આરડીનરી" સંદેશા કહે છે, તેનો દર પહેલા આઠ અથવા તેથી ઓછા બોલોનો રૂ ૧ અને તે પછીના દર બોલ દીઠ બે આના. (એ સંદેશા તાર આફિસમાં જેમ આવતા જશે તેમ અનુક્રમે રવાને કરવામાં આવશે.)

તાકીદના તાર જેને "અરજંટ" સંદેશા કહે છે તેનો દર પહેલાં આઠ તથા તેથી ઓછા શબ્દોના રૂ ૨ અને તે પછી દર શબ્દે ચાર આના. (એ સંદેશા બીજા તારો કરતાં મોડા આવયા હોય તોપણ સરવેથી પહેલાં રવાને કરવામાં આવે છે.)

ઢીલમાં રાખવાનો તાર જેને "ડીફર્ડ" સંદેશા કહે છે, તેનો ભાવ પહેલા આઠ અથવા તેથી ઓછા શબ્દોના આઠ આના અને તે પછી દર શબ્દે એક આનો. (એ તારો તાર આફિસની સગવડ પ્રમાણે રવાને કરવામાં આવે છે, અને ઘણું કરીને ટપાલ મારફતે પહોંચાડવામાં આવે છે.)

વરતમાનપત્રો માટે તારનો દર સાધારણ દર કરતાં ચાર ગણો ઓછો છે.

તાર મોકલનારે પોતાનો સંદેશો "તાકીદનો", "ઢીલનો" કે કેવા પ્રકારનો છે તે લખી જણાવવું. જે ધણીને તાર મુકવાનો હોય તેનો તેમજ તાર મુકનારનો નામ, ગામ અને ઠેકાણું વિગેરે લખવામાં આવે છે તેનું કશું દામ આપવું પડતું નથી. પોતે જ્યાં રહેતો હોય ત્યાંની તાર આફિસ કેટલા વખત સુધી ઉઘાડી રહે છે, તેને લગતો વખત ધયાનમાં રાખીને કામ લેવું.

તારના સંદેશા લખવાની ગોઠવણ.

તારમાં વધારે શબ્દો થવાથી વધારે ખરચ આપવો પડે છે, માટે તાર લખવાની ભાષા વાકય રચના પ્રમાણે પૂર્ણ લખવાની જરૂર નથી, પણ જરૂર જેટલી ખબર થોડા શબ્દોમાં ટુંકી ભાષાથી લખવી. જેમકે "ઘઉંનું બજાર સુધરે છે" એ પૂર્ણ વાકય રચના પ્રમાણે The market of wheat is improving લખવું જોઇએ, તેને બદલે Wheat market improving લખતાં ત્રણ શબ્દ ઓછા થઇ બરોબર મતલબ

સમજી શકાય છે. વેપારને લગતા એવા અનેક તરેહના જુદા જુદા વાકયો આ પુસ્તકમાં આગળ આપેલા શબ્દોપરથી પાને ૧૨૭થી આપેલા વાકયો પ્રમાણે ઘણી સહેલાઇથી ગોઠવીને તારમાં લખી શકાશે.

પાને ૧૨૭થી આપેલા તારના વાકયોમાંની નિશાનીઓની સમજણ.

— આવી નિશાની જ્યાં હોય ત્યાં જોઇએ તે હરેક માલનો શબ્દ લખવો. જેમકે Ship—Immediately. ઘઊં માટે લખવું હોય તો— ના ઠેકાણે wheat લખવું તો Ship wheat immediately, ઘઊં તરત ચડાવો થશે.

+ આવી નિશાની જ્યાં હોય ત્યાં જોઇએ તે હરેક વખતનો શબ્દ લખવો. જેમકે Ship—before +. જાન્યુઆરી માટે લખવું હોય તો + ના ઠેકાણે January લખવું તો Ship—before January જાન્યુઆરીથી અગાઉ—ચડાવો થશે.

○○ આવી નિશાની જ્યાં હોય ત્યાં જોઇએ તે હરેક આસામી કે પેહેડીનું નામ અથવા પુરૂષવાચક સર્વનામ લખવું. જેમકે Dont draw on ○○ વનમાલી માટે લખવું હોય તો ○○ ના ઠેકાણે Vanmali લખવું તો Dont draw on Vanmali, વનમાલી ઉપર હુંડી લખતા નહિ થશે.

= આવી નિશાની જ્યાં હોય ત્યાં જોઇએ તે હરેક ભાવનો શબ્દ કે આંક લખવો. જેમકે Buy—at=૧૩ના ભાવે લખવું હોય તો = ના ઠેકાણે 13 લખવું તો Buy—at 13, ૧૩ના ભાવે-ખરીદ કરો થશે.

„ આવી નિશાની જ્યાં હોય ત્યાં જોઇએ તે હરેક આંક, વખત, માલ, આસામી કે પેહેડીનું નામ અથવા પુરૂષવાચક સર્વનામ લખવું. જેમકે Remit „ રૂ ૧૦૦૦૦ માટે લખવું હોય તો Remit 10000, અવેજ ૧૦૦૦૦ મોકલો થશે.

* આવી નિશાની જ્યાં હોય ત્યાં જોઇએ તો બજાર અથવા માલનો શબ્દ લખવો. જેમકે * dull flat માત્ર બજાર માટે લખવું હોય તો Market dull flat અને ચોક્કસ માલ માટે જેમકે ઘઉ માટે લખવું હોય તો Wheat dull flat લખવું.

કોડબોલ

દરેક વાકયની બાજુમાં કોડબોલ આપેલો છે. આ દેશના વિજળીક સંદેસાનો દર આઠ અથવા તેથી ઓછા બોલ હોય તોપણ એક સરખોજ હોવાથી આ દેશના તારમાં કોડબોલ વાપરવા વગર ચાલી શકે

છે, પણ પ્રદેશખાતેના સંધેસા જેનો દર ઘણો વધારે અને વળી તે દરેક બોલપર હોવાથી કોડબોલ ઊપયોગમાં લેવા વગર ચાલતું નથી તે માટે એ કોડબોલ આપેલા છે જેની વિશેષ સમજણ પ્રદેશખાતેના વિજળીક સંધેસાની ખબરોમાં પાને ૧૩૫ એ આપેલી છે. એ કોડબોલની સમજણ મેળવીને બોહોળા કામકાજવાળાઓ આ દેશના સંધેસામાં પણ એ કોડબોલ આમન સામન ઊપયોગમાં લેશે તો તેઓને ઘણી સગવડ પડતાં ઘણા થોડા ખરચમાં ઘણી ખબર મોકલી શકશે.

વેપારને લગતા તારના થોડાક ચાલુ ઉપ્યોગના વાકયો.

આડત.	કોડબોલ.
— તરત ચડાવો[1]	
[1]Ship—immediately	Aaron.
+ થી અગાઉ—ચડાવો.	
Ship—before + ...	Ababa
— એડન ચડાવો અને •• પર કનસાઇન કરો.	
Ship—Aden consign ••	Abaco
+ થી અગાઉ—ચડાવશો નહી.	
Dont ship—before + ...	Abafs
હમો—તરત ચડાવીએ ?	
May we ship—immediately ...	Abagi
— કરાંચી ખાતે ચડાવ્યો.	
— shipped Karachi	Abait
+ થી અગાઉ—ચડાવી શકતા નથી.	
Cant ship—before + ...	Abaku
ખરીદ.	
= ના ભાવે—ખરીદ કરો.	
Buy—at=	Baact

[1] જેઓને રેલવેને લગતા ગામોથી સંબંધ હોય તેઓએ ચડાવો Ship ને બદલે મોકલો Send લખવું.

– + •• = નો ખુલાસો જુઓ પાને ૧૨૬ મે.

	કોડબોલ.
— બજાર ભાવે ખરીદ કરો Buy—market price	Baala
— પરવડે તો ખરીદ કરો Buy—affordable	Babab
— ગુણુ ૫૦ બજાર ભાવે ખરીદ કરો. Buy—50 bags market price ...	Babbo
— જો સસ્તો હોય તો ખરીદ કરો. Buy—if cheaper	Babde
— ∘∘ ના હિસાબે ખરીદ કરો. Buy — ∘∘ account	Babel
= ના ભાવે—ખરીદ કરી શકશો ? Can you buy—at=	Babeo
— કેટલો ખરીદ કીધો ? How much—bought	Babid
— ખરીદ કરશો નહી. Dont buy—	Babil
— ખરીદશો નહી. Avoid —	Babni
— ખરીદ કીધો ? Have you bought —	Babor
= ના ભાવે —ખરીદ કરીએ ? May we buy—at=	Babru
= ના ભાવે—ખરીદ કીધો. — bought at=	Babug
= ના ભાવે તમો—ખરીદ કરી શકતા નથી ? Cant you buy—at = ...	Babys
= ના ભાવે—ખરીદ કરી શકતા નથી. – cant buy at=	Bacaf

– ∘∘ = નો ખુલાસો જુઓ પાને ૧૨૬ મે.

વેચાણ.	કોડબોલ.
= ના ભાવે—વેચો Sell—at=	Cabas
— બજાર ભાવે વેચો. Sell—market price	Caber
— ગુણ ૫૦ બજાર ભાવે વેચો Sell—50 bags market price ...	Cabes
જો મોંઘો ભાવ હોય તો—વેચો Sell—if dearer	Cabgi
= ના ભાવે—વેચી શકશો? Can you sell—at=	Cabin
તમોએ—વેચ્યો? Have yon sold—	Cabis
— કેટલો વેચ્યો? How much—sold	Cabot
= ના ભાવે—વેચશો નહી. Dont sell—at=	Cabri
= થી ઓછે—વેચશો નહી. Dont sell—under=	Cabul
— બની શકતાં સરસ ભાવે વેચો. Sell–best price possible	Cabus
— શું ભાવે વેચી શકશો? What price can sell—	Cocao
— ના વેચાણ માટે ૦૦ આતુર છે. ●o anxious for—sale	Caccu
— વેચશો નહી. Hold—	Cacel

=-૦૦ નો ખુલાસો જુઓ પાને ૧૨૬ મે.

	કોડબોલ.
= ના ભાવે—વેચીએ ! May we sell—at = ...	Cacfa
= ના ભાવે અમોએ—વેચ્યો. - sold at = ...	Cachi
= ના ભાવે તમો-વેચી શકતા નથી ! Cant you sell—at=	Cacif
= ના ભાવે—વેચી શકતા નથી. - cant sell at = ...	Cacle

માંગણી અને વરદી.

= ના ભાવે તમો—ની માંગણી કરો છો ! Do you offer=for—	Dabzi
= ના ભાવે હમો—ની માંગણી કરીએછ. We offer=for—	Dabab
= ના ભાવે હમો—ની માંગણી કરી શકતા નથી. We cant offer = for—	Dabbe
— ની વરદી રદ કરો. Cancel—order	Dabec
— ની વરદી રદ કરી શકશો ! Can you cancel—order	Dabhy
— ની તમારી માંગણી કબુલ કરી શકતા નથી. Cant accept your—offer	Dabid
— ની વરદી રદ કરી શકતા નથી. Cant cancel—order	Dable
— ની વરદી રદ કીધી છે. Cancelled—order	Dabmo
— ની વરદી શું ભાવે પુરી કરી શકશો ! What price can cover—order ...	Dabof

-= નો ખુલાસો જુઓ પાને ૨૧ મે.

		કોડબોલ.
=	ના ભાવે—ની વરદી પુરી કરી શકતા નથી. Cant cover—order at = ...	Dabok
—	ની લીમીટ રૂ=વધારો. Increase—limits Rs=	Dabra
—	ની લીમીટ રૂ=ઘટાવો. Decrease—limits Rs=	Dabtu
—	ની માંગણી રૂ= છે. — offer Rs = ...	Dabub
—	ની વરદી કબુલ કીધી. — order accepted	Dabyp

અવેજ અને ધીરધાર.

••	મારફતે હુંડી લખો. Draw through ••	Eaban
••	પર દરસણી હુંડી લખો. Draw on •• sight	Eabbo
	ઓચરયાંપર હુંડી લખો. Draw on documents	Eaber
••	ની ઉપર હુંડી લખતા નથી. Dont draw on ••	Eabin
	કેવી રીતે હુંડી લખીએ? How we draw	Eabox
	હમોએ •• ઉપર હુંડી લખી. We drawn on ••	Eabry
	બેંક જામીનગીરી માગે છે. Bank wants security	Eabta
	બેંકની ક્રેડીટ જોઇએ. Wanted bank credit	Eabth

– •• = નો ખુલાસો જુઓ પાને ૧૨૬ મે.

	કોડબોલ.
હુંડી કબુલ થઇ ?	
Is draft accepted	Eabub
◦◦ એ હુંડી ભરી	
◦◦ Paid draft	Eabyf
◦◦ એ હુંડી નાકબુલ કીધી	
◦◦ Refused draft	Eacag
એકદમ અવેજ મોકલો	
Remit atonce	Eacei
તારથી અવેજ વાળો	
Remit cable	Eacim
આવતી કાલે અવેજ મોકલશું	
Will remit tomorrow	Eacmo
◦◦ ને રૂ= ભરો	
Pay ◦◦ Rs.=	Eacop
" અવેજ મોકલી શકતા નથી	
Cant remit "	Eactu
" અવેજ મોકલીએ ?	
May we remit "	Eacya
" અવેજ મોકલો.	
Remit "	Eadbe
◦◦ ને રૂ = ધીરો.	
Lend ◦◦ Rs = ...	Eadeg
નાણાનો ખપ છે બની શકતાં વધારે મોકલો.	
Money wanted remit possibly more	Eadim
મુદતી હુંડી લખો,	
Draw term hoondi	Eadlo

◦◦ " = નો ખુલાસો જુઓ પાને ૧૨૬ મે.

	કોડબોલ.
બજાર રૂખ અને ભાવ.	
* જોસપર અને અનિયમિત છે.	
* Excited irregular	Fabab
* થોડું સુધરે છે.	
* Improving slightly	Fabea
* નરમ અને દમ વગરતું છે.	
* Dull flat	Fabeo
* મક્કમ અને ચઢતું છે.	
* Firm rising	Faber
* ચુપ અને ફેરફાર વગરતું છે.	
* Quiet unchanged	Fabid
* ધીમે ધીમે ઘટે છે.	
* Declining gradually	Fabla
— નો ભાવ રૂ=છે.	
— Rs = ...	Fabof
— ના ભાવ ઘટતા જાય છે.	
— prices decreasing	Fabor
— ના ભાવ વધતા જાય છે.	
— prices increasing	Fabug
તાર.	
○○ ક્યારે હંકારી તે તારથી જણાવો.	
Cable when ○○ sailed	Gaban
— ક્યારે ચડાવ્યો તે તારથી જણાવો.	
Cable — when shipped	Gabbo
આજ રાત્રિનો તાર રદ કરો.	
Cancel tonight cable	Gabet
— નું બજાર જો કાંઇ ફેરફાર થયું હોય તો તારથી જણાવો	
Cable if any change—market ...	Gabie

* – = ○○ નો ખુલાસો જુઓ પાને ૧૧૬ મે.

— ની ખબર અંતર તારથી જણાવો. Wire—instructions	Gaccy
— ના ભાવ અને રૂખ તારથી જણાવો. Wire—prices tone	Gacha
— ના માગસરના વાયદાના ભાવ તારથી જણાવો. Wire—prices magsir bargain ...	Gadua

મિશ્ર વાકયો.

— માટે બંદોબસ્ત કરો. Arrange for—	Habit
= ના ભાવે બંદોબસ્ત કરી શકતા નથી. Cant arrange at = ...	Habol
— ચડાવો અને વીમો ઉતારો. Ship—insure	Habra
∘∘ ને સર્વે માલ સ્વાધીન કરો. Deliver all goods to ∘∘	Hacen
= ના ભાવે—કબુલ કરો. Agree—at = ...	Haddo
= ના ભાવે —નાકબુલ કરો. Refuse—at=	Hador
તમારો—કચરાવાળો છે. Your—drossy	Haedo
જો=નો ભાવ હોય તો—નો બંદોબસ્ત કરો. Arrange—if at=	Hafte
નમુના પ્રમાણે—ની કારીગરને વરદી આપો. Order maker—as sample ...	Hager
તમોએ—મોકલ્યો તે નમુનાથી ઉતરતો છે. You sent—inferior than sample ...	Hagga

– = ∘∘નો ખુલાસો જુઓ પાને ૧૨૬ મે.

પ્રદેશ ખાતેના વીજળિક સંધેસાની ખબરો.

યુરોપ એડન પેરીમ વગેરે માટે બે શબ્દોથી ઓછા શબ્દોનો તાર સ્વીકારવામાં આવતો નથી અને મોકલનાર તેમજ લેનારનાં નામ તેમજ ઠેકાણાનો પણ શબ્દ દીઠ દર લેવામાં આવે છે.

હિંદુસ્તાનથી પ્રદેશ ખાતે મોકલવાના તારના સંધેસાના કેટલાક દર.

ક્યા ગામે	ક્યા માર્ગે.	દર શબ્દે રૂ. આ.
યુરોપના સર્વ દેશો (ટર્કી અને રસીઆ શિવાય)	ટર્કી	૨ ૧૧
,, ,, ...	તેહેરાન અથવા સુવેઝ... ...	૩ ૦
રસીઆ અને કાકેસસના મથકો ...	તેહેરાન ...	૨ ૭
,, ,, ...	ટર્કી	૨ ૧૫
ટર્કી	ફાઓ	૨ ૧
,, ...	સુવેઝ	૩ ૦
અમોય, ફુચાઉ, હાંગકાંગ, શેંગાઈ ...	ભામો	૧ ૪
,, ,, ...	મદરાસ ...	૧ ૧૩
મકાઓ	મદરાસ ...	૨ ૦
કન્ટાન, વ્હામપૂ	ભામો	૧ ૪
,, ...	મદરાસ ...	૨ ૦
સિઆમ...	ભામો	૨ ૯
,, ...	મોલમીન ...	૦ ૧૪
,, ...	મદરાસ ...	૧ ૧૩
જાપાન	ભામો	૩ ૯
,, ...	મદરાસ ...	૩ ૭
,, ...	મોલમીન-હયુ ...	૩ ૯
,, ...	મોલમીન ...	૩ ૧૩
પિનાંગ	મોલમીન ...	૨ ૨
,, ...	મદરાસ... ...	૧ ૭

ક્યા ગામે	ક્યા માર્ગે	દર શબ્દે રૂ. આ.
સિંગાપોર	મોલમીન ...	૧ ૧૨
,, ...	મદરાસ ...	૧ ૭
એડન અને પેરીમ	મુંબઇ... ...	૨ ૧
સીલોન	... ...	૦ ૩
ઈરાન બુશાયર સાથે (પરશિયન ગલ્ફ શિવાય	બુશાયર ...	૧ ૧૨
પરશિયન ગલ્ફ—		
ચારબાર અને ઓરમારા * ...	કરાચી... ...	૦ ૮
ગવાદર *	કરાચી... ...	૦ ૧૧
જાસક *	કરાચી... ...	૧ ૧
બોખારા	તેહેરાન... ...	૨ ૧૪
,, ...	ટર્કી	૩ ૧
જેદ્દા, મક્કા અને બીજા હેડજાઝના મથકો	મુંબઇ–એડન—સોઆકિમ ...	૩ ૧
બાગામોયો, ડારેસ્સલામ, લિન્ડી ...	મુંબઇ–એડન ...	૩ ૧૪
લોવર ઇજીપ્ટ–કેરો, એલેકઝેંડ્રીઆ ...	ટર્કી–એલએરિક ...	૨ ૨
,, ...	સુએઝ... ...	૨ ૮
ઉત્તર ઇજીપ્ટ–વાડીહલ્ફાની ઉત્તર અને કેરોની દક્ષિણના મથકો ...	ટર્કી–એલએરિક ...	૨ ૪
,, ...	સુએઝ... ...	૨ ૮
ઉત્તર ઇજીપ્ટ-વાડીહલ્ફાની દક્ષિણના મથકો	ટર્કી–એલએરિક ...	૨ ૯
મેડેગાસ્કર	મુંબઇ—એડન ...	૪ ૫
મોરિશિયસ	મુંબઇ—એડન ...	૩ ૧૨
મોમબાસા	મુંબઇ–એડન ...	૩ ૧૨
ઝેન્ઝિબાર	મુંબઇ–એડન ...	૩ ૧૨
લામુ, મિલિન્ડી, વિટુ	મુંબઇ–એડન ...	૪ ૧
ન્યુયૉર્ક સ્ટેટ્સના મથકો	ટર્કી	૩ ૮–૧૦
,, ...	તેહેરાન અથવા સુવેઝ... ...	૩ ૧૨–૧૪

* ચારબાર, ઓરમારા, ગવાદર અને જાસક તરફ કરાચીથી સંદેસા લોકલ તરિકે મોકલી શકાય છે, અને તેનો ચાર્જ કરાંચીમાં દર શબ્દે ૨ ૦)= છે.

પ્રદેશ ખાતેના તારના સંદેસાનો દર ઉપર પ્રમાણે મોંઘો હોવાથી વેપારીઓ તારના મોટા કોડબુક છાપેલા મળે છે, તે લઇ અથવા પોતાની સગવડ પ્રમાણેના અનેક તરેહના કોડબોલ ગોઠવી રાખીને તેની નકલે સામેવાળા ધણીને મોકલી આપે છે અને તેપરથી કામ પડતાં કોડબોલ આમન સામન ઉપયોગમાં લે છે.

પ્રદેશ ખાતેના વેપારને લગતા તારના થોડાક કોડબોલ.

પ્રદેશખાતેના વેપારને લગતા તારના કોડબોલ આ પુસ્તકમાં આગળ પાને ૧૨૭ થી છાપેલા થોડાક વાકયો જોડે આપેલા છે. એટલા કોડબોલો થી સંધેસાઓનું બોહોળું કામકાજ ચાલી શકે તેમ નથી પણ મોટા કોડ બુકોની ગેરહાજરીના વખતે સાધારણ કામકાજના સંધેસા મોકલી શકાશે

પાને ૧૨૭ થી આપેલા કોડબોલોની સમજણ.

જે વાકયની જોડે જે કોડબોલ આપેલો છે તે કોડબોલ તે વાકયને માટે વાપરવું, અને જેમ તે વાકયમાં નિશાનીઓને ઠેકાણે પોતાને જોઇએ તે શબ્દો જોડવાને બતાવ્યું છે તેમ કોડબોલ સાથે પોતાને જોઇએ તે શબ્દો જોડવા.

દાખલા—

Buy—50 bags market price ઘઉં માટે લખવું હોય તો Babbo wheat લખવું.

Cable when ०० sailed ધી. ઑરિયન્ટલ માટે લખવું હોય તો Gaban Oriental લખવું.

ભાગ ૧૦ મો.

ગુજરાતી નામું.

નામું એટલે જમે ઉધારના હિસાબની રીત.

જમે એટલે હરકોઇ રકમ આપણી પાસે બીજા માણસ પાસેથી આવે તે અને **ઉધાર** એટલે આપણી પાસેથી બીજા માણસને અપાય તે.

નામાની રીતો ધંધા પ્રમાણે જુદી જુદી છે. શરાફી નામું, કબાલો કરનારનું નામું, દલાલનું નામું, વેપારી નામું ૪૦ પણ તે સર્વ રીતના મૂળતત્વો એકસરખાજ છે.

નામાના મૂળતત્વો એટલે જમે ઉધાર લખવાના નિયમ, જેનું જ્ઞાન મેળવ્યાથી હરકોઇ નામું લખનાર થઇ શકે છે.

નામાની મૂળ સમજણ એ છે કે હરેક લેવડ દેવડની રકમો જુદા જુદા નામા પ્રમાણે જુદા જુદા ચોપડામાં જમે અથવા ઉધાર લખવી અને તેપરથી ખાતાવહીમાં ખાતાવાર ખતવીને હરેક ખાતે કેટલું કેટલું લેણું દેણું છે તે તારવી સરવાયું મેળવીને તેમાં નફો તોટો શો થયો તથા દેવું લેણું કોની કોની પાસે છે તે જાણવું.

આપણને વેપારી નામા બાબે સમજવાનું છે, જેના મુખ્ય ચાર ચોપડા છે, રોકડમેળ **નોંધ ખાતાવહી** અને **વ્યાજવહી.**

રોકડમેળ* એટલે રોકડ રકમો જમે ઉધાર લખીને સિલક † કાઢવાનો ચોપડો.

નોંધ* એટલે રોકડ સિવાયની રકમો જમે ઉધાર લખીને તારીજમાં‡ આસામી કે શ્રી ખાતે ⁑ માંડવાનો ચોપડો.

---

* કેટલાક નાના વેપારીઓ રોકડમેળ તથા નોંધને બદલે એક રોજમેળ રાખે છે, જેમાં રોકડ તેમજ રોકડ સિવાયની રકમો જમે ઉધાર લખીને સિલક કાઢે છે. એથી નોંધનું કામ પડતું નથી. જેમકે તેલના વેપાર સારૂ ઘાંચી પાસેથી ૫) મણ તેલ લાવ્યા તો એમાં તેની કિંમત તેલની ખરીદી ખાતે ઉધારવી અને તે રકમ ઘાંચીની દેવી થઈ માટે તે ઘાંચીને ખાતે જમે કરવી.

† સિલક એટલે બાકી પરાંત અથવા જણસ.

‡ તારીજ એટલે પુનઃકથન. છુટો પાડેલો સાર. ઇન્તેખાબ.

⁑ શ્રી ખાતું એટલે વગર આસામીનું ખાતું કે જેના લેખમદાર આપણેજ હોઈએ જેમ કે શ્રી ઘરખરચ ખાતું, શ્રી ઘરભાડા ખાતું વગેરે

ખાતાવહી એટલે રોકડમેળ અને નોંધપરથી જુદા જુદા ખાતે રકમો ખતવીને હરેક ખાતાનું બાકી લેણું દેણું કાઢવાનો ચોપડો.

વ્યાજવહી:૦ એટલે વ્યાજુ ખાતાઓનું વ્યાજ કાઢવાનો ચોપડો.

રોકડમેળ* નોંધ* ખાતાવહી અને વ્યાજવહી લખવાની રીત.

રોકડમેળ દોરવાને પહેલે સલંગ લીટી દોરીને તે જે દિવસનો કે મુદતનો મેળ હોય તે પ્રમાણે સંવત મહિનો તિથી વાર તે સાથે ઇંગ્રેજી તારિક માસ અને સન લખવું. પછી ડાબી બાજુના અર્ધ ભાગપર આરંભે જ અને જમણી બાજુના અર્ધ ભાગપર આરંભે ઉ કરી લીટી દોરવી, જેના પેટામાં જમે પાસે સિલક† હોય તે લખવી. સિલક લખ્યા પછી રોકડ જે જે પૈસા આવે તે જમે અને જે જે પૈસા અપાય તે ઉધાર બાજુએ પ્રારંભે તે ખાતાવાર નામ લખી શા બાબતના તેની વીગતવારે લખવા. પછી નીચે બેઉ તરફ જુદા જુદા સરવાળા કરીને જમેના સરવાળામાંથી ઉધારનો સરવાળો કોઈ જુદા કાગળપર બાદ કરતાં જે બાકી આવે તે સિલક થઈ સમજવી. સિલક‡ ઉધાર બાજુએ લખીને નીચે પાછો સરવાળો કરવો. એ રીતે જમે અને ઉધાર બેઉ તરફના સરવાળા સરખા થવાથી તે મેળ મળીને પૂરો થયો, અને એ રીતે મેળ લખતાં જવું.

:૦ જેઓને વ્યાજુ વહીવટ થોડો હોય તેઓ વ્યાજવહી રાખતા નથી, પણ વ્યાજુ ખાતાનું કોઈ કાગળપર વ્યાજ કાઢીને તે પરબારું નોંધમાં જમે ખરચ કરેછે.

* રોકડમેળ અને નોંધ લખવાના બે પ્રકાર છે. ૧ જેને દરરોજ વધારે લેવડ દેવડ હોય છે તે મેળ અને નોંધ દરરોજનો લખે છે. ૨ જેને દરરોજ ઘણી રકમોનું જમે ઉધાર ન થતું હોય તે દર અઠવાડિયા પખવાડિયા અગર મહિનાનો લખે છે. બીજી રીતે લખનારે દરેક રકમના પેટામાં તિથી વાર લખવા અને ખાતાવહીમાં ખતવતી વખતે તે પેટાની તિથીવાર ખતવવા.

† સિલક જો ન હોય તો વેપારી લોકો સિલકમાં ૦)રા દોકડા લખે છે. શૂન્ય અપશુકન ગણી લખતા નથી. છેલ્લે જમેના સરવાળામાં એ ૦)રા દોકડાને ગણતા નથી.

‡ મેળમાં બાકી સિલક આવેલી કોથળી સાથે મેળવી જોવી કે ભુલ હોય તો જણાઈ આવે. બાકી સિલક લખીએ તેમાં વીગત હોય તો તે પેટામાં વીગત પણ લખીએ.

નોંધ[1] દોરવાને પહેલે સલંગ લીટી દોરીને તે જે દિવસનો કે મુદ્દતનો નોંધ હોય તે પ્રમાણે સંવત મહિનો તિથી વાર તે સાથે ઈંગ્રેજી તારિક માસ અને સન લખવું. પછી નીચે જમે નોંધ હોય તો જ અને ઉધાર નોંધ હોય તો ઉ કરીને સલંગ લીટી દોરવી, જેના પેટામાં જે જે રોકડ સિવાયની રકમો આપ લે થાય તે જમે-નોંધ હોય તો જમે અને ઉધારનોંધ હોય તો ઉધાર, આરંભે તે ખાતાવાર નામ લખીને શા બાબતની તેની વિગતવારે લખવી, જેની નીચે સરવાળો કરી લેવો. પછી નીચે પેટામાંથી તારીજ——— છેડા સુધી દોરીને તેના પેટામાં ઉપલી રકમો કે તેના જુદા જુદા હિસ્સા જે જે નામે લખવા હોય તે તે નામે આરંભે તે ખાતાવાર નામ લખીને જમેનોંધ હોય તો ઉધાર ને ઉધારનોંધ હોય તો જમે લખવા. એ રીતે ઉપલી સર્વ રકમોનો સાર લખીને નીચે સરવાળો ઃ કરી લેવો. ટૂંકામાં, મેળમાં ઊભા બે ભાગે જમે ઉધાર લખીને છેલ્લે બેઉ તરફના સરવાળા જેમ સરખા કરી લેવા, તેમ નોંધમાં ઉપર નીચે સલંગ બે ભાગે જમે (તો તારીજમાં) ઉધાર અથવા ઉધાર (તો તારિજમાં) જમે લખીને છેલ્લે બેઉ તરફના સરવાળા સરખા કરી લેવા.

ખાતાવહીમાં હરેક ખાતું પાડવાને સલંગ લીટી દોરીને પ્રથમ ખાતાવાર નામ, પછી "નું ખાતું" અને છેડે કઇ સાલનું તે લખવું. તેની નીચે મેળ પ્રમાણે અડધા અડધા ભાગમાં જ અને ઉ ની લીટીઓ દોરવી. એ રીતે ખાતું પાડ્યા પછી પહેલે ગઇ સાલના તે ખાતે બાકી દેવા હોય તો જમે તરફ "બાકી દેવા" અને લેણા હોય તો ઊધાર તરફ "બાકી લેણા" કરીને "કાર્તક શુદ ૧ ને વાર...જુની વહી માં......થી" એ રીતે મિતી અને જુની વહી

---

૧ નોંધ બે જાતની છે. ૧ જમે નોંધ. ૨ ઉધાર નોંધ. જેને જમેમાં વધારે નામું આવતું હોય તે જમેનોંધ રાખે છે અને જેને ઉધારમાં વધારે નામું આવતુ હોય તે ઉધારનોંધ રાખે છે. કેટલાક મોટા વેપારીઓ જેઓને જમે ઉધાર બેઉ માં વધારે નામું આવતું હોય તેઓ જમે ને ઉધારની બે જુદી જુદી નોંધ રાખે છે તે સાથે જેઓને હુંડીઓનો વહીવટ વધારે હોય તેઓ હુંડીનોંધ. પણ જુદી રાખે છે.

ઃ તારિજનો સરવાળો ઉપલા સરવાળાને મળતો આવવો જોઇએ કારણ કે તારિજમાં ઉપલી રકમોનુંજ પુનઃકથન લખાય છે, માટે સરવાળામાં ફેર આવે તો ફરીથી તપાસીને ભુલ સુધારી સરખો કરવો.

નું પાનું માંડીને લખવા,* અને એ ખાતાનું પાનું જુની વહીના ખાતાની બાકી ખેંચેલીના પેટામાં લખવું† પછી મેળ અને નોંધ માંની તે ખાતેની સઘળી રકમો તેરિક પ્રમાણે અનુક્રમે એકેકની નીચે જમેની જમે તરફ અને ઉધારની ઉધાર તરફ મેળ પાનું... કે નોંધપાનું......મહિનો તિથી તથા વાર માંડીને ખતવવી અને તે રકમોના પેટામાં ખાતાનું પાનું... લખવું† અને ઉપલા ફરની નીચે ૦ શૂન્ય‡ કરવી. એ રીતે સર્વે ખાતાં પાડીને મેળ અને નોંધની સર્વે રકમો ખાતાવહીમાં ખાતાવાર ખતવવી.

ખાતાવહીનું વિશેષ જ્ઞાન.

ખાતાવહીને પહેલે પાને ખાતાઓનું સાંકળિયું કરવું કારણ કે તેપરથી કયું ખાતું કયા પાને છે તે ઝટ સમજાય છે.

દરેક ખાતા માટે જગ્યા તેની સાથે તે સાલના આખરી સુધીના લેવડદેવડના પ્રમાણમાં કેટલી જોઇશે તેનો વિચાર કરી રાખવી. છતાં જગ્યા ભરાઇ જાય તો તે ખાતાનું સાંધણુ કોઈ બીજે પાને કરવું.

ખાતાવહીમાં એક આસામીનું એકજ ખાતું રખાય એવો કાંઇ ચોક્કસ નિયમ નથી. એક આસામીની જુદે જુદે ઠેકાણે દુકાન ચાલતી હોય અથવા એક આસામી સાથે વગર વ્યાજુ તેમ વળી વ્યાજુ લેવડ દેવડ પણ હોય તો તે પ્રમાણે જુદા જુદા ખાતાં રાખવાં.

ખાતા વહીના છેલ્લે પાને ખાતાવહી પરથી સરવાયું કરવું કે જે પરથી વેપારમાં નફો અથવા તોટો શો થયો તથા બાકી દેવું લેણું કેટલું અને કોની કોની પાસે છે તે જણાય છે. સરવાયું કેવી રીતે કરવું તેની સમજણ નીચે સરવાયાની બાબતમાં આપેલી છે.

---

* જુઓ નમુનો પાને ૯૦ એ મારવાડી ગોમાજી હેઠાજીનું ખાતું નવી વહીમાં નાખેલું છે. ગઇ સાલની ખાતાવહીમાં તે ખાતે બાકી ખેંચેલી તઈયાર ન હોય તો તે ખાતે દેવા નિકળશે કે લેણા, તેનું ધ્યાન કરીને તે પ્રમાણે નવી વહીમાં તે ખાતે જમે કે ઉધાર પારે લીટી દોરીને કોરી મુકવી ને નીચે મેળ તથા નોંધની રકમો ખતવવી ને પછી જ્યારે ગઈ સાલની બાકી નક્કી થાય ત્યારે તે કોરી મુકેલી લીટીપર ખેંચી લેવી. ગઈ સાલના તે ખાતે બાકી દેવા કે લેણા કાંઇ ન હોય અથવા નવુંજ ખાતું હોય તો ખાતું પાડીને મેળ અને નોંધની રકમોજ ખતવવી એ ઉઘાડુંજ છે.

† એમ આમન,સામન પાના લખવાથી ખાતાની રકમો જોવાને સહેલ પડે છે.

‡ શુન્ય કરવાથી એ રકમ ખાતાવહીમાં ખતવી ગયેલી છે એવું તુરત જણાઈ આવે છે અને ખાતવણીમાં ભુલચુક થતી નથી.

વ્યાજવહી—ખાતાવહીમાંના વ્યાજુખાતાં વ્યાજવહીમાં કેમ ઉતારવા, તેનું વ્યાજ કેવી રીતે કાઢવું અને તેનું જમે ખર્ચે કેમ કરવું તે આ પુસ્તકમાં પાને ૭૫ એ "વારોવારીનું વ્યાજ" કાઢવાની રીતમાં બતાવેલું છે તે પ્રમાણે હરેક વ્યાજુ ખાતું વ્યાજ વહીમાં ઉતારી વ્યાજ કાઢીને જમે ખર્ચ કરવું.

સરવાયું કાઢવાની રીત

સરવાયું કાઢવા માટે પ્રથમ સઘળાં ખાતાં સરભર કરી જવાં. ખાતાં સરભર કરવા એટલે સઘળાં ખાતાંના જમે ઉધારના સર્વાળા કરી, જમેનો સર્વાળો મોટો હોય તો તેમાંથી ઉધારનો સર્વાળો બાદ કરી બાકી રહે તે ઉધાર તરફ લખી ત્યાં બાકી દેવા એમ લખવું. જો ઉધારનો સર્વાળો મોટો હોય તો તેમાંથી જમેનો સર્વાળો બાદ કરી બાકી રહે તે જમે તરફ લખી ત્યાં બાકી લેણા એમ લખવું. પછી સર્વાળો કરેથી બંને તરફના સર્વાળા સરખા થઇ જશે. પછી જમે ને ઉધાર તરફ ખાતું બીડી દેવા માટે આંકડા ઢાંકી દે એ પ્રમાણે બેવડી લીટી દોરવી ત્યાર કેડે દેવા જમે તરફ ને લેણા ઉધાર તરફ લખી તે કઇ મિતિના દેવા લેણા રહ્યા તે લખવું. જે ખાતાઓ બાકી દેવા લેણા વગર સરભર થઈ આવે તેવાં ખાતાંઓ બીડી દેવા પછી તેમની નીચે બાકી દેવા કે લેણા કાંઇ લખાય નહીં એ ઉઘાડું જ છે.

એ પ્રમાણે સર્વે ખાતાંઓ સરભર કરી બાકી દેવા લેણા તાણ્યા પછી સરવાયું કાઢવાને પહેલે મથાળે લીટી દોરીને સરવાયું કઇ સાલ મિતિ અને તારિક સુધિનું છે તે લખવું, જેની નીચે જમે ઉધારની લીટી દોરીને ખાતાવહીમાં દરેક ખાતા તપાસી, દેવા રૂપીઆ હોય તે જમે તરફ ને લેણા રૂપીઆ હોય તે ઉધાર તરફ લખી તેની સામે તે ખાતાંના નામ તથા ખા. પા.... લખવું. એ રીતે સર્વે દેવા લેણા લખાઇ રહ્યા પછી જમે તેમજ ઉધાર તરફ સર્વાળા કરવા પછી ઉધાર તરફ મેળમાંની છેલ્લી રોકડ જણસ બાકી રહેલી મેળ પા....કરાને લખવી ને નીચે પાછો સર્વાળો કરવો જે જમેના સર્વાળાને મળતો આવી રહેશે.

નામાનો દાખલો—

પાં. ૧૪૩–૧૪૪ એ રોકડમેળ અને નોંધ લખી બતાવેલા છે જેની રકમો પાં. ૧૪૫–૧૪૬ એ ખાતાવહીમાં ખાતાવાર ખતવી પાં. ૧૪૭ મે સરવાયું કાઢીને નામાનો પૂર્ણ દાખલો આપ્યો છે તેપરથી સમજણ મેળવી લેવી.

---

* ઉધારનો અને જમેનો સરવાળો મળતો આવવો જોઇએ કારણ કે સરવાયું ખાતાવહીનીજ તારિજ છે માટે સરવાળામાં ફેર આવેતો ફરીથી તપાસીને ભુલ સુધારી સરખો કરવો.

મેળ પાં. ૨.

સંવત ૧૯૫૭ના કાર્તક શુદ ૮ ને વાર બુધે તા૦ ૩૧મી અકટોબર સને ૧૯૦૦ થી કાર્તક શુદ ૧૫ ને વાર ભોમે તા૦ ૬ઠી નવેમ્બર સને ૧૯૦૦ સુધીનો રોકડમેળ.

જમે

૩૨૧) ૦	શા૦ છેલદાસ છબીલદાસના ખાતે જમે છે કાર્તક શુદ ૮ ને વાર બુધે રૂ૩૨૧) અંકે ત્રણસો એકવીસ રોકડા ઉછીના લાવ્યા છે. ખા. પા ૩
૩૫૧ાાા ૦	મીઆં અલગખાન રંગના ખાતે જમે છે કાર્તક શુદ ૧૩ ને વાર સોમે રૂ ૩૫૧ાાા અંકે ત્રણસો સવાએકાવન ને બા આનો લવંગના હિસાબના ચુકતે હસ્તે મેતા પુનાજી ખડકીજી લાવ્યા. ખા. પા. ૩
૧ાા૦ાા ૦	શ્રી વટાવખાતે જમે છે કાર્તક શુદ ૧૫ ને વાર ભોમે રૂ. ૧ાા૦ાા અંકે પોણાબે ને પોણો આનો મી. એમ. એચ. મેહેરઅલી પાસેથી રૂપીઆ ૧૮)ના પુસ્તક લીધેલા તેના ડીસકાઉન્ટ ટકા ૧૦) લેખેના આવેલા. ખા. પા. ૪
૬૭૪)~	

ઉધાર

૩૨૦) ૦	શા૦ ખોટાલાલ જુઠાલાલના ખાતે ઉધાર છે કાર્તક શુદ ૧૦ ને વાર શુકરે રૂ ૩૨૦) અંકે ત્રણસોને વીસ લવંગના હિસાબને પેટે હસ્તે મેહેતા રામાજી લાલજી. ખા. પા. ૩
૧૮) ૦	મી. એમ એચ મેહેરઅલીના ખાતે ઊધાર છે કાર્તક શુદ ૧૫ ને વાર ભોમે રૂ ૧૮) અંકે અઢાર પુસ્તકો લીધાતેના ચુકતે બાલગી હસ્તે જાધવ માડન લઇ ગયો. ખા. પા. ૪
૦ાા ૦	શ્રી ધરમાદા ખાતે ઉધાર છે કાર્તક શુદ ૧૫ ને વાર ભોમે બ્રાહ્મણોને લોટ આપ્યો. ખા. પા. ૪
૨ાા ૦	શ્રી ઘર ખરચ ખાતે ઉધાર છે કાર્તક શુદ ૧૫ ને વાર ભોમે. ૨) બજાર ખરચના. ૦ાા પરચુરણ ખરચ. ૨ાા ખા. પા. ૪
૩૪૧ાા	
૩૩૨ાા~	શ્રી જણસ બાકી છે. ૩૦૦) રોકડ પેટીમાં છે ૩૨ાા~ મેહેતા પાસેછે. ૩૩૨ાા~
૬૭૪)~	

ઉધારનોંધ પાં. ૧.

સંવત ૧૯૫૭ના કાર્તક શુદ ૧ ને બુધે તા૦ ૨૪મી અકટોબર સને ૧૯૦૦ થી કાર્તક શુદ ૭ ને ભોમે તા૦ ૩૦મી અક૦ સને ૧૯૦૦ સુધીના અઠવાડિયાનો.

ઉ

૩૩૦ાાિાાા ૦ શ્રી માલ ખાતે ઉધાર છે કાર્તક શુદ ૧ ને વાર બુધેના શા૦ ખોટાલાલ જુઠાલાલ પાસેથી લીધેલા લવંગના સુરકા ૧૦ ના સુજ મણ ૬૧)૫ રતલમાંથી બારદાન રતલ ૯ાા લેખે ના મણ ૩ા૪ બાદ બાકી મણ ૫૭ાા૧ રતલ તેના સુરતી મણ ૪૩ા૩ાા‐ તેના તોલ ૪૨ના પાકા મણ ૪૧ા ૧)ાા દર રૂ ૮)ાા લેખેના રૂ ૩૩૧ાામાંથી વળતર ટકા ૦ા લેખેના રૂ ૦ાા‐ા બાદ બાકી નક્કી રૂ ૩૩૦ાાિાાા હસ્તે દલાલ ગુલાલચંદ અબીરચંદ. ખા. પા. ૪.

૩૫૧ા૦ા ૦ મીઆં અલગ બિન સલગના ખાતે ઉધાર છે કાર્તક શુદ ૫ ને વાર રવેઉ લવંગના સુરકા ૧૦ના સુજ મણ ૬૧)૫ રતલમાંથી બારદાન રતલ ૯ાા લેખેના મણ ૩ા૪ બાદ બાકી મણ ૫૭ાા૧ રતલ તેના સુરતી મણ ૪૩ા૩ાા‐ તેના તોલ ૪૨ ના પાકા મણ ૪૧ા૧)ાા દર રૂ ૮ાા૦ાા લેખેના રૂ ૩૫૨)ાા માંથી વળતર ટકા ૦ા લેખેના રૂ૦ાાા‐ બાદ બાકી નક્કી રૂ ૩૫૧ા૦ા હસ્તે દલાલ વખતચંદ વીજેચંદ. ખા. પા. ૩

૧૮) શ્રી વીગતખાતે ઉધાર છે કાર્તક શુદ ૭ ને વાર ભોમે મી૦ એમ. એચ મેહેરઅલી પાસેથી લીધેલા પુસ્તકો.

૭ાા ૦ શા૦ છેલદાસ છબીલદાસ પુનાવાળાને ખાતે ઉધાર છે વેપારની કુંચી પ્રત ૫ દર રૂ ૧ાા લેખે. ખા. પા. ૩

૭ાા ૦ શા૦ ખોટાલાલ જુઠાલાલના ખાતે ઉધાર છે વેપારની કુંચી પ્રત ૫ દર રૂ ૧ાા લેખે. ખા. પા. ૩.

૩) ૦ શ્રી ઘરખરચ ખાતે ઉધાર છે ચિત્રો આરસીમાં જડાવી દિવાનખાનામાં ટાંગવા માટે ઇન્ડિયન ફોટો આર્ટ ગેલેરી પ્રત ૧)ના રૂ ૩). ખા. પા. ૪

૬૯૫ાાાિ

તારીજ

૩૩૦ાાિાાા ૦ શા૦ ખોટાલાલ જુઠાલાલના ખાતે જમે છે લવંગ સુરકા ૧૦ની ખરીદના. ખા. પા. ૩

૩૪૫ાાિાાા ૦ શ્રી માલ ખાતે જમે છે લવંગ સુરકા ૧૦ ના વેચાણના. ખા. પા. ૪

૧૮) ૦ શ્રી એમ. એચ. મેહેરઅલીના જમે છે. પુસ્તકોના. ખા. પા. ૩

૧ા૦ાા ૦ શ્રી ધર્માદા ખાતે જમે છે લવંગ સુરકા ૧૦ ના વેચાણમાંથી મજરે આવેલા. ખા. પા. ૪

૬૯૫ાાાિ

ખાતાવહી પા. ૩.

શા૦ ખોટાલાલ જુઠાલાલનું ખાતું સંવત ૧૯૫૭.

જ	ઉ
૩૩૦॥=॥॥ નોં. પા. ૧ કા. શુ. ૧ બુધે	આ નોં. પા. ૧ કા શુદ ૭ ભોમે.
	૩૨૦) મે. પા. ૨ કા. શુદ ૧૦ સુકરે.
૩૩૦॥=॥॥	૩૨૭॥
૩)=॥॥ બાકી દેવા કાર્તક વદ ૧ ને વાર બુધે.	૩)=॥॥ બાકી દેવા.
	૩૩૦॥=॥॥

શા૦ છેલદાસ છબીલદાસનું ખાતું સંવત ૧૯૫૭.

જ	ઉ
૩૨૧) મેલ પા ૧ કા. શુદ ૮ બુધે.	આ નોં પા. ૧ કા. શુદ ૭ ભોમે
	૩૧૩॥ બાકી દેવા.
૩૨૧)	૩૨૧)
૩૧૩॥ બાકી દેવા કા. વદ ૧ બુધે	

મી૦ એમ. એચ. મેહેરઅલીનું ખાતું સંવત ૧૯૫૭.

જ	ઉ
૧૮) નોં પા. ૧ કા. શુદ ૭ ભોમે.	૧૮) મે. પા. ૨ કા. શુદ ૧૫ ભોમે.
૧૮)	૧૮)

મીઆં અલુભ બિન સલગનું ખાતું સંવત ૧૯૫૭.

જ	ઉ
૩૫૧।૦। મે પા. ૨ કા. શુ. ૧૩ ભોમે	૩૫૧।૦। નોં. પા. ૧ કા શુદ ૫ રવેઉ.
૩૫૧।૦।	૩૫૧।૦।

ખાતાવહી પા. ૪.

શ્રી માલ ખરીદ તથા વકરા ખાતું સંવત ૧૯૫૭.

જ	ઉ
૩૪૯ાાાાા નાં પા. ૧ કા. શુદ ૫ રવી.	૩૩૦ાાાાા નાં. પા. ૧ કા. શુદ ૧ બુધે
	૧૯ા~ બાકી દેવા.
૩૪૯ાાાાા	૩૪૯ાાાાા
૧૯ા~ બાકી દેવા કા. વદ ૧ બુધે.	

શ્રી પટાવ ખાતું સંવત ૧૯૫૭.

જ	ઉ
૧ાા૦ાા મે. પા. ૧ કા. શુ ૧૫ સોમે.	૧ાા૦ાા બાકી દેવા.
૧ાા૦ાા	૧ાા૦ાા
૧ાા૦ાા બાકી દેવા કા. વદ ૧ બુધે	

શ્રી ઘરખરચ ખાતું સંવત ૧૯૫૭.

જ	ઉ
૫ાા બાકી લેણા	૩) નાં પા. ૧ કા. શુદ ૭ સોમે.
	૨ાા મે. પા. ૨ કા. શુદ ૧૫ સોમે.
૫ાા	૫ાા
	૫ાા બાકી લેણા કા. વ. ૧ બુધે

શ્રી ધર્માદા ખાતું સંવત ૧૯૫૭.

જ	ઉ
૧ા૦ાા નાં. પા. ૧ કા. શુ ૧ રવેઉ.	૦ાાા મે. પા. ૨ કા. શુદ ૧૫ સોમે.
	૦ાા૦ાા બાકી દેવા.
૧ા૦ાા	૧ા૦ાા
૦ાા૦ાા બાકી દેવા કા. વદ ૧ બુધે.	

સરવાયું.

સંવત ૧૯૫૭ના કાર્તક શુદ ૧૫ ને વાર ભોમે તા૦ ૬ઠી નવેમ્બર સને ૧૯૦૦ સુધીનું.

જ		ઉ	
૩)=ાાાા	શા૦ ખોટાલાલ જુઠાલાલના જમે છે. ખા. પા. ૩	ખાા	શ્રી ઘરખરચ ખાતે ઉધાર છે. ખા. પા. ૪
૭૧૩ાા	શા૦ છેલદાસ છગનલદાસના જમે છે. ખા. પા. ૩	૭૩૨ાાા-	શ્રી જણુસ બાકી છે. મેલ પા. ૨
૧૯ા-	શ્રી માલ ખાતે જમે છે. ખા. પા. ૪		૩૩૮ા-
૧ાા૦ાાા	શ્રી વટાવખાતે જમે છે. ખા. પા. ૪		
ાાા૦ાા	શ્રી ધર્માદાખાતે જમે છે. ખા. પા. ૪		
	૩૩૮ા-		

એમ. એચ. મેહેરઅલીનાં

પુસ્તકોનું લીસ્ટ.

વાર્તાના તથા બીજા ઉપયોગી પુસ્તકો—

	રૂ.	આ.
અરેબિયન નાઈટસ—નવા ચિત્રોવાળી, બન્ને ભાગ સંપૂર્ણ સાથે ગિલ્ટેડ પુઠાની બાંધેલી	૧	૮
કલજુગના કૌતક ૩૦ ચિત્રો ને સોનેરી ગિલ્ટેડ પુઠા સાથે.	૧	૦
કાસમ સંગ્રહ—વીસ વારતાઓનો સંગ્રહ.	૦	૮
રમુજી કહેવતો, ૧૦૦૦ રમુજી કહેવતો અને દોહોરા ...	૦	૨
સીકંદર—બાદશાહ સીકંદરની વારતા	૦	૨
ગજરામારૂજીની વારતા	૦	૧

વગર ઉસ્તાદે વાજીંત્ર વગાડવાને શિખવાના શુદ્ધ પુસ્તકો—

ફિડલ ચાવી-બુક-ભાગ ૧-૩ દરેકના...	૦	૫
,, ,, ભાગ ૧-૩ સાથે પાકા પુઠાથી બાંધેલા.	૦	૧૨
કનસર્ટીના ચાવી-બુક ભાગ ૧-૬ દરેકના	૦	૫
,, ,, ભાગ ૧-૬ સાથે પાકા પુઠાથી બાંધેલા	૧	૪
કનસર્ટીના ચાવી-બુક બેઉ હાથની નોટવાળી	૦	૪
ઉસ્તાદે કનસર્ટીના-ઉરદુ અક્ષરોમાં....	૦	૫
એકોર્ડીયન ચાવી-બુક ભાગ ૧-૬ દરેકના	૦	૫
,, ,, ભાગ ૧-૬ સાથે પાકા પુઠાથી બાંધેલા	૧	૪
હારમોનિયમ ચાવી-બુક, ભાગ ૧-૫ દરેકના	૦	૧૦
,, ,, ભાગ ૧-૫ સાથે પાકા પુઠાથી બાંધેલા	૨	૦

એમ એચ મેહેરઅલીના પુસ્તકોનું લીસ્ટ પા. ૨.

નાટકના પુસ્તકો

	રૂ.	આ.
ગાંડા ખાતુ—વિકટોરિયા નાટક મંડળી. બાલીવાળા ...	૦	૪
કકઘનસાફ ,, ,, ,, ,, ...	૦	૪
મોહીગુલ—આલફ્રેડ નાટક મંડળી, ખટાઉ	૦	૮
કીસમતકા શિતારા ઉર્ફે અલીબાબા ચાલીસચોર, આલફ્રેડ	૦	૪
અલાઉદ્દીન ઉર્ફે અજીબો ગરીબ ચેરાગ—આલફ્રેડ ...	૦	૪
હોમલો હાઉ—આલફ્રેડ નાટક મંડળી	૦	૪
સુભદ્રા હરણુ ,, ,, ,, ...	૦	૪
ગુણસુંદરીના ગાયનો—વિકટોરીયા ગુ૦ નાટક મંડળી ...	૦	૨
તીલસ્મે તૈમુર ઉર્ફે આએઇબલીસના ગાયનો, આલફ્રેડ ...	૦	૨
બખતસીંહ વીજ્યસીંહ નાટકના ગાયનો	૦	૧
સીકંદર બાદશાહનો નાટક	૦	૬

વિદ્યા હુન્નરના પુસ્તકો

	રૂ.	આ.
વેપારની કુંચી ભાગ ૧ થી ૧૦ ગિલ્ટેડ પુઠાથી બાંધેલ	૧	૮
યુનાની ટેબલ—હકીમુ, દરેકને અગત્યનું પુસ્તક ...	૦	૪
જંગબારી ભાષા (ગુજરાતીમાં) જંગબાર જનારાઓ માટે	૦	૬
ચીનની મુસાફરી-ચિત્રો સાથે-પાકું પુઠું	૨	૦
ઇનડિયન ફોટોગ્રાફ ગૅલરી-૪૩ મોટા ફોટોગ્રાફો દીવાલપર ટાંગવા માટે આરસીમાં જડવા જેવા આખા સટની સુંદર ગીલ્ટેડ આલબમ રૂ ૪૩) ના માલના માત્ર ..	૩	૦

કનસર્ટીના વાજી-બુક ભાગ ૧-૬ દરેકના રૂ ૦ા~

ભાગ ૧-૬ સામટા સટનો રૂ ૩ા

એકોર્ડીયન વાજી ભાગ ૧-૬ દરેકના રૂ.૦ા~

ભાગ ૧-૬ સામટા સટનો રૂ ૩

વગર ઉસ્તાદે વાજીંત્ર વગાડવા શિખવું હોય તો, એમ. એચ. મેહેરઅલીનુંજ વાજીં-ત્રનું પુસ્તક લેજો, કે જેમાં યુરોપિયન મ્યુઝિક નોટસ જેમ બારસથી આપવામાં આવેછે તે ધોરણે, છંદ શાસ્ત્રના નિયમે, સર્વે નોટ આપેલી છે, જેથી નવો

શિખનાર તરત શિખી શકે છે. યાદ રાખવું કે એ ધોરણ બીજા કોઈ-નાબી પુસ્તકમાં નથી માટે હરેક પુસ્તક એમ. એચ. મેહેર-અલીનું તપાસીને લેજો.

ફિડલ વાજી-બુક ભાગ ૧-૩ દરેકના રૂ ૦ા~

ભાગ ૧-૩ સામટા સટનો રૂ ૦ાા

હારમોનિયમ વાજી-બુક ભાગ ૧-૫ દરેકના રૂ ૦ાા~

ભાગ ૧-૫ સામટા સટના રૂ ૨

ચુનાની ટેબલ હકીમું-જેમાં હરેક જાતનો મેવો, અનાજ, અનકૂળ શાક, ભાજીપાલો, ને એવી ખોરાકની વસ્તુઓનાં ગુણ દોષ, સરદ કે ગરમ અને તેમાં શું શું નુકસાન છે ને શું શું ફાયદો છે તથા

હરકેઇ જણસથી નુકસાન થાય તો તેનો શું ઓતાર કરવો એ સરવે છાપેલું છે તંદરસ્તી સાચવવાનો એ પુસ્તક એક કાંટો છે. અમુક શખસે પોતાની તબીયત પ્રમાણે શું પરહેજી કરવી જોઇએ તે આ પુસ્તકથી જાણી શકાય છે. એમાં શરીર સંરક્ષણના નિયમો પણ છાપેલા છે હરેક કુટુંબમાં એક નકલ અવશ્ય રાખવી જોઇએ. કિંમત રૂ ૦|.

સુરત, અબદુલાભાઈ રસુલજી-ચુનાની ટેબલ-હકીમું વાંચી હું સંતોષ પામ્યો છું.

હારમોનિયમ મુંબઇથી મંગાવનારાઓને ખબર.

બહારગામવાળાઓને કોઇબી તરેહનું નવું અથવા સેકંડ હેન્ડ હારમોનિયમ જોઇતું હોય તેઓએ હમારે હસ્તકથી મંગાવવું. હમો તેની ધમણ, ચાવીઓ વીગેરે સર્વે ભાગની બરાબર તપાસ કરી, શુદ્ધ સુરનો, સારો માલ તે સાથે કીમતમાં પણ કીફાયતે લઇને મોકલીશુ હમો હસ્તકથી ઘણા જણોએ મંગાવેલ છે, તેઓ સંતોષ પામ્યા છે. હમારી કમિશનના માત્ર રૂ ૨) હમો લઇશું. મંગાવનારે ફોલ્ડિંગ, હાથનું કે આરગન (જે સંગ ઉભું રાખી શકાય તે) સર્વે ખુલાસાથી કાગળ લખવું. એ શિવાય ફિડલ, એકોરડિયન, કનસરટિના અથવા કોઇબી તરેહનું વાજીંત્ર મંગાવનારને સારો માલ તપાસીને ખરીદ કરી મોકલીશું. કમિશન વાજીંત્ર પ્રમાણે જુજ લેશું.

બા૦ એમ. એચ મેહેરઅલી, ઠે૦-ડુંગરી બજાર પાસે-મુંબઈ.

કરાંચીથી શેઠ ખરશેદજી એદલજી લખે છે—તમોએ મોકલેલું હારમોનિયમ અવાજમાં ઘણું મધુર છે.

ગણદેવીથી શેઠ અમુલકરાય હરરાય લખે છે—તમોએ મોકલેલું હારમોનિયમ ઘણું પસંદ પડયું છે.

એદલાબાદથી ડાકટર અહુરુલ્લા અહમદ સીવીલ સરજયન લખે છે—આપે બીજા બે કનસરટિના મોકલ્યા તે મજાના છે.

વરધાથી સેઠ નુરમામદ ઈસમાલ જેનરલ મરચંટ લખે છે—તમોએ હારમોનિયમ મોકલ્યો તે ઘણોજ શીકાર નીકલ્યો છે. અમે તે ૭ મહીના વાપરીને તમને આ લખીએ છે. (સંખ્યાબંધ સરટિફીકેટો મળેલી છે).

એમ. એચ. મેહેરઅલીના વાજીંત્ર પુસ્તકોનો અભિપ્રાય

Your key-books would no doubt deserve 1st class Medal or Certificate. Gurbaksh Singh Amritsar.

R. M. R, હરીપુરના સ્ટેશન માસ્તર કાશીનાથ—આપની કોન્સરટીનાની ચોપડીમાં જે ગાયનો દીધાં છે તે વગર ઉસ્તાદે આવડે છે.

શેઠ દા૦ અ૦ હોટલ-કીપર—તમારા વાજીંત્રની દરેક ચોપડી એવાં તો સરસ ગીતોથી ભરેલી છે, કે એક આળસુ છોકરાને પણ શીખવાનો શોખ થાય.

પુના, જે. આર. રાજન—એ એક વગર શીખેલાને એક હુશીઆર ઊસ્તાદની ગરજ સારે છે.

તુળજાપુરથી મહમદ ઝાકીર—તમારી કનસરટિના ચાવી-બુકના ભાગ ૧ થી ૬ મંગાવીને હું તેપરથી સરવે ગાયન વગાડવાને ઘણી સેહેલથી શીખી શકયો છું.

બાંટવા, સૈયદ ગુલામહુસેન યુસુફમીઆં—આપની એકારડિયન ચાવી-બુકમાં સમજ અને શીખવાની રીત બહુ સરસ છે ને તેમાંથી હું વગાડવાને શીખેલો છું.

ગોંડલથી મીસ્ત્રી રામજી સુલજી—તમારી ચાવી-બુક આવવાથી ફિડલ શિખવાને બહુ સવલ પડી છે.

મદ્રાસથી પ્રીન્સ ઓફ વેલ્સ ડેરી ફ્રૂટ વાળા ના. એ ખંભાતા—તમારી એકારડીયન ચાવી-બુકના ભાગ ૬ મંગાવ્યા હતા તેપરથી હું ગાયન વગર ઊસ્તાદે શિખ્યો છું.

ગણદેવીથી શેઠ અમુલક હરરાય—આપની વાજીંત્ર વગાડતાં શિખવાની ચોપડીઓ કેટલીક હમારી પાસે છે, તે ઉપરથી વાજીંત્ર વગાડતાં હમો બરોબર શીખી શકયા છીએ.

Rangoon, Amir Hussain—I was quite unacqnainted with Harmo & other musical instruments & also with singing, but by the help of your Harmonium chavi-book I am able now to play Hormo freely & without any mistake.

ભિન્ડિયા, મી૦ ઇશ્વરદાસ—હમ નવા શિખનાર હે તોબી આપકે હારમોનિયમ ચાવી-બુકકો દેખકે રાગ બજાતે હેં તો શુદ્ધ રાગ બજત હેં.

દખ્ખણ હૈદ્રાબાદ, મિ. બેરામજી શાવકશા—તમારી હારમોનિયમ વગેરે નોટસની ચાવી-બુકની જાબજા તારીફ થાય છે.

અફઝલગંજ, કોટેકર—હારમોનિયમ ચાવી-બુકસે બહોત ફાયદા ઉઠાયા બલકે આપકા સુકરીયા અદા કરતા હું

એમ. એચ. મેહેરઅલી, ખરેખરી પ્રેમ વલ્લી
અરેબિયન નાઈટસ, ખુબી રસાળ છે.
ત્રણવાર વાંચી તોય, વાંચવાનું મન થાય,
આનંદની રેલછેલ, વેગમાં વિશાળ છે.
ભાષણની છટા, ઘટા પ્રેમરસ પટ અને,
ચિત્રાકૃતી વાહા, તેની લાગણી અપાર છે.
વલ્લભજી પિતામ્બર, પુરોહિત પેખી વદે,
વખાણું શું કથી કથી, અતિ સુખકાર છે.

ધોરાજી, શેઠ નુરમહમદ તારમહમદ—તમારી અરેબિયન નાઇટસ વાંચવાથી હું ઘણો રાજી થયો છું.

સત્યવક્તા—મિ. એમ. એચ. મેહેરઅલીની અરેબિયન નાઇટસમાં પ્રસંગને અનુસરતાં ચિત્રો આપી વાર્તાને સંગારવા પાછળ કર્તાએ ઠીક ખર્ચ કર્યો છે. હિંદની સુલતાના શાહાજાદી અને રીઝીના વિગેરેના ચિત્રો ખુબીદાર છે. ભાષાની છટા શુદ્ધ લાગે છે.

અખબારે ઈસલામ—સર્વે અરેબિયન નાઇટસમાંથી મિ. એમ. એચ મેહેરઅલીવાળું ચિત્રો સાથેનું આ પુસ્તક વધારે લોકપ્રિય થઈ પડવાની અમો વકી રાખીએ છીએ. એમાં આપેલા ૪૪ ચિત્રો તેની અસલી ઢબછબ ઉપર બનાવવાની તથા એરેબિક નામોને તેના અસલનાજ આકારમાં રજુ કરવા સામે વારતાના તરજુમાને ઘણીજ રસ-કસવાલી બનાવા પાછળ તેના કર્તાએ કાળજી સાથે મોટો ખરચ કીધો છે. વાર્તાઓથી ભરચક પુસ્તક આવી માત્ર રૂ ૧ાા ની સસતી કીમતે પુરૂં પાડવામાં મિ. એમ. એચ. મેહેરઅલીએ પોતાની ખરી હિમ્મત ભરેલી સેવા બજાવેલી અમો ગણીએ છીએ.

સત્યવક્તા—કલજુગના કૌતકમાં હસવા લાયકના ઘણા વિષયો અને પ્રસંગોપાત વિવિધ ચિત્રો આપ્યાં છે, એ દરેક વિષયોમાંથી ગમત અને જ્ઞાન મળે છે.

રંગુન, મી. આદમ ગની—કલજુગના કૌતક ત્રીસ ચિત્રોનું ઘણું તારિફ લાયક છે.

સરકારના રીપોર્ટ ઉપરે,—ઈ૦ સ૦ ૧૮૯૭ના વરસમાં મુંબઈ ઇલાકામાં પ્રગટ થયલા પુસ્તકોના પોતાના રીપોર્ટમાં ખાસ ધ્યાન આપવા જેમ પરચુટણ-અનેક પ્રકારના સઘળાં પુસ્તકોમાં એમ. એચ. મેહેરઅલીના કલજુગના કૌતકને [illegible] પકડી હસાવનારા રસીક માનક [illegible] તરીકે [illegible] પહેલા નંબર [illegible] છે.

છત્રીઓ! છત્રીઓ!!

વાટર પ્રુફની જાણીતા "હરણ છાપ"

તથા બીજી સરવે જાતોની, ઇમીટેશન,

કપડાની ફેનસી તરેહવાર જાતોની

છતરીઓના જથાબંધ વેપારી.

ઈબરાહીમ કરીમ.

મારકીટ જુમા મસીદ,

મુંબઇ.

શાખાઓ :—

મધરાસ, ૨૩૧. ઈસપ્લેનેડ રોડ.
કેલીકટ બટકલી બિગ બજાર.

મેહેરઅલી પ્રિંટીંગ પ્રેસ.

પાયધોની, અબદુલ રહેમાન સ્ટ્રીટ, કુંવરજી એદલજી ઉમરીગર દારૂવાળાની સામે, મુંબઈ.

——:o:——

અંગ્રેજી ગુજરાતી મરેઠી છાપવાનું સઘળી જાતના ટાઇપમાં ઘણુંજ ઝડપથી સફાઇ-દાર કરી આપવામાં આવે છે.

બીલબુકો, હેંડબીલો, કારડો, કવરો, લેબલો, કબાલાના ફારમ, હુંડીના ફારમ, નાના મોટાં બુકવર્કો, ગાડીના બુકો, ખટારા બુક, પોટ્રૂસ્ટના ફારમો, પોરબંદરના સફેદ પથરના ગાડીના બુકો, કેલેન્ડર, સરક્યુલર, વીઝી-ટીંગ કાર્ડ, અપીલ બુકો, કોરટના ફારમો, મીલના સઘળી જાતના ફારમો તથા બુકો વિગેરે સઘળાં કામ વાયદાસર અને કીફાયત ભાવથી કરી આપવામાં આવેછે.

ગરાકોએ એકવાર કામ આપી ખાત્રી કરવી.

બહારગામથી જે કાંઇ કામ આવે છે તેપર ખાસ ધ્યાન રાખી બરોબર બજાવવામાં આવેછે.

મેનેજર જોગ ઊપલા પ્રેસના સરનામે પત્ર વહેવાર કરવો.

તાવની રામબાણ દવા,

એકજ ચીજ ચોકસ છે કે

સરસ્વતી ફીવર મીકશ્ચર સરવે રોગોને ઝડપથી સારા કરે છે,

ઉના તાવ, ટાઢીઓ તાવ, એકઆંતરીઆ તાવ, ટાઇમ ફટાઇમ તાવ, તથા કોઇપણ જાતના ઝેરી તાવ, તથા શરીરમાં રહેતો ઝાક તાવ, અજીરણ, અરૂચી, આફરો, ઓટકાર ઉબકા ઉલટી. મોળ. પેટમાં ચુક. આકડી, સુસતી, ફેર માથાનું દુખવું, શરીરનું કળતર, વાયુ તાપતલી, એવા શરીરના બીજા ઘણા રોગોને આ સરસ્વતી ફીવર મીકચરની એક બાટલી વાપરવાથી ઝડપથી ગુણ આપે છે આ દવા વિદ્વાન નાડી વૈદ તથા ઈંગ્લીશ ડાકટરોના મતથી બનાવવામાં આવી છે, ને આ સરસ્વતી ફીવર મીકચર તદન વનસ્પતીની બનાવેલી છે. આ દવા ખરીદનારે અમારો ઉપસો ટ્રેડ માર્ક ચોકસ તપાસીને લેવી.

આ દવા સર્વે ગાંધી તથા છુટક દવા વેચનાર પાસેથી તથા નીચે લખેલા ઠેકાણેથી જથાબંધ તથા છુટક મળશે.

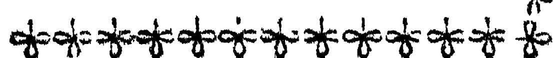
તાજે કલમ—એજંટ જોઇએ છીએ જેને જોઇતું હોય તેને નીચે લખેલા ઠેકાણે પત્રવ્યહવાર કરવાથી ખુલાસા મળશે.

બનાવનાર :—**ગોકળદાસ મોતીશા દમણવાલા,**

ઠેકાણું બહારકોટ ભુલેશ્વર ફુલગલી—મુંબઇ.

શેઠ ધનજીભાઇ કાવસજી ઉમરીગર ઠે૦ ક્રાફર્ડ મારકીટની સામે—મુંબઇ.
શેઠ સોરાબજી પેસ્તનજી ગાંધી }
શેઠ હરજી મુળજી }
શેઠ કરશનદાસ નથુ } જુમા મસીદ—મુંબઇ.
શેઠ એદલજી બ્રધર્સ }
શેઠ બાપુદીની કાં. }
શેઠ સાલેભાઇ દાઉદભાઈ બંગડી બજાર—મુંબઇ.
પંડ્યા ભાલચંદ્ર ધનજય ઠે૦ સુરત ભાગાતળાવ મીન રોડ દીવાન છબી પાડનારની સામે.
જરીવાળા એન્ડ કો. ઠે૦ ભુલેશ્વર વીમા કંપનીની ઓફીસમાં—મુંબઇ.

વૈદરાજ ગોપીનાથ કૃષ્ણાજી ક્ષત્રીયની જગજાહેર તથા અકસીર ગુણકારી દવાઓ.

પુનાના સને ૧૮૮૮ના દેશી કળા કૌશલ્યના જંગી પ્રદર્શનમાંથી દવાની યોગ્યતાનું તથા કેટલી બધી અકસીર અને ગુણકારી છે તે બદલનું સરટીફીકેટ મળ્યું છે તથા હિંદુસ્તાનના ઘણા ખરા ભાગોમાંથી અમારી દવાના ગુણ બદલ સરટીફીકોટો મળ્યાં છે.

જવરાંકુશ ત્રણ દીવસમાં અચુક ગુણ તથા તાઢીયા તાવ ઉપર રામબાણ કીમત રૂ. ૧

જવરબીંદુ એકાંતરીઓ ટહાડીઓ તથા બચ્ચાઓના તાવ ઉપર અકસીર રૂ. ૧

ટાઢીઆ તાવ ઉપર સરબત પાંચ મીનીટમાં અકસીર રૂ. ાા

શકતી ઉપરની નંબર ૧ ની ગોળીઓ બળવર્ધક પૌષ્ટીક વધ્યત્વ ઉપર અચુક ગુણકારી ૧૦૦ ગોળીના રૂ. ૩ાા

શકતી ઉપરની નંબર ૨ ની ગોળીઓ વીર્યપાત સુસ્તી નબળાઇ ઉપર રામબાણ રૂ. ૧

રગતપતી ઉપર પીવાની તથા ખાવાની દવા રૂ. ૬

જુલાબ કોલેરા તથા પેટના દુખાવાપર ઘણીજ અકસીર રૂ. ાા

બાળસંજીવન છોકરાઓને બહુજ ગુણકારી રૂ. ૧

અનપાચક ગોળીઓ સો ગોળીની કીમત રૂ. ૧ા

ખાંસી ઉપર સરબત દમ ઉપર ગુણકારી રૂ. ૧

ખાંસી ઉપર ગોળીઓ ૧૦૦ ગોળીની કીમત રૂ ૧

જુલાબની ગોળીઓ પીત તથા આમલ પીત શમન કરનારી રૂ. ાઃ

સ્ત્રીવટી સ્ત્રીઓના બધી જાતના રોગોપર રૂ. ાા

સફેદ કોઢ ઉપર લગાડવાની તથા પેટમાં લેવાની દવા બે બાટલીની કીમત રૂ. ૨

વાયુનાશક તેલ સંધીવાયુ ઉપર અકસીર ગુણકારી રૂ. ૪

ખુજલી ઉપર મલમ બહુજ અકસીર કીમત ૬ આના.

બાલ કાળા કરવાનો કલપ (બરાસ સાથે) રૂ. ૧ા

કેશવર્ધક સુગંધી તેલ, તાલ પડી હોય તો મટી જાય છે અને વાળ વધે છે રૂ. ૧

દરાજ ઉપર મલમ રામબાણ કીમત ૬ આના

લોહી સાફ કરવાની દવા જેથી કરી પારો ખાધો હોય અને બીજા નાના પ્રકારના રોગોથી લોહી બગડી ગયું હોય તો બહુજ અકસીર અને ગુણકારી દવા સાર્સાપારીલા કીમત રૂ. ૧

કપાળ શુલ ઉપર પાંચ મીનીટમાં અજાયેબ ગુણ રૂ. ૧॥

પ્રમેહ ઉપર બહુજ ખાત્રી લાયક ત્રણ દીવસમાં અવશ્ય ગુણ આવે છે રૂ. ૧

નેત્ર સંજીવનાં ટીપાં રૂ. ૧

કરણ રોગ ઉપર ટીપાં રૂ. ०॥।

સાર્વજનીક મલમ સરવે જખમ ઉપર ગુણકારી રૂ. ०॥

હરસ ઉપર રામબાણ મલમ તથા ચુરણ પ્રત્યેક ડબીની કીમત રૂ. ૨

દાંતનું સુગંધી મંજન ડબીની કીમત રૂ. ०।

રૂપેરી ગીલીટ કરવાનું પાણી પાંચ મીનીટમાં ગીલીટ ચઢે છે રૂ. ०॥।

વીંછીના ડંખ ઉપર રામબાણ રૂ. ०॥।

વાળ કાઢવાની દવા પાંચ મીનીટમાં સાફ નીકળી જાય છે રૂ. ૧

પીનસરોગ ઉપર નાકના ગમે તે રોગ ઉપર કીમત રૂ. ૨

સાયરપ હાય પોફોસફાઇટ કંપાઉન્ડ શકતી ઉપર બહુજ અકસીર અને ગુણકારી રૂ. ૧

આ દવા સંબંધી વીશેષ માહીતી જોઇતી હોય તો અમારી જાહેરાતો મંગાવ્યાથી વધારે ખુલાસો થશે. આ શીવાય બીજા કોઇપણ દરદ ઉપર તબીયતનો ખુલાસો જણાવ્યાથી દવા આપવામાં આવશે.

પુના પ્રદર્શનમાં નેમાયલા મોટા મોટા નામાંકીત ડાકટર લોકોની કમીટીએ આ દવાની બહુ બારીકાઇથી અને મોટી કાળજીપુર્વક પરીક્ષણ કરી તેજ બહુ પ્રશંસા કીધી છે તેજ પ્રમાણે આજ સુધી હજારો લોકો તરફથી અમોને જે સરટીફીકેટો મળે છે તે આ દવાની ઉપયુકતતા બદલ તથા ખાત્રીપુર્વક ગુણ બદલની સાબેતી આપે છે. રાજાઓ, જાગીરદારો, ઇનામદારો, માલગુજારો, તથા શ્રીમંત શેઠ સાવકાર લોકો હમેશાં અમારી દવાઓ મંગાવે છે તે ઉપરથી અમારી દવાઓ કેટલી ગુણકારી છે તેની ખાત્રી થશે.

બહારગામવાળાઓને માટે ટપાલ તથા બંગી ખર્ચ જુદું.

તારનું સરનામું-ડા. ગોપીનાથ-ગીરગામ-મુંબઇ.

વૈદ ગોપીનાથ કૃષ્ણાજી ક્ષત્રીય.

૧ લી સદાશીવજીની ગલી ગીરગામ પોસ્ટ ઓફીસની સામે-મુંબઇ.

આ વેપારની કુંચીના પ્રથમથી ગ્રાહક થયેલા સદગૃહસ્થોનાં મુબારક નામો—

મુંબઇના ગૃહસ્થો.	સંખ્યા.
શેઠ અબદુલ હુસેન ફીકાભાઈ, કમીશન એજંટ, મારકીટ મુસાફરી મોહલો...	૧
,, અરદેશર આર. સુરતી	૧
,, અલાદીનભાઇ કાસમ શીવજી વેપારી, ખડક	૧
,, આમદભાઈ પુંજા, વેપારી, શીવરી.	૧
,, ઈબરાહીમ કરીમ, છતરીના વેપારી, શાખા–મધરાસ, કલીકટ, કોચીન, અલપઈ અને મુંબઇ મારકીટ ...	૫
,, ઈબરાહીમજી દાઉદભાઈ, દોરા–મસીનનો સામાન વેચનાર, કારખાનું ડંકન રોડ, ૨૧૩ બંગડી બજાર ...	૧
,, ઈસમાઈલ ઈબરાહીમ લોખંડવાલા, કંટ્રાકટર, ડુંગરી બજાર	૨
,, ઇસમાઈલજી કાદરભાઈ, નેતરના વેપારી, માંડવી, કાથા બજાર... ..	૧
,, ઇસાભાઈ ગેમજી, ગાસલેટ તેલના વેપારી, શરાફ બજાર પાસે... ...	૨
,, ઓધવજી બેહેચર. નોકરી, ખાંડ બજાર, મુલજી હીરજીની કુ. ...	૧
,, કરમાલીભાઈ મોહેદીના, રૂના વેપારી, પાલાગલી...	૧
,, કાઝી અબદુલ હમીદ ...	૧
,, કાનજી માલજી, ઝવેરી, અબદુલ રેમાન સ્ટ્રીટ	૧
,, કાવસજી દીનશા બારીયા, મ્યુનિસીપલ કારકુન, ૬ મરીન લેન... ...	૧
,, કે. એન. દેસાઇ, પ્રોમ્પટ કેલક્યુલેટર અબદુલ રેમાન સ્ટ્રીટ કબ્રા ...	૨
,, કેશવલાલ પ્રેમજી, સટાના દલાલ, બેટાના ખાડીયાગલી નંબર પેહેલો...	૧
,, ગીરધર કલ્યાણજી, જોશી, કોટ બજારગેટ	૧
,, ગોકલદાસ મોતીશાહ, મેહેતાજી, ભુલેશ્વર...	૧

મુંબઇના ગૃહસ્થો.	સંખ્યા.
શેઠ ગોકલદાસ માધવદાસ, જરીવાલા, મનોહરદાસ રૂપજી લેન, કોટ ...	૧
,, ગોપાલજી હીરજી, આટાના વેપારી, માંડવી	૧
,, ગોવાભાઇ પરબાન, ખડક	૨
,, ચાંદાભાઈ રાજાભાઈ, રંગરેજ, સટા ગલીના નાકાપર.	૧
,, ચોકશી કેશવલાલ રણછોડદાસ, સોના ચાંદીના વેપારી, ચોકશી બજાર ...	૧
,, છબીલદાસ પ્રાણજીવનદાસ... ...	૧
,, છોટાલાલ ગાંડાલાલ, ગાંધી, પાંજરાપોલ બીજી ગલીના નાકાપર... ...	૧
,, જાનમહમદ રહેમતલા, વેપારી અને કમીશન એજંટ, ખોજા મોહોલો...	૨
,, જાફરભાઈ ખાનમામદ, કરાફૂટ મારકીટ–ફરનીચર બજાર... ...	૧
,, ઝવેર મનજી, બ્યાજવટાવ, ખેત મોહલો	૧
,, ઠા. મોતીલાલ ગલજી, કરિયાણા વગેરેના વેપારી, બાબીગલી	૧
,, ઠા. વાગજી હરીદાસની કુ. મુકાદમ, આવક નીકાશ માલના લેન્ડીંગ શીપીંગ કંટ્રાકટરો, ખોજાગલી... ...	૧
,, ઠા. શીવજી કાનજી, દલાલ, દાણાબંદર.	૧
,, ઠા. હંસરાજ પ્રાગજી, દાણાના વેપારી, દાણાબંદર	૧
,, થાવરભાઈ ગોવા, વેપારી અને કમીશન એજંટ. દરગા મોહલો. ...	૧
,, દાદાભાઈ દોરાબજી ચીનાઈ, ધોબીતલાવ વાણીયાવાડી ના. ૧૮. ...	૧
,, દારાં ખુરશેદજી માડન, મલબારી સુખડના વેપારી, ધોબીતલાવ નવા આતશ બેહેરામની સામે	૧
,, દીનાનાથ એ. ટાલચેરકર, મરીન એકઝામીનર આરીસમાં કારભારી, ગવરનમેન્ટ ડોક યાર્ડ	૧

મુંબઈના ગૃહસ્થો. સંખ્યા.

શેઠ ધાલાભાઈ હાજીભાઈ ઈબ્રાહીમ, વેપારી, ખોજા મોહોલો... ... ... ૧

„ નરસીંગદાસ શીવનારાયણ, દલાલ, શીવલાલ રાઠીની પેહેડીપર કાલકાદેવી. ૧

„ નાથાલાલ ચુનીલાલ મેહેતા, મેહેતાગીરી, કલ્યાણદાસ ખીરપારામની વાડીની ઉપર ૧

„ નારાણજી હરીભાઈ દેવશી, ૨૩ દરીયાસ્થાન સ્ટ્રીટ... ... . ૧

„ નાસરભાઈ કાસમ નાનજી, ખડક ૨

„ નુરમહુમદ અબદુલ સકુર, મેહેતાગીરી, છાસ મોહોલો... ... . ૧

„ નાનસી મેરાજની કું. વેપારીઓ, ખોજા મોહોલો... ... . ૧

„ પ્રભુદાસ નરોતમ, કાપડના વેપારી, મુલજી જેઠાની મારકીટ ૧

„ પા. જેઠાલાલ શીવલાલના કું જરીના વેપારી, કમીશન એજંટ, બલારી ચકલો ૧

„ પી કરમાલીની કું ફેન્સી ફરનીચરના વેપારી, ફરનીચર બજાર ૧

„ પુરશોતમ દેવજી, તાર લખનાર, માંડવી ૧

„ પેસ્તનજી દીનશાની કું કમીશન એજંટ, ૩૨ એપોલો સ્ટ્રીટ, એપોલો હાઉસ ૧

„ ફરામજી નાનાભાઈ, ગોદીમાં ટાલીકલાર્ક, કોટ બનાજી લેન ૧

„ ફાજલભાઈ કાસમ શીવજી, વેપારી. ખડક ૧

„ બળવંતરાય ખંડુભાઈ દેસાઈ બી. એ એલ એલ. બી, એટલ ફેકટરીવાલા, ૨૧ રીપન રોડ, ભાયખલા.. ૧

„ બ્રાઈટ કું, ડ્રુગિસ્ટ, કેમિસ્ટ, જુમા મસીદ, મારકીટ ૧

„ બેરામજી પેસ્તનજી દારૂવાલા, આરીસર, મેડો સ્ટ્રીટ જુની ઓરિયન્ટલ બેંક. ૧

„ ભગવાનદાસ રણછોડદાસ, એન્જીનીયર, ૨૫૪ નાગદેવી, મંદીર પાસે ૧

„ ભવાનજી નાગસી, માંડવી . . ૨

„ ભીમજી લધા, ટોપીના વેપારી, ખોજાઓના જમાતખાનાની પાસે ... ૨

મુંબઈના ગૃહસ્થો. સંખ્યા.

શેઠ મનચેરજી દોસાભાઈ દાંતરા, આરીસર, મેડો સ્ટ્રીટ જુની ઓરિયન્ટલ બેંક ૨

„ મનસુખલાલ લલુભાઈ, ચાહના વેપારી. ૧૮૦ પારસીબજાર કોટ. ... ૨

„ મહમદઅલી જાનશી, હારમોનીયમ શીખાવનાર, દરગા મોહલો ૨

„ મહમદહુસેન મેહેરઅલી રહીમ, વ્યાજ વટાવ, ખડક. ૨

„ માસતર અબદુલ રહેમાન અલીભાઈ, દુકાનદાર, ગોરામોલાની મસજીદ પાસે. ૨

„ માહાસદભાઈ લાદક, કોરટના દલાલ. ખડક ૨

„ મોતાભાઈ દાદાભાઈ, કારખાનાવાલા. ચંદનવાડી. ૨

„ મુરાદઅલી જુમાભાઈ, મુરાદ મ્યુઝીક કલબના માલેક, માંડવી. . ૨

„ મેમણ માહમદ હાજી અબ. કટલરી મરચન્ટ, ૧૦૧ કટલરી બજાર .. ૨

„ મેમણ હસન હાજી સીદીક, વલાતી કાપડના વેપારી, ક્રાફર્ડ મારકીટ, પોલીસની સામે ૨

„ મોહંમદઅલીભાઈ મોલેદીના. ખડક ૨

„ મોતીરામ કરશનચંદ, જરીકામ, ટોપીના વેપારી, જુમા મસજીદ ૨

„ રતનજી પીરોજશાહ, ધોબીતલાવ . ૨

„ રૂસ્તમજી આર. વાડીયા ૨

„ રૂસ્તમજી જમશેદજી ઈરાની, ચાહ કાફીના દુકાનદાર, ૧૭૬ ચર્નીરોડ નંબર. ૨

„ લખાભાઈ તિસરામ, નોલ વિમાના દલાલ, દરગા મોહલો... ... ... ૨

„ લાલજી વૈયાણી, દુકાનદાર, મસજીદ પુલને નાકે ૬

„ વીઠલદાસ દામોદર ગોવીંદજી જગનાથીના વેપારી, મુલજી જેઠાની મારકીટ. ૨

„ વોરા અબદુલઅલી દાઉદજી, શાકરના કારખાનાવાલા જકરીઆ મસજીદ. ૨

„ વોરા અબદુલહુસેન હસનઅલી ઉનકેનવાસના વેપારી, ખોજાઓના જમાતખાના પાસે ૨

„ શા અનોપચંદ લાલચંદ, શા. ન્યાલચંદ દીપાલની દુકાનપર નોકરી, પાયધોની ૨

મુંબઈના ગૃહસ્થો.	સંખ્યા.
શેઠ શા. અમરતલાલ જાદવજી, કરિયાણાના વેપારી અને કમીશન એજંટ, મારકીટ હનમાન ગલી	૨
,, શા. ચતરભુજ ભાણજી, નોકરી, પાએધોની...	૨

મુંબઈના ગૃહસ્થો.	સંખ્યા.
શેઠ શામ[illegible]ભા, રૂના વેપારી, કારનેક રોડ, કોટ	
,, હાજી ઉમર હાજી હુસેન, હોઝયરી મરચન્ટ, ઝકરીઆ મસજીદ. ...	
,, શા. ચુનીલાલ માણેકચંદ, કાપડના દલાલ, ગુલાલવાડી...	

બહારગામના પ્રથમથી ગ્રાહક થયેલા સદગૃહસ્થોના મુબારક નામો

બહારગામના ગૃહસ્થો.	સંખ્યા.
શેઠ કરમાલીભાઈ રહેમતલા, વેપારી, મુલ (ચાંદા સી. પી.) ...	૨
,, કાસમભાઇ પારપેઆ, જનરલ મરચંટ, કમીશન એજંટ, ઠે૦ સ્ટેશન માસ્તર, દક્ષણ વરંગલ.	૨
,, કીસનદાસ સુખનમલ, પલબપરા ઠઠા, સીંધ.	૨
,, કીલાચંદ વીરચંદ, સુતરની ગાંસડીઓના વેપારી, પાટણ ગુજરાત, ...	૧
,, કુબેરદાસ બેહેચરદાસ, ફ્લોર મરચન્ટ, કતોપોર બજાર, ભરૂચ.	૧
,, જમશેદજી શાપુરજી મીસ્ત્રી, કારડીંગ માસ્તર, શેઠ માધુભાઇની મીલમાં, અમદાવાદ.	૧
,, જી. સી ડેની કું. વેપારી, કમીશન એજંટ અને કંટરાકટર્સ, ૩૪ એઝરા સ્ટ્રીટ કલકતા ...	૨
,, ઠા. પરશોતમ દોશા મુકાદમ, મરચંટ, કમીશન એજંટ અને કંટ્રાકટર, ખરીદ કે વચાણનું સારૂં કામ કરનારા, દાણાબંદર મુંબઈ અને દે-સલાલ, કરાંચી. ...	૨
,, દારાશા મંચેરજી ડુંગાજી ભરૂચવાલા, અનાજ તથા મહુવડા વિગેરેના વેપારી, નાગપુર, કામઠી, ભંડારા, ગોદીઆ, ડુંગરગડ, રાજનંદગાવ વિગેરે, ભંડારા. ...	૮

બહારગામના ગૃહસ્થો.	સંખ્યા.
નામદાર ઠાકોર સાહેબ વખતસીંગજી, વલા દરબાર, વલા.	
શેઠ પટેલ મગન ગણેશ, વીસનગર...	
,, પા. શીવલાલ જગજીવનદાસ. જરીવાલા, જરી બનાવનાર, વેચનાર, મોટીશેરી, સુરત. ...	
,, ફકીર મહમદભાઇ મનજી, વેપારી, કલકતા	
,, ફેઝુલાભાઇ ઇસ્માલજી, પા૧ બેંકશાલ સ્ટ્રીટ પેટે, કોલંબો ...	
,, બેચરદાસ વીહારીદાસ દેસાઇજી, નડિયાદ	
,, મંચેરજી રૂસ્તમજી ઘોલુ, કેમ્પ, એડન.	
,, મયાશંકર હરજીવન કંપાઉંડર, સીમા	
,, માસ્તર અબદુલા સુલેમાન, મુંબાસા	
,, મોદી બેચર એંદરજી, રજવાડાના મોદીખાનાની દુકાન, પુરા રાજકોટ.	
,, રામકૃષ્ણ વાલજી, મેહેતાગીરી, ઉસરડ	
,, વોરા અબદુલાભાઇ અબદુલહુસેન બંગડીવાલા એન્ડ સન્સ, ડેમી. નાપા.	
,, સુલેમાનભાઇ સીવજી, વેપારી, ચાંદા (સી. પી.)... ...	
,, સોરાબજી એન્ડ બ્રધર્સ, નાનદેર	
,, હાસમ હાજી, વેપારી અપર બરમા લાસો	